

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

JUDr. Zuzana Suchá Balogh

Dokazování

Disertační práce

Školitel: prof. JUDr. Alena Winterová, CSc.

Studijní program: Teoretické právní vědy – Občanské právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18. 12. 2023

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 370 727 znaků včetně mezer.

JUDr. Zuzana Suchá Balogh
disertantka

V Praze dne 18. 12. 2023

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji své školitelce paní prof. JUDr. Aleně Winterové, CSc. za spolupráci, cenné rady, připomínky a podporu, kterou mi poskytovala po celou dobu mého studia; zejména také děkuji za její shovívavost a trpělivost, kterou se mnou měla.

Tatínkovi

OBSAH

ÚVOD	1
1. DOKAZOVÁNÍ V OBČANSKÉM SOUDNÍM ŘÍZENÍ – OBECNÝ EXKURS	4
1.1. POJEM DOKAZOVÁNÍ	4
1.2. PŘEDMĚT DOKAZOVÁNÍ	9
1.3. USNADNĚNÍ DOKAZOVÁNÍ	14
1.3.1. PRÁVNÍ DOMNĚNKY	15
1.3.2. PREJUDICIÁLNÍ OTÁZKY	17
1.3.3. ÚVAHA SOUDU	26
1.4. ZÁSADY PROCESNÍHO DOKAZOVÁNÍ	29
1.4.1. ZÁSADA PROJEDNACÍ A VYŠETŘOVACÍ	33
1.4.2. ZÁSADA VOLNÉHO HODNOCENÍ DŮKAZŮ A ZÁSADA LEGÁLNÍ DŮKAZNÍ TEORIE 42	
1.4.3. ZÁSADA JEDNOTNOSTI ŘÍZENÍ (ARBITRÁRNÍHO POŘÁDKU) A KONCENTRACE ŘÍZENÍ (ZÁSADA LEGÁLNÍHO POŘÁDKU)	45
1.4.4. ZÁSADA MATERIÁLNÍ A FORMÁLNÍ PRAVDY	52
1.4.5. ZÁSADA KONTRADIKTORNOSTI	56
2. DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY	60
2.1. OBECNĚ O DŮKAZNÍCH PROSTŘEDCÍCH	60
2.2. VÝSLECH SVĚDKA	62
2.3. ZNALECKÝ POSUDEK A ODBORNÉ VYJÁDŘENÍ	78
2.4. ZPRÁVY A VYJÁDŘENÍ ORGÁNŮ, FYZICKÝCH A PRÁVNICKÝCH OSOB	89
2.5. LISTINY.....	91
2.6. OHLEDÁNÍ	96
2.7. VÝSLECH ÚČASTNÍKŮ ŘÍZENÍ	98
2.8. DALŠÍ DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY	100
3. PROCESNÍ POVINNOSTI A BŘEMENA	105
3.1. POVINNOST TVRZENÍ A POVINNOST DŮKAZNÍ	107
3.2. BŘEMENO TVRZENÍ	114
3.3. DŮKAZNÍ BŘEMENO	118
3.3.1. OBJEKTIVNÍ A SUBJEKTIVNÍ DŮKAZNÍ BŘEMENO	120
4. PRŮBĚH DOKAZOVÁNÍ	127
4.1. NAVRHOVÁNÍ DŮKAZŮ	128
4.2. OBSTARÁVÁNÍ DŮKAZŮ	136
4.3. PROVÁDĚNÍ DŮKAZŮ	141
4.4. HODNOCENÍ DŮKAZŮ	144
ZÁVĚR	151

SEZNAM ZKRATEK	153
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	154
1. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	154
2. SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ	157
3. SEZNAM POUŽITÉ JUDIKATURY	158
4. DALŠÍ ZDROJE.....	163
PŘÍLOHA č. 1.....	164
ABSTRAKT	171
KLÍČOVÁ SLOVA	171
ABSTRACT	172
KEY WORDS	173

ÚVOD

Zvoleným tématem mé disertační práce je téma dokazování. Civilní právo procesní a dokazování v něm jsem si zvolila z důvodu mého profesního zaměření, kdy se v rámci advokátní praxe věnuji zejména zastupování klientů v civilním řízení, a to ať již sporném, či nesporném.

K tématu disertační práce budu přistupovat zejména s ohledem na moje praktické zkušenosti získané při zastupování klientů v civilním soudním řízení. Budu se snažit o to, aby tato práce nastínila možnosti případného budoucího uspořádání vztahů v civilním soudním řízení. Poskytnu praktický náhled na fungování dokazování zejména z pohledu účastníka řízení, přičemž se budu věnovat také možným pochybením při zastupování klienta z pohledu advokáta a současně i pochybením v postupu justice, jak to vychází z praxe.

V disertační práci se budu snažit poskytnout nikoliv pouze obecnou analýzu klíčových problémů, ovšem ale také rozebrat podstatná témata, která jsou diskutována v praxi i teorii. Budu pracovat s judikaturou, která v našem právním systému právo dotváří a nabízí tak odpovědi na otázky, které nejsou vyčerpávajíc upraveny psaným právem. Dle mého názoru je práce s judikaturou podstatná, neboť z pohledu účastníka řízení naznačuje, s ohledem na zásadu předvídatelnosti soudních rozhodnutí, jakým způsobem může soud v jeho věci rozhodnout, a bez její podrobné znalosti je tak nemožné poskytnout kvalifikované právní poradenství. Vedle judikatury budu při svém psaní využívat aktuální časopiseckou literaturu, komentáře, samozřejmě také monografie k tématu se vztahující a budu také vycházet, případně polemizovat a inspirovat se Věcným záměrem civilního řádu soudního.

Dokazování lze pojímat jako základní část soudního řízení, neboť na jeho průběhu, a zejména výsledku, záleží rozhodnutí soudu v řízení. Právě uvedená skutečnost byla pro mě podstatná pro výběr tématu. V řízení sporném má zásadní význam aktivita účastníků řízení na dokazování, což vyplývá z aplikace projednacích zásad. V řízení nesporném, byť je vedeno zásadou vyšetřovací, také nelze roli účastníkům řízení v rámci dokazování upřít, i přesto, že v takovém řízení je subjektem odpovědným za dokazování soud. Odlišnosti v postavení soudu a účastníků v řízení sporném a nesporném lze nalézt v průběhu celého procesního dokazování, přičemž budu na konkrétní rozdíly poukazovat.

Disertační práce je rozdělena do čtyř tematických kapitol.

V první části nazvané „Dokazování v občanském soudním řízení – obecný exkurs“ se budu zabývat pojmem dokazování, předmětem dokazování a základními zásadami civilního soudního řízení. Neopomenu zásadu koncentrace řízení, která významně zasáhla do taktiky procesního postupu stran řízení, přičemž se budu snažit vyhodnotit aktuální situaci uplatňování této zásady, včetně návrhů na vyřešení dle mého názoru aktuálního nepříznivého stavu.

Další část disertační práce s názvem „Důkazní prostředky“ bude věnována podrobné analýze jednotlivých důkazních prostředků. V rámci důkazních prostředků je diskutována otázka úpravy znaleckého posudku předloženého v řízení stranou řízení, kdy se objevují názory spočívající v tom, že by bylo do budoucna vhodné od této úpravy upustit. Chtěla bych tak toto podrobně rozebrat a přinést návrhy na možné řešení do budoucna. Budu se také zabývat případným rozšířením pravomoci znalců v soudním řízení s úmyslem zkvalitnit závěry znaleckých posudků pro konkrétní případ. Rovněž se budu zabývat otázkou věrohodnosti svědeckého výslechu a možnými nástroji pro její umocnění.

V kapitole „Procesní povinnosti a břemena“ budu rozebírat dle mého názoru základní povinnosti související s dokazováním, a tedy povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Na uvedené tak navazují odpovídající břemena, přičemž je pro úspěch v řízení podstatné, zda účastník řízení břemeno tvrzení a důkazní břemeno unese. Dále se budu věnovat stavu *non liquet* a důsledkům, které z existence tohoto stavu pro účastníka řízení procesně nastávají.

Poslední kapitolou bude podrobný popis průběhu dokazování, kde budu analyzovat jednotlivá stadia dokazování, a to s ohledem na rozložení pravomoci účastníků řízení a soudu, nejenom z pohledu rozdělení civilního řízení na sporné a nesporné, ale také rozložení pravomoci těchto subjektů s ohledem na konkrétní stádium dokazování v řízení.

Obecně si nastoluji otázku vlivu postupu účastníků řízení a soudu v rámci dokazování na spravedlnost rozhodnutí soudu ve věci samé, na zjištění objektivní pravdy, a na kvalitu celého soudního řízení. Analyzuji přístupy účastníků a jejich právních zástupců v průběhu řízení, a to s ohledem na téma disertační práce, zejména v části procesního dokazování. Mým záměrem je přinést nikoliv obecný výklad, ale návrhy řešení k problematickým otázkám,

případně kritiku současného právního uspořádání, včetně procesního postupu účastníků řízení a soudu, přičemž z tohoto budu dovozovat závěry relevantní pro dokazování v civilním řízení. Budu se snažit poskytnout na jednotlivá témata pohled právního praktika a doporučit případně vhodné postupy, kterými by bylo možné pozitivně ovlivnit civilní řízení.

Jsem si vědoma, že oblasti dokazování, jako oblasti, která citelně zasahuje do práv a povinností účastníků řízení a na základě které soud nároky přiznává nebo účastníky tvrzené nároky, resp. práva, odnímá, již bylo věnováno mnoho právních monografií, nicméně budu ráda, když se mi podaří svou prací přispět jakoukoliv myšlenkou k odborné právní diskusi na toto téma, případně také ke zlepšení právního povědomí účastníků řízení a tím tedy jejich postavení v soudním procesu nebo také k lepšímu uplatnění jejich práv v rámci soudního řízení jako takového.

1. DOKAZOVÁNÍ V OBČANSKÉM SOUDNÍM ŘÍZENÍ – OBECNÝ EXKURS

1.1. POJEM DOKAZOVÁNÍ

Dokazování se považuje za těžiště soudního řízení. Je tomu tak z toho důvodu, že pouze dokazování je prostředek k tomu, aby soud ve věci rozhodující ověřil pravdivost tvrzení účastníků řízení, nebo alespoň míru pravdivosti jednotlivých tvrzení, a tím dospěl k rozhodnutí, které bude odpovídat objektivní pravdě, případně se jí dle možností bude co nejvíce přibližovat, bude spravedlivé a v souladu se zákonem.

Na základě dokazování soud dospívá k výsledku řízení – k rozhodnutí, tedy řeší otázku, pro účastníky řízení zřejmě tu nejpodstatnější, a to, který z účastníků řízení bude mít ve finální fázi úspěch. Jiným způsobem nežli dokazováním, totiž nelze dovést právně správné rozhodnutí v řízení.¹ Lze polemizovat s tím, zda by bez dokazování vůbec soudní řízení jako takové existovalo. Dle mého názoru nikoliv. Bez dokazování by konkrétní soudní řízení a jeho výsledek byly pouze výsledkem projevů a tvrzení účastníků řízení relevantně nepodložených, bylo by možné pojímat to jako obdobu divadelního představení, které by vedlo k vítězství verbálně zdatnějšího. Bez nutnosti předkládat důkazy a bez jejich následného posuzování soudem by absentovaly reálné podklady pro rozhodování a nebylo by možné objektivně nalézat pravdu a ověřovat pravdivost nebo míru pravdivosti tvrzení prezentovaných účastníky řízení.

Dokazování v právním smyslu by bylo možné charakterizovat jako část civilního soudního řízení, právem upravený souhrn postupů soudu a účastníků řízení, případně jiných oprávněných na řízení zúčastněných subjektů, směřující k prokázání pravdivosti tvrzení prostřednictvím provedených důkazů, kterým přímo ovlivňují rozhodnutí soudu ve věci samé.

¹ Uvedené předpokládá procesní aktivitu účastníků řízení, tedy že nebude rozhodnuto před jednáním ve věci samé na základě zákonem stanovené fikce, např. pravomocným platebním rozkazem, případně následně rozsudkem pro uznání, nebo zmeškání, tedy takovým procesním postupem, kterému nepředchází dokazování.

Soud v civilním soudním řízení rozhoduje na základě výsledků dokazování, přičemž v jeho průběhu získává poznatky právní a skutkové. Soud tak vychází ze znalosti práva, tedy z právní normy, která uplatněný nárok hmotněprávně upravuje (poznatky právní), a dále z toho, co se od účastníků řízení o okolnostech řešené problematiky z jejich písemných podání anebo ústních přednesů dozví (poznatky skutkové). Důkazně relevantní poznatky lze chápat jako základní podklad pro rozhodnutí soudu, které jsou, s ohledem na svoji povahu, závislé nebo nezávislé na tom, co tvrdí a uvádějí účastníci řízení na podporu svých tvrzení.

Právní poznatky jsou poznatky, které nejsou předmětem dokazování, soud je zná studiemi objektivního práva a také odbornou přípravou. Jedná se o odraz nutné právní odbornosti soudu, kdy pozici soudce může zastávat pouze osoba s právním vzděláním a po absolvování justiční zkoušky.² Jedná se o znalost práva, což se promítá do zásady *iura novit curia*.

Pojem „znalost práva“ ve výše uvedených souvislostech nezahrnuje pouze znalost právních předpisů, ale také znalost judikatury. Judikatura v českém právním systému psané právo dotváří a odpovídá na specifické otázky právní praxe. Výstupem judikatury jsou právní stanoviska, která by s ohledem na předvídatelnost soudního rozhodování měla odpovědět na otázku, jak bude právní věc s obdobným právním základem za obdobných skutkových zjištění rozhodnuta. Proto je z pozice zástupce žalobce, již při posuzování možné budoucí vymahatelnosti nároku, a tedy doporučení klientovi, zda ve věci žalobu podat, či nikoliv, s ohledem na předpokládaný výsledek sporu, vhodné prostudovat související judikaturu. Jestliže bude po tomto posouzení žaloba podána, je vhodné na příslušnou judikaturu již při podání žaloby odkázat, nikoliv ale jako na důkaz, ale učinit jí součástí vyjádření vztahující se k právnímu posouzení žalovaného nároku. S ohledem na výše uvedenou zásadu *iura novit curia*, je ovšem potřeba mít na paměti, že soud by neměl být poučován, neboť jedině on zná právo a je tedy na něm, aby příslušnou judikaturu použil *ex officio*. Z advokátní praxe mi je známo, že k uvádění a citování judikatury je potřeba přistupovat s nejvyšší možnou mírou respektu k soudu jako orgánu práva znalého. V mnoha případech nutnost odkazovat na judikaturu souvisí s kvalitou obsazení soudu. Jestliže by soud opomněl zabývat se podstatnou

² Dle zákona č. 6/2002 Sb., ust. § 60 odst. 3: „Předpokladem pro ustanovení soudcem je též vysokoškolské vzdělání získané řádným ukončením studia v magisterském studijním programu v oblasti práva na vysoké škole v České republice, složení odborné justiční zkoušky a úspěšné absolvování výběrového řízení na funkci soudce.“

judikaturou, je zde velká pravděpodobnost, že uvedená otázka by byla nadřízeným soudem v případě odvolání se proti rozsudku rozhodnuta odlišně, čímž by se soudní řízení zbytečně prodlužovalo.

Mezi právní poznatky se řadí také právní předpisy, které nejsou nikdy předmětem dokazování, přičemž se tímto myslí právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky a mezinárodních smluv nebo v předcházející obdobné sbírce.³

Právní poznatky nezávisí od toho, zda je účastník řízení bude ze své vlastní iniciativy v řízení uplatňovat. Tyto poznatky totiž souvisejí s úvahou soudce o posuzované věci z právního hlediska a jím provedené subsumpci skutkových poznatků pod konkrétní právní normu objektivního práva. Znamená to, že se právní poznatky neodvíjí od toho, zda účastník řízení soudu uvede konkrétní právní poznatek, jehož se dovolává. Právní poznatek bude totiž při rozhodování soudem aplikován vždy, jestliže se k předmětu sporu vztahuje, když toto vychází ze zásady *iura novit curia*.

Skutkové poznatky se dovozují z tvrzení a na ně navazujících důkazů, tedy vychází z toho, co účastníci řízení uvedli nebo předložili. Nejsou tedy nezávislé na aktivitě a tvrzeních účastníka řízení, jak tomu je u právních poznatků. Skutkové poznatky ve sporném řízení vycházejí vždy z toho, co soudu předložili účastníci řízení.⁴ V praxi to probíhá tak, že účastník řízení v žalobě, resp. ve vyjádření k žalobě, jestliže je v pozici žalovaného, soudu sdělí podstatné skutkové okolnosti, označí důkazy k jejich prokázání a následně soud, na základě těchto poznatků, využívá konkrétní poznatky právní, pod které subsumuje zmíněné poznatky skutkové. Tímto dochází k rozlišení tvrzení účastníků na tvrzení pro rozhodnutí ve věci podstatná a nepodstatná. Podstatnými tvrzeními budou pouze ta, která se vztahují ke skutkové podstatě právní normy, na základě které má soud ve věci rozhodnout. Tímto postupem soud dovozuje právně relevantní závěry, vycházející ze skutkových tvrzení a na ně navazujících právních poznatků, na jejichž základě soud vydá konkrétní rozhodnutí ve věci samé, právně a skutkově odůvodněné, a které jako podklad pro rozhodnutí včlení do jeho odůvodnění.⁵

³ § 121 o.s.ř.

⁴ Výjimkou je pouze ust. § 120 odst. 2 o.s.ř., kdy je soud za zákonem daných okolností oprávněn provést i jiné než účastníky navržené důkazy.

⁵ Viz. Náležitosti odůvodnění rozsudku dle § 157 odst. 2 o.s.ř.

Podstatná úloha dokazování pro civilní soudní řízení, resp. nutnost důslednosti a právní správnosti provedeného dokazování, se odráží např. v § 157 odst. 2 o.s.ř.⁶ a také v § 205 odst. 2 o.s.ř.⁷

Mimo jiné je totiž povinnou náležitostí odůvodnění rozsudku to, že soud musí uvést, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, včetně toho, že se musí vypořádat s tím, z jakého důvodu některé z důkazů odmítl provést. Toto ustanovení je pro oblast dokazování podstatné z toho důvodu, že soudu se přímo ukládá povinnost věnovat se podrobně dokazování v rámci odůvodnění svého rozhodnutí. Této své povinnosti se nemůže zbavit například tím, že pouze uvede, které důkazy provedl a které nikoliv, nýbrž u každého důkazu musí uvést také důvody, které ho buď vedly k tomu, že důkaz provedl, tedy uvede, jaké skutkové okolnosti z těchto důkazů zjistil, anebo které ho vedly k tomu, že důkaz neprovedl. Tento zákonem stanovený postup soudu by měl eliminovat libovůli soudu při rozhodování, měl by soud „donutit“ ke kvalitě jeho rozhodnutí a také by měl vést k jeho srozumitelnosti, a to včetně pochopení konkrétního postupu soudu pro laickou veřejnost, neboť v současnosti neexistuje pro soudy prvního a druhého stupně povinné zastoupení advokátem a právo každého obrátit se na soud a současně jeho právo na spravedlivý proces musí být zachováno pro všechny, bez ohledu na to, zda má či nemá právní zastoupení.

Správnost provedeného dokazování je dle zákona podrobena instančnímu testu, kdy lze provedené dokazování, resp. jeho nesprávnost napadnout v rámci odvolání dle výše zmiňovaného ustanovení § 205 odst. 2 o.s.ř. Účastník řízení tak jako odvolací důvod uvádí to, že soud, neboť neprovedl navržené důkazy, neúplně zjistil skutkový stav nebo že důkazy provedl, ovšem na jejich základě dospěl k nesprávným skutkovým zjištěním. Může se tak konkrétně jednat o situace, kdy účastník řízení svou povinnost dokazovat splnil, ovšem soud tento důkaz neprovedl, když jej posoudil jako nadbytečný (odvolací důvod dle § 205 odst. 2 písm. d) o.s.ř.). U odvolacího důvodu dle písmena e) zmiňovaného ustanovení je ale situace jiná, neboť soud důkaz provedl, ovšem na jeho základě dovodil nesprávné skutkové závěry.

⁶ Zákon zde upravuje náležitosti odůvodnění rozsudku.

⁷ Zákon zde upravuje náležitosti odvolání.

⁸ § 205 odst. 2 písm. d) o.s.ř.

⁹ § 205 odst. 2 písm. e) o.s.ř.

Dokazování musí být vedeno zájmem soudu na poznání objektivní pravdy, byť se pravda objektivní poznává subjektivními vněmy soudce. Soudce musí být vedle toho, že se jedná o osobu právně vzdělanou, což odpovídá zásadě *iura novit curia*, také, co se týče provádění dokazování, praktickým analytikem.¹⁰ S ohledem na podstatu dokazování totiž nepostačuje pouhý výklad práva, ale je nutné, aby soud v konkrétních případech extrahoval pouze podstatná tvrzení a k nim předložené důkazy a na to navázal právní předpis, jímž své rozhodnutí odůvodní. Nepodstatná tvrzení musí pečlivě oddělit a stejně tak odmítnout provedení důkazů, které s předmětem řízení reálně nesouvisí, přičemž si musí být vědom své povinnosti, toto náležitě odůvodnit. Co se týče tvrzení účastníků řízení a jejich přednesů, je jejich „věcnost“ většinou odrazem autority soudce. Jestliže totiž soudce není schopen eliminovat nadbytečné, někdy také zavádějící, případně také co do podstaty opakující se projevy účastníků řízení, vnáší do řízení nesystematičnost a odvádí pozornost od podstatných tvrzení a na ně navazujících důkazů, tedy od předmětu řízení. Úlohou soudce v civilním soudním řízení není pouhé následování stran řízení, kde soudce provádí veškeré důkazy, které strany navrhnou, ale jeho úlohou je z navržených důkazů provádět pouze ty, které s předmětem řízení souvisí, a tedy tyto hodnotit a využít při rozhodování o předmětu řízení. Soudce tak musí strany řízení také vést k tomu, aby vše podstatné soudu uvedly, a jestliže tak neučiní, vystavují se nebezpečí ztráty sporu ze své viny. Zákonem je soudu k tomu jednoznačně dána pravomoc, a to ust. § 120 odst. 1 věta druhá o.s.ř., dle kterého: „*Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede.*“, a dále také v rámci hodnocení důkazů dle § 132 o.s.ř.: „*Důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.*“¹¹

V soudních síních ale lze vyzorovat, že soudci na výše uvedenou analytickou část své činnosti, ne méně podstatnou nežli část právní, rezignují. Výsledkem jsou tak průtahy v soudních řízeních a také zmatečné rozsudky. Je zřejmě těžko dovoditelné, co je toho příčinou. Mám za to, že tento problém ale netkví v současné právní úpravě. Byť se může v této části jevit některým procesualistům jako nedostatečná, dle mého názoru by měla být pro úsek nalézání objektivní pravdy v řízení dostačující. Soudci jsou zákonem instruováni k dodržování stanovených pravidel, nicméně i přesto tak ne vždy činí. Je spíše otázkou, zda uvedená problematika nesouvisí s justicí jako celkem, tedy zejména s výběrem kandidátů na pozice

¹⁰ Níže uvedená úvaha se váže na fázi provádění a hodnocení důkazů.

¹¹ Blíže k zásadě volného hodnocení důkazů viz. kapitola 1.4.2. této disertační práce.

soudců, důslednou kontrolou jejich činnosti a ukládání sankcí za porušení jejich povinností, a to včetně odvolání soudce. Jak je mi z praxe známo, soudci jsou ve své podstatě neodvolatelní; zákonné možnosti odvolání soudce, které se aplikují výjimečně a v krajních případech, ponechávám stranou. Málokdy se lze setkat s tím, že soudce byl své funkce zproštěn. Musí se jednat o již velice závažná porušení, která jsou zpravidla veřejnosti známá a jsou případně také důvodem veřejného odsouzení soudce a může to tak mít vliv na vnímání justice jako celku. V důsledku porušení povinností soudce je pro zjemnění důsledků přistoupeno k tomu, že soudce je nucen změnit obvod soudu, a to případně změnu na soud nižší instance nebo na soud stejné instance, který je ale v méně lukrativní oblasti. Není výjimečné ani to, že dochází ke změně druhu soudních řízení, ve kterých bude soudce do budoucna rozhodovat, kdy se to takto děje zejména přeložením soudce na opatrovnický úsek.

1.2. PŘEDMĚT DOKAZOVÁNÍ

Pojem „předmět dokazování“ je úzce spjat s předmětem řízení. Je tomu tak z toho důvodu, že po vymezení předmětu řízení se v těchto souvislostech vymezuje také předmět dokazování, tedy to, co má být za účelem vydání rozhodnutí ve věci samé provedeným dokazováním ohledně předmětu řízení zjištěno. Předmět dokazování určuje soud na základě svého předběžného názoru na věc, který získá prvotním studiem žaloby a vyjádření žalovaného. Přesné a jednoznačné vymezení předmětu dokazování umožňuje, aby celé procesní dokazování bylo organizovanou a efektivní činností zabezpečující úplné zjištění všech důležitých skutečností v daném řízení.¹²

Specifikace předmětu dokazování je podstatnou částí soudního řízení, která přímo vyúsťuje v navrhování důkazů a jejich provádění soudem. Z tohoto důvodu tak nelze akceptovat laxní přístup soudu k přípravě na projednání věci. Kvalita práce soudu v tomto stádiu řízení, tedy podrobné studium prozatím do spisu založených sdělení stran řízení, se odráží například také v tom, jak dlouho bude soudní řízení probíhat.¹³ Lze se totiž setkávat se

¹² MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984.

¹³ Shodně viz. DRÁPAL, Ljubomír: *Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu*. Právní rozhledy, č. 5, 2005, str. 1.

situacemi, kdy soudce ani sám podrobně spis nezná a předpokládá, že to vše bude nahrazeno při ústním projednávání věci. Toto je ovšem z pohledu civilního procesu, zejména jeho zásady hospodárnosti a předvídatelnosti soudních rozhodnutí, neakceptovatelné. Dalo by se v těchto intencích uvažovat také o porušení povinností soudce, které jsou mu dány přímo zákonem.¹⁴ Soudce má totiž za všech okolností postupovat s veškerou odborností tak, aby mimo jiné nedocházelo k průtahům v řízení. Jestliže ale soudce nebude vést dostatečně přípravu jednání dle § 114 a násl. o.s.ř., není možné, aby se nedopustil porušení zákonem mu daných povinností.

„Předmět dokazování jsou vždy konkrétní individuální skutečnosti, které jsou rozhodující (relevantní) z hlediska předmětu řízení (z hlediska uplatněného nároku).“¹⁵

Předmět dokazování je možné chápat jako nalézání příčinné souvislosti mezi žalovaným nárokem a skutkovou podstatou, na základě které žalobce svůj nárok uplatňuje, případně mezi obranou žalovaného a skutkovou podstatou, o kterou svoji obranu žalovaný opírá, a to v případě, že žalovaný soudu předkládá jiná tvrzení, nežli žalobce.

Není vyloučeno, že v průběhu dokazování nastane situace, kdy bude předmět dokazování rozšířen, a to z důvodu, že dojde k zjištění dalších skutečností, které nebyly soudu známy, a potřeba jejich prokázání vyplynula až z již provedeného dokazování. Nicméně četnost takového rozšiřování předmětu dokazování v průběhu řízení lze eliminovat, a to činností soudu, jeho připraveností na jednání, ucelenou představou o tom, co a kým je potřeba prokazovat a jeho pečlivostí při dodržování procesních předpisů a využívání všech možností daných mu zákonem k donucení účastníka řízení procesněprávně relevantně jednat. Činnost účastníka řízení je v mnoha případech přímou odpovědí na činnost soudu. To v praxi znamená, že v případě, že soud důsledně dodržuje zákonná ustanovení civilního řízení a již od zahájení řízení nutí jeho účastníky k takové aktivitě, aby mohl co nejdříve ve věci shromáždit tvrzení a důkazy jako podklad pro rozhodnutí a v co nejkratší lhůtě tak rozhodl, účastníkovi řízení nezbyvá nic jiného než se takovému tempu soudu přizpůsobit, neboť by to pro něj mohlo mít

¹⁴ § 79 odst. 1 zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích: „*Soudci a přísedící jsou při výkonu své funkce nezávislí a jsou vázáni pouze zákonem. Jsou povinni vykládat jej podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a rozhodovat v přiměřených lhůtách bez průtahů, nestranně a spravedlivě a na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem.*“

¹⁵ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací.* 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, strana 228.

zásadní procesněprávní důsledky. Jestliže ovšem soud v řízení postupuje tak, že se jeho činnost eliminuje na základní standardy, bude tomu průběh řízení také odpovídat, a to v tom směru, že účastník řízení může (ale také nemusí) předkládat soudu svoje tvrzení a důkazní návrhy postupně, jelikož jej soud k tomuto žádnou výzvou s pro něj spojenými negativní procesněprávními důsledky nepřiměje.

Předmět dokazování je zákonem vymezen negativně. Podle § 121 o.s.ř.: „*Není třeba dokazovat skutečnosti obecně známé nebo známé soudu z jeho činnosti, jakož i právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv nebo v předcházející obdobné sbírce.*“ Vedle citovaného ustanovení, které uvádí, co není předmětem dokazování, se dále nedokazují právní domněnky¹⁶ a ve sporném řízení mezi stranami nesporné skutečnosti¹⁷.

Definici obecně známých skutečností lze například podat z usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. února 2009, ve věci vedené pod sp. zn. 1 Co 349/2008, kde soud tyto definoval takto: „*Skutečnostmi obecně známými jsou tzv. notoriety, které ve smyslu ustanovení § 121 není třeba dokazovat. Jde o takové skutečnosti, které sice nemusí být známé úplně každému, u nichž postačí, že jsou známy širokému okruhu osob v určitém čase a místě. I v případě notoriety je ovšem možné nabídnout důkaz o tom, že skutečnost, kterou soud z hlediska dokazování považuje za notoriety, touto není. ... Za notoriety se takto považují zcela obecně známé skutečnosti, jako např. že tráva je zelená, byť opak lze i též prokázat.*“ Jako příklad lze také uvést povědomost soudu (a ve smyslu výše uvedené judikatury také široké neodborné veřejnosti) o tom, kdy zapadá slunce, že vytrvalý déšť má vliv na růst trávy, že v zimě bývá chladněji apod. Jedná se obecně o otázky, o kterých má většina lidí povědomí, a k znalosti o nich není potřeba zvláštních vlastností. Nicméně i zde je potřeba k takovým otázkám postupovat s přiměřenou obezřetností, a to z toho důvodu, že se může například jednat o otázky, které jsou dle názoru soudu obecně rozšířenými, ale ve skutečnosti tomu tak být nemusí. Současně je tak potřeba odlišit také situace, kdy se nějaká otázka může jevit jako notorieta, ale pro širší okruh veřejnosti se již považuje např. za znaleckou otázku, případně za otázku, jejíž zodpovězení vyžaduje znalosti odborníka v této oblasti.

¹⁶ § 133 o.s.ř.: „*Skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázanou, pokud v řízení nevyšel najevo opak.*“

¹⁷ § 120 odst. 3 o.s.ř.: „*Soud může též vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků.*“

Další skupinou skutečností, které se v řízení nedokazují, jsou skutečnosti známé soudu z jeho úřední činnosti. Jedná se ale výlučně o skutečnosti, o jejichž existenci se soudce dozvěděl v rámci jiného soudního řízení, které vedl,¹⁸ tedy skutečnosti, které jsou součástí soudního spisu v jiné u soudu vedené věci. Uvedené nelze zaměňovat s důkazem provedením konkrétního soudního spisu, případně listin z takového spisu. Jedná se o odlišnou situaci, neboť při provádění důkazu soudním spisem soud důkaz provádí a skutečnosti pro řízení relevantní z jeho provádění zjišťuje, kdežto u skutečností známých soudu z jeho úřední činnosti, znalostí takové skutečnosti soudce již z jiného řízení disponuje a k důkazu se proto neprovádí; neprovádí se ani proto, že se nejedná o důkaz v pravém slova smyslu. Má povahu spíše předneseného tvrzení a účastník řízení ho tak může vyvracet svými tvrzeními a důkazy.

Jestliže soud při rozhodování vychází ze skutečností, jež mu jsou známy z jeho úřední činnosti, musí s nimi seznámit účastníky řízení. Ani takové skutečnosti nemohou být absolutně nenapadnutelné. Účastník řízení má právo, tak jak tomu je u všeho, co v rámci řízení u soudu probíhá, se k těmto skutečnostem vyjádřit, případně je popírat a k prokázání svého tvrzení navrhnout provedení důkazů. „... je nutné, aby účastníci řízení byli s takovými - soudem uvažovanými - skutečnostmi v řízení seznámeni, aby se k nim mohli vyjádřit či případně předložit důkaz je vyvracející; i poznatek soudu o tzv. úředně známé skutečnosti totiž nemusí být správný. Je též nezbytné, aby soud, jenž vzal v úvahu skutečnosti úředně známé a nadto na nich založil své rozhodnutí ve věci, náležitě vyložil v odůvodnění rozhodnutí, ze které jeho konkrétní úřední činnosti či postupu jsou mu takové skutečnosti známé, jak se o nich dozvěděl a jsou-li skutečně známé všem členům senátu, jednal-li a rozhodoval-li soud v této podobě.“¹⁹

Nedokazují se také právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky a mezinárodních smluv nebo v předcházející obdobné sbírce. V této části úprava ust. § 121 o.s.ř. vyplývá z aplikace zásady *iura novit curia*. Toto ustanovení ale nezahrnuje právní předpisy nižší právní síly (obecně závazné vyhlášky apod.) a právní předpisy cizích právních řádů.

¹⁸ Z rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 7. 2008 ve věci vedené pod sp. zn. 28 Cdo 1885/2008: „Taková skutečnost pak musí být známá z téže úřední činnosti všech rozhodujících soudců a i ohledně ní musí být účastníkům umožněno, aby se v řízení o ní vyjádřili, a musí jim být umožněno, aby dokazovali, že poznatek o tzv. úředně známé skutečnosti není správný.“

¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 7. 2008 ve věci vedené pod sp. zn. 28 Cdo 1885/2008, obdobně rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 10.2.2010 ve věci vedené pod sp. zn. 1 Ac 100/2009.

Poznatky o těchto normách získává soud dokazováním. U předpisů nižší právní síly není vyloučeno, aby soud jejich obsah zjistil samostudiem.²⁰

Oblast aplikace zahraničního práva je upravena v zákoně č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, konkrétně v ust. § 23. Dle uvedeného má soud zahraniční právo aplikovat i bez návrhu tak, jak se ho užívá na území, na němž toto právo platí. Rovněž soud z úřední povinnosti zjišťuje obsah zahraničního práva studiem. Nicméně zde může nastat komplikace s ohledem na jazykovou vybavenost soudce. Není to ovšem jediná možná komplikace. Každý právní řád má totiž svoje specifika a mnohdy nepostačuje pouhé porozumění textu znění příslušné normy, když může nastat situace, že je značně náročné jednotlivé právní normy propojit a aplikovat na ně příslušnou judikaturu.

Soud je pro případ, že mu není obsah zahraničního práva znám nebo ho nemůže zjistit výše uvedeným způsobem, oprávněn vyžádat si vyjádření Ministerstva spravedlnosti. To ale nepodává analýzu právní normy jako takové, pouze soudu poskytne pro jeho případ relevantní právní normy.

Nebudou-li ani výše uvedené postupy vést k objasnění cizího práva, je soud oprávněn ustanovit znalce z oboru Právní vztahy k cizině. Jestliže se nepodaří zahraniční právo zjistit nebo je to nemožné, použije se pro takové případy české právo.

Tento výčet se zabýval negativně vymezeným předmětem dokazování, jak to vyplývá z § 121 o.s.ř. Jak bylo výše uvedeno, neprokazují se dále právní domněnky, o těch bude pojednáno dále v této kapitole, a ve sporném řízení skutečnosti, které strany sporu označí za nesporné.

Ve sporném řízení z povahy věci dochází k předkládání protichůdných stanovisek, návrhů a důkazů od stran sporu. Nicméně může nastat situace, kdy se na nějaké části předmětu řízení účastníci řízení shodnou, tedy obě strany sporu prohlásí, že konkrétní skutečnost není spornou, ale u ní existuje shoda. Soudce se dle zákona v celém průběhu řízení snaží o to, aby

²⁰ Srov. WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, strana 228.

spor byl vyřešen smírně.²¹ Z tohoto zákonného pravidla přístupu soudu k řešení sporu smírem, lze dle mého názoru také dovodit snahu soudu o to, v případě, že se neúspěšně pokusil o smír mezi účastníky řízení, aby byla dosažena alespoň nějaká shoda stran sporu ohledně pro řízení podstatné skutečnosti. Jestliže dojde k takové shodě, má to vliv na rychlost řízení a zásadně to zjednoduší soudní řízení, samozřejmě s ohledem na rozsah shody, kterou účastníci dosáhli. V takovém případě není potřeba provádět rozsáhlé dokazování, kterého by jinak bylo potřeba, například také ustanovení znalce pro řešení konkrétní otázky apod. Soud si ovšem snahou o shodu účastníků na konkrétní skutečnosti ale nesmí odůvodňovat situace, kdy se účastníkům řízení snaží „vysvětlit“, že je pro ně dobrá i tato částečná shoda, neboť jestliže k ní nedojde, vznikne potřeba úhrady nákladů za znalecký posudek apod. Dle mého názoru je takové jednání porušením povinností soudce a práv účastníka řízení, kteří se tímto jednáním soudu dostávají pod tlak, který je účelově vyvolán zřejmě v zájmu zrychlení řízení a zjednodušení práce soudu. Takové jednání spočívající v nátlaku na strany sporu není výjimečné, je ale těžce prokazatelné a vlastně účinná obrana neexistuje. Jiná situace by byla například v případě, že takové jednání je zaznamenáno na nahrávce soudem pořízené při jednání, může se ale stát, že toto sdělení soudce stranám předestře mimo nahrávání.

1.3. USNADNĚNÍ DOKAZOVÁNÍ

Některé skutečnosti je velice obtížné a v mnoha případech také vůbec nemožné prokázat, tedy je nelze důkazně podložit. V takových případech, aby nedošlo k *denegatio iustitiae*, je právní řád, resp. civilní proces, po své praktické stránce postaven na tom, že v jistých případech nelze pouze konstatovat, že některá skutečnost nebyla prokázána, ale vytváří se prostředky pro překonání takových nedostatků, a to tak, jak předpokládá zákon. Zákon jako tyto prostředky dokazování usnadňující uvádí zejména právní domněnky, prejudiciální otázky a úvahu soudu. Jestliže ani tyto prostředky nevedou k prokázání tvrzení, u kterých to je pro rozhodnutí soudu potřeba, užije se teorie o důkazním břemenu²².

²¹ § 100 odst. 1 poslední věta o.s.ř.: „Přitom usiluje především o to, aby spor byl vyřešen smírně.“

²² O důkazním břemenu je blíže pojednáno v části 3.3. této disertační práce.

1.3.1. PRÁVNÍ DOMNĚNKY

Domněnky znamenají, že soud má na jejich základě vzít za prokázané to, co prokázané není, resp. se s ohledem na existenci domněnky ani neprokazuje.

V právním řádu existují tři druhy domněnek. Rozlišují se domněnky zákonné, smluvní a skutkové. Jak vyplývá z názvu jednotlivých domněnek, domněnky zákonné jsou ty, které jsou stanoveny přímo zákonem, domněnky smluvní jsou dány ujednáním stran smlouvy a domněnky skutkové vycházejí ze zkušeností.²³

Ustanovení § 133 o.s.ř. se zabývá domněnkami danými přímo zákonem, tedy zákonnými. Zákonné domněnky lze dále členit na skutkové a právní a dále na vyvratitelné a nevyvratitelné.

Vyvratitelná právní domněnka (*praesumptio iuris*) je domněnkou jisté skutečnosti, kdy soud s ní pracuje tak, jako by prokázána byla, a to do doby, než není prokázán opak. U nevyvratitelné domněnky důkaz opaku neexistuje, její existenci nelze vyvrátit.

Ze zákonných domněnek skutkových lze jako příklad uvést domněnky otcovství dle § 776 a násl. občanského zákoníku, přičemž se jedná o domněnky vyvratitelné.

K domněnkám se řadí také tzv. fikce. Fikce jsou upraveny přímo zákonem. Znamenají, že soud se skutečností, jež je fikcí dána, pracuje jako se skutečností, která nastala, byť je zjevné, že nenastala. V oblasti procesního práva se jedná např. o fikci doručení dle § 49 odst. 4 o.s.ř., fikci uznání nároku dle § 114b odst. 5 o.s.ř., fikce nespornosti tvrzení uvedených v žalobě a s tím spojena možnost vydání rozsudku pro zmeškání dle § 153b o.s.ř. apod.

„Právní domněnka je konstrukce, která může být založena pouze zákonem a jejímž důsledkem je za podmínek zákonem stanovených nutnost bezpodmínečně nebo podmíněčně předpokládat existenci něčeho, o čem není jisté, že je, nebo dokonce je jisté, že není. Zákonem

²³ shodně DAVID, Ludvík, IŠTVÁNEK, František, JAVŮRKOVÁ, Naděžda, KASÍKOVÁ, Martina, LAVICKÝ Petr a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, komentář k § 133 o.s.ř., Systém ASPI.

*stanovená právní domněnka a fikce zavazuje soud, aby buď bezpodmínečně nebo podmíněně pokládal za dané něco, o čemž není jisté, že je, nebo dokonce je jisté, že není, a navázal úvahou, že konstrukce domněnek, jejich charakteru i následků, které jsou s nimi spojeny, přísluší toliko právu.*²⁴

V rámci dokazování je pro účastníky řízení podstatné, v koho prospěch aplikovaná právní domněnka svědčí. Toto znamená, že jestliže se uplatní domněnka a ten účastník, který se této domněnce nehodlá podřídit, musí soud přesvědčit o tom, že tato domněnka neplatí. Není povinností soudu existenci domněnek zkoumat. Prokázání opaku je záležitostí činnosti účastníka řízení. V případě, že účastník řízení bude vyvracet užitou domněnku a toto svoje tvrzení soudu neprokáže, dojde u něj k neunesení důkazního břemena.

Jednoduchý příklad vyvratitelné domněnky uvádí judikatura: *„Uznáním dluhu podle ustanovení § 323 odst. 1 obch. zák. se zakládá vyvratitelná právní domněnka o existenci uznaného závazku v době uznání. Důsledkem uznání závazku je tedy přesun důkazní povinnosti (důkazního břemene) z věřitele na dlužníka, na němž tak je, aby prokázal, že závazek nevznikl, zanikl či byl převeden na jiného. V rovině procesního práva vyvratitelná domněnka nachází svůj odraz v ustanovení § 133 o. s. ř., které určuje, že dokud není dokázán opak, platí za prokázanou skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka; pouhá, třebaž i závažná pochybnost o tom, zda existuje skutečnost, které svědčí právní domněnka, tedy nestačí k tomu, aby tato skutečnost nebyla považována za prokázanou. Skutečnost, které svědčí vyvratitelná právní domněnka, není předmětem procesního dokazování, a nebyla-li v řízení domněnka existence uznaného závazku vyvrácena, soud musí mít podle ustanovení § 133 o. s. ř. skutečnost za prokázanou.*²⁵

Obdobně také: *„Jestliže uznání dluhu založilo vyvratitelnou domněnku, podle které se má za to, že závazek v době uznání trval, pak v řízení, v němž se věřitel (žalobce) domáhá splnění tohoto závazku, spočívá důkazní břemeno ohledně neexistence závazku na dlužníku (žalovaném).*²⁶

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 3. 2020 ve věci vedené pod sp. zn. 32 Cdo 1287/2018.

²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 9. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. 32 Cdo 170/2010.

²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 4. 2002 ve věci vedené pod sp. zn. 29 Odo 341/2001.

Toto značí, že v případě existence domněnky platí, že nastaly všechny skutečnosti, které právnímu jednání zakládající domněnku předcházely v rozsahu, jak předvídá zákonná domněnka. V praxi to znamená, že jestliže došlo k právnímu jednání, u kterého se jeho formální platnost nenamítá, nastaly také důsledky s tímto spojené a upravené zákonnou domněnkou. Bude-li mít (v tomto případě) žalovaný za to, že důsledky spojené s domněnkou nenastaly, tedy že závazek neexistuje, je výlučně na něm, aby proti domněnce úspěšně brojil prokázáním opaku. Nebude-li v tomto popírání skutečností úspěšný, nemůže být také úspěšný ve sporu.

Zákonodárce se domněnkami snaží vyplnit možné mezery v dokazování, které by mohly nastat, a současně, což je jejich podstatnější úloha, zjednodušit procesní dokazování a také řízení jako takové. Jestliže bychom například neměly dané zákonné fikce doručení a také uznání žalovaného nároku, bylo by v podstatě nemyslitelné dosáhnout vymahatelného rozsudku.

1.3.2. PREJUDICIÁLNÍ OTÁZKY

Prejudiciální otázku lze definovat jako právní otázku, jejíž vyřešení je podstatné pro rozhodnutí soudu ve věci samé, předmětem řízení ale není, jedná se tak o otázku, bez jejíhož vyřešení nemůže soud dojít ke spravedlivému rozhodnutí. V některých výjimečných, zákonem daných případech, může být tato právní otázka samostatným předmětem řízení.

Základní právní rámec úpravy předběžné otázky v civilním soudním řízení nalezneme v § 135 o.s.ř. Uvedené ustanovení závazně určuje, které z předběžných otázek si může vyřešit soud sám a kdy je vázán již rozhodnutím jiného soudu o této otázce, případně kdy má z tohoto rozhodnutí vycházet.

Soud je dle odstavce prvního citovaného ustanovení vázán vždy rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt, dále kdo je spáchal, dále pak je vázán rozhodnutím o osobním stavu. Výslovně se z vázanosti soudu rozhodnutím jiného orgánu vyčleňuje rozhodnutí v blokovém řízení. V případě, že takové zákonem předpokládané závazné rozhodnutí neexistuje, případně aktuálně o této otázce řízení probíhá, soud musí řízení přerušit dle § 109 odst. 2 písm. c) o.s.ř. Jedná se totiž o otázky, které si nemůže soud závazně posoudit, ale musí rozhodování o nich přenechat soudu, případně jinému orgánu, v jehož kompetencích jejich řešení je.

Z dikce zákona vyplývá, že vázanost soudu se vztahuje na rozhodnutí, která dovozují odpovědnost konkrétního pachatele za spáchání trestného činu, přestupku či jiného správního deliktu a současně tyto potvrzují, že deliktní jednání bylo spácháno. Soud tak není vázán jinými rozhodnutími v této věci, které tomuto předcházela. Například v trestním řízení se jedná o usnesení o zahájení trestního stíhání, která mají z povahy věci jistý dočasný charakter, neboť nerozhodují o otázce viny a trestu, to náleží pouze soudu; u těchto rozhodnutí postačí jistá pravděpodobnost o osobě pachatele a o tom, že se posuzované jednání může v dalším řízení posoudit jako trestný čin. Soud není vázán ani zprošťujícím trestním rozsudkem, současně také není vázán odůvodněním takového rozsudku.²⁷ Dle senátu Nejvyššího soudu nemůže soud v civilním řízení stran dokazování zůstat nečinný v tom směru, že nebude v tomto řízení provádět důkazy, které byly provedeny v trestním řízení, které předcházelo vydání zprošťujícího rozsudku, přičemž hodlá z těchto důkazů vycházet, případně dokazování pro účely civilního řízení naproti dokazování provedenému v trestním řízení doplnit. Civilní soud musí, v případě rozhodování o občanskoprávní odpovědnosti, všechny důkazy, z kterých vychází, provést, a musí je tak začlenit do své vlastní činnosti spočívající v hodnocení důkazů a sám z nich tedy dovodit své vlastní stanovisko.

Výkladem citovaného ustanovení § 135 o.s.ř. se zabývala také další judikatura.²⁸ „Vázanost se však týká pouze rozsudků odsuzujících, a v rámci nich toliko toho, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal. Jinými rozhodnutími či výroky civilní soud vázán není, což platí kupř. pro zprošťující rozsudky; ani je však civilní soud v zájmu přesvědčivosti rozhodnutí nemůže zcela pominout. Soud je vázán pouze výrokem, a nikoli odůvodněním odsuzujícího trestního rozsudku. Z výroku o vině je pak nutno vycházet jako z celku a brát v úvahu jeho právní i skutkovou část s tím, že řeší naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu konkrétním jednáním pachatele. Rozsah vázanosti civilního soudu rozhodnutím o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal, je tedy dán tím, do jaké míry jsou znaky skutkové podstaty trestného činu zároveň okolnostmi významnými pro rozhodnutí soudu v civilním řízení, kupř. pro rozhodnutí o náhradě škody.“ Dále se z citovaného nálezu Ústavního soudu České republiky podává, že vázanost odsuzujícím trestním rozsudkem se uplatní pouze vůči osobám, které byly stranami takového řízení, tedy vůči osobám, které z důvodu tohoto postavení

²⁷ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 3. 5. 1966 ve věci vedené pod sp. zn. 4 Cz 30/66.

²⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 3. 2012 ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 1424/09.

v trestním řízení mohly své právo na slyšení realizovat. V opačném případě by se jednalo o porušení práva na spravedlivý proces, a to jeho elementární součástí, práva na právní slyšení dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Takovým postupem by se zásadně porušily práva osob, které v původním trestním řízení nefigurovaly, neboť by tak byly vázány rozhodnutím, které nemohly žádným způsobem ovlivnit a ani se k němu nijak jinak právně relevantně vyjádřit.

Dále se judikatura Nejvyššího soudu²⁹ zabývá také tím, zda lze vůči poškozenému v civilním řízení uplatnit, stran jeho možného podílu na zavinění, závěry rozhodnutí v jiné věci, které je rozhodnutím o předběžné otázce, přičemž tento poškozený není dle tohoto rozhodnutí pachatelem protiprávního jednání, současně se také zabývá tím, zda toto existující rozhodnutí o předběžné otázce má vliv na povinnost civilního soudu zkoumat možnou účast poškozeného na vzniku škody: *„Rozhodnutí o tom, že byl spáchán přestupek, znamená vždy konstatování zaviněného protiprávního jednání určitého pachatele, a proto ve smyslu § 135 odst. 1 o.s.ř. je soud tímto rozhodnutím vázán, avšak pouze pokud jde právě o jednání tohoto pachatele. Jestliže však okolnosti případu nasvědčují, že na vzniku škody se kromě pachatele přestupku mohla podílet svým jednáním i další osoba, není soud při zkoumání podmínek spoluodpovědnosti této další osoby výrokem o vině pachatele přestupku podle § 135 odst. 1 o.s.ř. vázán. V daném případě tedy pravomocné postižení žalobkyně pro přestupek nepřináší automaticky závěr, že škoda byla způsobena výlučně jejím zaviněním (§ 441 věta za středníkem obč. zák.), a nezbavuje soud povinnosti zabývat se tím, nakolik se na vzniku škody podílelo i jednání nezjištěného (tedy ani v trestním či přestupkovém řízení nestíhaného) řidiče, to znamená jeho účasti na vzniku škody a podmínkami a rozsahem jeho odpovědnosti z hlediska ustanovení § 420 a 441 věty před středníkem obč. zák. (podle § 441 obč. zák. byla-li škoda způsobena také zaviněním poškozeného, nese škodu poměrně; byla-li škoda způsobena výlučně jeho zaviněním, nese ji sám).“*

Další kategorií rozhodnutí, jimiž je soud dle výše citovaného ustanovení v civilním soudním řízení vázán, jsou rozhodnutí v statusových věcech. Soud si tak nemůže v rámci řešení předběžné otázky sám rozhodnout, zda manželství bylo rozvedeno, zda osoba byla prohlášena za mrtvou apod. Jedná se totiž o zásadní otázky existence člověka, jeho právní subjektivity a

²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 11. 2000 ve věci vedené pod sp. zn. 25 Cdo 562/99.

právního postavení, kdy rozhodnutí o tomto musí předcházet potřebné dokazování, které se vztahuje přímo k této otázce a současně tak je potřeba, aby tyto otázky zkoumal soud oborově kompetentní. Opačný přístup, tedy, že by se řízení s takovým podstatným předmětem řízení staly součástí jiného řízení, byť i na toto řízení navazujícího, by mohl mít vliv na kvalitu dokazování a úplnost soudem zjištěných poznatků a vlastně tak na kvalitu samotného rozhodnutí o této otázce, což by se mohlo odrazit v porušení práv procesních subjektů.

Zastávám názor, že povinnost soudu některé otázky, které by měly pro toto řízení povahu předběžné otázky, ponechat na rozhodnutí jiného soudu v samostatném řízení, je zcela žádoucí. Jestliže by u jednoho soudu bylo koncentrováno rozhodování o všech souvisejících otázkách, které řešení aktuálního předmětu řízení předcházejí, došlo by k zneřehlednění celého sporu a vyřešení všech otázek by se tímto zásadně zkomplikovalo. Současně tak mám za to, že toto není možné ani s ohledem na profesní specializaci soudců přidělených k rozhodování různých agend. Jedno řízení totiž nemůže probíhat současně dle trestního řádu a dle civilního řádu soudního a stejně tak nemůže soudce rozhodující ve věci vypořádání společného jmění manželů, řešit otázku zrušení společného jmění manželů (jako samostatného návrhového řízení), případně rozvodu manželství.

Zákon ale dává soudu možnost, aby o některých otázkách rozhodl sám. V § 135 odst. 2 o.s.ř. je uvedeno, že jinak (tedy na rozdíl od ustanovení odstavce 1.) otázky, o nichž přísluší rozhodnout jinému orgánu, může soud posoudit sám. V případě, že ale rozhodnutí o takové otázce již existuje, je soud povinen se jím řídit. Zjednodušeně řečeno se jedná o ustanovení opravňující soud řešit další otázky v konkrétním řízení jako otázky předběžné, přičemž je-li tato otázka již vyřešena, musí převzít její řešení z již existujícího rozhodnutí.

Konkrétně se v praxi jedná například o posouzení platnosti nebo neplatnosti smlouvy, případně jiného ujednání, ze kterého dovozuje strana žalující svoje právo domáhat se po žalovaném podaným návrhem něčeho plnit, něčeho se zdržet apod. Zpravidla se bude jednat o rozhodování o takových otázkách, o kterých kdyby rozhodoval soud v samostatném řízení, nepřineslo by to žalobcem požadovaný výsledek. Pro žalobce by totiž nemělo význam požadovat po soudu rozhodnutí o platnosti smlouvy o zápůjčce, jestliže by součástí rozhodnutí nebylo stanovení povinnosti žalovanému zapůjčenou částku žalobci vrátit. V praxi se jedná o běžnou situaci, kdy při peněžité zápůjčce zapůjčitel poskytne vydlužiteli peněžní plnění, vydlužitel je tak na základě této smlouvy povinen peněžní plnění v místě a čase vrátit, nicméně

při výzvě k úhradě od zapůjčitele sdělí, že s tímto nesouhlasí a že smlouva nebyla platně uzavřena, byť toto tvrzení může být i účelové. Zapůjčitel tak v tomto konkrétním případě nebude žalovat platnost nebo neplatnost smlouvy o zápůjčce, ale bude přímo žalovat o zaplacení dlužné částky, tedy bude žalovat tak, aby dosáhl toho, čeho požaduje. Samostatné rozhodnutí soudu o platnosti smlouvy by pro žalobce (zapůjčitele) neznamenovalo, že bude mít vykonatelné rozhodnutí ohledně povinnosti žalovaného požadovanou částku uhradit. Žalobce by se tak musel opětovně obracet na soud s tím, že požaduje uhradit částku, a to již na základě smlouvy, o jejíž platnosti se vyslovil soud v jiném řízení. Umělé oddělování společně možných žalovatelných nároků by bylo zcela absurdní, neboť žalobce by tímto rozdělením nezískal požadovaný výsledek.

Konkrétní rozhodnutí soudu o předběžné otázce se neuvádí ve výroku rozhodnutí ve věci samé, ale je součástí odůvodnění rozhodnutí. Soud tak v odůvodnění uvádí vedle toho, jaké skutkové poznatky zjistil z provedených důkazů, případně které důkazy neprovedl, včetně toho, z jakého důvodu, také rozhodnutí o předběžné otázce.³⁰ Jestliže tak účastník řízení nebude považovat rozhodnutí soudu o předběžné otázce za správné, zpravidla nebude souhlasit ani s rozhodnutím soudu ve věci samé, a podá tak proti rozsudku odvolání a v odvolání se tak bude zabývat také nesprávností rozhodnutí soudu o předběžné otázce. Jestliže by ale došlo k situaci, že by účastník řízení nepovažoval za správné rozhodnutí soudu o předběžné otázce, ale naopak s rozhodnutím ve věci samé by souhlasil, nepřísluší mu podat odvolání proti rozhodnutí soudu o předběžné otázce, neboť zákon nepřipouští, aby odvolání směřovalo jen proti odůvodnění, resp. důvodům rozhodnutí³¹. Zpravidla ale v praxi k takovým případům nedochází, a to z logiky celé věci, neboť účastník řízení požaduje po soudu, aby rozhodl určitým způsobem na základě své představy o tom, jak soud posoudí také předběžnou otázku. Ztotožní-li se soud s názorem účastníka řízení na vyřešení předběžné otázky, zpravidla bude jeho pohled co do základu požadovaného nároku stejný i co se týče rozhodnutí ve věci samé.

S předběžnými otázkami je v praxi spojeno mnoho komplikací, zejména při určení toho, na co konkrétně žalovat. Žalobce totiž při podání žaloby musí správně posoudit, zda jím stanovený předmět řízení není způsobitou předběžnou otázkou v jiném řízení. Jestliže by se o předběžnou otázku jednalo, soud takovou žalobu zamítne. Klasickým příkladem, který se

³⁰ K povinným náležitostem odůvodnění rozsudku viz. ust. § 157 odst. 2 o.s.ř.

³¹ § 202 odst. 3 o.s.ř.

v praxi poměrně často opakuje, je podání žaloby na určení, zda tu právní poměr nebo právo je či není, tedy žaloby určovací dle § 80 o.s.ř. Zde, aby se předešlo žalobám, kde bude předmětem řízení předběžná otázka pro jiné řízení, je zákonodárcem stanovena podmínka, že žalobce musí mít na tomto určení naléhavý právní zájem. Vedle jiných důvodů nesplnění podmínky naléhavého právního zájmu, není tento splněn v případě, že lze žalovat na plnění. Z praxe lze uvést příklad platnosti, resp. neplatnosti nájemní smlouvy v případě, kdy žalobce může bez dalšího žalovat na plnění, tedy uplatnit nárok na úhradu nájemného po splatnosti. Jedná se o situaci, kdy uplatněný nárok bude posouzen jako předběžná otázka v řízeních o žalobě na plnění, tedy pro tento konkrétní případ by se platnost nájemní smlouvy posuzovala jako předběžná otázka v rámci žaloby na úhradu nájemného.

K nesprávné analýze žalovaného nároku jako otázky, která dle žalobce není předběžná, dochází často v řízeních o platnosti kupní či darovací smlouvy na nemovitosti, o neplatnosti nájemní smlouvy apod. Lze se s tím také setkat i v oblasti dědického práva, resp. sporu o dědické právo, kdy se může v praxi objevit problém ve vytyčení požadavku na rozhodnutí soudu. Například tak v případě, že žalobce brojí proti tomu, že zůstavitel zanechal platné pořízení pro případ smrti, případně platnou listinu o vydědění, nebude žalovat na neplatnost takové listiny, neboť rozhodnutí o tomto by nepřineslo závazné stanovisko o tom, kdo je, či není dědicem. Ve sporu o dědické právo je potřeba žalovat na určení okruhu dědiců, kdy se platnost, resp. neplatnost listiny posuzuje jako předběžná otázka za tím účelem, aby bylo o okruhu dědiců rozhodnuto.

„Rozhodnutí soudu o určení neplatnosti darovacích smluv ohledně nemovitostí, nemůže být samo o sobě podkladem pro změnu zápisu vlastnictví v katastru nemovitostí, protože jím není řešena otázka vlastnictví. Podkladem pro změnu zápisu vlastnictví v katastru nemovitostí v daném případě může být rozhodnutí soudu o určení vlastnictví, kdy otázka platnosti označené kupní smlouvy má povahu otázky předběžné. Jestliže právní otázka (platnost smlouvy), o níž má být rozhodnuto, má povahu předběžné otázky ve vztahu k existenci práva nebo právního vztahu

(vlastnictví), není dán naléhavý právní zájem na určení této předběžné otázky, lze-li žalovat přímo na určení existence práva nebo právního vztahu § 80 písm. c) o.s.ř.³².“

Zjednodušeně řečeno lze žalobcům doporučit, aby ke stanovení předmětu řízení, za účelem vyhnout se neúspěchu ve sporu s odkazem na nutnou existenci naléhavého právního zájmu dle výše uvedeného, aby postupovali tím způsobem, že žalobce před podáním žaloby nejdříve zanalyzuje to, čeho chce skutečně dosáhnout, případně zanalyzuje to, čeho by dosáhnout maximálně mohl. To znamená, že v případě žaloby, jež se týká nájemního vztahu, je nutné posoudit, za jakým účelem chce žalobce tuto žalobu podat, zda je důvodem vyklizení nemovitosti, úhrada nájemného apod. V případě žalob, jejichž předmětem by měl být právní titul vzniku právního vztahu, např. darovací smlouva, kupní smlouva, smlouvy týkající se převodu podílu v korporacích atd., resp. otázka platnosti takového titulu, by měl žalobce řešit příčinnou souvislost mezi tímto titulem a vznikem právního vztahu. Tedy opět zhodnotit, čeho požaduje žalobou dosáhnout. Pro tento případ by měl tedy žalobce dovodit závěr, že je nutné žalovat na to, zda tu právní vztah je nebo není, nikoliv na platnost nebo neplatnost konkrétního právního jednání. Toto by bylo řešeno v rámci předběžné otázky, s ohledem na jejíž výsledek by soud uzavřel, zda právní vztah vznikl nebo nikoliv. Uvedeného lze dosáhnout pouze úplnou subsumpcí právních vztahů a souvisejících právních jednání.

S ohledem na skutečnost, že náš právní řád je součástí práva v evropském měřítku, vycházející z členství České republiky v Evropské unii, je potřeba se předběžnými otázkami zabývat také v kontextu práva Evropské unie, a tedy předběžnou otázkou k Soudnímu dvoru EU.

Jedná se o situace, které nastanou v civilním soudním řízení, kdy v průběhu řízení u vnitrostátního soudu vznikne problém ohledně výkladu, případně také platnosti práva Evropské unie. Jelikož se jedná o problematiku, jejíž vyřešení není v kompetenci soudů členských států, musí se obrátit na Soudní dvůr EU. V těchto případech soud řízení přeruší³³ a požádá Soudní

³² poznámka: Dle právní úpravy účinné do 31.12.2013, do novelizace provedené zákonem č. 293/2013 Sb., zákon (§ 80) explicitně rozlišoval tři druhy žalob: a) o osobním stavu (o rozvodu, o neplatnosti manželství, o určení, zda tu manželství je či není, o zrušení, neplatnosti nebo neexistenci partnerství, o určení otcovství, o osvojení, o způsobilosti k právním úkonům, o prohlášení za mrtvého); b) o splnění povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva; c) o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem (znění současného § 80).

³³ § 109 odst. 1 písm. d) o.s.ř.

dvůr EU o rozhodnutí o této otázce. Uvedené by měl učinit vnitrostátní soud rozhodující ve věci, jestliže tak neučiní soud nižší instance. Již jako povinný je tento postup stanoven pro soud, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, tedy v rámci českého práva Nejvyšší soud České republiky, případně jedná-li se o věci, kde rozhodnutí soudu není možné napadnout dovoláním³⁴, soud odvolací. Dle Doporučení pro vnitrostátní soudy o zahájení řízení o předběžné otázce (2019/C 380/01) „je nezbytné, aby rozhodnutí předložit žádost o rozhodnutí o předběžné otázce bylo přijato ve fázi řízení, kdy je předkládající soud schopen s dostatečnou přesností vymezit právní a skutkový rámec věci v původním řízení a právní otázky, které nastoluje.“³⁵

Pravomoc Soudního dvora EU k rozhodování o předběžných otázkách a stanovení rámce, kdy se o předběžné otázky evropského práva jedná, je upravena ve vícero předpisech Evropské unie. Jedná se o Smlouvu o založení Evropského Společenství³⁶, Smlouvu o fungování Evropské unie³⁷ a Smlouvu o Evropské unii.³⁸

„Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se může ukázat jako zvláště užitečná zejména tehdy, pokud u vnitrostátního soudu vyvstane nová otázka výkladu mající obecný význam pro jednotnou aplikaci unijního práva nebo se nejeví, že stávající judikatura poskytuje nezbytné

³⁴ Např. rozhodnutí v opatrovnických věcech.

³⁵ Bod 13. Doporučení pro vnitrostátní soudy o zahájení řízení o předběžné otázce (2019/C 380/01).

³⁶ Článek 234 Smlouvy o založení Evropského společenství:

„Soudní dvůr má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se:

a) výkladu této smlouvy;

b) platnosti a výkladu aktů přijatých orgány Společenství a ECB;

c) výkladu statutů subjektů zřízených aktem Rady, pokud tak tyto statuty stanoví.

Vyvstane-li taková otázka před soudem členského státu, může tento soud, považuje-li rozhodnutí o této otázce za nezbytné k vynesení svého rozsudku, požádat Soudní dvůr o rozhodnutí o této otázce.

Vyvstane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud povinen obrátit se na Soudní dvůr.“

³⁷ čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie:

„Soudní dvůr Evropské unie má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se:

a) výkladu Smluv,

b) platnosti a výkladu aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie.

Vyvstane-li taková otázka před soudem členského státu, může tento soud, považuje-li rozhodnutí o této otázce za nezbytné k vynesení svého rozsudku, požádat Soudní dvůr Evropské unie o rozhodnutí o této otázce. Vyvstane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud povinen obrátit se na Soudní dvůr Evropské unie. Vyvstane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu, které se týká osoby ve vazbě, rozhodne Soudní dvůr Evropské unie v co nejkratší lhůtě.“

³⁸ Článek 19 odst. 3 písm. b) Smlouvy o Evropské unii:

„Soudní dvůr Evropské unie rozhoduje v souladu se Smlouvami:

... b) na žádost vnitrostátních soudů o předběžných otázkách týkajících se výkladu práva Unie nebo platnosti aktů přijatých orgány; ... “

objasnění v novém právním a skutkovém rámci.³⁹ V praxi se bude zpravidla jednat o dvě situace, které mohou nastat. První situací je to, že se předběžná otázka týká vnitrostátního práva, a toho, zda je předpis práva vnitrostátního v souladu s právem unijním a současně toho, zda v tomto případě, je-li daná otázka unijním právem upravena jinak, zda není namístě, aby bylo aplikováno přímo právo unijní, tedy jestli v těchto souvislostech nemá dojít ke změně vnitrostátního práva. Druhým případem jsou situace, kdy se předběžná otázka bude opět týkat vnitrostátního předpisu, ovšem s tím rozdílem, že tyto předpisy unijní právo již provádějí.

Předběžné otázce ve vztahu ke komunitárnímu právu se věnuje také judikatura českých soudů. Ústavní soud se v této souvislosti s ohledem na jeho postavení v soudním systému České republiky vyjadřoval opakovaně tak, že soudy se postupem, který je v rozporu s jejich stanovenou povinností (ohledně předběžné otázky k Soudnímu dvoru EU), dopustily porušení základních práv⁴⁰. Jedná se např. o náleží⁴¹ Ústavního soudu České republiky, z kterého: *„Svévole přitom vykazuje takové rozhodnutí obecného soudu, které na skutečnost, že k danému problému neexistuje ustálená judikatura ESD či daná judikatura nepokrývá celou problematiku, nijak nereaguje, včetně posouzení výjimek, které ve své judikatuře vypracoval ESD (bod 18⁴²). Předmět sporu byl ovšem výrazně spojen s otázkou náležité interpretace práva EU, kterou je oprávněn podat jen ESD, což městský soud zcela pominul.“* Současně dále Ústavní soud v závěru dodává: *„Jelikož nebylo možno vyloučit aplikaci unijního práva na daný případ a výklad norem práva EU není jednoznačný a nebyl ESD dosud řešen, nezbyvá Ústavnímu soudu než konstatovat, že městský soud pochybil, pokud se unijní dimenzí projednávaného případu nezabýval, ač je zjevné, že s ohledem na judikaturu ESD a literaturu lze dovozovat, že předběžná otázka měla být položena. Protože má stěžovatel právo na vyčerpání všech prostředků, které právní řád k ochraně jeho práva předvidá, dopustil se městský soud jako soud poslední instance (bod 19⁴³) porušení jeho práva na zákonného soudce, které mu garantuje čl. 38 odst. 1 Listiny, když se svévolně (tj. v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny) neobrátil na ESD s předběžnou otázkou. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle ust. § 82 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním*

³⁹ Bod 5. Doporučení pro vnitrostátní soudy o zahájení řízení o předběžné otázce (2019/C 380/01).

⁴⁰ Např. Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 1. 2009 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 1009/08.

⁴¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 29. 11. 2011 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 1658/11.

⁴² Pozn. Bod 18. Nálezu Ústavního soudu České republiky ze dne 29. 11. 2011 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 1658/11.

⁴³ Pozn. Bod 19. Nálezu Ústavního soudu České republiky ze dne 29. 11. 2011 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 1658/11.

soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodnutí městského soudu zrušil. Ústavní soud uvedené porušení ústavně zaručených práv považuje za natolik významné vybočení z pravidel ústavnosti, dotýkající se možného systémového problému národního práva, že ačkoliv šlo ve svém základu o bagatelní spor, vyhověl návrhu stěžovatele a přistoupil ke kasaci napadeného rozhodnutí.⁴⁴

„Ústavní soud uvádí, že za výkon svévole považuje i takové jednání soudu poslední instance aplikujícího normy komunitárního práva, které zcela opomene položit si otázku, zda by měl soud vznést předběžnou otázku k ESD a její nepoložení řádně neodůvodní včetně posouzení výjimek, které vypracoval ve své judikatuře ESD. Jinými slovy jde o případ, kdy soud nebere vůbec v potaz pro něj závaznou existenci kogentní úpravy obsažené v článku 234 Smlouvy o založení Evropských společenství. Pouhý názor soudu, že výklad daného problému považuje za zřejmý, nelze za řádné odůvodnění považovat; zejména takové konstatování nestačí v situaci, kdy je názor soudu oponován účastníkem řízení. Nedostatečné je rovněž to odůvodnění, které řádně nevysvětlí, jak a proč zvolené řešení konvenuje účelu komunitární právní normy. Jde i o případ, kdy soud opomenul vyložit kogentní normu obsaženou v čl. 234 Smlouvy o založení Evropských společenství, a tak odpírá konkrétním účastníkům právo na zákonného soudce garantované čl. 38 odst. 1 Listiny.“⁴⁵

1.3.3. ÚVAHA SOUDU

Zákon stanoví, že „lze-li výši nároků zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjistit vůbec, určí ji soud podle své úvahy.“⁴⁶

Uvedené ustanovení ale pro aplikaci úvahy soudu vyžaduje, aby nejdříve soud uzavřel, a toto svoje rozhodnutí i řádně odůvodnil, že výši nároku lze zjistit, jak výše uvedeno, s nepoměrnými obtížemi, nebo vůbec. Soud ovšem musí nejdříve postavit najisto, že nárok je po právu dán, tedy jej právně odůvodní, a poté, za aplikace uvedeného ustanovení, případně rozhodnout o tom, že je namístě takto postupovat.

⁴⁴ Obdobně také Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 9. 2017 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 4255/16.

⁴⁵ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 1. 2009 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 1009/08.

⁴⁶ § 136 o.s.ř.

„Podle konstantní judikatury Nejvyššího soudu soud může podle ust. § 136 o. s. ř. postupovat tehdy, je-li jistý právní základ uplatněného nároku. Při určení výše nároku jsou podkladem pro úvahu soudu takové skutečnosti, které vycházejí ze souvislostí posuzovaného případu a umožňují učinit určité kvantitativní závěry o výši uplatněného nároku; nejde tedy o určení výše nároku zcela volnou úvahou soudu.“⁴⁷

V judikatuře⁴⁸ byla řešena také otázka, zda určení výše ušlého zisku volnou úvahou soudu může vycházet z toho, že zjištění přesné částky, která by odpovídala zhodnocením srovnatelných případů v daném místě a čase, by vyžadovalo znalecké dokazování, jehož náklady by mnohonásobně převyšovaly uplatněný nárok, přičemž odůvodněný a přezkoumatelný závěr lze učinit na základě skutečností, které přímo vyplynuly z posuzované věci. Dovolatel totiž namítal, že žalobce neprokázal výši ušlého zisku, když toto mohlo být jednoznačně a bez obtíží zjištěno znaleckým posudkem. Dle názoru soudu nebylo nutné, aby soud při rozhodování vycházel z přesného výpočtu ušlého zisku: *„Ten byl určen volnou úvahou soudu v souladu s ustanovením § 136 o.s.ř.; taková úvaha však není zcela bez omezení, protože musí splňovat požadavek náležitého zhodnocení skutečností zjištěných v průběhu dokazování, a to jak z hlediska jejich úplnosti, tak z hlediska řádného zdůvodnění myšlenkového postupu soudu, odpovídajícího obecným zásadám logiky, a tedy i jeho přesvědčivosti. ... Dovolatelem vznášený požadavek na zhodnocení srovnatelných případů v daném místě a čase platí pouze tam, kde nelze základní východiska pro stanovení výše škody určit jiným způsobem než takovým srovnáním. Pro volnou úvahu soudu o výši nároku však mohou postačovat i takové skutečnosti, které přímo vyplývají z posuzované věci (ze smlouvy, kterou poškozený uzavřel se třetí osobou), jestliže poskytnou dostatečný podklad pro závěry soudu, aby byla dána alespoň elementární možnost jejich přezkumu.“* Zde je zajímavé propojení institutu úvahy soudu s hospodárností řízení. Soud v citovaném případě shledal, že hospodárnost řízení má přednost před rozhodnutím soudu o přesné výši nároku na základě vynaložení dalších finančních prostředků, když by tyto zjevně převýšily uplatněný nárok. Dle mého názoru je takový postup zcela správný, když zastávám obecně názor, že pro žalobce má smysl nárok žalovat pouze v případě, že tento nárok také může, když ne v celé výši, tak alespoň v převažující části, reálně získat a současně, že náklady související s poskytováním právních služeb, které by musel žalobce vynaložit, nejsou

⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 4. 2009, sp. zn. 28 Cdo 418/2009.

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 12. 2014, sp. zn. 25 Cdo 3799/2014.

v nepoměrně větší výši než plnění, kterého může dosáhnout. V žádném případě ale nehodlám tento názor prezentovat jako stanovisko, které odpovídá tomu, že člověk nemá hájit a uplatňovat své práva, pouze dávám vždy na zvážení, zda v širším kontextu je výsledek řízení, i za předpokladu úspěchu žalobce, například ve vztahu k souvisejícím nutně vynaloženým finančním prostředkům a jeho potřebné časové zainteresovanosti, pro žalobce skutečným úspěchem.

Nicméně ale uplatnění ustanovení ohledně úvahy soudu nemůže být samo o sobě vykládáno tak, že soud může toto aplikovat bez striktně stanoveného zákonného rámce. K tomuto: „*Volnost, již tímto ustanovením zákonodárce dává soudu k tomu, aby bylo možno rozhodnout i o obtížně vyčíslitelných nárocích, by se neměla přeměnit na pouhou hru s čísly, která postrádá jakoukoliv logickou provázanost se skutkovými okolnostmi, z nichž je dovozováno právo na určité peněžité plnění, a to především, jsou-li k dispozici alespoň nějaké údaje, o něž soud může své úvahy opřít a na základě nichž je možno učinit přinejmenším zčásti určité vyčíslení požadovaného nároku. V takovémto postupu by bylo možno spatřovat prvky libovůle, jež by mohla být pokládána za nepřípustný zásah do práv účastníků.*“⁴⁹

Soud je státním orgánem, státem ustanoveným pro ochranu oprávněných zájmů osob. Toto hledisko tak musí při volné úvaze jako základní za všech okolností zohlednit. Jedná se totiž o úzké ohraničení, nikoliv o libovůli, kde je soudu ponecháno čistě na jeho rozhodnutí, zda ho uplatní, případně neuplatní. Je také jedním z prostředků, aby nedošlo k odepření práva, tedy *denegatio iustitiae*. Jestliže je totiž dáno, že každý má právo obrátit se na nestranný soud, aby ten závazně rozhodl o jeho právech a povinnostech, musí mít také jistotu, že soud za všech okolností rozhodne, a to tak, aby nedošlo k odepření práva, a současně tak, že toto rozhodnutí bude spravedlivé a bude vycházet z v demokratických zemích daných postulátů.

⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 28 Cdo 4238/2011.

1.4. ZÁSADY PROCESNÍHO DOKAZOVÁNÍ

Právní zásady by bylo možné definovat jako souhrn idejí, na kterých je postaven právní systém a které je potřeba dodržovat jak při tvorbě zákonů, tak také při aplikaci právních norem v konkrétních případech.

Zásady civilního procesu ovlivňují průběh civilního řízení soudního a zákonodárce s nimi při tvorbě norem, případně při rekonstrukcích nebo novelizacích, pracuje tak, aby zamýšlená právní úprava byla s nimi v souladu. Jednoduše řečeno se jedná o rámec, ze kterého má vycházet právní úprava a také praktický postup soudů a jiných subjektů na řízení účastných. Současně je význam procesních zásad dán také v případě, kdy se jedná o otázku právem výslovně neupravenou. Tehdy je účelem zásad to, aby rozhodující subjekt nasměrovaly při řešení případu tak, aby se jednalo o rozhodnutí spravedlivé a jsoucí v souladu s obecnými požadavky kladenými v demokratické společnosti na jeho správnost právní i skutkovou. Jelikož je civilní soudní řízení ovládáno zásadami, musí také jakékoliv rozhodnutí soudu (nikoliv tedy pouze rozhodnutí ve věci samé) být jejich odrazem. Jestliže by tomu ale bylo jinak, dostali bychom se ve své podstatě k popření právního státu, kde musí být veškeré zásahy a rozhodování v souladu se základními zásadami.

Zásady soudního procesu jsou upraveny jako v základním právním pramenu v Listině základních práv a svobod. Na tuto úpravu, společnou pro všechna právní odvětví, navazuje v civilním procesním dokazování občanský soudní řád. Úpravu nalezneme také v mezinárodních dokumentech, které mají nadnárodní povahu, jako příklad lze uvést Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod.

Základním členěním zásad civilního procesu je jejich rozlišování na zásady řádného fungování justice a na odvětvové principy civilního procesu.

Principy řádného fungování justice navazují na právo na spravedlivý proces; jedná se o principy nezadatelné, u kterých je pro zachování pravidel demokratického a právního státu vyloučena jejich změna nebo to, aby nebyly aplikovány. Vesměs se jedná o principy, které jsou

upraveny v Listině základních práv a svobod.⁵⁰ Jedná se o principy obecně aplikovatelné ve všech právních odvětvích, není-li uveden opak.

Odvětvové principy civilního procesu vychází z nauky civilního práva procesního. Tyto zásady jsou již specifické pro tento druh řízení a v jiných řízeních v rámci jiných právních odvětví se uplatňovat nebudou. V některých případech se jedná o dvojice principů opačného významu, které se aplikují dle druhu konkrétního soudního řízení.

Výčet jednotlivých zásad civilního soudního řízení není úplný, jedná se o výčet demonstrativní. Mezi základní zásady, které ovládají civilní soudní řízení, řadíme tyto:

- zásada rovnosti účastníků;
- zásada kontradiktornosti;
- zásada veřejnosti;
- zásada ústnosti a přímosti;
- zásada hospodárnosti řízení;
- zásada dispoziční;
- zásada oficiality;
- zásada projednací a zásada vyšetřovací;
- zásada materiální a formální pravdy;
- zásada koncentrace řízení a zásada jednotnosti řízení;
- zásada volného hodnocení důkazů a zásada legální teorie důkazní.

Z výše uvedených zásad se mezi zásady, kterými se řídí dokazování, řadí zejména, zásada volného hodnocení důkazů a zásada legální teorie důkazní, dvojice zásad projednací a vyšetřovací, zásada formální pravdy a zásada materiální pravdy a zásada kontradiktornosti a zásada koncentrace řízení a zásada jednotnosti řízení. Konkrétním vztahem těchto zásad k dokazování se budu zabývat níže u jejich podrobného popisu.

V souvislosti s výkladem o zásadách procesního práva je potřeba se zabývat také rozdílem mezi řízením sporným a řízením nesporným, neboť dle tohoto rozdělení řízení se také

⁵⁰ Hlava pátá Listiny základních práv a svobod, čl. 36 až čl. 40.

uvažuje o tom, jaká z dvojice zásad, tedy zásada projednací a vyšetřovací, zásada formální pravdy a zásada materiální pravdy, se bude aplikovat.

Jak lze dovodit ze slovního označení těchto druhů řízení (myšleno diferenciaci na řízení sporná a nesporná), sporné řízení je soudním řízením, kde proti sobě stojí nejméně dva subjekty s odlišným stanoviskem k řešené otázce, tedy mají mezi sebou spor o právo a požadují po soudu, aby jej autoritativně vyřešil. Úlohou soudu je vyřešit spor o právo těchto protistran, kdy se dle povahy sporu jedná o ochranu jejich již porušených nebo ohrožených práv. To znamená, že žalobce podá žalobu s tím, že dle jeho názoru je jeho požadavek po právu a žádá soud, aby mu vyhověl a žalovanému tak stanovil povinnost plnit v jeho prospěch, něčeho se zdržet a uložit tak povinnosti kladné nebo záporné povahy. Žalobce konkretizuje, jak požaduje, aby soud rozhodl, určuje předmět sporu, tedy to, co má být v řízení rozhodováno, přičemž k modifikaci předmětu sporu, když podstata sporu musí být s ohledem na procesní předpisy zachována, může dojít pouze v důsledku dispozičních úkonů účastníků řízení. Soud má při rozhodování ve věci samé pouze dvě možnosti, a to buď žalobci vyhověl, včetně částečného vyhovění, nebo žalobu zamítne. Soud je návrhem žalobce vázán, nemůže se od něj odchýlit, nemůže jej ani nijak měnit nebo opravovat, přisoudit víc, nežli je požadováno, nebo konečným rozsudkem rozhodnout jenom o části nároku a zbylou část nároku opomenout.⁵¹ Podstatné je také to, že sporné řízení má reparační funkci a rozhodnutí v těchto řízeních má povahu deklaratorní. Lze shrnout, že pánem sporu jsou účastníci řízení a průběh řízení a posléze také rozhodnutí soudu bude vycházet z jejich procesních návrhů. Zjednodušeně řečeno soud v těchto případech pouze dohlíží a rozhoduje.

U řízení nesporných je situace ale odlišná. Byť i v tomto řízení je právem každého podat návrh soudu, aby učinil rozhodnutí, průběh řízení není zcela v rukou účastníků řízení, a to v návaznosti na pravomoci soudu, které jsou v nesporných řízeních naproti řízením sporným širší. První zásadní kompetence soudu se projeví již při zahájení řízení, neboť se jedná o beznávrhová řízení, což znamená, že soud může řízení zahájit sám ze své iniciativy, i bez

⁵¹ Výjimka z tohoto pravidla zákon umožňuje v § 153 odst. 2 o.s.ř.: „Soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.“ Jedná se například o řízení o vypořádání podílového spoluvlastnictví nebo vypořádání společného jmění manželů. Nicméně i v těchto případech soud rozhoduje pouze o vypořádání těch položek společného jmění manželů, které účastníci řízení v průběhu řízení uvedli, nemůže tento okruh nijak rozšiřovat nebo zužovat.

návrhu, tzn. *ex offio*. V řízeních nesporných soud rozhoduje o právech a povinnostech do budoucna, tedy se jedná o jakýsi preventivní zásah. Účastníci nesporného řízení nejsou v kontradiktorním postavení. Byť se v některých případech může jednat o subjektivní pocit účastníků řízení, že stojí na protipólech, neboť žádají po soudu protichůdná rozhodnutí, ve skutečnosti tomu tak z pohledu práva není. Úlohou soudu v tomto řízení není rozhodnout, kdo z těchto účastníků má či nemá pravdu, koho požadavek je či není po právu, ale rozhodnout, jaké uspořádání a rozhodnutí je nejlepší s ohledem na předmět sporu. Z tohoto důvodu se zde účastníci řízení neoznačují jako žalobce a žalovaný, ale je to navrhovatel a odpůrce, v konkrétních řízeních se například užívá toto označení účastníků řízení: matka otec, manžel manželka a podobně; jejich označení tak vychází z jejich postavení v civilním životě. Soud má také v nesporném řízení postavení třetího nestranného subjektu, nicméně jeho postavení v nesporném řízení není limitováno v tom směru, že by řízení z procesního hlediska pouze řídil, ale aktivně se účastní dokazování, kde jsou jeho pravomoci v porovnání se sporným řízením posíleny. Narozdíl od řízení sporných je neoddělitelnou součástí řízení nesporných aspekt veřejného zájmu na rozhodnutí.

S ohledem na různé postavení soudu a účastníků řízení v řízeních sporných a nesporných, se u těchto řízení uplatňují jiné procesní zásady. U řízení sporného, kde je subjektem odpovědným za řízení účastník řízení, se aplikuje zásada dispoziční, projednací a formální pravdy. Pro řízení nesporné se uplatní zásada oficiality, zásada vyšetřovací a zásada materiální pravdy. Zásadou rovnosti, ústnosti a přímosti se civilní řízení řídí bez ohledu na to, zda se jedná o řízení sporné nebo nesporné.

S ohledem na téma této disertační práce se budu v dalším výkladu podrobně věnovat zásadám, kterými je v civilním soudním řízení vedeno dokazování.

1.4.1. ZÁSADA PROJEDNACÍ A VYŠETŘOVACÍ

Tento protipól zásad civilního soudního řízení vyjadřuje, který subjekt nese procesní odpovědnost za úplné zjištění skutkového stavu, podstatného pro rozhodnutí ve věci. Tyto dvě zásady se rozeznávají dle intenzity účasti soudu a účastníků na soudním řízení.⁵²

Jednoduše by se dalo říci, že mezi aplikací zásady projednací a vyšetřovací se rozlišuje dle toho, jak intenzivní roli soud v dokazování zastává, jakým způsobem se soud o důkazech dozví, nebo k nim získá přístup, zdali soud může také ze své vlastní iniciativy zjišťovat skutkový stav získáváním důkazů nebo je tato činnost výlučně v gesci účastníka řízení a o důkazech se soud dozví výlučně prostřednictvím účastníků řízení, kdy je jeho vlastní iniciativa nepřipustná.

Pro rozlišení aplikace těchto dvou zásad je potřeba se zabývat odpovědností za výsledek sporu, resp. tím, který subjekt tuto odpovědnost nese. Jedná se o dva subjekty, které tuto odpovědnost procesně mají. Při aplikaci zásady projednací je odpovědným subjektem účastník řízení, při vyšetřovací zásadě je tímto subjektem soud.

Jak bylo již výše řečeno, při aplikaci zásady projednací je subjektem odpovědným za výsledek sporu účastník řízení. Ten soudu předestírá svoje tvrzení a prokazuje je tím, že označuje a předkládá důkazy, odpovídá tedy sám za to, zda svoje tvrzení z pohledu soudu dostatečně doložil takovým způsobem, aby výsledkem řízení bylo pro něj pozitivní rozhodnutí. Vychází se zde z pravidla, že soud se při svém rozhodování může zabývat pouze tím, co se dozvěděl od účastníků řízení a co má nimi za prokázané. I zde je zákonem umožněna aktivita soudu, nikoliv ale v rozsahu, jak při aplikaci zásady vyšetřovací. O tzv. modifikované zásadě projednací bude pojednáno dále.

Odpovědnost za úplné zjištění skutkového stavu dána účastníkovi řízení spočívá v tom, že to, zda se soud skutečnosti směřované pro rozhodnutí ve věci dozví, zda se je dozví relevantním způsobem, zda budou tyto skutečnosti řádně důkazně podloženy, záleží výlučně na aktivitě účastníka řízení v tomto směru. Účastník řízení rozhoduje o tom, jakými konkrétními

⁵² ŠTAJGR, František. *Materiální pravda v občanském soudním řízení*. Praha: Orbis, 1954, strana 33.

důkazy podpoří svá soudu sdělená tvrzení. Účastník řízení také rozhoduje o tom, které z důkazů, kterými disponuje, soudu předloží a které nikoliv. Potřeba plnění procesních povinností, a to povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní, se odráží v unesení nebo neunesení důkazního břemene, což se odráží ve výsledku řízení, tedy v tom, zda účastník řízení bude nebo nebude mít ve sporu úspěch.

V případě, že se aplikuje zásada projednací, a nepodaří se náležitě zjistit a objasnit skutečnosti důležité pro rozhodnutí ve věci samé a nastane tak stav označovaný v právní teorii jako „*non liquet*“, postihnou nepříznivé důsledky s tímto spojené výlučně stranu řízení zatíženou důkazním břemenem.⁵³ To znamená, že neunes-li účastník řízení břemeno tvrzení a důkazní břemeno, bude to mít vliv na jeho úspěch v řízení. Jestliže by totiž důkazní břemeno unesl, podstatné skutečnosti řádně tvrdil a prokázal, musel by být ve věci úspěšný. Jedná se tak o situace, kdy účastník řízení nedostatečně tvrdí podstatné skutečnosti, případně je neuplatní vůbec, anebo ke svým tvrzením nedokládá a neoznačuje důkazy a současně tak tedy neprokáže nárok nebo obranu tak, jak je to požadováno skutkovou podstatou hmotněprávní normy, ze které svůj nárok, případně obranu, dovozuje.

V důsledku aplikace zásady projednací není zásah soudu do dokazování tak intenzivní naproti aplikaci zásady vyšetřovací. V tom důsledku vystupuje soud v řízeních ovládaných zásadou projednací v pozici nezávislého třetího, je subjektem ve věci rozhodujícím a řízení vedoucím. V těchto případech mocenská pozice soudu znamená „pouze“ to, že je v postavení subjektu nezávislého, odlišného od procesních stran (žalobce a žalovaný), a v tomto postavení závazně rozhoduje o jejich právech a povinnostech v takovém rozsahu, v jakém to účastníci řízení od soudu požadují, a jak to soudu prokázali.

V rámci aplikace zásady vyšetřovací je tato situace ale odlišná. Zde se odpovědnost za výsledek sporu přičítá soudu. Uvedené vychází zejména z toho, že v řízeních, kde se tato zásada uplatňuje, je jeho předmětem otázka zásadnějšího významu, na jejímž vyřešení je dán veřejný zájem. Rozhodování soudu se zabývá natolik zásadními zásahy do práv a povinností osob, že je potřeba, aby nad tímto rozhodováním měl stát prostřednictvím soudní moci „dohled“. Jedná se o řízení, kde jejich předmětem jsou otázky zásadního charakteru, a to zejména v osobní sféře

⁵³ srov. MACUR, Josef. *Civilní proces a zásada projednací*. Bulletin advokacie, 1997, číslo 1, str. 13.

účastníků. Rozhodování o takových záležitostech, kdy se rozhoduje například o úpravě poměrů k nezletilým dětem, o zásazích do osobního stavu člověka, nelze ponechat pro závažnost takových rozhodnutí a zásahů do života pouze na odpovědnosti účastníka, tedy na tom, zda on sám něco prokáže nebo nikoliv. V takových případech by mohlo jednoduše dojít, pro neznalost účastníka řízení práva, nebo nedostatku finančních prostředků za kvalitní právní zastoupení, k odepření spravedlnosti v tom smyslu, že by bylo o jeho osobnostních právech rozhodnuto nesprávně.

Společné pojítko pro většinu řízení, kde je uplatňována zásada vyšetřovací je to, že mohou být zahájena i *ex offio*, tedy se uplatní zásada oficiality. Uvedené je právě odrazem výše zmiňované odpovědnosti státu za vyřešení zásadních otázek člověka, když ani on sám, ani nikdo v jeho okolí, který by byl návrh oprávněn podat, si potřebu podání návrhu na zahájení řízení neuvědomuje, případně je v tomto směru laxní. Jedná se o řízení, která jsou upravena v zákoně o zvláštních řízeních soudních⁵⁴. Nicméně ne všechny druhy řízení, které jsou tímto zákonem upraveny, připouští možnost zahájit řízení *ex offio*, neboť přímo zákonem je stanoveno uplatnění zásady dispoziční. Dle zákona o zvláštních řízeních soudních lze zahájit pouze na návrh, tedy nikoliv také *ex offio*, řízení o prohlášení člověka za nezvěstného o prohlášení člověka za mrtvého (v případě tohoto prohlášení na základě domněnky smrti)⁵⁶.

Jak lze dovodit z již výše uvedeného, platí, že kde je mocenská role soudu natolik výrazná, že odpovědným za zjištění skutkového stavu, a tedy za to, jak bude ve věci rozhodnuto, je soud, se jedná o uplatnění zásady vyšetřovací. Podstatou tohoto je, že v nesporných řízeních je povinností soudu, aby zjistil všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí⁵⁷ a současně prováděl i důkazy, které nebyly navrženy ani jedním z účastníků řízení⁵⁸, neboť soud má celou věc „vyšetřit“ a z tohoto dovodit právně správné rozhodnutí. Nelze ale opomenout skutečnost, že i v rámci řízení ovládaných touto zásadou navrhují a soudu předkládají důkazy také účastníci řízení. Činí tak z toho důvodu, že i v těchto případech, jak tomu je v řízeních sporných, účastníci řízení od soudu očekávají, že vynese rozsudek, který bude odpovídat jimi

⁵⁴ Zák. č. 292/2013 Sb.

⁵⁵ § 52 z.ř.s.

⁵⁶ § 55 z.ř.s.

⁵⁷ § 20 odst. 1 zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních: „Soud je povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí. Přitom není omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci.“

⁵⁸ § 21 zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních: „Soud provede i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány.“

navrhovanému rozhodnutí, byť jejich představa o spravedlivém rozhodnutí soudu se může od pohledu soudu na spravedlnost budoucího uspořádání lišit.

Zásada vyšetřovací je přímo upravena v § 20 z.ř.s., a to tak, že soudu je stanovena povinnost zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí, přičemž tedy současně není omezen jen na skutečnosti, které uvádějí účastníci řízení. Dále pak se jedná o § 21 z.ř.s., dle kterého soud provede i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány. Tato ustanovení se týkají konkrétně řízení upravených zákonem o zvláštních řízení soudních, která jsou přímo vyjmenována v § 2 z.ř.s., není-li dále v zákoně uvedeno jinak. Pravidlem je tedy uplatnění zásady vyšetřovací s určitými zákonem stanovenými výjimkami, kdy musí být u konkrétního typu řízení uplatnění této zásady příslušným zákonným ustanovením explicitně vyloučeno. Aplikace zásady vyšetřovací je tak vyloučena například v řízení o úschovách, o umoření listin, o nahrazení souhlasu České advokátní komory k seznámení se s obsahem listin, o předběžném souhlasu s provedením šetření ve věcech ochrany hospodářské soutěže apod. Pojítkem u uvedených řízení, u kterých je vyloučena aplikace zásady vyšetřovací, je to, že byť jsou to řízení nesporná, svou povahou ale nejsou nadány opravdovou potřebou dohledu státu v oblasti rozhodování o nich, jak je to u jiných nesporných řízení. Nejedná se o zásadní otázky v životě a postavení osob, tedy v jejich právech a povinnostech, které by znamenaly zásah do jejich osobního a rodinného života, případně jejich statusu jako takového a byly by tak způsobilé zásadně měnit jejich život.

Zásadním prolomením vyšetřovací zásady podle zákona o zvláštních řízeních soudních jsou ustanovení §§ 9 a 10, která umožňují účastníkům řízení uzavřít dohodu o předmětu řízení.

Definici zásady vyšetřovací se věnuje také judikatura, z usnesení Vrchního soudu v Olomouci⁵⁹: „V ust. § 20 z. ř. s. je vyšetřovací zásada vyjádřena dvojím způsobem: 1/ soud musí před rozhodnutím důkladně vyšetřit skutkový stav, a 2/ musí tak učinit co nejpečlivěji bez aktivity účastníků i tím, že je povinen tvrzení účastníků obsažená v návrhu, vyjádření či replice „ověřovat“. To má projekci v ust. § 20 odst. 2 z. ř. s., dle kterého účastník může uvádět rozhodné skutečnosti a označovat důkazy až do vydání nebo vyhlášení rozhodnutí. Zásada vyšetřovací znamená, že soud pro své rozhodnutí získává skutková zjištění „za každou cenu“, provádí

⁵⁹ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. 7. 2022, sp. zn. 5 Cmo 113/2022.

důkazy zásadně ze své úřední povinnosti a bez ohledu na aktivitu účastníků, neboli je povinen sám vyšetřit skutkový stav co nejpečlivěji. Odpovídající procesní aktivita účastníka potom řešení předložené právní otázky soudu „usnadní“, případně „ztíží“, v závislosti na tom, zdali je tato vykonávána konstruktivním nebo obstrukčním způsobem.“

V intencích výše citovaného usnesení je potřeba také objasnit tu skutečnost, že i přes aplikaci vyšetřovací zásady se soud nemůže omezit na to, že bude veškerou procesní aktivitu stran dokazování provádět sám; je totiž i v tomto druhu řízení povinen reflektovat na jednotlivé návrhy účastníků řízení, zejména návrhů na provedení důkazů, a řádně se s nimi (minimálně v odůvodnění rozhodnutí) vypořádat. V žádném případě není možné zaměňovat vyšetřovací zásadu s libovůlí soudu. Totiž zásadní porušení vyšetřovací zásady v nesporném řízení je způsobilé zasáhnout do ústavně zaručených práv, neboť jde o nedodržení stanoveného postupu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.^{60 61}

K tomuto z judikatury⁶²: „ ... v řízení nesporném, které je ovládáno zásadou vyšetřovací, je nezbytné hodnotit naplnění těchto postulátů ještě přísněji. Zákonodárce tento přístup vyjádřil v § 120 odst. 2 občanského soudního řádu, podle něhož je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány. Nejde sice o povinnost soudu pátrat po důkazech, ale znamená to, že nesplnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní nemůže být účastníkovi na újmu. ⁶³ Samotný krajský soud připouští, že v posuzovaném případě nedodržel obvyklý postup při zjišťování rozhodných skutečností pro určení výše nedoplatku na výživném (podle protokolu z jednání byla jeho pozornost zaměřena na zkoumání podmínek pro úpravu výše výživného). Ústavní soud konstatuje, že tak zásadní porušení vyšetřovací zásady v nesporném řízení je způsobilé porušit i ústavněprávní principy.“

⁶⁰ Srov. Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 21. 5. 2019 ve věci vedené pod sp. zn. I.ÚS 795/18, také Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 12. 2005, ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 593/04.

⁶¹ Jedná se o právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod: „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“

⁶² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 12. 2005, ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 593/04 (Pozn.: Byť se jedná o nález, který vycházel z předchozí právní úpravy, před účinností zák. č. 292/2013 Sb., je v této otázce uplatnitelný i za současného právního stavu.)

⁶³ Pozn.: Uvedené vychází z premisy, že subjektem odpovědným za zjištění skutkového stavu a jeho prokázání je soud.

Zajímavým se také jeví judikát Nejvyššího soudu Československé republiky z roku 1942, dle kterého se i při uplatnění zásady vyšetřovací tato neuplatní absolutně potud, že byť i v obnově řízení v řízeních nesporných se soud musí touto zásadou řídit, ovšem toto neplatí pro povinnost soudu vyhledávat skutkové okolnosti a důkazy, o které by bylo lze návrh na obnovu opřít.⁶⁴

Je potřeba ale připomenout také to, že i v rámci řízení, v nichž se uplatňuje zásada projednací, je přímo zákonem umožněna ingerence soudu do probíhajícího dokazování ve smyslu navrhování a obstarání důkazů. Jedná se o modifikaci projednací zásady. Soud může vyvíjet obdobnou, byť výrazně okleštěnou, aktivitu, která mu jinak náleží pouze v řízeních ovládaných zásadou vyšetřovací, i v řízeních, kde se uplatňuje zásada projednací. Zákonné limity jsou pro takové zásahy soudu dány v ustanovení § 120 odst. 2 o.s.ř. Dle zmiňovaného ustanovení soud provádí i jiné než účastníkem řízení navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Z popsaného zákonného rámce aktivity soudu v těchto řízeních vyplývá, že soud je k citovanému postupu legitimován pouze ve stanovených případech, nejedná se tedy o takový rozsah činnosti soudu, která by zcela odpovídala aktivitě soudu v rámci dokazování v soudních řízeních s aplikací zásady vyšetřovací. V případě, že by soud překročil důkazní návrhy účastníků řízení tam, kde tak učinit nemůže, a důkaz by „navrhl“ a obstaral sám obdobně, jak to činí v řízeních nesporných, jednalo by se o důkaz nezákonný, a tedy pro řízení nepoužitelný.

Interpretací výše citovaného ustanovení § 120 odst. 2 o.s.ř., jež modifikuje projednací zásadu se také zabýval Ústavní soud, z jeho rozhodnutí I. ÚS 2895/14, ze dne 30. 10. 2015: *„Podle § 120 odst. 2 věty první občanského soudního řádu může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Z právě uvedeného znění zákona tedy vyplývá, že soud při dokazování ve sporném řízení není odkázán jen na formální návrhy účastníků řízení na provedení důkazu, když zákon připouští, aby rovněž ve sporném řízení soud provedl i jiné než účastníky navržené důkazy, jestliže během řízení vyšla najevo potřeba provedení těchto důkazů. Zároveň však platí, že ve sporném řízení nesmí uvedené právo soudu zasahovat do rovného postavení účastníků řízení, v důsledku čehož je soudu zapovězeno aktivně pátrat po důkazech, jinak řečeno, soud svou vlastní*

⁶⁴ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky z roku 1942 ze dne 5. 11. 1942, sp. zn. R I 572/41 (Vážný 18379).

aktivitou nemůže do sporu vnášet skutečnosti, pro které není podkladu v obsahu spisu a ve výsledcích dosavadního řízení (srov. BUREŠ, J.; DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 570*). Z právě uvedeného zřejmě vyplývá, že ve sporném řízení se primárně uplatňuje zásada projednací, kdy tvrzení skutečností a navrhování důkazů je prokazujících je zásadně věcí účastníků řízení. Tato zásada nemůže být ve sporném řízení nahrazena zásadou vyšetřovací a soud zde není oprávněn vyhledávat za účastníka řízení důkazy svědčící v jeho prospěch a upřednostňovat tak jednu ze sporných stran (shodně viz např. usnesení sp. zn. II. ÚS 3384/10 ze dne 9. 12. 2010, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).“ V tomto usnesení Ústavní soud dále rozebírá konkrétní situaci předmětného sporu, kdy dle stěžovatelky měly soudu postupovat tak, že bez toho, aby ona důkaz navrhla, měly jej soudu provést z vlastní iniciativy, přičemž na tuto námitku soud reaguje dále v odůvodnění takto: „pak by tím zcela jednoznačně vybočily ze zásady rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny.“ S takovým závěrem Ústavního soudu je potřeba souhlasit. Při odlišném stanovisku by procesní situace vypadala tak, že postupem doby, tvorbou výše uvedeného popírající judikatury, by došlo k modifikaci postavení účastníků řízení a následně až k úplnému vymizení jejich práv a povinností v průběhu dokazování a převedení těchto jejich práv a zejména povinností na soud.

Ohledně modifikované projednací zásady se Ústavní soud vyjádřil také v jiném svém rozhodnutí: „Možnost danou v § 120 odst. 3 větě první o.s.ř. (tj. možnost soudu provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy potřeba jejich provedení ke zjištění skutkového stavu vyšla v řízení najevo) nelze vykládat tak, že by byla popřena povinnost tvrzení (§ 101 o.s.ř.) a povinnost důkazní (§ 120 odst. 1 o.s.ř.) účastníka řízení. Zásada projednací nemůže být ve sporném řízení nahrazena zásadou vyšetřovací. Soud není oprávněn vyhledávat za účastníka řízení důkazy svědčící v jeho prospěch a upřednostňovat tak jednu ze sporných stran. Za výsledek řízení nese procesní odpovědnost účastník řízení, neoznačí-li potřebné důkazy k prokázání svých tvrzení, nese následky toho, že soud v souladu s ust. § 120 odst. 3 věta druhá vychází ze skutkového stavu zjištěného na základě důkazů, které byly provedeny.“⁶⁵

Také v intencích výše uvedené rozhodovací praxe, která není ojedinělá, nelze soudu k odpovědnosti přičíst neúspěch účastníka řízení ve sporu, který nebyl vlastní vinou aktivní

⁶⁵ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 19. 3. 2018 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 206/08.

natolik, aby mu to přivodilo jím zamýšlené rozhodnutí. Jestliže by právní úprava neznala rozdělení zásad na projednací a vyšetřovací, úloha soudu by se v řízeních, v nichž je uplatňována zásada projednací, přesunula z pozice subjektu o právech a povinnostech rozhodujícího, na místo subjektu, který je sám aktivním účastníkem řízení a má zájem na tom, jak bude rozhodnuto. Ve sporných řízeních by se vlastně takto absurdně odstranil rozdíl mezi stranami sporu a soudem, neboť strany sporu by se staly pouze přihlížejícími k činnosti soudu. Z původně protistran, které v řízení zpravidla tvrdí a prokazují oponentní názory na projednávanou věc, by vznikly pouze účastníci řízení, kterých jediná povinnost by spočívala v povinnosti snést rozhodnutí soudu, přičemž sami by se o výsledek nijak nepříčinili. Znamenalo by to naprosté vymizení svobody osob a její nahrazení absolutní, ničím neomezenou, soudní mocí. Ostatně ani soud, jako entita, která není účastníkem řízení, nemůže znát podrobnosti sporu tak, jak jej znají jeho účastníci, což by ani nemohlo ve své podstatě vést ke spravedlivému rozhodnutí.

Profesor Macur se v jednom ze svých článků⁶⁶ věnuje kritice názoru o tom, že rozlišování obou těchto zásad není opodstatněné. Tento názor vychází z toho, že obě zásady zahrnují prvky aktivity soudu při shromažďování skutkového materiálu, nerozlišitelně přecházejí jedna v druhou. Autor Macur se k tomuto vyjadřuje tak, že zásada projednací nepřechází lineárně v zásadu vyšetřovací a obě zásady tvoří pouze kvantitativně rozdílné složky jednoho celku.

Mám za to, že není možné, aby bylo upuštěno od diferenciací na zásadu projednací a vyšetřovací, neboť pravidla o aplikaci těchto zásad v různých řízeních mají své opodstatnění. V případě, že bychom od rozdělení na zásadu projednací a vyšetřovací upustili, působilo by to na řízení zmatečně. Role, resp. možnosti účastníků řízení a soudu by nebyly jednoznačně dány a tímto způsobem by v krajním případě mohlo dojít ke zboření kodifikovaného systému dokazování, neboť pravidla, která jsou teď v rámci dokazování dána a vychází z rozlišování a uplatňování zásady projednací a vyšetřovací, by ztratily svoje opodstatnění a jejich včlenění do právní úpravy by snad záleželo pouze na volné úvaze zákonodárce, nepodložené historickými souvislostmi uplatňování těchto zásad. Účastníci řízení by se stali pouhými přihlížejícími, bez

⁶⁶ MACUR, Josef. *Civilní proces a zásada projednací*. Bulletin advokacie, 1997, číslo 1, str. 13.

možnosti relevantně uplatnit svá práva, včetně toho, co ještě soudu sdělit, a o čem již soud neinformovat. Znamenalo by to absolutní ztrátu procesní svobody každého účastníka řízení.

Profesor Macur dále v tomto článku zastává názor, že podstatný a zřejmý rozdíl mezi těmito zásadami spočívající v tom, že se uplatňuje různá intenzita mocenského působení soudu u obou zásad, je dostatečným důvodem konstrukce dvou kvalitativně rozdílných procesních zásad, které nelze navzájem zaměňovat nebo směšovat. S tímto názorem souhlasím, neboť v každém druhu řízení musí být postaveno najisto, jaká je role soudu a účastníku řízení. Musí být jednoznačně dáno, bez jakýchkoliv pochybností, který subjekt je odpovědný za správné zjištění skutkového stavu. S tímto přímo souvisí procesní práva a povinnosti účastníka řízení. Je tomu tak z toho důvodu, že v řízení, které je ovládáno zásadou projednací, nemůže účastník řízení přenést svoji povinnosti tvrdit a prokazovat na soud a v řízení ovládaném zásadou vyšetřovací nemůže soud zůstat nečinný a ponechat rozhodování pouze na tvrzeních a účastníky předložených důkazech. Kdyby rozdělení na tyto zásady absentovalo, mohlo by se jednoduše stát, že účastník ve sporném řízení by tvrdil, že byl na svých právech zkrácen postupem soudu, když tento nepostupoval z úřední povinnosti tak, aby v jeho prospěch zjistil skutkový stav bez jakýchkoliv pochybností, ačkoliv tak mohl učinit sám. Mám za to, že takto by došlo k neodůvodněnému navýšení nápadu porušení práv účastníků řízení soudem, a dále k tomu, že by soud byl zahlcen dalšími úkony, které by mohly bez dalšího činit účastníci řízení, neboť ve sporném řízení se jedná výlučně o jejich zájem na výsledku sporu, a tak by jej měli také ve svůj prospěch účinně prokazovat.

Dle mého názoru je rozlišování mezi uvedenými protipóly zásad zcela legitimní. Vycházím přitom z toho, že každý jedinec, který je nositelem práv a povinností a má právo, nikoliv povinnost, je uplatnit relevantně u soudu, by měl být také plně odpovědný za to, co soudu předloží a zda mu tedy prokáže, že má „pravdu“ a měl by tímto vplývat na rozhodnutí soudu, nebýt pouze subjektem zbaveným základních práv. Naopak je také zcela pochopitelné a namístě, že jistý druh řízení se řídí zásadou vyšetřovací, kde je umocněna role soudu. Jsou totiž řízení, která proběhnout musí, a to i proti vůli zainteresovaných osob (např. opatrovnické řízení). Zde je tedy vhodné, aby dokazování a zjišťování skutečného stavu věci proběhlo za ingerence státu, aby se tak eliminovala případná pochybení účastníků řízení, která mohou mít původ v čemkoliv. Je nutné ale konstatovat, že ani v těchto řízeních, kde se uplatňuje zásada vyšetřovací, nesmí účastník řízení rezignovat a soudu neposkytovat tvrzení a důkazy, které je

podporují. V mnoha případech se totiž jedná o tvrzení vyplývající z osobní zkušenosti, která je ovšem iniciativou soudu nenahraditelná.

1.4.2. ZÁSADA VOLNÉHO HODNOCENÍ DŮKAZŮ A ZÁSADA LEGÁLNÍ DŮKAZNÍ TEORIE

Rozlišování mezi uvedenými zásadami spočívá v rozsahu možností soudce stran hodnocení důkazů. V právnickém slovníku se zásada volného hodnocení důkazů definuje takto: „*Zásada volného hodnocení důkazů spočívá v tom, že žádná právní norma neukládá soudci, jaký stupeň věrohodnosti, resp. jakou důkazní hodnotu má přiznat jednotlivým důkazům.*“⁶⁷

V moderních právních systémech se uplatňuje zásada volného hodnocení důkazů, kde je v rámci hodnocení důkazů ponecháno na volné úvaze soudce, jakou váhu hodnocenému důkazu přiřadí. Jestliže je ale zákonem dáno, jakým způsobem má hodnocení důkazů probíhat, tedy jakou váhu důkaz má, případně jakým důkazem mají být prokázány jednotlivé skutečnosti, jedná se o zásadu legální důkazní teorie.

Zásada volného hodnocení důkazů stanovuje soudci volnost v rámci vyhodnocení toho, co bylo soudu předloženo. Soudce tak sám může při aplikaci této zásady rozhodnout o tom, zda důkazní prostředek potvrzuje skutečnost, resp. tvrzení, které prokázat má, případně v jaké míře ho potvrzuje, nebo zda ho potvrzuje zčásti nebo vůbec; zda považuje tvrzení účastníka řízení za prokázaná nebo nikoliv.

České civilní právo procesní je založeno na zásadě volného hodnocení důkazů. Vyplývá to z ust. § 132 o.s.ř.⁶⁸ Soudce ovšem ani zde nemůže rozhodovat svévolně, limity jeho přístupu jsou dány zejména Listinou základních práv a svobod. Zásada volného hodnocení důkazů vychází z ústavního principu nezávislosti soudů dle čl. 82 Ústavy.⁶⁹

⁶⁷ HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁶⁸ „*Důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.*“

⁶⁹ např. Ústavní soud ČR ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 191/96, dále pod sp. zn. II. ÚS 56/95.

V žádném případě ovšem aplikaci této zásady nelze zaměňovat s libovůlí a nekontrolovatelností soudního rozhodování, resp. soudem provedeného hodnocení důkazu. Celé civilní řízení soudní je postaveno na jednotném pochopení civilních zásad, kdy práva jednotlivce, a to včetně těch, které má v procesním postavení, požívají zvláštní ochranu. U každého hodnocení důkazu si soud musí být vědom své povinnosti dodržovat práva osob dle Listiny základních práv a svobod a současně tak dle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod⁷⁰. Zásada volného hodnocení důkazů nestojí osamoceně od dalších zásad soudního procesu, ale společně s nimi tvoří jeden kompaktní celek. Z uvedeného vyplývá, že soudce musí pečlivě zvážit každé svoje částečné rozhodnutí spočívající v hodnocení konkrétního důkazu tak, aby to nepřivodilo újmu na základních a procesních právech žádnému z účastníků řízení.

„Nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, jak vyplývají z čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod, jakož i z čl. 1 Ústavy České republiky. Jedním z těchto principů, představujícím součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 1 Ústavy České republiky), a vylučujícím libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 o. s. ř.) a to způsobem, zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i s čl. 1 Ústavy České republiky.“⁷¹

Zjednodušeně řečeno, hodnocení důkazů soudem, aby mohlo být považováno za spravedlivé, musí být v naprostém souladu s dalšími provedenými důkazy, a současně také se skutkovými zjištěními soudu. Soud nemůže vytrhnout nějaký důkaz z jeho kontextu s dalšími,

⁷⁰ Sdělení č. 209/1992 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

⁷¹ Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 6. 1995 ve věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 84/94.

tomuto přiznat svévolně vyšší důkazní hodnotu a uměle jej tak oddělit od dalších důkazů a skutkových zjištění.

„Jedním z těchto principů představujícím součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 a čl. 90 Ústavy) a vylučujícím libovůli při rozhodování je nezbytná návaznost mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, nutno takové rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 1 a čl. 90 Ústavy, čl. 36 Listiny. Dle ustálené judikatury Ústavního soudu je nezbytnou podmínkou přezkoumatelnosti rozhodnutí obecných soudů povinnost řádného a vyčerpávajícího odůvodnění rozhodnutí (§ 157 o.s.ř.), z něhož musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. Stejně tak je nutno považovat za rozpor s principy řádného a spravedlivého procesu situaci, jestliže v soudním rozhodování jsou skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy.“⁷²

Přes uplatnění zásady volného hodnocení důkazů v rámci českého právního systému lze nalézt také výslovné uplatnění zásady legální důkazní teorie. Uvedené se odráží například v zákonem stanové síle důkazního prostředku veřejné listiny dle § 134 o.s.ř.⁷³ Uvedené znamená, že soud nemůže tyto listiny v důkazním řízení hodnotit tak, jak tomu je u jiných důkazů. Jestliže účastník řízení nesouhlasí s touto listinou, náleží mu, aby soudu předložil důkazy, které jeho tvrzení podporují. Následně soud hodnotí důkazy, které účastník řízení k potvrzení své teze soudu předložil a poté rozhodne.

⁷² Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 9. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 391/05.

⁷³ „Listiny vydané soudy České republiky nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci, jakož i listiny, které jsou zvláštními předpisy prohlášeny za veřejné, potvrzují, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal, a není-li dokázán opak, i pravdivost toho, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno.“

1.4.3. ZÁSADA JEDNOTNOSTI ŘÍZENÍ (ARBITRÁRNÍHO POŘÁDKU) A KONCENTRACE ŘÍZENÍ (ZÁSADA LEGÁLNÍHO POŘÁDKU)

Jedná se o zásady, které určují organizaci soudního řízení, a to v tom směru, že v návaznosti na ně se rozlišuje, zda jsou dány jednotlivé etapy řízení, ve kterých lze činit stanovené procesní úkony pod sankcí jejich prekluze nebo tyto etapy rozlišovány nejsou a v této souvislosti tak není stanovena přesná lhůta pro činění jednotlivých procesních úkonů.

Jak bylo výše naznačeno, princip jednotnosti řízení, již dle jeho pojmenování, znamená, že soudní řízení tvoří jeden procesní celek. Tento celek není nijak vnitřně diferencován na jednotlivé fáze; není ovládán přílišným formalizmem, což znamená, že jsou stanovena základní pravidla, která je nutno v průběhu řízení dodržovat, konkrétní postupy už ale stanovuje soud. Důkazy lze navrhopvat a tvrzení prezentovat kdykoliv během řízení, dokonce také během řízení odvolacího, kde se neuplatňuje zákaz novot. Jednotlivé úkony v řízení nemají legislativně přesně stanoven svůj sled, ten je určen pouze rámcově. Tato zásada se projevuje v řízeních nesporných. S vyloučením aplikace koncentrační zásady počítá přímo zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Jedná se konkrétně o obecné ustanovení o průběhu řízení (§ 20 z.ř.s.⁷⁴) a dále také o ustanovení týkající se řízení odvolacího (§ 28 odst. 1 z.ř.š⁷⁵), které v řízeních dle citovaného zákona vychází z principu úplné apelace.

V praxi zásada jednotnosti řízení znamená, že účastník řízení může soudu sdělovat nová tvrzení a předkládat nové důkazy v podstatě nepřetržitě, a to až do vydání nebo vyhlášení rozhodnutí, a to nikoliv pouze u soudu prvního stupně, ale také dále v řízení odvolacím.

Jsem si vědoma skutečnosti, že záměrem zákonodárce zřejmě bylo to, aby byl v tak podstatných řízeních naprosto důkladně zjištěn skutečný stav věci, kdy je účastníkům umožněno, aby důkazy předkládali vlastně kdykoliv v průběhu řízení u všech soudních instancí. Dovolím si zde rozvést ale jistou teoretickou úvahu, která mluví spíše ve prospěch upuštění od takové úpravy a nastolení uplatnění zásady koncentrace řízení, a to u všech civilních řízení.

⁷⁴ § 20 zák. č. 292/2013 Sb.: „Účastník může uvádět rozhodné skutečnosti a označovat důkazy až do vydání nebo vyhlášení rozhodnutí. Tím není dotčeno právo účastníka uvádět nové skutečnosti a důkazy v odvolacím řízení.“

⁷⁵ § 28 zák. č. 292/2013 Sb.: „V odvolacím řízení mohou být uváděny nové skutečnosti a důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně. K novým skutečnostem nebo důkazům odvolací soud přihlédne, i když nebyly uplatněny.“

Uvedené vychází z mých osobních praktických zkušeností ohledně procesního postupu stran ve sporném řízení, kdy došlo k obnovení aplikace koncentrační zásady nejdříve tzv. velkou novelou občanského soudního řádu, zákonem č. 30/2000 Sb., a k jejímu umocnění tzv. souhrnnou novelou občanského soudního řádu, zákonem č. 7/2009 Sb. Byť byla nejdříve advokátní praxe k uplatnění koncentrace řízení v českém právním řádu skeptická, postupem času se ukázalo, že pozitiva převažují nad negativy nové úpravy koncentrace řízení. Zde je ovšem potřeba připomenout, že toto platí pouze za důsledného dodržování této zásady soudem, tzn. plnění poučovací povinnosti soudu ohledně koncentrace řízení a donucovací činnosti soudu spočívající v tom, že účastníky řízení správným zákonným procesním postupem donutí, aby tvrzené skutečnosti prokazovali co nejdříve, nejlépe již v momentu zahájení řízení.

V době před opětovným zavedením koncentrační zásady, nebylo neobvyklé, že strany řízení soudu předkládaly důkazy postupně, tak jak se vlastně vyvíjí konkrétní spor, případně pouze za účelem prodloužení řízení. Řízení bylo nepřehledné a zdlouhavé. Účastníci řízení si předložení tvrzení, případně dalších důkazů, odkládali na překvapivý moment, anebo až na poslední předpokládané jednání u soudu, aby tak případně byla pozice jejich protistrany nejistá, a to někdy i s ohledem na taktickou hru pro probíhající mimosoudní jednání apod. Mělo to zásadní vliv na délku řízení, neboť bylo potřeba, aby se s každým tvrzením a důkazem seznámil soud a také protistrana a následně k němu zaujaly stanovisko, zpravidla to vyústilo k odročení jednání na jiný termín. Jestliže by nebylo umožněno, aby měla protistrana dostatek prostoru k tomu, aby si nové tvrzení, či důkaz prostudovala a se k němu relevantně vyjádřila, znamenalo by to porušení jejich procesních práv soudem. Současně kdyby tak neučinil soud v rámci posouzení důkazu, tedy by jej nedostatečně zhodnotil, došlo by rovněž k vadám řízení. Takto se reálně mohlo řízení prodloužit i o jeden kalendářní rok. Toto nebylo skutečně žádoucí, a tak došlo ke koncentraci řízení, kdy se zavedla přesná pravidla. Následně, tedy již za aplikace zásady koncentrační, došlo k tomu, že účastníci řízení jsou již soudem donuceni k tomu, aby předkládali důkazy ve stejném momentu a také co nejdříve v průběhu řízení. Uvedené má pozitivní dopad, jak na délku řízení, tak také na jistotu ohledně procesního postupu a transparentnosti řízení. Je tak namístě zabývat se tím, zda by i v řízeních nesporných, nebylo vhodné, do budoucna začít uplatňovat zásadu koncentrační, byť poněkud v okleštěnější formě, za užití pouze některých jejich znaků. Zcela jistě by to přineslo přehlednost řízení a současně tak zkrátilo dobu, po kterou je řízení vedeno.

Jak již vyplývá z výše uvedeného, koncentrační zásada naproti zásadě jednotnosti řízení znamená, že řízení je rozděleno do jednotlivých stádií, ve kterých lze postupně uplatňovat jednotlivé procesní úkony s tím, že když je účastník řízení v dané fázi řízení neuplatní, dochází k prekluzi jejich uplatnění. Uplatňuje se pro všechna sporná řízení. Je potřeba si ale také uvědomit a na sporné řízení nahlížet tak, že není ryze ovládáno zásadou koncentrace, ale jedná se o jednotné řízení ve smyslu zásady jednotnosti řízení, které je doplněno o prvky koncentrace.⁷⁶

Koncentrační zásada se uplatňuje ve vícerych částech soudního řízení. Ovšem nejvíce účastníky řízení sledovanou částí vedenou koncentrací je moment, do kterého lze předkládat soudu důkazy a uvádět skutečnosti podstatné pro rozhodnutí soudu ve věci samé. S ohledem na téma této disertační práce se budu dále věnovat právě tomuto koncentračnímu prvku. Úprava je obsažena v § 118b o.s.ř. Jedná se o nejpřísnější ustanovení upravující koncentraci řízení. Uvedené ustanovení stanovuje moment předkládání důkazních návrhů dle toho, zda byla nebo nebyla ve věci provedena příprava jednání podle § 114c o.s.ř., tzv. přípravné jednání.

Je potřeba si uvědomit a neopomíjet to, že provést vyličení rozhodujících skutečností a označení důkazů k nim je žalobci uloženo již § 79 odst. 1 o.s.ř., kdy toto vše musí splnit již v žalobě. Následně, v případě, že má soud za to, že tuto povinnost nesplnil žalobce dostatečně, tedy tak, že nelze zahájit projednání věci, vyzve soud žalobce k doplnění žaloby, aby byla tato její vada odstraněna. Koncentrace řízení tak není jediným nástrojem, který má vést k úplnému vyličení tvrzení a sdělení o důkazech. Proto tak to, co bude žalobce případně v řízení dále tvrdit, má povahu doplnění žaloby. U žalovaného, jestliže nebyl předtím soudem vyzván k vyjádření se k žalobě, se tak logicky nejedná pouze o doplnění, ale o podání nové, obsahující vyličení jeho stanoviska komplexně.

Koncentrace řízení ve smyslu ukončení dokazování zjednodušeně řečeno znamená, že jakmile nastane, účastník řízení již nemůže nově tvrdit to, co do té doby netvrdil a současně nemůže předkládat a navrhopvat k provedení důkazy, které do té doby nepředložil. Existuje ovšem výjimka, a to možnost tvrdit skutečnosti nebo předkládat důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném

⁷⁶ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. strana 80.

jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, dále také tvrdit skutečnosti a předkládat důkazy, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. Prolomení koncentrační zásady lze také nalézt v odvolacím řízení, kde je toto upraveno v ustanovení § 205a o.s.ř.⁷⁷

Dobu, kdy nastává koncentrace řízení ust. § 118b o.s.ř. propojuje s tím, zda byla nebo nebyla provedena příprava jednání podle § 114c o.s.ř. Příprava jednání není ale zákonem stanovena jako obligatorní část⁷⁸ soudního řízení. Z toho tak vyplývá, že moment koncentrace může být vázán ke dvěma časovým úsekům řízení.

Podstatné je to, že prakticky má koncentrace význam v případech, kdy není věc rozhodnuta při jediném jednání, kdy je tedy jednání odročováno na jiný termín.

V návaznosti na koncentraci řízení dle § 118b o.s.ř. ve spojení s přípravným jednáním podle § 114c o.s.ř. mohou nastat pouze níže uvedené situace.

V případě, že nastanou podmínky pro to, aby bylo konáno přípravné jednání, mohou účastníci řízení uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání pouze do skončení přípravného jednání nebo do uplynutí lhůty k tomu soudem poskytnuté.

Jestliže ale příprava jednání neproběhla, mohou účastníci řízení výše uvedené činit jen do skončení prvního jednání ve věci, případně do uplynutí lhůty soudem dodatečně stanovené.

⁷⁷ Dle zákona (§205a o.s.ř.) se jedná v rámci odvolacího řízení o tyto taxativně stanovené výjimky:

„Skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, jsou u odvolání proti rozsudku nebo usnesení ve věci samé odvolacím důvodem jen tehdy, jestliže

a) se týkají podmínek řízení, věcné příslušnosti soudu, vyloučení soudce (přisedícího) nebo obsazení soudu;

b) jimi má být prokázáno, že v řízení došlo k vadám, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci;

c) jimi má být zpochybněna věrohodnost důkazních prostředků, na nichž spočívá rozhodnutí soudu prvního stupně;

d) jimi má být splněna povinnost tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti nebo důkazní povinnost, a to za předpokladu, že pro nesplnění některé z uvedených povinností neměl odvolatel ve věci úspěch a že odvolatel nebyl řádně poučen podle § 118a odst. 1 až 3;

e) odvolatel nebyl řádně poučen podle § 119a odst. 1;

f) nastaly (vznikly) po vyhlášení (vydání) rozhodnutí soudu prvního stupně.“

⁷⁸ Podmínky, kdy se má dle zákona konat přípravné jednání, jsou stanoveny v § 114c odst.1 o.s.ř., a to takto:

„Není-li možné o věci samé rozhodnout bez nařízení jednání, nebylo-li nebo nemůže-li být postupem podle § 114a

odst. 2 jednání připraveno tak, aby bylo možné věc rozhodnout při jediném jednání, a nepostupoval-li podle §

114b, předseda senátu, s výjimkou sporů a jiných právních věcí, v nichž se takový postup jeví s ohledem na okolnosti případu neúčelným, nařídí a provede přípravné jednání.“

O tom musí být účastník řízení poučen, jinak ke koncentraci dle uvedeného ustanovení nedochází. K tomuto například Nejvyšší soud České republiky v rozsudku ze dne 9. 4. 2013, ve věci vedené pod sp. zn. 31 Cdo 4616/2010 uvádí: „... koncentrace řízení nenastává nejen - jak se uvádí v ustanovení § 118b odst.3 o.s.ř. - tehdy, jestliže účastníci nebyli poučeni v případech uvedených v ustanoveních § 118b odst.2 části věty za středníkem a § 114c odst.5 o.s.ř., ale vždy, jestliže účastníci nebyli o tzv. koncentraci řízení a o jejích účincích poučeni jednak v předvolání k přípravnému jednání, k jednání nebo k dalšímu jednání, jednak před skončením přípravného jednání, jednání nebo dalšího jednání, má-li v této době nastat tzv. koncentrace řízení.“ Soud toto svoje stanovisko odůvodnil tak, že dle jeho názoru je uvedené v zájmu zajištění spravedlivé ochrany práv a oprávněných zájmů účastníků a uplatnění principu právní jistoty, kdy je nutné, aby soudy při plnění své poučovací povinnosti postupovaly shodně ve všech případech, v nichž dochází ke koncentraci řízení. Dále se uvádí, že poučení o koncentraci se musí dostat účastníkům předem (aby bylo dostatečně předem účastníkům známo, že koncentrace nastane a že je nutné se na to připravit), dále také při samotném úkonu, aby tak účastníci řízení tomu mohli přizpůsobit svůj další postup v řízení.⁷⁹ Dle mého názoru se zde postupovalo správným směrem. Je totiž žádoucí, aby soud účastníky řízení v předstihu informoval o tom, že koncentrace nastane, neboť účastníkům poté odpadá důvod zbytečného prodlužování sporu, jenž mohou ovlivnit například žádostmi o dodatečné poskytnutí lhůty, aby se mohl zástupce poradit se zastupovaným apod. Poučovací povinnost má tak zde své opodstatnění zejména s ohledem na požadavek rychlosti řízení a také v případech, kdy účastník řízení není právně zastoupen, neboť právě v těchto případech je potřeba poskytovat soudem co nejvyšší možnou míru poučení za účelem zaručení dodržení procesních práv subjektů řízení.

Byť by se mohlo jevit, že určení obsahu termínu „*první jednání*“ ve smyslu použitém v ustanovení § 118b odst. 2 o.s.ř. by nemělo činit obtíže, neboť k jeho významu by se mělo dospět běžným výkladem, není tomu tak. Tento termín byl definován až judikaturou.

„Za „první jednání“ ve smyslu ustanovení § 118b odst.1 věty druhé o.s.ř. nelze pokládat vždy jen takové jednání, které soud nařídil jako v pořadí první k projednání věci samé, za předpokladu, že se uskutečnilo, tedy že nebylo zrušeno (odvoláno) nebo „odročeno“ na pozdější

⁷⁹ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 4. 2013, ve věci vedené pod sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

termín přede dnem, na který je soud nařídil. ... „První jednání“ uvedené v ustanovení § 118b odst.1 větě druhé o.s.ř. totiž nemá ... jen prvek časový, ale ... také prvek obsahový.

...

I když se v zákoně – na rozdíl od přípravného jednání – výslovně neuvádí, co předseda senátu provede při "prvním jednání", jehož skončením nastává (má nastat) tzv. koncentrace řízení, je podle názoru dovolacího soudu nepochybné, že obsahem (předmětem) „prvního jednání“ uvedeného v ustanovení § 118b odst.1 větě druhé o.s.ř. jsou (musí být) takové úkony, které je soud povinen při jednání provést dříve, než přistoupí k dokazování (k provádění důkazů) o věci samé. Podstatné tu nemůže být jen to, že bylo skončeno (odročeno) jednání, které soud nařídil jako první k projednání věci samé a které se také uskutečnilo, jestliže při něm nebyly provedeny nebo nemohly být provedeny (soudem nebo účastníky) všechny úkony, které by účastníkům reálně umožnily včas a řádně splnit povinnost tvrzení a důkazní povinnost. Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že „první jednání“ lze pokládat ve smyslu ustanovení § 118b odst.1 věty druhé o.s.ř. 31.8.2012 za „skončené“ jen tehdy, byly-li při něm provedeny alespoň všechny úkony uvedené v ustanoveních § 118 odst.1 a 2 o.s.ř.⁸⁰“⁸¹

Koncentrací řízení jsou, jak z výše uvedeného vyplývá, omezeni především účastníci řízení. Nicméně zásada koncentrační se uplatňuje také ve vztahu k soudu, platí totiž také pro důkazy, jiné nežli účastníky navržené, u kterých pro soud nastala povinnost provést je podle § 120 odst. 2 o.s.ř. Judikatura dovodila, že zákonná koncentrace řízení v tomto soud omezuje tak, že soud může brát ve smyslu citovaného ustanovení v úvahu jen takové důkazy, jejichž potřeba provedení vyšla najevo do skončení prvního jednání, které se ve věci konalo.⁸²

⁸⁰ § 118 o.s.ř.:

„(1) Po zahájení jednání předseda senátu vyzve žalobce (navrhovatele), aby přednesl žalobu (návrh na zahájení řízení) nebo sdělil její obsah, a žalovaného (ostatní účastníky řízení), aby přednesl nebo sdělil obsah podaných písemných vyjádření ve věci; podání nepřítomných účastníků přečte nebo sdělí jejich obsah předseda senátu. Žalovaného (jiného účastníka), který dosud neučinil písemné podání, předseda senátu vyzve, aby se ve věci vyjádřil. Je-li to potřebné, předseda senátu účastníka též vyzve, aby svá tvrzení doplnil a aby navrhl k prokázání svých tvrzení důkazy.

(2) Po provedení úkonů podle odstavce 1 předseda senátu sdělí výsledky přípravy jednání a podle dosavadních výsledků řízení uvede, která právně významná skutková tvrzení účastníků lze považovat za shodná, která právně významná skutková tvrzení zůstala sporná a které z dosud navržených důkazů budou provedeny, popřípadě které důkazy soud provede, i když je účastníci nenavrhli.“

⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 4. 2013, ve věci vedené pod sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 3. 2008, ve věci vedené pod sp. zn. 29 Odo 1538/2006.

Účinky koncentrace řízení provedené v řízení u soudu prvního stupně trvají i po vrácení věci odvolacím soudem k dalšímu řízení, tedy i po zrušení rozsudku soudu prvního stupně. „... zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně bez dalšího neprolamuje koncentraci řízení nastalou po skončení prvního jednání ve věci (§ 118b odst. 1 o. s. ř.); tak je tomu pouze v případě, že řízení bylo koncentrováno na základě § 119a o. s. ř. vyhlášením rozsudku ...“⁸³

Koncentrace řízení je ve své podstatě nástrojem, který má vést k urychlení řízení jako takového. Na jedné straně se jedná o povinnost účastníka řízení předložit vše, čím disponuje a je podstatné pro řízení ve věci, v koncentrační lhůtě a současně také vést tímto soud k rychlému rozhodnutí ve věci. Dle mých zkušeností právě nastává komplikace v tom, že pojem „první jednání“, jak byl výše definován, je praxí spíše zneužíván, a to tak, že soud poučení o koncentraci ponechává až před přednes závěrečných návrhů a činí z něj ryzí formalismus. Tedy postupuje tak, jak by žádných zákonných pravidel o koncentraci řízení nebylo. Není tak výjimkou, že účastníci řízení nehledě na úpravu koncentrace řízení postupují v řízeních tak jako by žádná ustanovení o koncentraci neexistovala a s přivolením soudu tak jsou ignorovány zákonem stanovené povinnosti vyplývající z koncentrace. Cestou upuštění od dosavadního způsobu úpravy koncentrace řízení dle § 118b o.s.ř. se vydal také věcný záměr civilního řádu soudního, a to právě z důvodu, že ustanovení o koncentraci řízení je obcházeno přímo soudy a není tedy efektivním nástrojem pro urychlení řízení, jak bylo zamýšleno, přičemž navrhuje do budoucna koncentraci výlučně jako soudcovskou.⁸⁴ Návrh této úpravy zní takto: „I bez návrhu může soud rozhodnout, že nový skutkový přednes nebo důkazní návrh nepřipustí, jestliže jej strana v rozporu s bodem 219 ze své viny neuvedla již dříve a jestliže by se jeho přípustěním rozhodnutí věci podle přesvědčení soudu významně zdrželo.“ S tímto názorem si dovoluji nesouhlasit, a to právě z výše uvedených důvodů.⁸⁵ Dle mého názoru by se zákonodárce měl spíše zabývat tím, jak eliminovat pochybení soudu stran nerealizace koncentrace řízení, a nikoliv, pro zjednodušení, od koncentrace zákonně upustit. Jsem totiž toho názoru, že jestliže se za současné právní úpravy koncentrace jako zákonné, nepodařilo soudce donutit k jejímu dodržování, jenom stěží její transformace na koncentraci soudcovskou, která ponechává větší

⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 9. 2019 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 1830/2019.

⁸⁴ srov. LAVICKÝ, Petr, WINTEROVÁ, Alena, DOBROVOLNÁ, Eva, DVOŘÁK, Bohumil, PULKRÁBEK, Zdeněk. *Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie*. Bulletin advokacie, 2018, číslo 1-2, str. 11.

⁸⁵ Obdobně také in. Stanovisko Soudcovské unie České republiky k navrhovanému věcnému záměru nové úpravy civilního procesního práva ze dne 29. 6. 2018.

prostor k volnému uvážení soudce stran koncentrace, soudce řádně koncentrovat donutí. Bylo by vhodné zavést účinnější nástroje, kterými bude soud donucen k dodržování předpisů o koncentraci, což by mělo mít zřejmě povahu sankcí dopadajících pro tyto případy přímo na soudce.

1.4.4. ZÁSADA MATERIÁLNÍ A FORMÁLNÍ PRAVDY

Rozdíl mezi oběma zásadami spočívá v tom, zda je řízení vedeno v zájmu zachování ryziho formalizmu procesu, anebo tento požadavek na formalizmus řízení ustupuje zájmu na co nejspolehlivějším zjištění objektivní (materiální) pravdy.

U zásady formální pravdy, jak vyplývá již z pojmenování této zásady, platí, že řízení je založeno na formalizmu. Naproti tomu je ale zásada materiální pravdy postavena na tom, že v řízení má být co nejpřesněji zjištěn takový stav projednávané věci, který bude co nejvíce odpovídat objektivní pravdě, přičemž platí, že proces, který soud k tomuto výsledku dovede, není tak podstatný jako výsledek samotný.

U zásady materiální pravdy se předpokládá, že v řízení bude zjištěn takový skutkový stav, který bude v nejvyšší možné míře odpovídat reálně nastalým skutečnostem. Nejvyšší možná míra pravděpodobnosti, že jisté skutečnosti skutečně nastaly, nikoliv úplné poznání objektivní pravdy za všech okolností, vychází z toho, že úplnou pravdu nelze nikdy zjistit, když závěry soudu mohou vycházet pouze z toho, co v řízení vyšlo najevo, a tedy soud je ve svém poznávání omezen. Zásada formální pravdy naproti tomu předpokládá, že skutkový stav věci nebude zjišťován v takovém rozsahu, aby to odpovídalo skutečné pravdě, ale pravdě, která bude zjištěna prostřednictvím stanoveného procesu provázeného formalizmem.

Rozdíl mezi těmito zásadami spočívá v samotném pojmání pravdy, která má být v řízení zjištěna, a na základě které soud rozhoduje, kdy materiální zásada je postavena na pravdě objektivní, a zásada formální pravdy na pravdě subjektivní.

Zásada materiální pravdy nemůže ovšem znamenat, že bude pravda poznána jednoznačně a za všech okolností, neboť se lze setkat s případy, kdy toto není objektivně možné. Ve skutečnosti by to totiž znamenalo, že tam, kde nelze skutečný stav zjistit dostupnými

prostředky, by soud nerozhodl a došlo by tak k odmítnutí práva. V návaznosti na toto není vždy podstatou zmiňované zásady zjištění pravdivého stavu věci, ale to, že je zde dána možnost, že pravda bude zjišťována způsobem oproštěným od zbytečných formalizmů.⁸⁶ Tímto postupem by mělo být umožněno, aby se v řízení zjistila taková pravda, u které je největší pravděpodobnost, že odpovídá pravdě skutečné.

Štajgr⁸⁷ spojuje rozlišování materiální a formální pravdy s konečnou mírou poznání pravdy objektivní. Tyto zásady dále pak s ohledem na uvedené definuje takto: „... *formální pravda je taková pravda, ke které se dospělo způsobem, který nezaručuje dostatečně zjištění objektivní pravdy. Materiální pravda je potom taková pravda, ke které se dospělo způsobem, který dostatečně zaručuje zjištění objektivní pravdy.*“⁸⁸

*„Materiální pravda není absolutní pravdou ani absolutní jistotou. Má pravděpodobnostní charakter, ale jde o pravděpodobnost určité kvalitativní úrovně, kterou lze ztotožňovat s praktickou jistotou.“*⁸⁹

Zásada formální pravdy je založena na přílišném formalizmu. Macur tvrdí, že „*O zásadu formální pravdy jde pouze tehdy, není-li soud oprávněn přezkoumávat a prověřovat subjektivní pravdu stran*“⁹⁰. Dále tvrdí, že se nejedná o zásadu formální pravdy „*v případech, kdy soud není oprávněn vykonat z moci úřední důkazy potřebné k náležitému zjištění důležitých okolností.*“⁹¹ Pro tento případ se jedná o uplatnění čistě zásady projednací.

Řada autorů, kteří se zabývají analýzou těchto zásad, se věnují pojmu pravdy jako takovému. Autor Macur⁹² se těmito zásadami zabýval také v historickém kontextu. Uvádí, že v předchozím civilním řízení, tedy tomu dle pravidel mezi lety 1948 až 1989, se za účelem odůvodnění síly a zásahů státu do práv a povinností jednotlivců soudní mocí, uplatňovala

⁸⁶ in WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, strana 82.

⁸⁷ ŠTAJGR, František. *Materiální pravda v občanském soudním řízení*. Praha: Orbis, 1954, strana 12 a násl.

⁸⁸ Tamtéž, strana 13.

⁸⁹ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984., strana 69.

⁹⁰ Tamtéž, strana 68.

⁹¹ Tamtéž, strana 68.

⁹² MACUR, Josef. *Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu*. Bulletin advokacie 9/1998, strana 6.

zásada materiální pravdy. Macur ve svém článku dále tvrdí, že rozlišování na materiální a formální pravdu je mylné. Zabývá se tím, že pravda může být pouze jedna. S touto koncepcí pravdy jako pojmu jediného významu je potřeba souhlasit. Byť se může v různých filozofických směrech definice tohoto pojmu lišit, nebude se nikdy jednat o vícero kategorií jednoho pojmu, pouze o jiný pohled na něj. V civilním soudním řízení, které je vedeno tak, aby byla poznána pravda, resp. poznána tak, aby bylo možné o věci rozhodnout (za předpokladu, že se v našem právním systému uplatňuje zákaz *denegatio iustitiae*), a aby výsledkem tohoto řízení bylo ve své podstatě spravedlivé rozhodnutí, založené na poznávání pravdy, se jedná o pravdu, která vychází z praktického poznání. Tímto praktickým poznáním se myslí proces dokazování. Soud tak směřuje vždy k dosažení praktické jistoty poznatků. Znamená to, že soud, aby se přesvědčil o pravdivosti tvrzení, provede všechny navržené důkazy, nikoliv pouze jeden z nich a na základě jeho provedení se rozhodne o pravdivosti tvrzení. Je samozřejmé, že jestliže soudce nemá vícero důkazních návrhů k dispozici, provede k tomuto tvrzení pouze jeden důkaz, musí ale pravdivost tvrzení zkoumat ve spojení s jinými důkazy, při aplikaci zásady volného hodnocení důkazů.

Za ryze formalistický přístup lze považovat rozhodování soudu formou rozsudku pro zmeškání⁹³ a rozsudku pro uznání⁹⁴, kde, aniž by proběhlo dokazování navrženými důkazy, je soudem rozhodnuto ve prospěch žalobce a jeho tvrzením se přiznává pravdivost, v tomto smyslu pravdivost subjektivní. Jestliže budeme uvažovat o tom, že soud ve věci nerozhodl rozsudkem pro zmeškání nebo pro uznání, a bude tak probíhat soudní řízení ve všech jeho standardních fázích, zejména tedy s dokazováním, může být rozhodnuto tak, že toto rozhodnutí bude fakticky odlišné od přiznaného nároku žalobci dle rozsudku pro zmeškání nebo pro uznání. Uvedené vychází z toho, že v rámci dokazování mohou vyjít najevo skutečnosti, které nároku žalobce nenasvědčují, a jeho návrhu tak na základě provedeného dokazování nebude vyhověno, jelikož objektivní pravda již ve prospěch žalobce nevypovídá.

Rozdíl mezi pravdou subjektivní a objektivní lze vysvětlit na praktickém příkladu, kdy žalobce žaluje na zaplacení kupní ceny za zboží dodané žalobcem žalovanému. Žalobce podá návrh, který odůvodní tím, že ačkoliv si žalovaný zboží objednal, případně zboží i převzal, kupní cenu na základě vystavené faktury již neuhradil. Žalovaný se k nařízenému jednání ve

⁹³ § 153b o.s.ř.

⁹⁴ § 153a o.s.ř.

věci bez omluvy nedostaví, ačkoliv byl k tomuto řádně předvolán, byla mu doručena žaloba, a byl o následcích nedostavení se soudem poučen. Žalobce tak za této procesní situace při jednání ve věci navrhně, aby soud v souladu s § 153b o.s.ř. ve věci rozhodl rozsudkem pro zmeškání. Jestliže soud shledá, že jsou splněny podmínky pro vydání kontumačního rozsudku, takto rozhodne a návrhu žalobce vyhoví, a to bez ohledu na to, zda je nárok žalobce oprávněný. V tomto případě vychází soud ze subjektivní pravdy, kterou prezentoval žalobce. Nicméně jestliže budeme ale předpokládat jiný procesní postup v totožné věci, kdy žalovaný bude již od zahájení řízení aktivní, a bude tak tvrzením žalobce oponovat tvrzeními a důkazy, může v řízení vyjít najevo například to, že žalovaný si u žalobce ničeho neobjednal, že žalobce dodal zboží s vadami, případně, že dohodnutá kupní cena za zboží neodpovídá žalované částce apod. Na základě těchto zjištění, bude-li obrana žalovaného úspěšná, bude žaloba po provedeném dokazování soudem zamítnuta. Jedná se o typický příklad, kdy za totožných skutkových okolností může dojít ke zcela odlišným závěrům soudu. V prvním případě, za aplikace zásady formální pravdy, když rozhodnutí je založeno na pravdě subjektivní, je žalobě vyhověno, kdežto v druhém případě, kdy se provádí dokazování a je zjištěna objektivní pravda, která žalobou uplatněný nárok nepodpořila, soud rozhodne o zamítnutí žaloby.

V případě rozsudku pro uznání mohou dle zákona nastat různé situace, které vedou k tomuto rozhodnutí. Jedná se o explicitní uznání žalovaného nároku žalovaným (§ 153a odst. 1 o.s.ř.) a dále o situaci, kdy se uplatňuje fikce tohoto uznání (§ 153a odst. 3 o.s.ř.). Jestliže žalovaný nárok žalobce uzná, může tomu tak být z různých důvodů, přičemž se nemusí vždy jednat o důkazní nouzi žalovaného, tedy, že si je vědom toho, že v řízení nemůže prokázat opak, než o nároku tvrdí žalobce. Tedy pro tento případ nastává stav nastolení pravdivosti subjektivní, když za jiné situace, po dokazování provedeném soudem, by mohla zjištěna objektivní pravda vést k zamítnutí návrhu. Ohledně fikce uznání nároku⁹⁵ je situace odlišná v tom směru, že se nevyžaduje aktivita žalovaného, neboť v tomto případě se žalovaný vlastně k návrhu žalobce ani vůbec nevyjádřil, což způsobilo aplikaci dané fikce. Fikci lze ale uplatnit pouze za splnění podmínek daných zákonem.⁹⁶ Ani v jednou z případů se nezkoumá skutečná objektivní pravda,

⁹⁵ § 114b odst. 5 a § 114c odst. 6 o.s.ř.

⁹⁶ § 114b odst. 5 o.s.ř.: „Jestliže se žalovaný **bez vážného důvodu** na výzvu soudu podle odstavce 1 **včas nevyjádří** a ani ve stanovené lhůtě soudu **nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání**, má se za to, že nárok, který je proti

ale přistupuje se k tvrzením žalobce uvedeným v žalobě jako k pravdivým⁹⁷, jsou tedy považovány za pravdu subjektivní, a to bez ohledu na skutečné stanovisko žalovaného k žalobcem soudu prezentované pravdě.

Obdobně tomu je také v případě rozsudku pro zmeškání, jenž je vlastně sankcí za nedostavení se žalovaného k jednání, byť byl o jednání řádně vyrozuměn a o tomto možném následku v předvolání k jednání poučen. Dle zákona pak nastává fikce toho, že tvrzení žalobce uvedená v žalobě se považují za nesporná, jsou tedy opět pravdivá ze subjektivního pohledu. Lze konstatovat, že v praxi se užití kontumačního rozsudku ukázalo jako prospěšné, neboť bez tohoto institutu by docházelo ke zbytečným průtahům v řízení.⁹⁸

Obě zásady jsou propojeny s dalšími zásadami ovládajícími civilní proces. Ve spojitosti s těmito jinými zásadami právě dávají možnost lépe poznat a objasnit pravdivý skutkový stav. Jak vyplývá z výše uvedeného výkladu, zásada materiální pravdy je propojena s jednotností řízení, volným hodnocením důkazů a principem vyšetřovacím, což dává soudu větší prostor k zapojení se do odhalování pravdy prostřednictvím jeho postupu v rámci dokazování. Zásada formální pravdy bývá naproti tomu, s ohledem na to, že stojí spíše na odpovědnosti subjektů za zjištění pravdy, spojována s principem koncentrace řízení, zákonné teorie důkazní a s principem projednací.

1.4.5. ZÁSADA KONTRADIKTORNOSTI

V českém právním řádu zásada kontradiktornosti vychází ze zásady projednací, je úzce spojena se sporným řízením, nicméně její uplatnění nelze vyloučit v žádném řízení, tedy ani

němu žalobou uplatňován, uznává; o tomto následku (§ 153a odst. 3) musí být poučen. To neplatí, jsou-li splněny předpoklady pro zastavení řízení nebo odmítnutí žaloby.“;

§ 114c odst. 6 o.s.ř.: „*Nedostaví-li se žalovaný k přípravnému jednání, ačkoliv byl řádně a včas předvolán nejméně 20 dnů předem a řádně mu byla doručena žaloba, aniž by se včas a z důležitého důvodu omluvil, má se, s výjimkou věcí, v nichž nelze uzavřít a schválit smír (§ 99 odst. 1 a 2), nebo je-li žalovaným ke dni zahájení řízení nebo ke dni vstupu do řízení nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, za to, že uznává nárok, který je proti němu uplatňován žalobou; o tomto následku (§ 153a odst. 3) musí být poučen v předvolání k přípravnému jednání. To neplatí, jsou-li splněny předpoklady pro zastavení řízení nebo odmítnutí žaloby.*“

⁹⁷ Pozn.: za předpokladu, že žaloba je bezvadná a splňuje tak podmínky dle § 79 odst. 1 o.s.ř. a není tak dán důvod pro její odmítnutí.

⁹⁸ Srov. také WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, strana 83.

v řízení nesporném, neboť opačný přístup by mohl vést k újmě na procesních právech účastníků řízení.

Zásada kontradiktornosti znamená, že vše v řízení musí být podrobena diskuzi. „Z principu kontradiktornosti vyplývá, že rozhodnutí soudu nemůže být založeno na ničem, co nebylo předmětem diskuse stran, resp. co jim nebylo předloženo k diskuzi. Nemůže být založeno ani na skutečnostech, které jsou známy jen soudci, ale nebyly prodiskutovány stranami.“⁹⁹

Zásada kontradiktornosti pro účastníka řízení znamená ujištění o tom, že nic v řízení neproběhne bez toho, aby měl právo se k tomu vyjádřit. V praxi se lze s uplatněním této zásady setkat například v případě, kdy jedna ze stran předloží důkazy a vyjádření k předmětu sporu krátkou cestou až v rámci jednání ve věci a druhý účastník stojící na opozitní straně si vyžádá lhůtu k tomu, aby se mohl s předloženým relevantně seznámit a soudu sdělit svoje stanovisko, tvrzení a důkazy; soud mu vyhovět musí, neboť jinak by došlo k porušení zásady kontradiktornosti, rovnosti stran v řízení a současně také práva na spravedlivý proces, neboť tímto by mu jednoznačně bylo znemožněno účinně hájit svá práva před soudem.

V zákoně je zásada kontradiktornosti vyjádřena například v ust. § 123 o.s.ř., dle kterého mají účastníci řízení právo vyjádřit se k návrhům na důkazy, také ke všem důkazům, které byly provedeny. Stejně tak je potřeba, aby soud k účastníkům řízení přistupoval otevřeně, a aby se tak účastník řízení v průběhu řízení mohl vyjadřovat také k předběžným názorům soudu, včetně těch skutečností, ke kterým by jinak soud musel přihlídnout z úřední povinnosti. Jedná se tak například o možnou prekluzi práva, kdy soud musí účastníky řízení na toto svoje stanovisko upozornit a umožnit jim, aby ve věci předkládali tvrzení a důkazy.¹⁰⁰

Tato zásada bývá interpretována úžeji, kdy by měla znamenat povinnost dokázat před soudem vlastní tvrzení, což vlastně odpovídá jeho povinnosti tvrdit a současně prokazovat ve smyslu § 120 odst. 1 o.s.ř., a tedy odpovídá zásadě projednací, aplikované ryze ve sporném řízení. Nicméně je potřeba konstatovat, že takový výklad nelze v současnosti akceptovat.¹⁰¹

⁹⁹ náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 9. 2. 2017 ve věci vedené pod sp. zn. IV.ÚS 216/16.

¹⁰⁰ srov. VAŠÍČEK, Milan, DVOŘÁČEK, Dan. „Překvapivé právní hodnocení“ ve světle zásady kontradiktornosti. Právní rozhledy, 2004, č. 6, str. 221.

¹⁰¹ srov. WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, strana 70.

Tato úvaha by totiž připouštěla účinnou obranu a uplatňování práv účastníka řízení pouze v řízení sporném a řízení nesporné by tak vlastně bylo ponecháno ryze na vnitřních úvahách soudu. Je pravdou, že v řízeních nesporných je pozice soudu s ohledem na dokazování poměrně silnější, to ale nemůže znamenat, že se tímto upřou účastníkům řízení jejich procesní práva. Jelikož náš právní řád vychází z postulátů demokratického státu, kdy hlavním účelem civilního řízení je poskytovat ochranu právům a oprávněným zájmům účastníků řízení, je také potřeba, aby každý z účastníků řízení dostal v soudním řízení prostor k účinnému uplatňování práv, jestliže má zájem takto v řízení postupovat, a to bez ohledu na to, zda se jedná o sporné či nesporné řízení.

Ze zásady kontradiktornosti nevyplývají pouze práva pro účastníka řízení, ale také povinnosti soudu, např. při provádění dokazování. Z judikatury: *„Princip kontradiktornosti řízení znamená mimo jiné také to, že účastníci řízení nebudou překvapeni zcela nepředvídatelným výsledkem řízení. Soudy proto nesmí založit své rozhodnutí na skutkových zjištěních a právním posouzení, k nimž se strany během řízení nemohly vyjádřit a které znamenají zásadní obrat v řízení (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Čepek proti České republice, stížnost č. 9815/10, 5. 9. 2013, § 48). Z toho plyne, že učiněné skutkové závěry a právní posouzení věci, na nichž je založeno rozhodnutí v civilní věci, nesmí být poprvé zmíněny teprve v odůvodnění rozhodnutí, neboť v takovém případě jsou pro účastníky řízení zcela nepředvídatelné. Nepostupoval-li obecný soud v posuzované věci popsáním způsobem, neboť nezaprotokoloval to, co při přehrání kamerového záznamu pozoroval, a až z odůvodnění pro stěžovatelku překvapivého rozhodnutí vyplynulo, že jeho smyslové vnímání provedeného kamerového záznamu bylo naprosto odlišné od vnímání stěžovatelky, která daný kamerový záznam předložila k důkazu, zbavil stěžovatelku možnosti kvalifikovaně se vyjádřit k provedenému důkazu a adekvátně tomu přizpůsobit své důkazní aktivity (např. klást svědkům otázky k zobrazovanému ději, opatřit znalecký posudek, navrhnout místní šetření v podobě rekonstrukce úrazového děje apod.), čímž porušil ústavní práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (porušením principu kontradiktornosti řízení).“⁴⁰² V uvedeném případě se jednalo o to, že k prokázání svých tvrzení, resp. vyvrácení tvrzení žalobce, stěžovatelka (žalovaná) soudu*

¹⁰² náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 1. 9. 2020, ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 1247/20.

předložila videozáznam. Soud prvního stupně tento videozáznam k důkazu provedl, nicméně nezaprotokoloval, jaká skutková zjištění z tohoto vyplývají. V důsledku této situace se stěžovatelka názor soudu ohledně hodnocení tohoto důkazu dozvěděla až z odůvodnění rozsudku. Současně tak nebyla soudem vyzvána k tomu, aby se blíže vyjádřila k tomu, co má být tímto důkazem prokázáno, přičemž žalobci vyjádřit se ke zjištěním, které z videozáznamu vyplývají, bylo umožněno. Stěžovatelka s touto argumentací neuspěla ani u soudů vyšší instance, když nakonec bylo porušení jejího práva, vyplývajícího z porušení zásady kontradiktornosti, shledáno až Ústavním soudem. Stěžovatelce bylo totiž odňato právo vyjádřit se ke všemu v průběhu řízení, včetně názoru soudu na provedený důkaz.

Ústavní soud České republiky se ohledně této otázky již několikrát vyjadřoval také v jiných řešených případech, kdy dovodil, že zásada kontradiktornosti se považuje za součást práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; Ústavní soud dovozuje zásadu kontradiktornosti z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, ale také z čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, zaručujícím rovnost účastníků řízení, a z čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, zaručujícím mimo jiné právo každého na projednání věci v jeho přítomnosti, a tak, aby se mohl vyjádřit ke všem projednávaným důkazům.¹⁰³

¹⁰³ k tomuto srov. nálezy Ústavního soudu České republiky - sp. zn. IV. ÚS 269/05 ze dne 27. 6. 2005; sp. zn. II. ÚS 2172/14 ze dne 10. 3. 2015; sp. zn. IV. ÚS 1106/08 ze dne 10. 3. 2009; sp. zn. II. ÚS 2189/09 ze dne 10. 6. 2010 a další.

2. DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY

2.1. OBECNĚ O DŮKAZNÍCH PROSTŘEDCÍCH

Základem právní úpravy důkazních prostředků je ust. § 125 o.s.ř. Zákon zde stanoví, že za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci. Tato legální definice není s ohledem na její gramatický výklad zcela přesná. Tímto myslím nejednoznačnost pojmů v zákoně používaných „*důkaz*“ a „*prostředek*“ (zde myšleno „*důkazní prostředek*“). Vzniká dvoukolejnost pojmů, které mají pojmenovávat zjednodušeně řečeno to, čímž lze prokázat skutková tvrzení, z čehož se jednotlivá tvrzení dovozují a co ve svém důsledku vede k úspěchu nebo neúspěchu ve sporu. V těchto souvislostech je na zvážení autorů Věcného záměru civilního řádu soudního¹⁰⁴, zda se rozlišení těchto pojmů nevěnovat důsledněji, nikoliv tedy tak, jak to činí v současné době platný a účinný zákon upravující civilní právo procesní.

Nepřesnost užití těchto dvou základních pojmů přímo zákonem je řešena také autorskou odbornou právní veřejností.¹⁰⁵ Na rozdíl od zákona právní teorie oba pojmy důsledně rozlišuje.

Důkazním prostředkem je dle teorie způsob, jak získávat zprávy o rozhodných skutečnostech (z pohledu soudu) nebo se jedná o nosiče zprávy (z pohledu účastníka řízení). Důkaz je výsledkem činnosti soudu při provádění dokazování, jež je procesem končícím hodnocením důkazů.¹⁰⁶ Z tohoto vyplývá, že pojmy „*důkazní prostředek*“ a „*důkaz*“ jsou pojmy na sebe v průběhu času navazujícími. Každý z těchto pojmů zachycuje jinou časovou linii soudního dokazování. Důkazní prostředek předchází důkazu samotnému, důkaz je totiž jakýmsi produktem nebo výsledkem důkazního prostředku. Důkaz sám o sobě nemůže logicky existovat bez předchozího důkazního prostředku. Nicméně toto se neuplatní obráceně, neboť byť důkazní prostředek existuje, nemusí na jeho existenci navázat v každém případě důkaz. Jedná se zejména o ty situace, kdy účastníci řízení, zejména ti právně nezastoupení, navrhnou k prokázání

¹⁰⁴ Věcný záměr civilního řádu soudního, finální znění, 2. verze, 2020.

¹⁰⁵ např. SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, právní informační systém Beck-online, komentář k § 125 o.s.ř., první odstavec; WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. strana 224.

¹⁰⁶ Svoboda, SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, právní informační systém Beck-online, komentář k § 125 o.s.ř., první odstavec.

pravdivosti svých skutkových tvrzení v podstatě cokoliv, čím disponují, aby si dle jejich názoru zvýšili možnost úspěchu ve sporu. Soud tak následně sám vybírá důkazní prostředky a extrahuje z nich důkazy, přičemž ne každým takto navrženým důkazním prostředkem lze dospět k důkazu relevantnímu z pohledu rozhodování soudu. Takový postup je v rozporu s ekonomikou řízení a s jeho délkou. Není neobvyklé, že účastníci řízení, kteří takto negativně na rychlost řízení působí, nesprávně poukazují na efektivitu soudního řízení, zejména s ohledem na jeho délku, a průtahy přičítají soudu. Tímto vzniká další zatížení justice, kdy účastníci řízení brojí proti postupu soudu stížnostmi k předsedovi soudu a v neposlední řadě také formou žaloby na náhradu škody a nemajetkové újmy způsobené délkou řízení dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

Z pohledu výše naznačeného terminologického problému s pojmy „*důkaz*“ a „*důkazní prostředek*“ se jeví jako zajímavé, že obdobný terminologický problém se vykytuje také v zahraničních právních řádech. Zde bych jako příklad uvedla německé civilní právo, kde se všeobecně užívá pojmu „*Beweis*“, který v doslovném překladu znamená důkaz. Ovšem tento termín je také poznamenán dvojkolejností, jak to je v české procesualistice. Německý pojem *Beweis* zahrnuje důkazní činnost, tedy provádění dokazování (*die Beweistätigkeit, die Beweisführung*), také důkazní prostředek (*das Beweismittel*), obstarání důkazu (*Aufnahme*) a úspěšnost důkazu (*der Beweiserfolg*)¹⁰⁷.

Obecné ustanovení § 125 o.s.ř. dále demonstrativně uvádí jednotlivé druhy důkazních prostředků. Dle zákona jsou jimi zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Jelikož je tento výčet pouze demonstrativní, lze jako důkazní prostředek použít vše, co vede ke zjištění stavu věci. Důkazním prostředkem mohou být také v dnešní době více se objevující elektronické důkazní prostředky, jako jsou například zvukové nahrávky, kamerové záznamy, CD a DVD nosiče, elektronická pošta, databáze apod. O problematice telefonních hovorů a jiných zvukových nahrávek jako důkazních prostředků a jejich zákonnosti s ohledem na jejich osobnostní povahu bude pojednáno dále.

¹⁰⁷ ROSENBERG, Leo, SCHWAB, Karl Heinz. *Zivilprozessrecht*. Zehnte, neubearbeitete Auflage. München: Beck, 1969. strana 559

2.2. VÝSLECH SVĚDKA

Podrobit se výslechu svědka u soudního řízení je povinností každé předvolané osoby. V civilním soudním řízení se jedná o jeden ze základních důkazních prostředků, který se vedle listinných důkazů objevuje nejčastěji.

Definici pojmu „svědek“ zákon v žádném ustanovení nepodává, lze jí dovodit pouze nepřímou, a to z ust. § 126 o.s.ř., kde je uvedeno, že svědkem je fyzická osoba, která není účastníkem řízení. Svědkem tedy nemůže být osoba, která je účastníkem řízení nebo osoba jinak na řízení zúčastněná, tedy z povahy věci nemůže být svědkem také soudce.

Jako svědek nemůže být vyslechnuta osoba, která je statutárním orgánem právnické osoby, jedná-li se o právnickou osobu, která je účastníkem řízení. V zastoupení právnické osoby tak bude statutární orgán vyslechnut jako účastník řízení, jelikož se jedná o osobu, která dle zákona právnickou osobu reprezentuje. Obdobně, ale dle § 126a o.s.ř., bude v režimu § 131 o.s.ř. vyslechnuta také fyzická osoba, která má vypovídat o okolnostech týkajících se právnické osoby, které nastaly v době, kdy byla jejím statutárním orgánem nebo jeho členem, a současně je tato právnická osoba účastníkem řízení. V případě, že by tato fyzická osoba byla statutárním orgánem nebo jeho členem u právnické osoby, která má mít v řízení postavení svědka, bude tato fyzická osoba také vyslechnuta jako svědek dle § 126 o.s.ř. Zjednodušeně řečeno režim, v kterém bude vyslechnuta fyzická osoba, která je statutárním orgánem nebo jeho členem následuje procesnímu postavení této právnické osoby v soudním řízení. Jiná situace ovšem nastane v případě, že se jedná o výslech prokuristy právnické osoby, když z povahy právního vztahu právnická osoba a prokurista vyplývá, že prokurista nevytváří přímo vůči právnické osobě, pouze činí úkony v jejím zastoupení v rozsahu, v jakému ho právnická osoba zmocní. Platí tak, že v případě, že je tato právnická osoba v postavení účastníka řízení, fyzická osoba, prokurista této právnické osoby, bude v řízení vyslechnuta v pozici svědka.¹⁰⁸

Advokát, který je případně také zástupcem účastníka řízení, může být jako svědek slyšen také. S ohledem na advokátní stavovské předpisy je ale nutné, aby byl pro případ, že vypovídá o skutečnostech, které se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb,

¹⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 5. 2016 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 1862/2015.

zbaven zákonné povinnosti mlčenlivosti.¹⁰⁹ V takových případech je umocněna povinnost řádného a důsledného hodnocení tohoto důkazu soudem, neboť věrohodnost takového svědka je výrazně oslabena s ohledem na existenci právního propojení s účastníkem řízení. Tento důkaz bude mít pouze podpůrnou roli, tedy bude pouze součástí řetězce důkazů, nebude důkazem rozhodujícím.¹¹⁰ Je totiž logické, že svědek, který je nějakým způsobem spjat se stranou řízení, v jejíž prospěch svědčí, může být tímto vztahem ovlivněn, přičemž si to nemusí ani uvědomovat. Minimálně ta skutečnost, že se o předmětu řízení dozvěděl od tohoto účastníka řízení jako jeho právní zástupce, dávající mu rady, jak v řízení postupovat, tvořící strategii celého řízení, ve snaze přivodit pro něj příznivý výsledek, znamená, že bude mít tendence vypovídat zaujatě. V praxi nejsou vyloučeny situace, že účastník řízení bude chtít jako jeden z rozhodujících důkazních prostředků využít výslech advokáta jako svědka. Ovšem takový důkaz bude ve své důkazní síle oslaben tím, že se nepředejde vzniku právního vztahu mezi účastníkem řízení a jeho advokátem (zamýšleným svědkem). Jiná situace by ale nastala v případě, že právní zástupce účastníka řízení by již v předsoudním stádiu správně zanalyzoval důkazní možnosti svého klienta a dovedl tak nevhodnost zastoupení jeho osobou z důvodu, že jeho svědecký výslech je pro rozhodnutí v jeho prospěch podstatný. I s ohledem na uvedené tedy platí, že jednotlivé důkazní prostředky, zejména jejich využití, je potřeba zvážit již před samotným zahájením řízení, a to komplexně za současného se zamýšlení nad možným dalším průběhem řízení, kdy je potřeba zhodnotit důkazní situaci klienta ze všech možných hledisek. V případě, že by si strana sporu totiž dostatečně nepromyslela své důkazní návrhy a možnosti, mohla by nastat taková situace, že účastník řízení by si tímto postupem sám způsobil neúspěch ve sporu, anebo by si alespoň ztížil situaci při dokazování, a to v důsledku pochybení při přípravě účastníka řízení na spor.

Způsobilost být svědkem v řízení je omezena pouze tím, že je vyžadováno, aby byl schopen reprodukovat a sdělovat skutečnosti, o kterých má svědčit. Jedná se tedy o subjektivní pohled na skutkový děj, respektive na jeho část. Úkolem svědka je popsat to, co mu je známo o skutečnostech, o kterých svědčí. V žádném případě mu *„nepřísluší, aby vnímané skutečnosti hodnotil a aby tak z nich činil o věci skutkové nebo právní závěry; svědek proto o svých*

¹⁰⁹ viz. § 21 zák. č. 85/1996 Sb., o advokacii. Povinnost mlčenlivosti je vymezena v odst. 1 citovaného ustanovení, a to takto: „Advokát je povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb.“

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 3. 2008, ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 3341/2006.

skutkových nebo právních závěrech (názorech) na věc nemůže být vyslýchán a, uvede-li přesto ve své výpovědi takové závěry (názory), soud k nim nemůže při hodnocení jeho výpovědi přihlížet.“¹¹¹

Svědka je na základě důkazního návrhu jedné ze stran řízení předvolán k jednání, aby na něm podal svědeckou výpověď, samostatným předvoláním. Pravidla pro předvolání svědka jsou obecně stanovena v § 51 o.s.ř. Zpravidla je svědek k jednání předvoláván poštou, případně datovou schránkou, jestliže si ji pro komunikaci s orgány veřejné moci zřídil. Není nutné, aby byl svědek předvolán zásilkou do vlastních rukou, nicméně lze tímto odstranit problémy související s tím, zda se svědek o předvolání dozvěděl nebo nikoliv, což má vliv na možnost soudu užít sankce pro případ jeho nedostavení se. Komplikovaný by mohl být postup podle § 50 o.s.ř. ohledně vhažování jiných zásilek do poštovních schránek, tedy fikce doručení. Praktičtější a také doporučenější alternativou se jeví právě doručování do vlastních rukou, neboť v tomto případě, kdy si svědek nevyzvedne zásilku na poště, je vrácena soudu a lze tak spolehlivě tvrdit, že svědek se poštou o předvolání nedozvěděl.¹¹² Nejsou vyloučeny situace, kdy je při jednání účastník řízení nebo jeho zástupce požádán, aby zajistil účast svědka při jednání sám. Je tomu zejména v těch případech, kdy se jedná o příbuzné nebo jiné osoby, které jsou pravidelně v kontaktu s účastníkem řízení. Je ovšem na zvážení, zda svědky v každém případě nenechat raději předvolávat oficiální cestou, neboť tímto přístupem účastník řízení dává najevo, že je se svědkem v pravidelném kontaktu a tedy, že případně může působit na jeho svědeckou výpověď nebo, byť by na svědeckou výpověď účastník nepůsobil, dává tímto jednáním soudu jistý průkaz nedůvěryhodnosti svědka nebo alespoň pochyb o ní. Samozřejmě je situace jiná u rodinných příslušníků, kde se častý kontakt předpokládá, na rozdíl od jiných osob.

V souvislosti s náležitostmi předvolání dle § 51 odst. 2 o.s.ř., a to zejména ve vztahu k fakultativní náležitosti uvedení přibližné doby ukončení tohoto úkonu, si dovoluji menší poznámku. Dle mého názoru by její dodržování bylo jen k prospěchu a svědci by to do zajisté ocenili. Nicméně musím konstatovat, že prozatím jsem se ve své advokátní praxi nesetkala s tím, že by soud tento postup využil. Obdobné zkušenosti jsem zjistila i u svých kolegů

¹¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 7. 2007, ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 1908/2006.

¹¹² doporučení dle JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. strana 307.

advokátů. Na druhou stranu je potřeba se ze zkušeností se soudy zmínit o tom, že soudci se snaží předvolávat svědky na konkrétní hodinu tak, aby je co nejméně časově zatěžovali. Dle mého názoru je takový postup žádoucí, neboť svědek je osobou v řízení nezainteresovanou v tom směru, že soudní řízení nezpůsobil, a není zde důvod, aby mu účast na jednání z časového hlediska působila zásadní komplikace. Tento přístup nebude zanedbatelný ani z psychologického hlediska, když je zřejmě nejvhodnější využít všech možností pro to, aby se svědek cítil komfortně. Případné vyčkávání svědka před soudní síní, někdy i dlouhé hodiny, může u svědka vyvolat stres, což může mít vliv na jeho schopnost uceleně a srozumitelně vypovídat a také na možnosti vytěžit relevantní důkaz pro rozhodnutí.

Co se týče předvolávání svědků k podání svědecké výpovědi, je nutné také podotknout, že není neobvyklou situací, kdy je účast svědka zajištěna účastníkem řízení, a to v tom směru, že je svědek účastníkem z jeho vlastní iniciativy, bez soudního předvolání, k soudu přiveden. V této souvislosti odkazuji na praktickou poznámku zmíněnou v soudcovském komentáři, a to konkrétně: *„Není příliš vhodné vodit s sebou k soudu svědky bez předvolání a avíza, nemusí to působit nejlépe, protože mohou vzniknout jisté pochybnosti o tom, zda si účastník se svědkem jeho výpověď předem nenacvičil.“*¹¹³

V této souvislosti existují dvě roviny možných nebezpečí pro účastníka řízení, který výslech tohoto svědka k provedení důkazu soudem navrhuje. První rovina je ta, že toto vzbuzuje pochybnosti o věrohodnosti svědka. Toto bude ale záležet na povaze věci a na tom, zda o skutečnostech, o kterých vypovídá svědek, existují i další důkazy. Jestliže by se vlastně jednalo o důkaz izolovaný od dalších provedených důkazů, mohla by jeho hodnota samozřejmě zásadně klesnout tím, za jakých okolností k výslechu svědka došlo, tedy že byl k jednání přiveden přímo účastníkem řízení a existují zde pochybnosti o jeho neovlivňování. Nicméně tento postup účastníka řízení má i další negativní aspekt. I když zákon toto výslovně nevylučuje a sporné řízení je ovládáno zásadami, dávajícími zásadní pravomoci účastníkům řízení a možnost tak řízení přímo ovlivňovat, je potřeba si uvědomit, že subjektem, který řízení vede, je soud a ten výlučně rozhoduje o tom, který z důkazů bude proveden a také konkrétně kdy. Účastník řízení, resp. jeho právní zástupce, dává takovým svévolným postupem soudu najevo, že vlastně nerespektuje jeho zákonem mu danou autoritu. I když soud rozhoduje výlučně podle toho, co

¹¹³ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. strana 311.

vyšlo v řízení skutkově najevo, a nikoliv podle sympatií nebo jiných osobních vjemů subjektivní povahy, a to ať již pozitivních nebo negativních, přesto by nemělo být akceptovatelné takové jednání účastníků řízení, které do řízení vnáší negativní pocity a je odrazem jisté libovůle a nerespektujícího přístupu účastníka k soudu.

Před zavedením zásady koncentrace řízení se v praxi vyskytovaly také situace, kdy účastníci řízení činili návrhy na doplnění dokazování provedením svědeckého výslechu na poslední chvíli dle toho, jak se v jejich prospěch nebo neprospěch řízení vyvíjelo, a to pro to, aby co nejvíce oddálili konečné rozhodnutí, přičemž za tímto účelem byl využíván důkazní návrh na provedení svědeckého výslechu. U těchto důkazních návrhů je na rozdíl od jiných důkazních návrhů velice specifická situace, a to z toho důvodu, že například důkaz listinou nelze obstatat tak jednoduše jak je tomu u návrhu na svědecké výslechy. Ve většině životních situací dochází totiž k tomu, že reálně existuje celá řada lidí, kteří o nich mohou vypovídat. Návrhy na doplnění dokazování prostřednictvím svědků se tak s ohledem na záměr účastníka rozhodnutí co nejvíce oddálit jeví jako nejzazší cesta k dosažení takového cíle. Před souhrnnou novelou občanského soudního řádu ¹¹⁴ byla situace totiž taková, že nebyl přesně ohraničený moment, dokdy museli účastníci řízení uvádět důkazy na podporu svých tvrzení, a tak pro účely prodlužování soudního řízení navrhovali například výslechy svědků. Soud totiž musí o takovém návrhu vždy rozhodnout. Soud měl v zásadě dvě možnosti, a to buď návrhu vyhověl, svědka předvolal a za tímto účelem rozhodl o odročení jednání, nebo návrh na provedení tohoto důkazu zamítl, ovšem se musel, i dle aktuální právní úpravy, řádně vypořádat s tím, proč tento důkaz neprovedl, což ovšem také nevylučovalo to, že musel jednání za účelem rozhodnutí o tomto důkazním návrhu odročit, a to z toho důvodu, aby o toto zamítnutí mohl kvalifikovaně odůvodnit. S ohledem na uvedené tak byla taktika oddalování a dalšího odročování účastníkem řízení úspěšná.

Ve své podstatě se jednalo o obcházení ustanovení § 120 odst. 1 o.s.ř. tím, že předkládání důkazů soudu v mnoha případech účastníci nebrali jako svoji primární povinnost dle zákona, ale poskytovali důkazy až jako reakci nebo repliku na tvrzení nebo navržené důkazy protistranou nebo také případně pouze z důvodu, že se snažili řízení prodlužovat, neboť měli pocit, že na sdělování důkazních prostředků mají neomezený časový prostor. Z mých

¹¹⁴ Provedena zákonem č. 7/2009 Sb.

praktických zkušeností mi je známo, že s ohledem na zavedení zásady koncentrace řízení došlo k eliminaci účelových návrhů na provedení důkazu svědeckou výpovědí, což lze pouze uvítat.

I zde ale platí, že povinnost tvrzení a povinnost důkazní dle § 120 odst. 1 o.s.ř. má být splněna při podání žaloby nebo v rámci prvního vyjádření se k věci (v případě postavení jako žalovaného) nebo případně ve lhůtě stanovené soudem k doplnění tvrzení a důkazů; a současně, že soud v rámci přípravy jednání sám hodnotí, které z důkazů provede a které nikoliv. Uvedené směřuje k tomu závěru, že v případě, jak výše nastíněno, tedy v případě odročování jednání z důvodu, že je nutné svědka předvolat a následně u odročeného jednání vyslechnout, může být důsledkem nesplnění povinnosti důkazní ze strany účastníka řízení nebo důsledkem nesplnění povinnosti soudu připravit jednání tak, aby mohlo být skončeno při prvním jednání. Málokdy totiž nastane situace, že z dalších provedených důkazů vznikne nepředvídaná potřeba vyslechnout svědka, který nebyl prozatím k důkazu označen. Jedná se tedy o důvod odročení jednání, kterému lze v případě, že účastníci řízení a také soud budou postupovat dle procesních předpisů, předejít.

Nezastupitelnost důkazního prostředku výslechem svědka a jeho zásadní význam v soudním řízení potvrdil zákonodárce stanovením pravomocí soudu pro případ ignorace soudního předvolání svědkem. V praxi nastávají situace, které nejsou nijak ojedinělé, kdy se svědci bezdůvodně nedostavují k soudním jednáním, zejména z toho důvodu, že si neuvědomují, že se jedná o jejich povinnost, nikoliv právo, byť jsou o důsledcích nesplnění této povinnosti soudem již v předvolání k jednání ve věci poučeni. Soud je tehdy oprávněn využít zákonem mu dané donucovací prostředky. Těmito sankcemi jsou uloženy pořádkové pokuty (§ 53 o.s.ř.) nebo také předvedení policií (§ 52 o.s.ř.). Vedle těchto sankcí stíhá svědka také další sankce, finanční, a to, že v případě, že se k jednání bezdůvodně nedostaví, ale účastníci a jejich zástupci ano, může být svědkovi uložena povinnost uhradit náhradu nákladů řízení, které vznikly účastníkům řízení, případně jiným na jednání zúčastněným osobám, v důsledku toho, že se k jednání nedostavil. Ovšem využívání těchto sankcí pro svědka je v soudním řízení ojedinělé, zpravidla soud postupuje tak, že svědka opětovně předvolá, anebo se účastníka řízení, který tento důkaz navrhl, dotáže, zda na svém návrhu trvá nebo nikoliv. Na tomto místě lze polemizovat s tím, zda by soud tímto postupem, tedy nevyužitím všech prostředků, které zákon pro případ nedostavení se svědka soudu poskytuje, neporušil právo účastníka řízení na spravedlivý proces. Byť je asi tato argumentace ojedinělá, jestliže by to bylo vhodné s ohledem na další okolnosti konkrétního případu, nevylučovala bych, že užití takového postupu

v prospěch mého klienta bych využila, a to z toho důvodu, že soud za účelem zjednodušení vlastní činnosti (nutnost dalšího předvolání, uložení pokuty atd.) upírá účastníkovi řízení prostředky pro hájení jeho práv.

Je nutné podotknout, že zákonná svědecká povinnost je tvořena jednak povinností k jednání se na předvolání soudu dostavit (o této povinnosti je pojednáno výše) a také povinností u soudu vypovídat. Zákon ovšem pamatuje i na situace, kdy pro svědka platí ohledně nutnosti podat svědeckou výpověď výjimky. Jednou z těchto výjimek je dle § 124 o.s.ř. situace, kdy má svědek povinnost zachovávat mlčenlivost o utajovaných informacích chráněných zvláštním zákonem nebo jinou zákonem stanovenou nebo státem uznanou povinností mlčenlivosti. Další výjimka je specifikována přímo v ust. § 126 odst. 1 o.s.ř., a tedy, že svědek má právo odepřít výpověď v případě, že by svým výsledkem způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým. Byť je zákon v tomto ohledu strohý, judikatura dovodila možnosti takového odmítnutí výpovědi, kdy *„Právo odepřít výpověď se nevztahuje na celý její předmět (dokazované skutečnosti), pokud lze oddělit část, o které může svědek vypovídat bez nebezpečí trestního stíhání. Kdy tomu tak je, záleží na složitosti předmětu výpovědi, na tom, zda a jaké jsou mezi jeho případnými částmi vztahy, a na tom, jaký může být vztah svědka k předmětu výpovědi. Tytéž faktory spolu s povahou dokazovaných skutečností předurčují podrobnost vysvětlení, kterým má být odepření výpovědi odůvodněno. Značný význam přitom má, mohou-li být dokazované skutečnosti součástí skutkové podstaty trestného činu.“*¹¹⁵

Proti rozhodnutí soudu o tom, zda je svědek oprávněn odepřít vypovídat nebo nikoliv, není odvolání přípustné. Znamená to tedy, že proti takovému rozhodnutí lze brojit až v případném odvolání proti rozhodnutí soudu o tom, že je svědkovi v návaznosti na bezdůvodnost odepření výpovědi uložena pořádková pokuta anebo není-li pokuta uložena, v odvolání proti rozsudku ve věci samé, přičemž zde toto právo náleží pouze účastníkům řízení, nikoliv svědkovi.

Porušení svědecké povinnosti v souvislosti s pravdivostí svědecké výpovědi má i závažnější důsledky než ty civilněprávní výše uvedené. V trestněprávní rovině se jedná o trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku. Ve vztahu ke svědkovi je

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 9. 2012, ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 859/2012.

skutková podstata tohoto trestného činu upravena v § 346 odst. 2 trestního zákoníku, dle kterého se trestného činu dopustí ten, kdo jako svědek před soudem nebo mezinárodním soudním orgánem, před notářem jako soudním komisařem, státním zástupcem nebo před policejním orgánem, který koná přípravné řízení podle trestního řádu, anebo před vyšetřovací komisí Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (i) uvede nepravdu o okolnosti, která má podstatný význam pro rozhodnutí nebo pro zjištění vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, nebo (ii) takovou okolnost zamlčí. S ohledem na závažnost takového činu lze uložit trest odnětí svobody v trvání až do deseti let, tj. s ohledem na závažnost porušení se může jednat až o zločin.

Samotný průběh provádění důkazu svědeckou výpovědí je upraven v ust. § 126 o.s.ř., a to v jeho odstavcích 2 a 3. Jednotlivé fáze provádění důkazů svědeckou výpovědí lze rozlišit na výslech všeobecný (výslech *ad generalia*) a výslech k věci (výslech *ad specialia*).

Obecně k výslechu bych ráda uvedla, že ve své praxi jsem zpozorovala, že na to, jak „kvalitní“ výslech svědka je, má nemalý vliv přístup soudce k svědkovi. Svědek bude více spolupracovat se soudcem, který již od počátku výslechu zhodnotí jeho intelektuální možnosti, případné zkušenosti s výslechy u státních orgánů, také jeho aktuální psychické rozpoložení, které může souviset se skutečností, že je v pozici svědka apod. Svědek by měl mít pocit, že může vypovídat způsobem, jakým je výpověď schopen učinit. Osobnost svědka je potřeba zohlednit také při složitosti kladených dotazů, zejména s ohledem na složitost použitých výrazů a vět.¹¹⁶

Soudce by měl v rámci výslechu, a to ve všech jeho částech, reagovat také na případné verbální nebo nonverbální projevy účastníků řízení. Je totiž častým jevem, že účastníci řízení reagují na vyjádření svědka emočně a zejména hlasitě. Po tom, co není úspěšné poučení účastníka řízení jeho právním zástupcem, je již na soudci, aby sjednal pořádek v soudní síni dostupnými prostředky a svědkovi tak umožnil nerušený průběh jeho výslechu, aby tak byl schopen ze svědeckého výslechu vytěžit maximum.

Výslech všeobecný v sobě zahrnuje zjištění totožnosti svědka, zjištění okolností, které

¹¹⁶ srov. JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. strana 312.

mohou mít vliv na věrohodnost svědka a poučení svědka. V další fázi je realizován výslech samotný, tato fáze se člení na další dvě části. V první části je svědek vyzván, aby souvisle vylíčil vše, co ví o předmětu řízení. Další část je zaměřena na kladení dotazů. Nejdříve klade dotazy soud, a to předseda senátu a následně jeho členové, jedná-li se o senátní věc. Dále je umožněno klást dotazy účastníkům řízení a jejich zástupcům a také znalci. V případě ale, že svědek není schopen sám souvisle vypovídat, napomůže mu soudce tím, že začne již od započetí s výslechem klást dotazy a tímto svědka dovede k jeho spontánní výpovědi. Právními předpisy není ani výslovně zakázáno, aby předseda senátu vyzval již na začátku výslechu svědka účastníka řízení, který důkazní prostředek navrhl, aby se začal svědka dotazovat, resp. svědka vyslýchat, bez nutnosti předchozího pokládání dotazů soudem.

Výslech *ad generalia* je zahájen nejdříve zjišťováním totožnosti svědka. Následně jsou zjišťovány okolnosti, které mohou mít vliv na jeho věrohodnost. Věrohodnost svědka může být narušena například tím, že svědek je v bezprostředním pravidelném kontaktu s některým z účastníků řízení nebo s jejich zástupci, případně je v jakémkoliv vztahu podřízenosti, a to například ve vztahu pracovněprávním. Ani existence uvedených vztahů svědka k účastníkovi řízení ale automaticky neznamená, že není důvěryhodný. Soud zjišťuje také případný poměr svědka k věci, která je předmětem řízení. Uvedené soud zjišťuje přímým dotazem, zda v konkrétním případě nějaká vázanost na účastníka řízení nebo na předmět sporu existuje. Věrohodnost svědka bývá zjišťována soudem i přímým dotazem, kdy je svědek dotázán, zda zná některé z osob v jednacím síni, jak je zná a zejména dotazem, zda s někým o průběhu své svědecké výpovědi mluvil nebo ho někdo v této věci kontaktoval, případně také zda jej někdo instruoval, jak vypovídat. Zpravidla se soud při zahájení výslechu svědka táže, zda mu je známo, k jaké věci vypovídá. U svědků lze v mnoha případech pozorovat moment překvapení. Nejsou výjimečné situace, že svědek již v této části odhalí, že již s někým konzultoval svou výpověď nebo že podrobně probíral řízení jako takové, přičemž k tomuto stačí, že se svědek začne nejspíše ohlížet kolem sebe.

Odpovědi a zejména spontánní reakce svědka na dotazy soudu, jimiž zjišťuje jeho věrohodnost, a to ať již verbální nebo nonverbální, dávají soudu vodítka, jak přistupovat k osobě svědka s ohledem na jeho důvěryhodnost. Právě s ohledem na tuto bezprostřední možnost soudce sledovat a vnímat průběh svědeckého výslechu je nutné, aby svědek vypovídal přímo. Jenom tak lze pozorovat, jak svědek reaguje na jednotlivé položené dotazy. Zejména lze sledovat to, zda svědek okamžitě po položení dotazu reaguje, zda jednotlivá jeho vyjádření

nejsou vnitřně logicky rozporná, zda po položení dotazů nevyhledává oční kontakt s některým z účastníků řízení nebo jejich zástupců, zda lze na něm pozorovat známky nervozity apod. Byť zákon umožňuje dožádáním provést výslech svědka u jiného soudu, než který ve věci jedná, je vhodnější upřednostňovat výslech u soudce, který kauzu přímo řeší. Pro tyto případy je tak namíste využít výslech prostřednictvím videokonferenčního zařízení, což zákon přímo umožňuje.¹¹⁷

Svědeckou výpověď, resp. nutnost její přímosti, nelze plně nahradit čestným prohlášením, případně jinými vyjádřeními. Takové soudu předložené dokumenty lze považovat pouze za jisté vodítko, zda další osobu v pozici svědka vyslechnout, nebo zda se jedná o úkon nadbytečný. Nicméně lze polemizovat s případným nahlížením na důvěryhodnost takového svědka z pozice soudu, neboť je zřejmé, že svědek s někým již o svém svědectví blíže mluvil, případně byl k tomuto i vyzván s tím, že případně mohl být touto osobou také poučen, co v písemném prohlášení uvádět a co nikoliv. K předkládání čestných prohlášení případných svědků je nutné přistupovat ze strany účastníků řízení s co největší opatrností s ohledem na procesní strategii. Není výjimečným případem, že účastníci řízení přistupují k předkládání čestných prohlášení také ve chvíli, kdy soud již návrh na provedení důkazu výslechem konkrétního svědka zamítl a předložením čestného prohlášení se tak snaží soudu svědeckou výpověď „vnutit“. Jestliže je totiž předloženo čestné prohlášení, nemůže jeho existenci soud v odůvodnění rozsudku ignorovat, čímž vlastně účastník řízení dosáhne toho, že se výslechem, byť v této neoficiální formě, tedy jako důkazu listinného, musí soud nějak vypořádat. V těchto souvislostech odkazují na německou právní úpravu, dle které je výslovně umožněno, aby byl svědecký výslech realizován písemnou formou.¹¹⁸ Až teprve po zhodnocení tohoto písemného výslechu soudce hodnotí, zda je nutné svědka předvolat, aby byl výslech proveden u jednání ve věci například za účelem provedení doplňujících dotazů, případně vysvětlení.

Návaznost na věrohodnost svědka má také zpochybnění svědeckého výslechu, který byl proveden do protokolu v jiném řízení. V případě, že účastník řízení zpochybnuje pravdivost toho, co je v takovém výslechu, zachyceném formou protokolu, uvedeno, nemůže soud založit

¹¹⁷ § 39 odst. 1 první věta o.s.ř.: „Úkony, které by příslušný soud mohl provést jen s obtížemi nebo se zvýšenými, neúčelnými náklady anebo které v jeho obvodu provést nelze, provede na dožádání jiný soud nebo je soud provede s využitím technického zařízení pro přenos obrazu a zvuku (dále jen "videokonferenční zařízení").“

¹¹⁸ § 377 odst. 3 ZPO

skutkový závěr určující pro právní posouzení věci samé pouze na tomto listinném důkazu, aniž by k objasnění sporných skutečností provedl důkaz výslechem této osoby jako svědka podle ustanovení § 126 o.s.ř. „*Při důkazu výpovědi svědka soud vyhodnocuje věrohodnost výpovědi nejen z toho, jaký má svědek vztah k účastníkům řízení a k projednávané věci, ale též s přihlédnutím k tomu, jaká je jeho rozumová a duševní úroveň, ke způsobu reprodukce skutečností, o nichž vypovídá, a k chování při výslechu (přesvědčivost, jistota, plynulost výpovědi, ochota odpovídat na otázky apod.). Oproti tomu u jiných důkazních prostředků, například u listin (§ 129 o.s.ř.), písemného znaleckého posudku (§ 127 odst. 1 o.s.ř.) nebo protokolu o výslechu účastníka řízení či svědka před dožádaným soudem (který – jak uvedeno výše – je možno provést jen výjimečně - srov. § 122 odst. 2 o.s.ř.), je vliv skutečností nezachytitelných v protokolu o jednání na hodnocení jejich věrohodnosti vyloučen. Z tohoto důvodu, vzhledem k zásadě přímosti, je nepřijatelné nahrazovat důkaz výslechem svědka (§ 126 o.s.ř.), který byl navržen a lze jej objektivně provést, pouhým přečtením protokolu o výpovědi vyhotoveném v jiném řízení, i kdyby v tomto jiném řízení vyslychaná osoba vypovídala po poučení o následcích křivé výpovědi, neboť - kromě toho, že se účastníci občanského soudního řízení nemohou aktivně podílet na výslechu této osoby - soud nemůže posoudit věrohodnost (pravdivost) tohoto důkazu (jeho obsahu) s přihlédnutím k výše zmíněným skutečnostem nezachytitelným v protokolu, které významně dokreslují celkový názor o pravdivosti či nepravdivosti tvrzených (prokazovaných) skutečností. Takový důkaz listinou, který nabízí pouze písemně zachycenou výpověď osoby ke skutečnostem významným pro právní posouzení věci samé, nelze z hlediska jeho schopnosti prokázat sporné skutečnosti s co nejvyšší mírou jistoty (pravděpodobnosti) považovat za vhodný a dostačující, neboť v případě, jestliže účastník řízení pravdivost obsahu protokolu o výpovědi popírá, musí mít rovněž reálnou možnost svá tvrzení prokázat.“¹¹⁹*

S otázkou věrohodnosti svědka souvisí také tzv. svědecká výpověď odvozená. V našem právním řádu se jedná o přípustný důkazní prostředek, nicméně z povahy věci je jeho důvěryhodnost podstatně snížena. Vyplývá to z toho, že se jedná o osobu, která nevnímala skutečnosti, o kterých svědčí, přímo, ale byla o těchto skutečnostech informována

¹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. 3. 2007, ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 731/2006; obdobně také rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 12. 2016, ve věci vedené pod sp. zn. 32 Cdo 3757/2016; rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 4. 2006 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 1033/2005.

zprostředkovaně. Je tedy na soudci samotném, aby tento důkaz zhodnotil. Půjde zřejmě o obdobnou situaci, v návaznosti na otázku důvěryhodnosti, která nastává při podání svědecké výpovědi advokátem jako zástupcem účastníka řízení. Výslech takového svědka má ale své opodstatnění například ve sporech o dědické právo, kdy nelze podstatné okolnosti zjistit z jiných důkazů, zejména listinných, a soud se tak snaží vůli zůstavitele zjistit všemi dostupnými prostředky.

Dle mého názoru je v otázce věrohodnosti svědecké výpovědi a jeho důkazní síly zákonodárce nedůsledný. Účastnický výslech pokládá zákon za důkaz podpůrný, když zde dle mého názoru správně vychází z toho, že účastník řízení má zájem na jeho výsledku, a dle tohoto zájmu je zde předpoklad, že bude vypovídat tak, aby to jeho zájmu odpovídalo. Existenci možného zájmu na výsledku řízení u svědka z důvodu jeho případného vztahu k účastníkovi řízení, případně předmětu sporu, nebo možnosti vzniku prospěchu na jeho straně v souvislosti s výsledkem řízení ale zákon nijak blíže neupravuje. Stanovení povinnosti soudu řídit se zásadou volného hodnocení důkazů není dostatečným řešením této situace. Je pravdou, že jistým nástrojem proti zmanipulované výpovědi svědka jeho zájmem na výsledku řízení, je to, že svědka stíhá sankce za křivou výpověď. Moje praktické zkušenosti ovšem ale ukazují na to, že pro některé svědky není ani hrozba trestním stíháním dostatečná. Ostatně to vyplývá také z trestních řízení, kde tato svědecká „pochybení“ nejsou přiměřeně závažnosti porušení předpisů řešena, případně ani nejsou řešena vůbec. Je také pozoruhodné, že byť zákon ukládá státním orgánům, a tedy také soudci vystupujícímu v pozici státního orgánu oznamovací povinnost¹²⁰ pro případ, že se dozvěděl o páchané trestné činnosti, aby tuto skutečnost bez odkladu oznámil, soudce tak neučiní.¹²¹ Soudci, byť jim je totiž zřejmé, že svědek je ovlivněn a vypovídá nepravdu, oznamovací povinnost neplní. V krajním případě svědka opětovně upozorní na to, že se vystavuje nebezpečí trestního stíhání, případně mu předestře dokumenty, které jsou v rozporu s jeho tvrzením. V rámci jeho hodnocení soudci v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů nekladou takovému výslechu svědka stejnou důkazní sílu jako jiným důkazním prostředkům, ovšem případnou iniciativu ohledně trestního řízení přenechávají na jiné osoby a pouze konstatují, že svědek vypovídal nevěrohodně. Mám za to, že soudcům by

¹²⁰ § 8 odst. 1 věta druhá zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním: „Státní orgány jsou dále povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.“

¹²¹ Pozn.: Soudce tak dle mých zkušeností zpravidla nečiní ani v případě závažnější kriminality, jakou je neoprávněné podnikání nebo daňové trestné činy.

měla být dána obecně jakoby „silnější“ povinnost oznamovat trestné činy, neboť v opačném případě, kdy je svědek poučen a ten toto poučení jasně ignoruje, neexistuje reálná šance, jak svědka k pravdivé výpovědi donutit. Tímto může být zmařeno provedení důkazu, neboť se z výsledku svědka nezjistí ty skutečnosti, k jejichž objasnění byl předvolán. Byť by účastník řízení trestní oznámení ve výše uvedeném smyslu podal, soud na to nereaguje přerušением řízení. Nastává tak situace, že do doby, než je rozhodnuto o případném trestněprávním jednání svědka, je již soudní spor, ve kterém k tomuto trestněprávnímu jednání došlo, pravomocně skončený. Právě z tohoto důvodu účastníci řízení k podávání trestních oznámení ve věci křivé výpovědi nepřistupují. Dalším důvodem pro neučinění trestního oznámení bývá také skutečnost, že oznamovatel trestného činu se v již vedeném civilním řízení dostává do pro něj nevýhodné pozice, neboť v důsledku takového jednání je zpravidla soudem považován za osobu, která využívá právních prostředků ke své ochraně za jakýchkoliv okolností, budí dojem možného šikanózního jednání, což protistrana využívá v jeho neprospěch.

K zamyšlení zákonodárce je případné zavedení svědecké přísahy, kdy dle mého názoru by toto mohlo mít pozitivní vliv na věrohodnost svědka. S takovou úpravou počítá také Věcný záměr civilního řádu soudního¹²², jenž se dle slov jeho autorů inspiruje zejména rakouským civilním procesem. V rakouském civilním právu je svědecká přísaha upravena v § 336 a násl. rZPO. Přísaha se nevyžaduje v případech zákonem stanovených (například se jedná o dítě mladší 14 let) a dále tehdy, jestliže na této přísaze netrvá ani jedna ze stran řízení.

Úpravu svědecké přísahy lze nalézt také v německém civilním procesu, v § 391 a 392 ZPO.¹²³ Dle této procesní úpravy je na uvážení soudu, zda je potřeba svědeckou přísahu realizovat. Toto rozhodnutí soudu má vycházet z významu svědeckého výsledku, nebo ze zájmu na tom, aby výslech obsahoval pravdivá tvrzení. Jestliže výslech svědka není pro rozhodnutí soudu stěžejním důkazem, není nutné přísahu požadovat. V případě, že se ale jedná o důkaz, který je pro rozhodnutí soudu rozhodující, nastupuje svědecká přísaha tehdy, jestliže jsou zde dány jisté obavy o jeho pravdivosti. Strany řízení se mohou přísahy vzdát. Připouští se tak dispozice procesních stran s tímto právem, resp. povinností. Jedná se o opačný přístup

¹²² Věcný záměr civilního řádu soudního, bod 281.: „Svědka může být před výpovědí nebo dodatečně po ní vzat do přísahy. Text přísahy upraví jednací řád.“

¹²³ srov. SAENGER, Ingo und kol. *Zivilprozessordnung. Handkommentar*. 7. Auflage. Baden – Baden: Nomos, 2017, strana 1185 a 1186; ROSENBERG, Leo, SCHWAB, Karl Heinz, GOTTWALD, Peter. *Zivilprozessrecht*. Fünfte, neubearbeitete Auflage. München: Beck, 1993. strana 710

k svědecké přísaze nežli v rakouském civilním procesu, kde se prvotně předpokládá, že se nepřisáhá a přísahá se pouze tehdy, když na tom procesní strana trvá; v rakouském právu je praxí výslech bez přísahy.¹²⁴ Průběh přísahy, včetně jejího konkrétního znění, je v ZPO podrobně upraven, přičemž se jedná o obecnou úpravu pro přísahu osob vystupujících v různém procesním postavení, vztahuje se tak vedle přísahy svědků také na přísahu procesních stran, znalců a překladatelů¹²⁵. Přisahající osoba má volbu o tom, zda se má jednat o přísahu náboženskou nebo nikoliv. Přisahající může také požádat o jiné znění náboženské přísahy nežli té, zákonem vysloveně upravené (tedy křesťanské) a soud mu tuto změnu umožní.¹²⁶

Ztotožňuji se s návrhem autorů Věcného záměru civilního řádu soudního stran zavedení povinnosti svědecké přísahy. Mám za to, že taková úprava by mohla pozitivně působit na pravdivost svědeckých výslechů. Jak mi je z praxe známo, svědci svoji povinnost vypovídat pravdivě neberou s dostatečnou vážností. Jediné, co v nich vzbuzuje obavy, je možnost trestního postihu za nepravdivou výpověď. Toto ale nepokládám za dostatečné, a to s ohledem na reálný počet trestních oznámení podaných v souvislosti se svědeckou výpovědí. Jestliže budeme vycházet z toho, že svědky jsou zpravidla právní laici, tedy osoby, které nejsou zvyklé v rámci svého povolání komunikovat se soudem, dozajisté na ně bude působit, když vedle poučení o tom, že se mohou svou výpovědí dopustit spáchání trestného činu, budou muset přísahat, a to ať již nábožensky, nebo nikoliv. Dozajisté by bylo zajímavé provést mezi odborníky z oboru psychologie průzkum v tom směru, jak by případná přísaha mohla působit na pravdivost a vážnost svědeckého výslechu. Z mé komunikace s klienty jednoznačně dovozují, že případná úprava svědecké přísahy by byla přínosná, což by ovšem vyžadovalo také zásah do trestního práva.

Další částí úvodu svědeckého výslechu je poučení svědka. Rámcově je tato povinnost upravena v § 126 odst. 1 a 2 o.s.ř. Svědek tak musí být poučen o své zákonné svědecké povinnosti. Musí být také poučen o svém právu odepřít vypovídat, o významu svědecké výpovědi, o právech a povinnostech a o trestních následcích křivé výpovědi.

¹²⁴ ROTH, Marianne, HOLZHAMMER, Richard, HOLLY, Andrea. *Zivilprozessrecht*. 1. Auflage. Wien: MANZ, 2012. strana 48

¹²⁵ §§ 478 až 484 ZPO

¹²⁶ SAENGER, Ingo und kol. *Zivilprozessordnung. Handkommentar*. 7. Auflage. Baden – Baden: Nomos, 2017. strana 1245.

Jak bylo již výše předestřeno, poučením svědka končí úvodní část jeho výslechu a následuje část *ad specialia*. Svědek nejdříve spontánně sděluje to, co o věci vnímal a co o předmětu řízení ví. Následně je prostor pro dotazy na jednání zúčastněných osob v tomto pořadí: předseda senátu, členové senátu, účastníci řízení a znalci. Otázky soudního senátu mají zpravidla, tedy za předpokladu, že je svědek schopen sám plnohodnotně se k předmětu řízení vyjádřit, pouze doplňující charakter. Senát se tedy dotazuje na skutečnosti, které potřebuje vysvětlit, doplnit, dát do vzájemných souvislostí apod. Nicméně pro zjednodušení výslechu svědka nastávají při soudním jednání také situace, kdy soud sám začne pokládat dotazy, bez předchozího souvislého vylíčení skutečností svědkem. Jedná se o dotazy s možností rozsáhlejších odpovědí, které jsou kladeny pouze za účelem ulehčení a systematickosti celého projevu svědka. Není mi známo, že by byla v praxi řešena otázka případného ovlivnění svědka tím, že místo toho, že by o věci nejdříve sám souvisle vypovídal, mu byly rovnou kladeny dotazy soudem, byť tyto situace v řízení často nastávají. Mám za to, že nesprávným postupem soudu v případě, že by otázky na svědka formuloval nevhodně, případně nějakým způsobem návodně, může dojít k tomu, že svědecká výpověď nepřinese očekávaný výsledek. Může se totiž stát, že svědek, který hodlal soudu sdělit nějaké podstatné skutečnosti, tyto neuvede, a to z důvodu, že soud mu svými dotazy vlastně jeho sdělení ohraničil. Za jistých okolností by to mohlo vést k porušení procesních práv účastníka řízení, např. práva na spravedlivý proces, rovnosti účastníků apod. Myslím si ovšem, že v praxi bude pochybení soudce v tomto směru pouze těžce prokazatelné, neboť se jedná pouze o vjemy účastníka řízení, který takový průběh výslechu namítá. Ve skutečnosti ale nelze s jistotou předpokládat, co přesně dle názoru účastníka svědek vypovědět chtěl a z důvodu na straně soudu tak neučinil. S ohledem na tuto skutečnost bych tak soudu doporučovala přenechat nejdříve iniciativu na svědkovi a až poté na něj směřovat doplňující dotazy; ze strany účastníka řízení nelze než doporučit pečlivou kontrolu průběhu výslechu a také důsledné pokládání dotazů svědkovi.

V praxi je v zásadě řešenou otázkou charakteru položených dotazů. Zakázané jsou otázky, které nesouvisí s předmětem výslechu nebo naznačují-li odpověď (otázky sugestivní neboli návodné) anebo jsou-li klamavé předstíráním neprokázaných nebo nepravdivých skutečností (otázky kapciózní neboli úskočné). V případě, že se jedná o výše uvedené nepřípustné dotazy, soud je usnesením nepřipustí. Není výjimkou, že soudce se začne zabývat nepřípustností položené otázky až k námitce účastníka řízení. Takový postup ovšem nemůže

být správný, neboť řízení by měl vést výlučně soudce¹²⁷ a také by měl na průběh jednání v těchto intencích dohlížet. Postup jednání, kdy si sám účastník musí prostřednictvím přímého dotazu na soudce vynucovat dodržování podmínek průběhu řízení, snižuje soudcovskou autoritu, přičemž toto je pro zdárný průběh soudního jednání nepřijatelné.

Chtěla bych připomenout ust. § 40 odst. 1 o.s.ř., které bylo do zákona zařazeno tzv. souhrnnou novelou občanského soudního řádu, a to zákonem č. 7/2009 Sb. Jedná se o ustanovení, které zavedlo možnost soudu pořizovat o jednání zvukový nebo zvukově obrazový záznam. Byť se jedná o ustanovení obecné, má pro svědecký výslech zásadní význam. Je samozřejmé, že soudce není schopen výslech doslovně protokolovat, včetně vyjádření všech pocitů a projevů. Zákonodárce tímto reagoval na potřeby praxe¹²⁸, neboť protokolace s sebou přináší řadu problému. Vyslýcháný většinou sám protokolaci nenamítá a nesleduje, zda odpovídá tomu, co vypověděl, neboť je pro něj již skutečnost, že je podroben výslechu, dostatečně stresující. Námitky proti protokolaci uplatňují zpravidla účastníci řízení. Nepořizování zvukového záznamu v minulosti jednání u soudu prodlužovalo a komplikovalo. Vznikaly rozpory mezi tím, co má být ve skutečnosti do protokolu uvedeno, a to z toho důvodu, že reprodukce již nebyla možná. Některým námitkám soud na jednání vyhověl, případně účastník uplatnil námitky k protokolaci po zaslání protokolu k jednání k jeho rukám. Bylo ovšem pouze na rozhodnutí soudce, zda námitkám vyhověl. Náprava chybné protokolace tak byla bez zvukového záznamu obtížnějším procesem.

V současné době, již víc než 10 let po souhrnné novele, nemají všechny jednací síně vybavení pro zvukový záznam, zvukově obrazový záznam v jednací síni jsem ještě nezaznamenala. Je ale potřeba konstatovat, že za období posledních pěti let se vybavenost soudu s ohledem na pořizování zvukového záznamu razantně zlepšila. S ohledem na možné komplikace při protokolaci, není-li soudní síň vybavena zařízením se zvukovým záznamem, a to nejenom výslechu svědka, lze záznam nahradit vlastním záznamem, a to pouze s vědomím soudu.¹²⁹ Způsobem záznamu průběhu jednání pouze formou písemného protokolu se ztěžuje

¹²⁷ § 117 odst. 1 o.s.ř.: „Předseda senátu zahajuje, řídí a končí jednání, uděluje a odmítá slovo, provádí dokazování, činí vhodná opatření, aby zajistil splnění účelu jednání, a vyhlašuje rozhodnutí. Dbá přitom, aby jednání probíhalo důstojně a nerušeně a aby věc mohla být úplně, spravedlivě a bez průtahů projednána.“

¹²⁸ Viz. Z důvodové zprávy k zák. č. 7/2009 Sb.: „Problémem protokolace podle platné právní úpravy je, že soudce formuluje průběh jednání zapisovateli, vzniká problém nepřesnosti např. zachycených výpovědí svědků“.

¹²⁹ § 6 odst. 3 druhá věta zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

práce advokátů a je otázkou, zda tímto nedochází ke krácení práv osob jimi zastoupených, o to více v případě, že je zákonem možnost pořizování zvukových záznamů uvedena. Důvodem této úvahy je skutečnost, že u jednoho nařízeného jednání není proveden zpravidla pouze jeden výsledek, ale je jich provedeno vícero a vedle toho jsou prováděny také jiné důkazní prostředky a současně se také vyjadřují účastníci řízení. V návaznosti na to se vyžaduje zvýšená pozornost advokáta, který musí současně vnímat svědkem sdělované skutečnosti, správnost jejich protokolace a musí být v interakci s klientem, který mu sděluje svoje postřehy. Tímto se přirozeně s plynutím doby průběhu jednání snižuje koncentrace osob, čemuž by se zamezilo pořizováním záznamu, tak jak ukládá zákon.

2.3. ZNALECKÝ POSUDEK A ODBORNÉ VYJÁDŘENÍ

V průběhu řízení může nastat situace, kdy soud potřebuje posoudit skutečnosti zásadní pro rozhodnutí ve věci samé a z důvodu absence příslušné odbornosti na jeho straně (byť by soud odpověďmi na konkrétní dotazy disponoval³⁰) je nucen zadat zpracování odborného vyjádření nebo znaleckého posudku. Konkrétně dle zákona (§ 127 odst. 1 o.s.ř.): *„Závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, vyžádá soud u orgánu veřejné moci odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření, ustanoví soud znalce.“*

„Odborné znalosti jsou takové vědomosti, jež přesahují širší rámec obecné zkušenosti (zprostředkované soudu například i studiem) a k nimž je potřebná určitá odborná znalost a zkušenost.“¹³¹

Odborné vyjádření jako jedna z možností pro objasnění odborných otázek byla do občanského soudního řádu včleněna novelou provedenou zákonem č. 218/2011 Sb., s účinností od 1. 9. 2011. Z důvodové zprávy k tomuto zákonu: *„Cílem nového znění § 127 je efektivnější*

¹³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 5. 2017, ve věci vedené pod sp. zn. 25 Cdo 4712/2016: *„Soud nemůže nahradit odborné závěry znalce vlastním názorem.“*

¹³¹ SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, právní informační systém Beck-online. komentář k § 127 o.s.ř., marg. č. 1

*a hospodárnější využívání institutu znaleckých posudků v občanském soudní řízení.*¹³²

Tedy vyskytne-li se v průběhu řízení potřeba vyřešit otázku, která vyžaduje odborné znalosti, soud by měl nejdříve žádat o odborné vyjádření; tzn. přednostně před zadáním vypracování znaleckého posudku. Odborné vyjádření postačí pro řešení méně komplikovaných otázek. Jedná-li se o složitější otázku, soud ustanoví pro její posouzení znalce.

Odborné vyjádření lze požadovat pouze od orgánu veřejné moci (státní orgány, orgány územní samosprávy, orgány zájmové samosprávy). V návaznosti na toto zákonné určení subjektů, které předkládají odborné vyjádření, je zřejmé, že předložení odborného vyjádření nemá být zadáno znalci, neboť znalec není orgánem veřejné moci. Vedle znaleckého posudku ale lze po znalci požadovat podání zprávy ve smyslu § 128 o.s.ř. Pro tento případ se na rozdíl od znaleckého posudku jedná o činnost nehonoranou.

Sám zákon stanoví vypracování znaleckého posudku až jako následnou možnost, tedy po tom, co je možnost odborného vyjádření již vyčerpána. Tímto se myslí, že znalec je ustanoven pro případ, že podání odborného vyjádření nepostačuje, a to zejména z důvodu složitosti řešené otázky. Případně je znalec ustanoven tehdy, jsou-li dány pochybnosti o správnosti odborného vyjádření.

Byť výše stanovený cíl této nové úpravy, tedy jakási povinnost soudce nejdříve požádat o odborné vyjádření a následně až o znalecký posudek, mohl být veden dobrým úmyslem, je ale potřeba zamyslet se nad tím, zda je takový zásah do soudní moci prospěšný. Soudce je dle zákona limitován v tom, jakých prostředků k získání odborných znalostí použije. „*Navíc je toto ustanovení zcela mimo realitu, když je formulováno obecně, avšak může se z povahy věci týkat jen určité výše odborných otázek, zatímco na jiné, individuální a osobní vůbec nedopadá (například znalecké otázky medicínské).*“¹³³ Dovolím si připomenout, že i pro soudce samotného může být obtížné rozhodnout, zda postačí pro konkrétní případ odborné vyjádření. Tímto se naopak mohou zvyšovat náklady soudního řízení, neboť k závěru, že je potřebné ustanovit znalce, může soudce dojít až posléze. Praxe je ovšem taková, že soudy se ve většině případů odborným vyjádřením raději vyhýbají a pro odborné otázky zadávají rovnou

¹³² z důvodové zprávy k zákonu č. 218/2011 Sb.

¹³³ WINTEROVÁ, Alena. *Znalec a znalecký posudek v civilním soudním řízení*. Soudce. 2017, číslo 1, str. 8.

vypracování znaleckého posudku. Myslím si, že tento postoj nelze soudcům úplně vyčítat, neboť jak již bylo výše řečeno, není jasně daný okruh problematiky, kdy je potřeba žádat odborného vyjádření, a kdy znaleckého posudku. Proto je logické, že jestliže zákon ponechává rozhodnutí o komplikovanosti řešené otázky na soudu, a umožňuje mu, aby byla věc řešena přímo znalcem, tak je v jeho kompetencích, aby rozhodl o vypracování znaleckého posudku. Tímto krokem se lze vyhnout jednak zdlouhavosti řízení, zvyšování nákladů řízení a současně tak nastává jistota jakési správnosti odpovědí na stanovené otázky přímo znalcem, když znaleckému posudku nelze větší důkazní sílu naproti odbornému vyjádření upřít. Mám za to, že za současné právní úpravy nelze úspěšně brojit proti tomu, že soud místo požadavku na odborné vyjádření zadá vypracování znaleckého posudku, a to právě s ohledem na výše tvrzenou volnou úvahu soudce v rámci tohoto postupu.

Znalce ustanoví soud, a to buď na návrh účastníka řízení, nebo z vlastní iniciativy. Ustanovení znalce bez návrhu umožňuje § 120 odst. 2 o.s.ř.¹³⁴ To, že se pro tento případ projevuje iniciativa soudu v rámci dokazování (tedy ve velmi zúženém pojetí se prolomuje důsledné uplatnění zásady projednací), vychází z toho, že znalec řeší otázky, bez jejichž odborného posouzení nelze dovést jednoznačné spravedlivé rozhodnutí, a právě spravedlnost onoho rozhodnutí je na odpovědnosti soudu. Ovšem nelze jako právní zástupce účastníka za žádných okolností opomíjet skutečnost, že i přes toto zákonné ustanovení je tím, kdo je pánem sporu a má navrhnout důkazy k jejich provedení, účastník sám. Nelze tedy spoléhat na to, že nedostatky v právním zastoupení a jeho návrzích budou suplovány soudem a že pro případ, že účastník sám nenavrhne provedení důkazu (včetně znaleckého posudku), učiní to soud. Uvedené souvisí také s otázkou odbornosti a pečlivosti toho kterého soudce a s jeho snahou skutečně nalézat právo a dodržovat procesní předpisy.

Obligatoční ustanovení znalce existuje v civilním soudním řízení pouze ve dvou případech, a to v řízení o svéprávnosti a v řízení ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu.

Znalec je ustanoven soudem usnesením. Soud vybírá z osob, které jsou zapsány

¹³⁴ § 120 odst. 2 o.s.ř.: „Soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny.“

v seznamu znalců, který je veden Ministerstvem spravedlnosti České republiky a je veřejně přístupný, včetně jednotlivých kontaktů na znalce, na internetových stránkách www.justice.cz. Podmínky pro výkon znalecké činnosti jsou podrobně upraveny v zákoně č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech. Podle citovaného zákona ale existují výjimky pro to, aby byl znalcem ustanoven ten, kdo není v tomto seznamu veden. Výjimky jsou stanoveny v § 26 tohoto zákona¹³⁵, přičemž takto ustanovený znalec dává znalecký slib podle § 5 odst. 2 zákona do rukou orgánu, který ho ustanovil, pro tento případ do rukou soudu. „Nesložil-li soudem stanovený znalec, který není zapsán v seznamu znalců (§ 7 zákona č. 36/1967 Sb.¹³⁶), před podáním posudku slib, nelze jeho posudek pokládat za znalecký posudek podle ustanovení § 125 odst. 1 o. s. ř.“¹³⁷ Současně je ale potřeba připomenout, že nově je na zápis do seznamu znalců právní nárok, jestliže jsou splněny zákonné podmínky zápisu. Znalcům, kteří vykonávali znaleckou činnost před účinností nové právní úpravy, se musí podrobit obecné části zkoušky se zaměřením na právní předpisy; zvláštní část není nutné skládat. Zkouška musí být vykonána do 31. 12. 2025.

Zpravidla je před ustanovením znalce dána účastníkům řízení možnost, aby se k osobě znalce vyjádřili, případně aby formulovali znalecké otázky. V době před novelou občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 218/2011 Sb., bylo nutné účastníky řízení před ustanovením znalce slyšet.¹³⁸ Autoři věcného záměru nového kodexu civilního práva se k takové úpravě opětovně navrací.¹³⁹ Dle platného předpisu tomu tak není a znalce ustanovuje soud bez slyšení účastníků. Je ale vhodné a také se to v mnoha případech děje, že soud tak učiní u jednání ve věci samé samostatným usnesením, a to až po vyjádření účastníků řízení, kdy se tyto vyjadřují k osobě znalce a k formulaci znaleckých otázek. Soud při tomto jednání, tedy před formálním ustanovením znalce usnesením, může účastníkům poskytnout lhůtu k předložení

¹³⁵ § 26 odst. 1 zák. č. 254/2019 Sb.: „Orgán veřejné moci může výjimečně ustanovit k podání znaleckého posudku i jinou osobu, která není zapsána do seznamu znalců pro daný obor a odvětví a případně specializaci, má potřebné předpoklady pro to, aby podala znalecký posudek, a vyslovila se svým ustanovením souhlas, pokud

a) pro daný obor a odvětví a případně specializaci není nikdo v seznamu znalců zapsán,

b) žádný zapsaný znalec nemůže znalecký posudek podat, nebo

c) by podání znaleckého posudku znalcem bylo spojeno s nepřiměřenými náklady nebo obtížemi.“

¹³⁶ Pozn. Předchozí právní úprava výkonu znalecké činnosti, lze aplikovat ust. § 11 odst. 3, resp. § 15 zák. č. 254/2019 Sb.

¹³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 11. 1972 ve věci vedené pod sp. zn. 2 Cz 18/72. Tento rozsudek vychází ze zákona č. 36/1967 Sb., účinného v době rozhodování, přičemž je aplikovatelné i za současné právní úpravy výkonu znalecké činnosti (zák. č. 254/2019 Sb.).

¹³⁸ § 127 odst. 1 první věta o.s.ř. ve znění účinném do 31. 8. 2011: „Závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ustanoví soud po slyšení účastníků znalce.“

¹³⁹ Věcný záměr civilního řádu soudního bod 294.

jejich návrhů na osobu znalce a na znalecké otázky. Tento postup řízení urychlí, neboť soud nemusí o znalci položených otázkách účastníky rozhodovat dalším usnesením a znalci toto usnesení jako doplnění původního usnesení zasílat. Je výlučně v pravomoci soudu, které z položených otázek připustí a které nikoliv. Výše uvedený způsob participace účastníků řízení na ustanovení znalce zákonem vyloučen není. V případě, že soud znalce neustanoví na jednání ve věci, vydá následně samostatné usnesení, které zasílá znalci a účastníkům řízení. Účastníci řízení jsou poučeni o svém právu podat ve stanovené lhůtě námitky proti osobě znalce. Účastníci mohou také v soudem stanovené lhůtě formulovat znalecké otázky. Po marném uplynutí soudem stanovené lhůty se má za to, že účastník řízení nemá vůči znalci námitek a věc je předána znalci ke zpracování znaleckého posudku.

V některých případech se při znaleckém zkoumání vyžaduje součinnost osob. Tato povinnost fyzických osob součinnost poskytnou je přímo stanovena zákonem (§ 127 odst. 4 o.s.ř.). V případě, že součinnost nebude poskytnuta dobrovolně, lze ji vynutit prostředky podobnými, jako jsou donucovací prostředky v případě vyhýbání se plnění svědecké povinnosti, tedy předvolání, předvedení nebo pořádková pokuta. Součinnost osob se vyžaduje zejména u znaleckých posudků za účelem posouzení psychického stavu člověka. Je tomu tak zejména v řízeních o svéprávnosti člověka nebo v řízeních o úpravě poměrů k nezletilým.

Usnesením o ustanovení znalce se určí konkrétní znalec z požadovaného oboru, stanoví se znalecký úkol, včetně znaleckých otázek, lhůta k vypracování znaleckého posudku a případně povinnost účastníků řízení k součinnosti (např. umožnění vstupu do nemovitosti, strpění vyšetření apod.).

Znalec je ustanovován za účelem vyřešení otázky skutkové, nenáleží mu řešit otázky právní. Opačný postup by byl popřením principu *iura novit curia*.

Věcný záměr civilního řádu soudního, v jeho bodu 298. požaduje přímo v zákoně zakotvit oprávnění znalce navrhnout u soudu slyšení stran, výslech svědků, předložení nebo opatření listin nebo předmětů ohledání. Platná právní úprava umožňuje znalci přímo při jednání ve věci dotazovat se svědků a stran, a to se souhlasem soudu. Možnost klást otázky svědkům je v současném kodexu upravena v § 126 odst. 2 o.s.ř. V praxi se tak ale děje sporadicky. Znalec se na jednání ve věci účastní zpravidla pouze u svého výslechu, kdy následně opouští jednací síň. Za předpokladu, že by se chtěl znalec dotazovat svědků, musel by být přítomen i na jednání,

kde se prování důkaz výsledkem svědka, což ovšem nemusí být v den výslechu znalce. Potřebu zmiňované zákonné úpravy zřejmě nastínili autoři soudcovského komentáře, z něhož cituji: „Soudce musí znalci přesně vysvětlit, jaký odborný problém je pro něj důležitý, v čem je vlastně podstata sporu a k jaké skutkové otázce je důkaz posudkem prováděn. Také proto je vhodné, aby byl znalec v některých případech přítomen přípravnému jednání nebo jinému soudnímu roku, při němž soud provádí takzvanou inventuru skutkových tvrzení.“⁴⁴⁰ Uvedené ale nenalezlo praktické uplatnění. S ohledem na zájem, aby znalec zjistil co nejspolehlivěji vše, co ho povede ke správnému znaleckému závěru, je tato výslovná zákonná úprava a její využívání žádoucí. Na jedné straně je odpovědností znalce, aby bezvadně vypracoval znalecký posudek, přičemž ale má jednotlivé informace pouze zprostředkovaně, tedy z obsahu spisu. Znalec se ale zpravidla jednání neúčastní, nemůže vlastními smysly vnímat jednotlivé projevy účastníků řízení, jejich gesta a reakce, vyjma samotného znaleckého vyšetření, kde se ale účastník řízení nemusí projevovat tak, jak to činí v jednacích síních. Mám za to, že účast znalců na jednání je přínosná a pro určité spory, zejména ty, kde se v rámci znaleckého posudku zkoumá duševní stav, tedy znalecké posudky z oboru psychologie a psychiatrie, by měla být automatická. V těchto souvislostech by mělo ale dojít ke změně honorování znalců. Znalci nejsou za současné právní úpravy jejich odměňování dostatečně motivováni k tomu, aby se jednání ve věci účastnili. Změna sazeb znalců, která byla s účinností od 1. 1. 2021 provedena vyhláškou č. 504/2020 Sb., o znalečném, není dostatečná, neboť se naproti předchozí právní úpravě jedná pouze o nepatrné zvýšení, když tato částka činí 300,- Kč až 450,- Kč za každou započatou hodinu, přičemž ale může být sazba snížena o 20 %, ale současně platí, že při vyšší časové náročnosti (např. spěšnost posudku, práce o víkendech a svátcích) lze odměnu zvýšit až o 50 %.

Jestliže budeme uvažovat o osobě ustanoveného znalce jako o někom, kdo má předpoklady k tomu, aby vyřešil odbornou otázku, kterou není schopen soud posoudit sám, a tedy jeho závěry mají být nezpochybnitelné a komplexní, je také potřeba uvažovat o tom, že znalec musí mít minimálně takové znalosti o účastnících jako soud. Slovo minimálně je užito záměrně, neboť jestliže znalec je v daném oboru odborníkem a soudce laikem, je zřejmé, že znalec svojí přítomností v jednacích síních po celou dobu probíhajících jednání získává totiž jiné poznatky nežli soudce, neboť jeho úkol je zcela odlišný. Byť se v této práci věnuji zejména

¹⁴⁰ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. strana 322.

otázkám spojeným se sporným řízením, uvedu jeden podstatný příklad z řízení nesporného. Jestliže je znalec ustanoven v případě opatrovnického řízení ve věci úpravy poměrů k nezletilému dítěti a má mimo jiné zkoumat například případné pohnutky rodiče k jeho zájmu o dítě, resp. zda tento proklamovaný zájem skutečně existuje, je potřeba, aby znalec neprovedl pouze znalecké vyšetření mimo soudní síň za účelem vypracování posudku, ale aby v jednacích sítích přímo pozoroval, jak rodič reaguje na druhého rodiče, jak reaguje na případné návrhy na uspořádání poměrů, jak je ochoten změnit svůj návrh na úpravu poměrů s ohledem na přání dítěte, neboť pouze toto všechno může poskytnout ucelený obraz o jeho osobnosti a tím také odpovědět na otázku reálné míry jeho zájmu o dítě a o výsledek řízení. Zjednodušeně řečeno, jestliže by se znalec účastnil všech jednání ve věci, dokázal by dle mého názoru s velkou mírou pravděpodobnosti správně odpovědět na to, zda postoj rodiče v soudním řízení je motivován zájmem dítěte, nebo jeho osobním zájmem. Takový postup ale reálně chybí. Za dobu své advokátní praxe jsem se doposud nesešla s přítomností znalce u jednání před soudem, vyjma jednání, na kterém probíhal jeho výslech. Jsem si vědoma skutečnosti, že znalec je osobou erudovanou, a tak je zřejmě schopen dovést relevantní závěry, i přes jeho absenci u jednotlivých jednání, nicméně i přes veškerou jeho snahu vypracovat znalecký posudek ve veškeré odbornosti, nemusí tento odpovídat skutečnému stavu. Kdyby byl účasten totiž i jiných projevů posuzovaných osob, mohl by dojít k jinému závěru. Dle mého názoru je úprava navrhaná Věcným záměrem, ohledně postupu znalců a jejich pravomoci v soudním řízení, správná a pro spravedlivá rozhodnutí přínosná.

Znalecký posudek je svou povahou nikoliv pouze důkazem právním, nýbrž také důkazem logickým.¹⁴¹ Posudek jako důkaz ve smyslu logickém znamená to, že se jedná o důkaz odvozený a z tohoto důvodu má mít logickou strukturu. Znalecký posudek totiž stojí na formálně logickém dokazování. Znalec na rozdíl např. od svědka odvozuje své závěry z poznávání zprostředkovaných skutečností; znalec vychází z obsahu spisu, včetně výslechu svědků a jiných osob apod. S tímto rozdílem souvisí také to, že znalec je na rozdíl od svědka zaměnitelnou osobou důkaz podávající.

Je podstatné, aby soudy k tomuto takto v mnoha případech nepřístupují správně, že znalecký posudek je jeden z důkazů, nikoliv tedy důkaz jediný, který má soud bez souvislostí

¹⁴¹ KRŮSTEK, Lukáš. *Jak má vypadat znalecký posudek*. Soudce, 2017, č. 2, str. 7.

s dalšími důkazními prostředky následovat. V tomto názoru se zcela ztotožňuji s autory soudcovského komentáře, kteří upozorňují na nesprávný postup soudu v takových případech, a to zejména v těch situacích, kdy soudy jako by předávaly svou rozhodovací činnost do rukou znalce.¹⁴² Z uvedeného komentáře také cituji: „Soud může psychologovi uložit, aby zhodnotil kvalitu vztahu mezi otcem a dítětem, nemůže však již požadovat, aby sdělil, zda je otec schopen se s dítětem stýkat ve stanoveném rozsahu.“ Ze své praxe musím konstatovat, že nadhodnocování úlohy znaleckého posudku v rámci dokazování probíhá, a to zejména v opatrovnických řízeních. Závěry znaleckého posudku soudci berou za své v tom směru, že následující názor znalce, který by byl znalec vyslovil okrajově, například stanovují frekvence styků nezletilých s jejich rodiči.

S tímto souvisí otázka hodnocení znaleckého posudku jako jednoho z důkazů. Otázkou hodnocení se zabývala opakovaně judikatura. „Znalecký posudek soud hodnotí jako každý jiný důkaz podle § 132 o. s. ř., avšak odborné závěry v něm obsažené nepodléhají hodnocení, neboť soud nemůže přezkoumávat věcnou správnost odborných závěrů. Soud hodnotí pouze přesvědčivost posudku co do jeho úplnosti ve vztahu k zadání, logické odůvodnění jeho závěrů a soulad s ostatními provedenými důkazy.“¹⁴³ „Hodnocení důkazu znaleckým posudkem spočívá v posouzení, zda závěry posudku jsou náležitě odůvodněny, zda jsou podloženy obsahem nálezu, zda bylo přihlédnuto ke všem skutečnostem, s nimiž se bylo třeba vypořádat, dále zda závěry posudku nejsou v rozporu s výsledky ostatních důkazů a zda odůvodnění znaleckého posudku odpovídá pravidlům logického myšlení. (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2010, sp. zn. 28 Cdo 329/2010, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2014, sp. zn. 21 Cdo 73/2014). Dále platí, že soud musí vyslechnout znalce, pokud účastník řízení proti posudku vznesl výhrady, jejichž vyjasnění je pro rozhodnutí ve věci samé podstatné (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 2458/2009) a primárně se má snažit odstranit rozpory znaleckého posudku vysvětlením či výslechem znalce (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2013, sp. zn. 25 Cdo 625/2013)“¹⁴⁴

Náležitosti znaleckého posudku jsou upraveny v zákoně č. 254/2019 Sb., konkrétně

¹⁴² JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. strana 316.

¹⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 2. 2014 ve věci vedené pod sp. zn. 25 Cdo 3491/2012.

¹⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. 3. 2015 ve věci vedené pod sp. zn. 28 Cdo 5138/2014.

v ust. § 28 a dále pak ve vyhlášce č. 503/2020 Sb., o výkonu znalecké činnosti, v ust. § 39 a násl. Naproti předchozí právní úpravě byl zákonodárce při vymezení jednotlivých náležitostí důsledný¹⁴⁵. Nově je zcela podrobně upravena také například podoba titulní strany znaleckého posudku, a to výše uvedenou vyhláškou. Zásadní změnou, kterou nová právní úprava přinesla, je z pohledu znalců také elektronická evidence znaleckých posudků, upouští se tak od písemné evidence. Evidence má podléhat pravidelné kontrole dozorového orgánu nad znaleckou činností, kterým je nově výlučně pouze Ministerstvo spravedlnosti České republiky.

Způsob podání znaleckého posudku je upraven v odst. 1 ust. § 127 o.s.ř. Zde je uvedeno, že soud znalce vyslechne, může mu také uložit, aby posudek vypracoval písemně. Zákon výslovně uvádí, že místo výslechu znalce se soud může v odůvodněných případech spokojit s písemným posudkem znalce. V praxi provádění důkazů znaleckým posudkem ale probíhá odlišně. Nejdříve soud zadá vypracování znaleckého posudku, na základě toho znalec vyhotoví písemný znalecký posudek a ten soudu zašle a následně soud provede jeho výslech, a to ať již jako ústní podání znaleckého posudku, jeho doplnění, nebo jako vysvětlení znaleckého posudku ve smyslu odstavce 2. Výslech znalce se v některých případech provádí až k návrhu účastníka řízení, a to ať již to navrhne účastník řízení sám, nebo se k výzvě soudu vyjádří tak, že výslech znalce požaduje. „*Soud nesmí ve smyslu ustanovení § 127 odst. 1 věty čtvrté o.s.ř. upustit od výslechu znalce (a spokojit se s písemným posudkem znalce) mimo jiné tehdy, vznášeli-li účastník řízení proti závěrům znalce podstatné (zdůvodněné) výhrady, jejichž vyjasnění je pro rozhodnutí ve věci samé podstatné, a to i v případě, že soud jinak nemá pochybnosti o správnosti písemného posudku.*“¹⁴⁶ Praxe s ohledem na citované zákonné ustanovení ukazuje, že není dostatečně dodržována jedna ze zákonných podmínek upuštění od výslechu znalce, tedy že tak soud může učinit pouze v odůvodněných případech.

Zákon také upravuje situace, kdy jsou pochybnosti o správnosti podaného znaleckého posudku. Pro tento případ je soud oprávněn znalce požádat o vysvětlení. V případě, že ani tento postup neodstraní vady posudku, může být znalecký posudek přezkoumán jiným znalcem, nebo v případě, že se jedná o výjimečný, zvláště obtížný případ, vyžadující zvláštního vědeckého

¹⁴⁵ Dle předchozí právní úpravy (§ 13 vyhlášky č. 37/1967 Sb.) byly definovány pouze základní části znaleckého posudku, a to nález (popis zkoumaného materiálu, popřípadě jevů, souhrn skutečností, k nimž při úkonu přihlížel) a posudek (výčet otázek, na které má odpovědět, s odpověďmi na tyto otázky).

¹⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 7. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 2458/2009, právní věta systém ASPI.

posouzení, může soud pro přezkoumání znaleckého posudku ustanovit státní orgán, vědecký ústav, vysokou školu nebo instituci specializovanou na znaleckou činnost.

Výše zmiňovaná novela občanského soudního řádu provedena zákonem č. 218/2011 Sb., s účinností od 1. 9. 2011 provedla další změny, co se týče znaleckých posudků. Civilní proces se tak v této věci přiblížil procesu trestnímu. Zásadní změnou byla nová úprava, která umožňuje předkládat účastníkům řízení znalecké posudky, a to se stejnou váhou jako by se jednalo o posudek zadaný soudem.¹⁴⁷ Tato změna je zásadní v tom směru, že do doby této právní úpravy bylo také možné stranami předkládat znalecké posudky, nicméně soud k nim přistupoval jako k listinnému důkazu – soukromé listině podle § 134 o.s.ř.

Aby bylo možné ke znaleckému posudku účastníkem řízení předloženému přistupovat jako k posudku zadanému soudem, je potřeba, aby měl tento posudek všechny zákonem požadované náležitosti, a musí (na rozdíl od posudku, který je vypracován k zadání soudu) obsahovat doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku. Zákonem je soudu uloženo, aby takovému znalci umožnil přístup do spisu, nebo mu umožní jiným způsobem se seznámit s tím, co je pro vypracování znaleckého posudku potřebné. Pro případ tohoto znaleckého zkoumání ale není dána povinnost účastníkům řízení, kteří vypracování posudku nezadali, aby znalci poskytli potřebnou součinnost. S ohledem na konkrétnosti případu, kdy tento závěr ale nemusí být platný obecně, můžou být bez nutné součinnosti jiných osob než zadavatele závěry znaleckého posudku mylné, nepřesné nebo neúplné. Může se například jednat o znalecký posudek v opatrovnickém řízení, kdy účastník řízení zadá mimo jednání u soudu vypracování znaleckého posudku z oboru psychologie za účelem posouzení psychického stavu dětí, vlivů rodiče na ně, psychického stavu rodičů, jejich výchovných schopností apod. Je logické, že bez součinnosti druhého z rodičů, který vypracování znaleckého posudku nezadal, neproběhne jeho vyšetření a také vyšetření dětí v interakci s ním. Účastník řízení tento znalecký posudek soudu předloží, ovšem může se stát, že pro soud, byť jej musí akceptovat, nebude bez vyšetření druhého z rodičů dostačující a nařídí tak další zkoumání, a to také za současného vyšetření dětí za účelem provedení jejich interakce s druhým z rodičů.

¹⁴⁷ § 127a o.s.ř.

Citované ustanovení se ale z pohledu právní veřejnosti nejeví jako vhodné¹⁴⁸, byť ho účastníci řízení v mnoha případech využívají. Nespokojenost s praktickými dopady tohoto ustanovení vyústila v to, že v návrhu nového kodexu civilního práva se s takovou úpravou již nepočítá.¹⁴⁹ V komentáři autorů věcného záměru k bodu 294. se uvádí, že tím, že účastníci řízení mají možnost se k osobě znalce a znaleckému posudku vyjádřit, klást dotazy a působit také na odstranění případných nedostatků posudku, jsou jejich procesní práva dostatečně zohledněna. Autoři vyjadřují pochybnosti o objektivitě stranou řízení předloženého posudku z důvodu, že strana, která tento posudek předkládá, formulovala úkol znalce a platila jej; a dále mají za to, že takový postup pouze prodražuje a prodlužuje řízení; dále vyslovují názor, že předpoklady pravdivého objasnění odborné otázky jsou vyšší u znaleckého posudku podaného soudem ustanoveným znalcem než předloženým stranou. Zastávám názor, že pochybnosti o objektivitě znaleckého posudku by mohly za jistých okolností souviset s tím, že vesměs má znalec informace pouze od jedné ze stran řízení, a to zejména tehdy, kdy dochází k vypracování znaleckého posudku v době před zahájením řízení a znalec se tak nemohl o jiných případně podstatných skutečnost dozvědět alespoň z obsahu spisu. S dalšími výtkami k současné právní úpravě této oblasti si dovoluji polemizovat. Ohledně předpokladů objektivitě podaného znaleckého posudku je nutné ke znalci přistupovat ve smyslu zákona o znalcích a tlumočnících, kdy znalci jsou ze zákona povinni zpracovat znalecký posudek s veškerou odborností a za dodržení stanovených postupů a za poskytnutí odborných závěrů nesou odpovědnost, a to také v rovině trestněprávní. Současně tak, byť má účastník řízení právo vyjádřit se k osobě znalce, není ale povinností soudu jeho námitky vyslyšet a zohlednit. Účastník řízení může ohledně znalce disponovat informacemi, které soud nemá, ale které také nemůže prostřednictvím důkazů soudu prokázat. Může se stát, že znalec bude z nějakého těžce prokazatelného důvodu spjat s druhým účastníkem řízení a na základě této vazby také vypracuje posudek, který je příznivější pro tohoto druhého účastníka. Ponechávám stranou odpovědnost znalce za nesprávný znalecký posudek, když jejím uplatněním se případně znaleckému posudku lze bránit, byť je otázkou časová efektivita této obrany. Právě v těchto případech může nalézt uplatnění znaleckého posudku dle § 127a o.s.ř., kdy se soud musí vypořádat s případnými odlišnostmi těchto dvou znaleckých posudků. Jestliže by tato možnost nebyla účastníkovi dána,

¹⁴⁸ srov. WINTEROVÁ, Alena. *Znalec a znalecký posudek v civilním soudním řízení*. Soudce. 2017, číslo 1, str. 8.; DÖRFL, Luboš. *Trampoty s ustanovením znalce stranami v občanském soudním řízení*. Soudce, 2017, č. 1, str. 16. (pozn. autor je předsedou Krajského soudu v Ústí nad Labem)

¹⁴⁹ Věcný záměr civilního řádu soudního bod 294.

byl by mu odejmut jeden z nástrojů na zpochybnění závěrů jinak nesprávného znaleckého posudku. V těchto souvislostech nemohu opomenout německou právní úpravu, která ohledně ustanovení znalců soudem umožňuje, aby se účastníci řízení před jeho ustanovením k osobě znalce vyjádřili a současně mohou být vyzváni k tomu, aby navrhli konkrétního znalce k provedení znaleckého posudku a jestliže se účastníci shodnou, lze takového znalce soudem ustanovit.¹⁵⁰

V oblasti znaleckých posudků předkládaných účastníkem řízení v režimu § 127a o.s.ř. postupuje soudní praxe ale odlišně od zákona. Takto předloženým znaleckým posudkům není přiznávána jejich důkazní síla dle zákona, tj. nejsou z pohledu soudců postaveny na roveň znaleckým posudkům vypracovaným soudem ustanovenými znalci. Byť soudce zákonně tento svůj přístup nemůže nijak odůvodnit, dochází k němu a probíhá tak, že soudce použije předložený posudek pouze jako jisté vodítko. V praxi jsem se setkala také s tím, že naši kanceláři oslovený znalec k podání znaleckého posudku ve věci ocenění nemovitosti odmítl znalecký posudek vypracovat, neboť vyhotovuje posudky již pouze jako znalec soudem ustanovený, a to právě z důvodu výše uvedeného přístupu soudů. Z tohoto důvodu, i z důvodů, které jsem uvedla výše, se domnívám, že úprava znaleckého posudku v současném procesním právu občanském není dostatečná a je potřeba její komplexní řešení se stanovením závazných pravidel při zadávání znaleckých posudků a provádění důkazu znaleckým posudkem a také výsledkem znalce.

2.4. ZPRÁVY A VYJÁDŘENÍ ORGÁNŮ, FYZICKÝCH A PRÁVNICKÝCH OSOB

Dle § 128 o.s.ř. je každý povinen bezplatně na dotaz soudu sdělit skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí. Soud tak může požádat o sdělení nikoliv pouze státní orgány nebo právnické osoby soukromého práva, ale také jakoukoliv fyzickou osobou. Tomuto odpovídá povinnost dožadované osoby zprávu poskytnout. Platí, že fyzická osoba má právo poskytnutí zprávy odmítnout, a to s odkazem na § 126 odst. 1 o.s.ř., tedy za stejných podmínek, jak to může učinit předvolaný svědek. Jedná se ale o osobu od svědka odlišnou, neboť se

¹⁵⁰ § 404 ZPO

nejedná o zprávy o tom, co tato osoba svými smysly vnímala.¹⁵¹

Účastník řízení tak může navrhopvat k provedení důkazu zprávu ve smyslu § 128 o.s.ř. V žádném případě ale není možné, aby se tímto účastník řízení snažil svoji povinnost důkazní přenést na soud. Institut této zprávy neslouží k tomu, aby soud pomáhal účastníkovi unést břemeno tvrzení a břemeno důkazní.¹⁵² Účastník řízení, a je-li právně zastoupen, jeho právní zástupce, musí zvážít, zda obstarání zprávy nemůže zajistit sám. Takovými úvahami by měl být účastník řízení veden již při sepisování žaloby nebo případně při podávání vyjádření, jedná-li se o žalovaného. Soud je totiž vázán ustanovením § 120 odst. 2 o.s.ř. a na základě tohoto ustanovení může návrh účastníka řízení na vyžádání si zprávy zamítnout a důkaz, který mohl mít pro účastníka řízení zásadní význam, tak nebude z důvodu pochybení na jeho straně, proveden. Může tím také nastat nemožnost provedení důkazů. Soud shledá, že nebude vyčkávat na zajištění zprávy účastníkem řízení z důvodu, že se může z jeho pohledu jednat o důkaz, který již nemůže změnit jeho názor na předmět sporu, anebo případně mu sdělí, že tím, že zprávu již sám dříve v rámci žaloby nebo jiného vyjádření, kde měl již ve smyslu § 120 odst. 1 o.s.ř. svou povinnost důkazní splnit, nepředložil a tím své povinnosti dle citovaného ustanovení nesplnil.

S ohledem na výše uvedené lze považovat případný nedostatečný postup účastníka řízení při zajištění takových zpráv z vlastní iniciativy za riskantní, neboť tímto jednáním si může sám přivodit neprovedení pro něj podstatného důkazu. Nelze tedy než důrazně doporučit, ve prospěch hájení zájmů klienta, aby advokáti přistupovali k této otázce odpovědně, a je-li to možné, navrhované důkazy také zajistili sami, bez zbytečného zatěžování soudů. Jestli má totiž zástupce účastníka řízení za to, že se jedná o důkaz pro rozhodnutí ve prospěch klienta zásadní, je pro klienta vždy výhodnější, když soud bude zprávou disponovat, než že může její zajištění vlastními prostředky zamítnout. V těchto souvislostech je potřeba se ale zamyslet také nad tím, z jakého důvodu je zpráva a vyjádření požadováno a také jaké skutečnosti má obsahovat, neboť toto může mít případně vliv na věrohodnost obsaženého sdělení. Jestliže tímto mají být prokázány nějaké obecné skutečnosti, případně skutečnosti, které jsou objektivního charakteru, by věrohodnost dotčena být neměla. Ovšem problém může nastat v případě, že se jedná o

¹⁵¹ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. strana 246

¹⁵² JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. strana 331

subjektivní sdělení, které může být ovlivněno také subjektem, který zprávu nebo vyjádření požadoval. Například se může jednat o zprávu ze základní školy o tom, jak dítě ve škole prospívá, jaká je jeho kázeň a případně subjektivní vyjádření o tom, z jakého důvodu má dítě kázeňské problémy, zlý prospěch apod. Zpravidla se škola vyjadřuje k přístupu rodičů k ní, k zájmu o dítě v souvislosti se školní docházkou a k dalším skutečnostem, které objektivního charakteru nejsou. Zde tak může nastat problém s věrohodností takové zprávy, neboť sdělení může být ovlivněno tím, kdo si zprávu vyžádal. Se zprávami, jejichž obsah je spíše subjektivní povahy, se lze setkat zpravidla v řízení nesporných. Ve sporných řízeních se jedná například o zprávy od policejního orgánu o stavu řízení, zprávy stavebního úřadu, bankovní instituce apod., přičemž tyto zprávy mají zpravidla povahu objektivního sdělení, u kterých je vyloučeno, že jejich obsah by byl ovlivněn tím, kdo zprávu požadoval.

2.5. LISTINY

Důkaz listinou spočívá v podání určité zprávy v písemné podobě zachycené na movitém podkladu.¹⁵³ Vedle takto specifikovaných listin, tedy listin klasických, které jsou zhmotněny, se s rozvojem informačních technologií považují za listiny také písemnosti v podobě elektronické.^{154 155} Z praxe mohu jako příklad uvést emailovou komunikaci, korespondenci z chatovacích aplikací nebo případně také příspěvky na sociálních sítích.

Současný právní předpis civilního práva se zabývá pojmovými znaky pouze veřejných listin, a to v ust. § 134 o.s.ř. S ohledem na tuto strohou úpravu a zejména s ohledem na absenci definice a pojmových znaků listiny soukromé se také v oblasti civilního práva procesního uplatní úprava občanského zákoníku.^{156 157}

Bližší zákonná úprava listin veřejných a také soukromých je v občanském zákoníku

¹⁵³ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací. 9.* aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. strana 243.

¹⁵⁴ Srov. ŠVESTKA, Jirí, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. strana 1335.

¹⁵⁵ Srov. § 3026 odst. 1 OZ.

¹⁵⁶ DAVID, Ludvík, IŠTVÁNEK, František, JAVŮRKOVÁ, Naděžda, KASÍKOVÁ, Martina, LAVICKÝ Petr a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. Komentář k §134 o.s.ř., systém ASPI

¹⁵⁷ § 568 až § 569 OZ.

zakotvena v ust. § 565 až § 569. „Právních účinků soukromých a veřejných listin v soukromoprávním styku se navzdory úmyslu zákonodárce z § 565-569 týká pouze poslední z nich. Ostatní ustanovení se vztahují k problematice dokazování. Klade se tak otázka, zda tato pravidla mají hmotněprávní či procesní charakter a jaký je jejich poměr k § 134 o.s.ř.“¹⁵⁸

Jak již výše uvedeno, občanský soudní řád upravuje konkrétně pouze hodnocení důkazu veřejnou listinou, při hodnocení důkazu listinou soukromou se použijí základní pravidla hodnocení důkazů dle § 132 o.s.ř., vyjadřující zásadu volného hodnocení důkazů.¹⁵⁹

Základním členěním listin je jejich rozlišení na listiny veřejné a soukromé. Toto rozdělení má význam pro důkazní sílu konkrétní listiny a současně pro aplikaci zákonné vyvratitelné domněnky.

Pojmové znaky listiny veřejné a zákonná domněnka při hodnocení důkazu takovou listinou jsou dány ustanovením § 134 o.s.ř.¹⁶⁰ Konkrétně: „Listiny vydané soudy České republiky nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci, jakož i listiny, které jsou zvláštními předpisy prohlášeny za veřejné, potvrzují, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal, a není-li dokázán opak, i pravdivost toho, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno.“

Předmětné ustanovení tedy za listiny veřejné označuje listiny, které jsou vydány definovaným subjektem v mezích jeho pravomoci. Podává se, že tyto listiny vydává soud, orgán státní správy, dále kupř. notář. U vydavatele listiny, kterým je orgán státní správy, je potřebné analyzovat také důvod vydání takové listiny, tedy, zda byla vydána v rámci plnění administrativněprávní funkce, neboť byly-li vydány tam, kde orgán státní správy vystupuje jako subjekt občanskoprávního nebo obchodněprávního vztahu, nemohou mít povahu listiny veřejné.¹⁶¹

¹⁵⁸ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. strana 2037, marg. č. 2.

¹⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 1. 2009 ve věci vedené pod sp. zn. 23 Odo 1722/2006.

¹⁶⁰ srov. také § 568 OZ.

¹⁶¹ srov. DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav, a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. strana 929.

Z rozhodovací praxe českých soudů lze jako příklad veřejné listiny uvést notářský zápis¹⁶², poštovní doručenkou¹⁶³, doložku vykonatelnosti, kterou je opatřen stejnopis rozhodnutí, případně návrh na nařízení výkonu rozhodnutí¹⁶⁴, technický průkaz od vozidla¹⁶⁵. Za veřejnou listinu se také považuje protokol o jednání¹⁶⁶, a to za předpokladu, že se jedná o protokol, který je podepsán předsedou senátu a také zapisovatelkou. V případě, že protokol o jednání nespňuje tyto náležitosti, nemůže se považovat za veřejnou listinu.¹⁶⁷

Každá listina, která není listinou veřejnou, je listinou soukromou. Občanský zákoník se zabývá soukromými listinami v ustanoveních § 565 a § 566, přičemž předmětem této úpravy jsou zákonné domněnky se soukromými listinami související. Tato úprava je použitelná také pro civilní soudní řízení. Z judikatury plyne, že za soukromou listinu se například považuje prohlášení advokáta o pravosti podpisu jednajících osoby¹⁶⁸, zelená karta vydána cizozemskou pojišťovnou¹⁶⁹ a také osvědčení o státním občanství.¹⁷⁰

Listiny lze dělit i jinak, než pouze na listiny veřejné a soukromé. Toto jiné členění má pouze malý význam a může být vhodné jen z některých speciálních hledisek. Je to z toho důvodu, že jednotlivé složky takového členění vždy zahrnují část listin soukromých a část listin veřejných. Tímto se tedy význam a použitelnost kritéria, jež k takové diferenciaci vede, velmi snižuje.¹⁷¹

¹⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 4. 1996 ve věci vedené pod sp. zn. 33 Cdo 368/2013.

¹⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 2. 2001 ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 2537/2000;

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 2. 2001 ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 1815/2000;

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. 2. 2001 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 2371/2000.

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 5. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. 20 Cdo 1257/2004.

¹⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 4. 2007 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 694/2006.

¹⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 8. 1998 ve věci vedené pod sp. zn. 20 Cdo 791/98;

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 7. 2004 ve věci vedené pod sp. zn. 29 Odo 407/2002.

¹⁶⁷ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. strana 365.

¹⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2012 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 3461/2011.

¹⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 2015 ve věci vedené pod sp. zn. 23 Cdo 802/2013.

¹⁷⁰ Z usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 30. 11. 1995 ve věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 29/95:

„Osvědčení o československém státním občanství, které samo o sobě není konstitutivním správním aktem, z něhož by státní občanství vzniklo, svým charakterem a významem může mít sice povahu veřejné listiny, která jako taková existenci v něm uvedených skutečností osvědčuje (dokládá), to ovšem za předpokladu, že jak svou formou, tak i obsahem vyhovuje předepsaným náležitostem. ... Jestliže veřejná listina, ať již svým obsahem nebo formou, nevyhovuje podmínkám stanoveným zákonem (příp. jiným obecně závazným právním předpisem), ztrácí v důsledku takové vady charakter listiny veřejné a v důsledku toho také údaje v ní obsažené nemají charakter (význam) údajů (skutečností) jakoby veřejnou listinou prokazovaných.“

¹⁷¹ srov. MACUR, Josef. *Právní a skutkové domněnky při dokazování listinou v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 2001, č. 2, str. 61.

Při aplikaci jiných kritérií se listiny dělí na dispozitivní a důkazní (listiny osvědčovací); dále dle jejich vystavitele se člení na listiny originární, druhopisy listin, prosté opisy listin v běžném právním styku, ověřené opisy, výtahy z listin apod.¹⁷²

Listiny dispozitivní jsou listiny, které samy zakládají právní vztah nebo právní stav, jenž má být v řízení dokázán. Kupříkladu se jedná o cenné papíry, písemné vyhotovení správních rozhodnutí. Naproti tomu stojí listiny důkazní (listiny osvědčovací), kdy na rozdíl od listin dispozitivních, právní vztah nezakládají, ale podávají zprávu o určitých okolnostech, stavu nebo myšlenkovém postupu. Mezi listiny důkazní se řadí výpisy z katastru nemovitostí, písemné svědectví, čestná prohlášení apod.¹⁷³

Dokazování listinami je spojeno s problematikou jejich pravosti a správnosti.¹⁷⁴ S podáním důkazu listinou souvisí tedy její dvě základní vlastnosti, a to pravost a správnost.¹⁷⁵ S pravostí a správností listiny je spojena formální a materiální důkazní síla.

Pravost listiny znamená, že listinu vydal ten, kdo je na listině jako její vystavitel označen. Ve spojitosti s pravostí listiny se posuzuje formální (vnější) důkazní síla listiny.

V případě zpochybnění pravosti soukromé listiny její pravost prokazuje účastník řízení, který tuto listinu k důkazu předkládá.¹⁷⁶ „*U soukromých listin je třeba rozeznávat jejich pravost (tedy skutečnost, že soukromá listina pochází od toho, kdo je v ní uveden jako vystavitel) a správnost (pravdivost). Popírá-li vystavitel pravost listiny, leží důkazní břemeno ohledně pravosti na tom účastníkovi, který ze skutečností v listině uvedených pro sebe vyvozuje příznivé právní důsledky.*“¹⁷⁷ Povinnost předkladatele soukromé listiny prokazovat její pravost vzniká i v případě uplatnění námitky nepravosti listiny druhou stranou, a to i za situace, že tento nesouhlas s pravostí nebude nijak odůvodněn; postačí tedy pouhé popření pravosti.

¹⁷² MACUR, Josef. *Právní a skutkové domněnky při dokazování listinou v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 2001, č. 2, str. 61.

¹⁷³ tamtéž strana 61.

¹⁷⁴ Při zpracování této části autorka vychází mimo jiných uvedených zdrojů z MACUR, Josef. *Právní a skutkové domněnky při dokazování listinou v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 2001, č. 2, str. 61.

¹⁷⁵ MACUR, Josef. *Právní a skutkové domněnky při dokazování listinou v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 2001, č. 2, strana 62 a násl.

¹⁷⁶ § 565 OZ první věta: „*Je na každém, kdo se dovolává soukromé listiny, aby dokázal její pravost a správnost.*“

¹⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 10. 2000 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 617/99.

Jelikož je u listiny veřejné dána zákonem vyšší důkazní síla nežli u listin soukromých, v případě zpochybnění jejich pravosti platí, že nestačí pouhé vyslovení nesouhlasu s pravostí této listiny (na rozdíl od listiny soukromé). Je potřeba, aby tvrzenými skutečnostmi nebo dalšími důkazy vznikly důvodné pochybnosti o pravosti takové listiny. Následně soud, buď na návrh účastníka, nebo z vlastní iniciativy, vydavatele vyzve, necht' se k tomuto vyjádří. Nepotvrdí-li pravost listiny její vydavatel, leží důkazní břemeno plně na předkladateli veřejné listiny.

Dalším znakem vedoucím k tomu, aby mohla být listina považována za úspěšně předložený důkaz, je její správnost. Správnost je vlastnost listiny, která znamená, že to, co je v listině uvedeno, je pravdivé. Správnost se tedy týká obsahu listiny. Se správností je spojena materiální (vnitřní) důkazní síla listiny. Posuzuje se význam obsahu této listiny pro konkrétní řízení, kdy se postupuje v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů.

U veřejných listin platí vyvratitelná právní domněnka jejich správnosti. Vyvrácení správnosti je mnohem komplikovanější, než je tomu u listin soukromých.¹⁷⁸ Jestliže se jedná o dispozitivní veřejnou listinu, tzn. listinu, která zakládá nebo mění právní vztah, o něčem rozhoduje nebo něco nařizuje apod., je u nich prokázání jejich správnosti podáním protidůkazu vzhledem k právní moci vyloučeno. U jiných veřejných listin napadat jejich správnost protidůkazem lze, nicméně hodnocením takového důkazu musí soud dospět k jednoznačnému a nezpochybnitelnému závěru, že je vyloučeno, aby nastaly skutečnosti nebo proběhly děje, které z listiny vyplývají.

S otázkou pravosti a správnosti soukromých listin souvisí také to, zda se jedná o listinu podepsanou nebo nikoliv (§ 566 OZ). Od této skutečnosti se odvíjí domněnky pravosti a správnosti. V případě, že se jedná o listinu, kterou druhá strana podepsala, má se za to, že tím také uznala její pravost a správnost. Tato domněnka může být vyvrácena pouze důkazem opaku, kdy osoba domněnku vyvracející musí tvrdit a prokázat, že listina pochází od jiného vydavatele

¹⁷⁸ Z usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 10. 2012 ve věci vedené pod sp. zn. 20 Cdo 947/2012: „U soukromé listiny stačí „formální“ popření její správnosti druhým účastníkem, aby nastoupila důkazní povinnost a důkazní břemeno toho účastníka, který tvrdil skutečnosti, jež měly být prokázány soukromou listinou. U veřejné listiny důkazní břemeno leží naopak na tom, kdo popírá její správnost.“; obdobně srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 9. 2011 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 1704/2011.

nebo že obsah listiny je nepravdivý.

„Jestliže účastník popře pravost, resp. správnost soukromé listiny, pak platí, že účastníka, který tuto listinu předložil k důkazu, stihá důkazní povinnost a břemeno důkazní; tento účastník tedy nese procesně nepříznivé následky toho, že se v řízení nepodaří prokázat pravost či správnost soukromé listiny.“¹⁷⁹

Jiná situace ovšem nastává v případě, že se jedná o soukromou nepodepsanou listinu. V tomto případě stačí, že osoba, která byla označena za vystavitele tuto skutečnost, popře, důkaz opaku není nutný. Důkazní břemeno leží na tom, kdo tuto listinu předložil.

2.6. OHLEDÁNÍ

Ohledání je přímým důkazním prostředkem, který soudci umožňuje získávat poznatky přímo. Jedná se o jeden z mála důkazních prostředků, kdy je soudci takové přímé vnímání umožněno.

Občanský soudní řád upravuje ohledání v § 130 o.s.ř. Předmětem ohledání může být jakákoliv věc, movitá i nemovitá. Ohledat lze také místo, kde mělo dojít ke skutkovému ději, pro řízení podstatnému. Předmětem ohledání může být také lidské tělo, ovšem za předpokladu, že je možné jej provést bez jakéhokoliv zásahu do fyzické integrity, bez nutnosti odkládat oděv. Není-li možné tuto podmínku dodržet, je provedena znalcem z oboru zdravotnictví, lékařem. Ve většině případů ale prohlídku lidského těla provádí znalec z oboru zdravotnictví.¹⁸⁰

V případě, že se jedná o věc, která může být předložena u soudu, provede se důkaz ohledáním v budově soudu, a to při jednání ve věci. Není-li toto možné, zejména se zpravidla jedná o věci nemovité nebo objemnější věci movité, provede se ohledání na místě. Na ohledání na místě se předvolává obdobně jako na jednání ve věci. Z ohledání se sepisuje protokol.

¹⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 8. 2014 ve věci vedené pod sp. zn. 3 Cdon 1031/96, právní věta systém ASPI.

¹⁸⁰ DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav, a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. strana 907.

Ohledání v budově soudu se prakticky provádí tak, že je osoba, která má věc v držení, vyzvána, aby soudu věc předložila. Jako sankci za nesplnění této povinnosti lze uložit pořádkovou pokutu. Nelze ale uložit odnětí věci. V případě, že osoba povinna předmět soudu předložit výzvy neuposlechne a zmaří tak provedení důkazu, musí se soud spokojit s tím, že důkaz ohledáním proveden nebude. Vedle pořádkové pokuty totiž zákon soudu jiné možnosti k zajištění plnění povinnosti neposkytuje.

Část řízení, kdy má být ohledání provedeno, není v zákoně stanovena, nicméně se s odkazem na § 114a odst. 1 o.s.ř. doporučuje, aby bylo ohledání provedeno zásadně před prvním jednáním ve věci. V opačném případě by totiž odročení jednání za účelem provedení ohledání vyloučilo možnost rozhodnout při jediném jednání, jak to nařizuje zákon dle citovaného ustanovení.¹⁸¹

Zákon nevyklučuje, aby bylo ohledání místa provedeno bezprostředně po jednání. Účelem je zajistit co nejreálnější poznatky. Tímto se eliminuje možnost přizpůsobit předmět ohledání tak, aby působil chtěným dojmem.¹⁸²

Ohledání předmětu provádějí v četných případech znalci, a to v rámci znaleckého zkoumání za účelem vyhotovení znaleckého posudku. V těchto případech se neprovádí ohledání soudem, ale jedná se o místní šetření, které je tak součástí znaleckého zkoumání, kde znalec vytěžuje pro něj podstatné informace o předmětu zkoumání. Přítomnost osob u místního šetření nezajišťuje soud předvoláním, ale tyto osoby jsou o tom vyzooměny zpravidla přímo znalcem samotným a činí tak v souvislosti se soudem danou povinností poskytnout znalci součinnost.

¹⁸¹ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. strana 340

¹⁸² Tamtéž.

2.7. VÝSLECH ÚČASTNÍKŮ ŘÍZENÍ

Výslech účastníka řízení je důkazem podpůrným.¹⁸³ Podpůrný charakter tohoto důkazu se nijak neodlišuje od zahraničních právních řádů, když obdobná úprava se vyskytuje také v německém civilním procesu.¹⁸⁴ Jeho provedení má v soudním řízení místo tehdy, nelze-li dokazovanou skutečnost prokázat jiným důkazním prostředkem. Účastník řízení provedení tohoto důkazu navrhuje leckdy až ve chvíli, kdy se nachází v důkazní nouzi, neboť se mu tvrzené skutečnosti nedaří prokázat jinými důkazy. Podpůrnou roli účastnického výslechu definuje zákonodárce v § 131 odst. 1 o.s.ř. následovně: „*Důkaz výslechem účastníků může soud nařídit, jestliže dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak ...*“ Důvodem tohoto pojetí je skutečnost, že účastník řízení mnohdy nedokáže vypovídat nezaujatě, což samozřejmě vyplývá z toho, že v řízení hájí svoje zájmy.

Nicméně je potřeba ale pamatovat na životní situace, o jejichž průběhu může spolehlivě vypovídat pouze účastník řízení a jedná se o tak zásadní skutečnosti, jejichž objasnění je pro rozhodnutí soudu stěžejní. V tomto případě nelze takovému účastnickému výslechu odepírat jeho závažnost pro rozhodnutí soudu ve věci samé. Leckdy může nastat situace, že výslech účastníka řízení je na jeho procesní straně pouze jediným přímým důkazem svědčícím o průběhu události. Druhá procesní strana ovšem může disponovat k prokázání totožné skutečnosti svědky, když ze zákona by mělo platit, že důkazní síla svědeckého výslechu je v podstatě vyšší než u důkazu výslechem účastníka řízení. Nicméně tento postup nemůže být automatizovaný, neboť by došlo ke zkrácení procesních práv strany řízení, která k této skutečnosti disponuje pouze důkazem ve formě výslechu účastníka řízení.¹⁸⁵ Dle mého názoru ale v případě, že dojde k situaci, že jedna procesní strana prokazuje jistou skutečnost výslechem účastníka řízení a druhá svědeckými výslechy, má soud postupovat v souladu se zásadou rovnosti a současně se zásadou volného hodnocení důkazů. Soud, který vyhodnocuje důkazy

¹⁸³ K tomuto např. náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 1. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. Pl. ÚS 37/03: „*Vyslýchaný účastník jako osoba přímo zainteresovaná na výsledku sporu nemůže – z psychologického hlediska – být totiž dokonale objektivním pramenem poznání pro soud. Z této premisy vyplynul i logicky správný právní důsledek, nemožnost sankcionovat účastníka, který poskytl nepravdivé svědectví. Přesto se civilní právo procesní nikdy nechtělo výslechu účastníka jako důkazního prostředku vzdát, neboť představoval pro soud poslední možnost, že by jistá skutečnost mohla být prokázána.*“

¹⁸⁴ § 455 odst. 1 ZPO, dle kterého se jedná o oprávnění účastníka řízení pro případ, že skutečnost nemůže prokázat jinak, aby k provedení důkazu navrhl druhého z účastníků řízení.

¹⁸⁵ Srov. MACUR, Josef. *Důkaz výslechem účastníka v civilním soudním řízení*. Časopis pro právní vědu a praxi. 2001, číslo 4, strana 358.

v jejich vzájemné souvislosti, se musí vypořádat s důkazní silou výsledku účastníka řízení v tom směru, že musí posoudit, zda ob stojí i v komparaci s dalšími důkazy, a to ať již navrhovanými tímto účastníkem řízení, nebo protistranou. Situace bude samozřejmě odlišná za situace, kdy účastník řízení vypovídá o svých osobních vjemech, které jsou pro rozhodnutí podstatné (např. v případech sdělení o úmyslu jednatelky strany, o zvyklostech mezi účastníky řízení apod.), nebo zda vypovídá o skutečnostech, které jsou prokazatelné i jinými důkazy, například listinami. V druhém případě není subjektivní chápání celé situace vyslychaným účastníkem v kontextu celého řízení zásadní, neboť předmět řízení k zjišťování jeho osobních stanovisek nesměruje.

Vedle toho, že se výsledek účastníka řízení provádí za situace, kdy nelze tvrzené skutečnosti prokázat jinak, je další podmínkou jeho provedení souhlas účastníka řízení, který má být vyslechnut. Možnou protiústavností části ustanovení týkající se souhlasu účastníka řízení s jeho výsledkem a návrhem na jeho zrušení se zabýval Ústavní soud České republiky. Z odůvodnění nálezu ve věci vedené pod sp. zn. Pl. ÚS 37/03: *„K odmítnutí tvrzení navrhovatele o protiústavnosti ustanovení § 131 odst. 1 o. s. ř. v části vyjádřené slovy "a jestliže s tím souhlasí účastník, který má být vyslechnut" vedou Ústavní soud, jak blíže rozvedeno dále, dva zásadní argumenty. Argument první se odvíjí od klíčové zásady, dle níž sporné občanské soudní řízení vychází ze zásady projednací. Argument druhý je obsažen v důsledku plynoucím z citovaného ustanovení § 131 o. s. ř., v souladu s nímž je úspěch procesní strany podmíněn povinností tvrzení a na ni navazující povinností důkazní a jim odpovídajícími korelátů v podobě břemene tvrzení a břemene důkazního. Z této zásady potom plyne – zejména a tím spíše v situaci, kdy případně nastane procesní stav non liquet – ten důsledek, že každá procesní strana je povinna, není-li právním předpisem stanoveno jinak, dokazovat skutečnosti odpovídající znakům právní normy, která je této straně příznivá a které se dovolává. Pokud se jí to nepodaří, projeví se to tím, že je nucena strpět nepříznivé procesní důsledky v podobě neúspěchu v soudním sporu. Z takto naznačené argumentace vyplývá, že napadená část ustanovení § 131 odst. 1 o. s. ř. vyjádřené slovy "a jestliže s tím souhlasí účastník, který má být vyslechnut" není v rozporu s ústavním pořádkem ...“*

Je potřeba si také uvědomit rozdíl mezi důkazním prostředkem účastnickým výsledkem v řízení sporném a nesporném. V nesporném řízení neplatí, že tento důkaz lze provést pouze v případě, že nelze dokazovanou skutečnost prokázat jinak a také, na rozdíl od řízení sporného, není vázán na souhlas účastníka řízení s jeho výsledkem. U nesporných řízení je výsledek

účastníka řízení prováděn zpravidla vždy. Současně pro případ, že účastník řízení odmítne vypovídat nebo odpovídat na některé dotazy, nemůže mu být uložena pořádková pokuta.

Od výsledku účastníka řízení se musí odlišit jeho projevy činěné v rámci řízení. Zásadním rozdílem je to, že účastnický výsledek je důkazním prostředkem, tak jak prostředky další, a tedy dle § 125 o.s.ř. se jedná o prostředek, jímž lze zjistit stav věci. Výsledek účastníka má tedy prokázat nebo vyvrátit tvrzené skutečnosti stranou sporu. Naproti tomu jednotlivá písemná podání a ústní přednesy učiněné v řízení jsou prostředkem, kterým účastník předkládá soudu tvrzení a stanoviska, která mají být důkazními prostředky prokázány.

Po tom, co jsou splněny podmínky pro provedení důkazu výsledkem účastníka řízení, soud jeho provedení nařídí a je povinností účastníka řízení se k výsledku dostavit. Stíhá ho stejná povinnost jako předvolaného svědka. Účastníku řízení, který se odmítne dostavit, by jako sankce přicházelo do úvahy předvedení nebo pořádková pokuta. V souladu se zákonem je výsledek účastníka řízení prováděn stejným způsobem jak výsledek svědka.¹⁸⁶ Na rozdíl od svědecké výpovědi nehrozí účastníku řízení sankce v podobě trestního stíhání za jeho nepravdivou výpověď.

2.8. DALŠÍ DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY

Ve smyslu § 125 o.s.ř. může být důkazem vše, čímž lze zjistit stav věci. Na základě uvedeného se za důkaz považují např. nahrávky audiovizuální, nahrávky telefonních rozhovorů, příspěvky uveřejněné na sociálních sítích, emailová komunikace, nosiče CD a DVD apod.

Jiným důkazním prostředkem je také provedení důkazu spisem z jiného řízení. Na případné výsledky svědků, které byly v tomto jiném řízení k důkazu provedeny, se nahlíží jako na jiný důkaz, nikoliv jako na důkaz svědeckou výpovědí.¹⁸⁷ S důkazem spisem z jiného řízení jsem se setkala např. v dědickém řízení, kde předmětem bylo posouzení platnosti vydědění, kde se opatrovníckým spisem dědice jako rodiče prokazovaly skutečnosti svědčící o splnění podmínek vydědění, které v listině o vydědění uvedl zůstavitel.

¹⁸⁶ § 131 odst. 3 ve spojení s § 126 odst. 3 o.s.ř.

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 7. 2001 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 2547/98.

U posouzení přípustnosti uplatnění důkazů videonahrávkami, nahrávkami telefonních hovorů a jiných hlasových nahrávek se zohledňuje zejména jejich zásah do soukromí zaznamenávané osoby. Tato problematika je upravena v § 84 a násl. OZ a vychází z Listiny základních práv a svobod, která toto právo řadí mezi základní lidská práva a svobody¹⁸⁸. Úprava občanského práva¹⁸⁹ týkající se uvedených záznamů uvádí: „*Zejména nelze bez svolení člověka narušit jeho soukromé prostory, sledovat jeho soukromý život nebo pořizovat o tom zvukový nebo obrazový záznam, využívat takové či jiné záznamy pořízené o soukromém životě člověka třetí osobou, nebo takové záznamy o jeho soukromém životě šířit.*“ Jak vyplývá z uvedené citace, při použití záznamů projevů osobnostní povahy jako důkazu je potřebné analyzovat pro každý konkrétní případ intenzitu zásahu do soukromí dotyčné osoby na straně jedné a účel pořizování záznamu, zjednodušeně řečeno, zda tento účel převažuje nad ochranou soukromí, na straně druhé. Na toto pamatuje občanský zákoník v §§ 88 až 90. Svolení tak dle citovaného ustanovení není potřeba v případě, že se jedná o jejich pořízení nebo použití k výkonu nebo ochraně jiných práv nebo právem chráněných zájmů nebo se toto činí na základě zákona k úřednímu účelu nebo v případě, že někdo veřejně vystoupí v záležitosti veřejného zájmu; také k vědeckému nebo uměleckému účelu a pro tiskové, rozhlasové, televizní a obdobné zpravodajství.

V návaznosti na téma této disertační práce se budu dále zabývat možností absence svolení v případě, že jsou nahrávky pořízené a použité k výkonu nebo ochraně jiných práv nebo právem chráněných zájmů a následně jsou použity k důkazu v civilním soudním řízení.

Nejprve, při použití důkazu nahrávkou, je, jak výše nastíněno, nutné zjistit, zda se jedná o přípustný důkaz. Posuzuje se, zda jsou splněny podmínky jeho pořízení v souladu se zákonem, tedy jestli zájem na ochraně práv zaznamenávané osoby musí pro tento případ

¹⁸⁸ čl. 13 Listiny základních práv a svobod: „*Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.*“

¹⁸⁹ § 86 věta druhá OZ

ustoupit ochraně práv osoby, která záznam pořizuje.¹⁹⁰ Je-li test přípustnosti splněn, přichází na řadu provádění důkazu. Zpravidla se důkaz provádí jeho přehráním v soudní síni. Je možné, aby byl přehrán celý záznam, případně účastník řízení, který jeho provedení navrhuje, soudu sdělí časové úseky, které jsou pro řízení podstatné a které požaduje provést. Zpravidla se provádí důkaz videonahrávkou nebo záznamem telefonického rozhovoru, včetně hovoru monitorovaného a záznamem běžného rozhovoru.

Ústavní soud České republiky se věnoval této problematice opakovaně. Z jeho jednotlivých nálezů, ze kterých při rozhodování vycházel také Nejvyšší soud České republiky¹⁹¹, vyplývá, že pro užití nahrávky v soudním řízení je tedy s ohledem na posouzení zásahu do dotčených práv účastníků záznamu podstatné, zda se jedná o soukromou konverzaci, nebo veřejnou; zda se jedná o užití účastníkem, který je ve slabším postavení.

Použije-li důkaz nahrávkou, pořizenou bez vědomí všech zúčastněných osob, ten, kdo je v postavení slabší strany (zpravidla se jedná o zaměstnance), je tento důkaz přípustný.¹⁹² Přípustný je také důkaz nahrávkou, která zachycuje záznam hovorů, ke kterým dochází při výkonu povolání, obchodní nebo veřejné činnosti.¹⁹³ Přípustný je dle Ústavního soudu České republiky také důkaz záznamem monitorovaného telefonického rozhovoru, jenž je pořizován v rámci podnikatelské činnosti.¹⁹⁴

Ohledně záznamu běžných telefonických rozhovorů odkazují na odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 1224/2004¹⁹⁵: „*V případech (privátních telefonických hovorů), kdy volající oslovuje volaného telefonního účastníka, dává tím především podnět ke komunikaci mezi těmito účastníky telefonního hovoru, a fakticky tak i vstupuje do soukromí volaného účastníka se všemi z toho plynoucími konsekvencemi. K tomu přistupuje fakt, že volající k telefonátu využívá soudobých technických*

¹⁹⁰ srov. náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 27. 2. 2018 ve věci vedené pod sp. zn. II.ÚS 2299/17: „*obecné soudy musí nejprve rozpoznat, která základní práva jednotlivých účastníků sporu jsou ve hře, a poté, s přihlédnutím ke všem rozhodným okolnostem daného případu, musí soudy rozhodnout tak, aby, je-li to možné, zůstalo zachováno z obou základních práv co nejvíce, a není-li to možné, pak dát přednost tomu základnímu právu, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti, resp. obecný princip*“

¹⁹¹ např. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 5. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 64/2004, dále rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 6. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 3717/2008.

¹⁹² náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 9. 12. 2014 ve věci vedené pod sp. zn. II.ÚS 1774/14.

¹⁹³ rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 5. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 64/2004.

¹⁹⁴ náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 27. 2. 2018 ve věci vedené pod sp. zn. II.ÚS 2299/17.

¹⁹⁵ rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 12. 2004 ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 1224/2004.

prostředků, o nichž je obecně známo, že samy mohou být vybaveny řadou technických funkcí - např. telefonní přístroje mimo jiné např. funkcí "hlasitý telefon hands – free" (umožňující především větší komfort při telefonování), nebo funkcí "nahrávání hovoru" (mající zejména význam pro snadnější upamatování si obsahu uskutečněného telefonního rozhovoru), apod. Je též známo, že takto technicky vybavené telefony lze běžně a legálně opatřit mimo jiné ve značkových obchodech poskytovatelů telefonních služeb v České republice. Volající proto hovor iniciuje za situace obecné povědomosti o možnosti, že takový hovor může být technickou cestou druhým účastníkem zaznamenáván (dovolací soud zde odhlíží od alternativy, kdy by hovor případně zaznamenával sám volající, neboť v posuzované věci se o takový případ nejedná). Pokud pak volající přesto telefonát uskutečňuje za těchto předpokladů, lze dovozovat, že tím současně konkludentně souhlasí i s možným pořízením zvukového záznamu tohoto telefonátu (neprojeví-li přitom ovšem opak).“ V souladu s tímto vývojem rozhodovací praxe soudů vyvstává otázka nutnosti obdobné úpravy v občanském právu. Občanské právo totiž upravuje základní občanskoprávní vztahy a z tohoto důvodu s ním přichází do styku právní laici, kterým zpravidla není znám vývoj soudní praxe a obecný přístup soudů k řešení jednotlivých právních otázek. Telefonující se tak může mylně domnívat, že to, co v rámci hovoru druhému sdělí, je soukromé a nemůže být nikde použito, nebo se na druhé straně domnívá, že zaznamenaný hovor použít nemůže, jelikož ho získal dle svého vědomí protiprávním jednáním. Tento můj názor vychází z praxe, kdy jsem účastníky řízení opakovaně dotazována na možnosti použití důkazu nahrávkou, kdy se zpravidla mylně domnívají, že tyto nahrávky užít nelze, přičemž není výjimečným názor, že nahrávky jsou obecně nepoužitelné.

S ohledem na vývoj současné techniky je také podstatné zabývat se užitím informací získaných ze sociálních sítí. *„Povaha sociální sítě Facebook není jednoznačně soukromá či veřejná. Vždy záleží na konkrétních uživateli, jakým způsobem si míru soukromí na svém profilu, případně přímo u jednotlivých příspěvků, nastaví. Prostřednictvím této sítě může uživatel komunikovat pouze s jediným dalším uživatelem, a to aniž by tuto komunikaci mohli vidět, či do ní zasahovat, ostatní uživatelé. Taková komunikace by pak jistě mohla být považována za ryze soukromou, byť uskutečněnou prostřednictvím sociální sítě využívané miliardou uživatelů. ... Uživatel sociální sítě Facebook však má možnost učinit svůj profil také zcela veřejným a tedy přístupným všem uživatelům sociální sítě Facebook, případně i všem*

*uživatelům sítě internet.*¹⁹⁶ Citovaný náleží Ústavního soudu ČR, byť se jedná o věc trestněprávní, je aplikovatelný také pro právo civilní. Jsou zde stanoveny mantinely soukromí projevů na sociálních sítích. Z uvedeného vyplývá, že zásah do soukromí souvisí s tím, že sám uživatel určuje, zda se jedná o soukromé příspěvky nebo příspěvky veřejné a v této souvislosti tak k nim může veřejnost také přistupovat. V případě, že se jedná o příspěvek, který uživatel sám označil jako veřejný a zpřístupnil ho tak neomezené skupině osob, sám tak dal najevo vůli, že se nejedná o příspěvek soukromý. Příspěvky na sociálních sítích lze v praxi k důkazu použít například k prokazování majetkových poměrů účastníka řízení, k prokázání časových souvislostí, k prokázání vztahů s jinými osobami apod.

¹⁹⁶ náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 30. 10. 2014 ve věci vedené pod sp. zn. III.ÚS 3844/13.

3. PROCESNÍ POVINNOSTI A BŘEMENA

Účastníku řízení, a to v kterémkoliv procesním postavení, ať již na straně žalobce nebo žalovaného, jsou jako základní procesní povinnosti v soudním řízení zákonem dány povinnosti tvrdit a prokazovat, tedy povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Jedná se o dvě zásadní procesní povinnosti účastníka řízení, neboť v konečném důsledku na jejich splnění závisí míra úspěchu ve věci za předpokladu, že je nárok, resp. obrana, oprávněný.

Na tyto povinnosti navazují odpovídající břemena, a to břemeno tvrzení a důkazní břemeno. Splnění těchto povinností a unesení souvisejících břemen vychází z odpovědnosti účastníka řízení za výsledek řízení, tedy zda soud na základě účastníkem řízení přednesených tvrzení a navazujících důkazů, jestliže unese současně břemeno tvrzení a břemeno důkazní, rozhodne spor v jeho prospěch či neprospěch.

Povinnost tvrzení lze charakterizovat jako povinnost účastníka řízení soudu sdělit tvrzení relevantní pro rozhodnutí ve věci a povinnost důkazní znamená povinnost navrhnout soudu k prokázání svých tvrzení důkazy, které umožní soudu ve věci rozhodnout. Je nutné, aby účastník řízení splnil obě povinnosti, tedy aby tvrdil a současně prokazoval. Jestliže by totiž něco účastník tvrdil, ale soudu by k tomuto tvrzení neoznačil potřebné důkazy, nejednalo by se o tvrzení prokázané, tedy z pohledu soudu o tvrzení pro jeho rozhodnutí ve věci samé relevantní. Soudu ve věci rozhodujícímu je potřeba účastníkem řízení skutkově předeštířit, z čeho jeho nárok nebo obrana vychází, a současně také každé toto tvrzení opatřit příslušným důkazem.

Důsledkem nesplnění povinnosti tvrzení anebo důkazní povinnosti, případně nesplnění obou povinností současně, je zpravidla neúspěch ve sporu, který může nastat jak na straně žalobce, tak na straně žalovaného. Za předpokladu, že by se dalo povinnost tvrzení považovat za splněnou, ale navazující povinnost důkazní by splněna nebyla, má její nesplnění stejný procesní důsledek jako v případě nesplnění povinnosti tvrzení, a tedy ztrátu sporu.¹⁹⁷ Jestliže

¹⁹⁷ Uvedené platí za situace, že strana řízení, která nesplnila důkazní povinnost, také neunesla důkazní břemeno. V této souvislosti je potřeba připomenout, že nesplnění důkazní povinnosti neznamená v každém případě také

uvažujeme o tom, že nebyla splněna povinnost důkazní, nebude z procesního hlediska tvrzení prokázáno, což se v rozhodování soudu narozdíl od nesplnění povinnosti tvrzení projeví tak, že soud v odůvodnění rozhodnutí uvede, že byť bylo tvrzeno, nebylo ale prokázáno. Za situace, že nebude splněna povinnost tvrzení, soud bude konstatovat, že povinnost nebyla splněna, tedy že účastník neuvedl tvrzení pro podporu svého nároku a že strana sporu neunesla břemeno tvrzení.

Může se jevit, že pro účastníka řízení je „podstatnější“ splnění povinnosti důkazní. Tento názor vychází to z toho, že když účastník předloží soudu důkaz bez tvrzení, náprava tohoto stavu je vždy možná, resp. se jedná o jednodušší postup zhojení vady, neboť k důkazu lze za všech okolností tvrzení účastníkem řízení doplnit, i když až k výzvě soudu podle § 118a o.s.ř., ale v případě, že účastník řízení disponuje tvrzením, ale není schopen k tomuto označit potřebné důkazy, toto nelze nijak zhojit (za předpokladu, že se nejedná o skutečnosti, které nemusí být prokazovány). V praxi zpravidla nenastávají situace, že by účastník řízení ohledně předloženého důkazu již při jeho označení neuvedl, k jakému tvrzení se váže. Při sdělování důkazních návrhů je totiž pravidlem, že účastník řízení, resp. jeho právní zástupce současně uvádí, co konkrétně má být tímto důkazem prokázáno, tedy sděluje tvrzení, na které tyto důkazy mají navazovat, a tak jej prokázat.

Jak již bylo zmíněno, na tyto povinnosti se vážou odpovídající břemena, a to břemeno tvrzení a důkazní břemeno. Tato břemena vyjadřují odpovědnost účastníka řízení za to, že soud se o důkazech a tvrzeních, relevantních pro rozhodnutí ve věci, dozví. Břemeno tvrzení tak konkrétně znamená, že účastník je odpovědný za to, zda se soud potřebnou skutečnost dozví; a když toto břemeno neunes, půjde rozhodnutí k jeho tíži. Důkazní břemeno znamená, že účastník nese odpovědnost za to, že k jeho tvrzením budou předloženy důkazy je podporující. Jestliže účastník řízení důkazní břemeno neunes, znamená to rozhodnutí v jeho neprospěch, tedy ztrátu sporu.

Podstatné je také důsledné rozlišení důkazní povinnosti a důkazního břemene, neboť se

neunesení důkazního břemena. Účastník řízení totiž může důkazní břemeno unést i za situace, že nesplnil svou povinnost důkazní, a to zejména při aktivitě soudu v rámci dokazování, kdy zákon soudu umožňuje, aby provedl i jiné nežli účastníky řízení navrhané důkazy (§ 120 odst. 2 o.s.ř.), případně jestliže takový důkaz předloží druhá ze stran řízení. Postačí totiž, že soud důkazem disponuje, přičemž není rozhodné, kdo soudu důkaz předložil. – srov. také WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. strana 250.

nejedná o totožný jev. Důkazní povinnost, jak bylo výše uvedeno, je plněna předkládáním důkazů k podpoře tvrzení účastníka řízení, je to jakýsi automatizovaný postup, jehož výsledkem má být předložení konkrétních důkazů. Nicméně po tomto soud vyhodnocuje, zda předloženými důkazy došlo k unesení důkazního břemene, tedy zda účastník řízení těmito důkazy prokázal soudu to, co je potřebné pro vyhovění jeho návrhu. Vedle toho ovšem soud v rámci posouzení usnesení důkazního břemene vyhodnocuje také jiné důkazy, které nebyly předloženy účastníkem řízení, který pro úspěch ve sporu musí důkazní břemeno unést, a to ty, které buď získal ze své činnosti dle § 120 odst. 2 o.s.ř., případně tím, že mu byly předloženy protistranou. I za okolností, že účastník řízení nesplnil povinnost důkazní, je možné, aby důkazní břemeno unesl, neboť jak vyplývá z výše uvedeného, tyto důkazy, které jsou podstatné pro to, zda účastník důkazní břemeno unesl, nebo nikoliv, nemusejí pocházet výlučně od účastníka řízení, ale od soudu dle § 120 odst. 2 o.s.ř., nebo od druhého z účastníků řízení. Důkazní břemeno je následek výsledku dokazování, což je vyjádřeno tak, že je to odpovědnost za výsledek dokazování.¹⁹⁸

Tyto povinnosti a břemena se co do důsledků při jejich nesplnění, tedy odpovědnosti účastníka řízení za výsledek řízení, uplatňují ve sporných řízeních, tedy tam, kde se aplikuje zásada projednací. Z povahy věci je vyloučeno, aby následky za nesplnění obou povinností byly aplikovány v řízeních nesporných, kde má skutkový stav zjistit soud ze své úřední povinnosti, a to na základě zásady vyšetřovací. V nesporných řízeních nese za úplné zjištění skutkového stavu odpovědnost soud.

3. 1. POVINNOST TVRZENÍ A POVINNOST DŮKAZNÍ

Základní náležitostí návrhu na zahájení řízení dle § 79 odst. 1 o.s.ř. je to, že „*návrh musí kromě obecných náležitostí obsahovat ... vylíčení rozhodujících skutečností ...*“, čímž se po straně žalující požaduje plnění povinnosti tvrzení již při podání návrhu, jímž se řízení zahajuje. Jelikož se jedná o úpravu náležitostí návrhu na zahájení řízení, je logicky uplatnitelné pro žalobce. Tato procesní povinnost je ale upravena také v jiných ustanoveních občanského soudního řádu, kdy se jedná o ustanovení, která tuto povinnost vážou k účastníkům řízení

¹⁹⁸ srov. FIALA, Josef. *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. strana 58.

obecně. Konkrétně se jedná o ust. § 101 odst. 1 písm. a) o.s.ř.¹⁹⁹. Z uvedeného pro žalobce vyplývá, že i kdyby této své povinnosti nedostal v žalobě, procesní předpis mu umožňuje, aby tuto povinnost splnil dodatečně v průběhu řízení. Dodatečné splnění povinnosti tvrzení může nastat k výzvě soudu, nebo tak žalobce učiní z vlastní iniciativy, a to například jako reakci na vyjádření žalovaného. Mohou nastat situace, kdy žalobce v žalobě sdělí pouze tvrzení, která jsou dle jeho názoru pro základní specifikaci předmětu řízení dostačující, přičemž potřeba doplnění dalších tvrzení může vzejít ze strany soudu, případně z vlastní iniciativy účastníka řízení, když se jedná o reakci na tvrzení předložená žalovaným.

Jak lze dovodit z výše uvedeného ust. § 101 odst. 1 písm. a) o.s.ř. splnění povinnosti tvrzení se ukládá i žalovanému. Pro žalovaného logicky nastává okamžik plnění povinnosti tvrzení v jiný moment nežli pro žalobce, a to z procesního hlediska až po zahájení řízení, kdy tak má učinit ve vyjádření k žalobě.

Ve výše citovaném ustanovení § 101 odst. 1 písm. a) o.s.ř. je ale také uvedeno, že povinnost tvrzení lze splnit uvedením skutečností i v průběhu řízení. Platí přitom ale, že tak musí být učiněno až do poučení soudu o nutnosti doplnění tvrzení účastníka řízení dle § 118a odst. 1 o.s.ř.²⁰⁰, případně do uplynutí lhůty, kterou mu soud k tomuto stanoví.

Další povinností, jejíž splnění zákon vyžaduje, je povinnost důkazní. Tato povinnost navazuje na povinnost tvrzení, což v praxi znamená, že účastník řízení má povinnost tvrdit a dále, aby tato tvrzení mohla být považována za prokázaná, tato tvrzení opatřit důkazy. V zákoně je povinnost tvrzení zakotvena vedle povinnosti tvrzení ve zmiňovaném § 79 odst. 1 o.s.ř. (náležitosti návrhu na zahájení řízení), přičemž toto ustanovení se váže k žalobci, kde je přímo uvedeno, že návrh musí kromě obecných náležitostí obsahovat také „*označení důkazů, jichž se navrhopatel dovolává*“. Povinnost důkazní je nadto dále pod tímto názvem přímo uvedena v dalších ustanoveních občanského soudního řádu, konkrétně v § 120 odst. 1 o.s.ř.²⁰¹, na který

¹⁹⁹ § 101 odst. 1 písm. a) o.s.ř.: „*K tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení, jsou účastníci povinni zejména a) tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti; neobsahuje-li všechna potřebná tvrzení žaloba (návrh na zahájení řízení) nebo písemné vyjádření k ní, uvedou je v průběhu řízení.*“

²⁰⁰ § 118a odst. 1 o.s.ř.: „*Ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy.*“

²⁰¹ § 120 odst. 1 o.s.ř.: „*Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud rozhoduje, které z navrhopaných důkazů provede.*“

odkazuje § 101 odst. 1 písm. b) o.s.ř. Z posledních dvou zmiňovaných ustanovení výslovně vyplývá, že tyto se vztahují nikoliv pouze na žalobce (navrhovatele), ale také na žalovaného, který tak má učinit v rámci svého vyjádření k žalobě. Obě ustanovení totiž ohledně subjektů povinných ke splnění důkazní povinnosti užívají pojmu „účastníci“.

Obdobně jak je to u výzvy a poučení ohledně splnění povinnosti tvrzení dle § 118a odst. 1 o.s.ř., upravuje poučovací povinnost soudu ve vztahu ke splnění povinnosti důkazní ve formě již výzvy k jejímu splnění odst. 3 zmiňovaného ustanovení o.s.ř.²⁰² Tato výzva pro vyzývaného účastníka předznačuje, že s velkou pravděpodobností, za předpokladu, že žádný další pro rozhodování soudu relevantní důkazní návrh neučiní, že rozhodnutí soudu ve věci samé bude v jeho neprospěch, a to z důvodu, že tímto účastníkem nebyly soudu předloženy důkazy, které by odůvodňovaly rozhodnutí soudu v jeho prospěch. Jestliže účastník řízení tuto výzvu nesplní, má to s velkou pravděpodobností za důsledek neusnesení důkazního břemena, a tedy ztrátu sporu, případně částečnou ztrátu, lze-li předmět řízení rozdělit.

Za jakých okolností je poučení dle § 118a odst. 3 o.s.ř. namísto rozebírá také judikatura: *„Poučení o důkazní povinnosti podle ustanovení § 118a odst. 3 o. s. ř. soud poskytne nejen účastníku, který dosud o sporném tvrzení neoznačil žádný důkaz nebo který sice o svém sporném tvrzení důkaz označil, avšak jde o důkaz zjevně nezpůsobilý prokázat sporné tvrzení, ale i tehdy, provedl-li ohledně sporného tvrzení účastníkem navržené důkazy, jestliže jimi nedošlo k jeho prokázání a jestliže proto (z důvodu neunesení důkazního břemene) by účastník nemohl být ve věci úspěšný.“*²⁰³

V souladu s judikaturou se tak tato výzva činí vůči účastníku řízení nejen pouze tehdy, když důkaz nepředložil, nebo důkaz předložil, a ten sporné tvrzení není schopen prokázat, ale také tehdy, jestliže navrhovaný důkaz ke spornému tvrzení proveden byl, ale tvrzení neprokázal. Z judikatury vyplývá, že se soud nemůže spokojit se skutečností, že účastník řízení důkaz předložil, a dále se nezabývat jeho výpovědní hodnotou ve vztahu k jeho schopnosti konkrétní skutečnosti prokázat, ale musí zkoumat také kvalitativní stránku důkazu a na základě

²⁰² §118a odst. 3 o.s.ř.: „Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrhł důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy.“

²⁰³ Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2012 ve věci vedené pod sp. zn. 31 Cdo 619/2011.

takového posouzení, jestliže zjistí, že konkrétní důkaz skutečnost neprokazuje, účastníka řízení k úplnému splnění důkazní povinnosti vyzvat. Pouhá skutečnost, že k předložení důkazů došlo, povinnosti poučovat dle ustanovení § 118a odst. 3 o.s.ř. soud nezbavuje. Při nesprávné teoretické analýze této povinnosti soudu se může zdát, že judikaturní výklad splnění povinnosti soudu je natolik široký, že soud zbytečně zatěžuje, neboť její uplatnění vyžaduje nikoliv pouze konstatování, že důkaz byl předložen, ale současně také musí soud správně vyhodnotit kvalitativní stránku důkazu. Na druhou stranu je ale ovšem potřebné s tímto pracovat v dalších souvislostech, a tedy že takové poučení je nutné činit s ohledem na to, že je povinností soudu o nároku závazně rozhodnout, když tak činí pouze na základě účastníkem řízení předložených důkazů. Poučovací povinnost je tak odrazem situace, kdy ve sporném řízení má soud vždy povinnost rozhodnout, dostatečně zjistit skutkový stav bez jakýchkoliv pochybností a současně tak může činit pouze na základě toho, co bylo účastníkem předloženo. Tato poučovací povinnost dává soudu a také účastníkům řízení záruku, že soud učinil vše pro to, aby prostřednictvím účastníků řízení zajistil vše podstatné pro spravedlivé rozhodnutí soudu. V zájmu zachování spravedlnosti řízení je tak potřeba trvat na důsledném plnění této poučovací povinnosti soudem.

Jestliže účastník řízení nesplní výše uvedenou výzvu soudu, nastává další poučení soudu stran nutnosti předložení důkazů, přičemž tato výzva je výzvou poslední, neboť se jedná ze zákona o koncentraci řízení dle § 118b o.s.ř. V praxi se jedná o výzvu, která zpravidla bezprostředně následuje po učinění výzvy dle § 118a odst. 3 o.s.ř., jestliže tato výzva nebyla soudem učiněna písemně, ale při jednání ve věci. Je nutné ovšem konstatovat, že zákon nabízí soudu dostatek prostoru pro to, aby účastníka řízení „donutil“ k předložení všech tvrzení a důkazů v dostatečném časovém předstihu před rozhodováním soudu, tedy nikoliv až výzvou koncentrační. Při vynakládání veškeré pečlivosti soudu by tak již tato výzva dle § 118b o.s.ř. měla být pouze formálním poučením soudu o důsledcích nesplnění důkazní povinnosti, neboť účastník řízení by již všechny své důkazní návrhy a doplnění tvrzení vyčerpал při reakcích na předchozí, byť neformální, výzvy soudu. Při ideálním stavu vedení řízení by tak případná výzva dle citovaného ustanovení měla být pouhou formalitou.

Mám za to, že s ohledem na požadavek rychlosti a hospodárnosti řízení je vhodné povinnost tvrzení a důkazní povinnost splnit již v samotném žalobním návrhu. Děje se tak zpravidla u „jednoduchých“ žalob, např. žaloby na plnění z důvodu neuhrazené faktury, kdy žalobce disponuje všemi podklady a není zde důvod, ani taktický, řízení prodlužovat a

oddalovat tak konečné uspokojení žalovaného nároku.

Vedle požadavku na rychlost a hospodárnost řízení má výše uvedená teze, spočívající ve splnění zmiňovaných povinností žalobcem již v žalobě, zásadní význam zejména za situace, kdy žalobce předpokládá, že do budoucna by mohlo hrozit, že výkon pravomocného a vykonatelného rozsudku bude ohrožen. Ke zmaření výkonu rozhodnutí může dojít s ohledem na délku řízení, kdy se přirozeným plynutím času může uplatněný a soudem přiznaný nárok stávat více nedobytným. Jedná se zpravidla o méně solventní dlužníky na straně žalované, u kterých lze s během času předpokládat, že do budoucna budou jejich závazky, i k jiným věřitelům, spíše přibývat nežli ubývat a nelze také vyloučit, že u nich dojde například k zahájení jiných exekučních řízení vyplývajících z jiných exekučních titulů nebo také k zahájení insolvenčního řízení. Rychlost řízení má také nemalý význam i ve sporech jiné povahy nežli na finanční plnění, kdy se jedná např. o nemovitosti nebo splnění jiné nežli peněžité povinnosti žalovaného, kupříkladu věc vydat apod. Zde totiž plynutím času může vznikat škoda na věcech, o nichž se v řízení jedná, přičemž se může jednat o škodu nevratnou, a ekvivalent úhrady škody škůdcem (žalovaným) ve prospěch žalobce by pro žalobce nebyl vyhovující, když nadto není vyloučeno, že ohledně této škody by muselo probíhat další soudní řízení.

Z povahy obou procesních povinností vyplývá, že povinnost tvrzení v jistém slova smyslu předchází povinnosti důkazní. Povinnost důkazní, tedy povinnost navrhnout konkrétní důkazy k prokázání tvrzeného skutkového stavu, se vztahuje ke konkrétním skutkovým tvrzením, a to pouze těm, které účastník sám soudu sdělil, nikdy se tato povinnost nevztahuje k tvrzením předneseným protistranou. Jestliže účastník řízení hodlá předložit důkaz k prokázání nepravdivosti tvrzení protistrany, činí tak nové (své vlastní) tvrzení a také k tomuto předkládá důkazy. Tyto důkazy tak mohou být předkládány k tvrzením protistrany, ale pouze v rámci dovození tvrzení z tvrzení prvotního, které učinila protistrana.

Jak vyplývá z výše uvedeného, nejdříve musí být tvrzen skutkový stav, který odpovídá znakům skutkové podstaty materiální normy, ze které se nárok dovozuje, aby tak mohl být prokazován předložením důkazů. Jedná se o pečlivou práci, která spočívá v subsumování konkrétního skutkového stavu pod skutkovou podstatu právní normy. Takto se dovodí skutečnosti, které je soudu potřeba tvrdit. Následně se k tomuto, z případného množství důkazů předložených klientem advokátovi, extrahují pouze ty, které souvisí s konkrétním tvrzením. Nicméně, aby konkrétní sdělení účastníka řízení mělo povahu tvrzení, které bude mít význam

pro rozhodování soudu z hlediska výsledku sporu, tedy toho, zda uplatněnému nároku poskytne soudní ochranu nebo nikoliv, je nutné, aby to, co je tvrzeno, bylo také důkazně doloženo, a to tak, aby to tvrzení odpovídalo, tedy jej podporovalo. Jenom takové důkazně podložené tvrzení bude soud považovat za podklad pro rozhodnutí ve věci. Povinnost důkazní nelze splnit pouhým sdělením důkazu bez současného konkretizování tvrzení, které má být důkazem prokázáno. Nelze toto propojení ponechat na soudu, je potřeba, aby účastník řízení vždy sdělil, co důkazem prokazuje, neboť toto je jeho povinností. V opačném případě soud návrh na provedení důkazu zamítne, neboť jeho provedení nebude důvodné, když ani nelze dovést jaké konkrétní tvrzení má důkaz prokazovat.

S tvrzením, které se nepodaří prokázat důkazy, bude soud pracovat jen v tom směru, že zkonstatuje, že byť účastník tvrdil, nepodařilo se mu toto tvrzení prokázat. Jinak s takovým tvrzením soud nenaloží. Výjimkou by mohlo být tvrzení, které je natolik spjaté s jinými uvedenými a důkazně podloženými tvrzeními, že tvrzení důkazně neprokázané je možné považovat za prokázané ve spojení s těmito jinými tvrzeními jako jejich součástí.

Požadavek na dostání povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní má své logické opodstatnění, neboť soud, který je nezávislým třetím ve sporu, nemůže z povahy věci znát všechny okolnosti, které mají vést k rozhodnutí ve věci. Podstatné okolnosti a k tomu také jednotlivé důkazy musí být soudu předestřeny účastníky řízení, když sporné řízení je ovládáno zásadou projednací. Je v zájmu žalobce, aby soudu podal vysvětlení toho, z jakého důvodu žalovaný nárok uplatňuje, včetně jeho důkazního odůvodnění. Uvedené je samozřejmě také v zájmu žalovaného, aby že v případě, že tvrzeními a důkazy, které žalobu vyvrací, disponuje, tyto v rámci soudního řízení uplatnil, jinak mu hrozí, že soud žalobě vyhoví (za předpokladu, že žalobcem uplatněný nárok bude soudem považován za uplatněný po právu).

V rámci sporného řízení, kdy proti sobě stojí žalobce a žalovaný, tedy dva subjekty, s rozlišnými názory na věc, je také rozsah jejich procesních povinností jiný. Znamená to, že jelikož zájmy těchto účastníků řízení jsou zpravidla protichůdné, bude také tomu odpovídat rozsah povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní. Žalobce bude tvrdit a prokazovat skutečnosti, ze kterých dovozuje oprávněnost svého nároku. Povinnost tvrzení a povinnost důkazní na straně žalovaného bude ale v jiných intencích. Tímto myslím, že pro sporná řízení a pro spor v obecném slova smyslu je typické, že strana žalovaná bude tvrdit skutečnosti protichůdné, případně zcela jiné, které nemají v tvrzeních žalobce podkladu, které tak posouvají povinnost

tvrzení a důkazní žalovaného do jiného okruhu skutečností, které musí tvrdit a prokazovat, než jak je tomu u žalobce. Žalovaný tak plní vlastní povinnost tvrzení a důkazní povinnost, přičemž se může jednat o tvrzení, která jsou proti tvrzením žalobce protichůdná, anebo jsou to tvrzení, která od žalobce vůbec ani nezazněla, případně také tvrzení, které tvrzení žalobce modifikují a dávají jím tak jinou výpovědní hodnotu, nežli zamýšlel žalobce.

„Účastníci mají povinnost tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti. Okruh takových skutečností je určován hypotézou hmotněprávní normy, jíž se sporný právní vztah řídí; tato norma určuje jednak rozsah důkazního břemene, tj. okruh skutečností, které musí být jako rozhodné prokázány, jednak nositele důkazního břemene, a to v závislosti na tom, jak vymezuje práva a povinnosti účastníků hmotněprávního vztahu. Tvrdí-li účastník rozhodné skutečnosti, tedy splní-li povinnost tvrzení, je následně zatížen povinností důkazní, tj. povinností označit důkazy potřebné k prokázání tvrzení, na kterých zakládá uplatněné právo nebo obranu proti němu.“²⁰⁴

Jak také uvádí autor Macur, účastník řízení má důkazní povinnost pouze ohledně tvrzení, které uvádí sám. Tuto povinnost nemá ohledně tvrzení svého odpůrce. Dle Macura by to v případě, že by tomu bylo naopak, vedlo k oslabení základní hybné síly celého procesu, kterou je soupeření sporných stran, z nichž každá sleduje své vlastní procesní zájmy protikladné zájmům druhé procesní strany. Jen taková aktivita účastníků je zárukou toho, že bude shromážděn dostatečný skutkový materiál k tomu, aby soud mohl v souladu se zásadou materiální pravdy vynést rozhodnutí odpovídající skutečným hmotněprávním poměrům.²⁰⁵

Výše uvedený výklad plnění povinnosti tvrzení a důkazní se vztahuje ke sporným řízením. Jiná situace ohledně zmiňovaných povinností je v rámci řízení nesporného, které je založeno na odlišných principech než řízení sporné. V nesporném řízení, které bylo zahájeno bez návrhu, nevzniká povinnost tvrzení žádnému účastníkovi řízení. Jestliže ovšem v takovém druhu řízení podává návrh účastník řízení, je povinen v rámci podání návrhu určit předmět řízení, čímž tedy plní i povinnost tvrzení.

²⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 4. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. 33 Cdo 4378/2008.

²⁰⁵ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984., strana 40

3. 2. BŘEMENO TVRZENÍ

Účastník řízení má povinnost soudu sdělit veškeré skutečnosti vážící se ke skutkové podstatě právní normy, kterou odůvodňuje svůj návrhem uplatněný nárok. Jak bylo již výše uvedeno, tato povinnost vychází z ust. § 79 odst. 1 o.s.ř. a § 101 odst. 1 o.s.ř.

Břemeno tvrzení je spjato s povinností tvrzení. Je odpovědností účastníka řízení za to, že soud ve věci rozhodující se podstatná tvrzení dozví, tedy že mu je účastník řízení přednese. Jestliže tak neučiní a břemeno tvrzení neunes, vystavuje se riziku ztráty sporu. Nastává zde ale i jiná možná situace, a totiž, že účastník řízení, v jehož prospěch daná tvrzení jsou, tato tvrzení nepřednesl, ale učinila je jeho protistrana. To znamená, že daný účastník břemeno tvrzení neunesl, neboť tvrzení nepřednesl, ale jelikož se tyto skutečnosti soud dozvěděl od druhého z účastníků, a jsou současně v jeho prospěch, nebude to pro něj znamenat ztrátu sporu. To platí za situace, že je tento účastník od protistrany převezme. Soud v rámci rozhodování a činění si názoru na věc nepřihlíží k tomu, zda tvrzení činí ten z účastníků, který je zatížen břemenem tvrzení, ale zda tvrzení bylo předneseno.²⁰⁶

Břemeno tvrzení tíží toho z účastníků řízení, pro kterého by netvrzení nějaké pro řízení podstatné skutečnost znamenalo neúspěch ve sporu. Jelikož je sporné řízení ovládáno zásadou projednací, je výlučně odpovědností účastníka řízení soudu veškeré podstatné informace sdělit a učinit je tak součástí svého podání k soudu, případně součástí přednesu při jednání ve věci. Typicky se jedná například o tvrzení o neuhrazení pohledávky žalobce, kdy žalobce soudu tvrdí a důkazně podloží, že závazek na úhradu dlužné částky mezi účastníky řízení vznikl, k tomuto předloží smlouvu a případně také vystavenou fakturu na její úhradu. Žalovaný, jestliže toto tvrzení žalobce nepovažuje za pravdivé, nese odpovědnost za to, že se soud dozví o tom, že tento závazek uhradil. Toto tvrzení ale musí soudu přednést. Kdyby tak neučinil, neunesl by břemeno tvrzení, a v tomto důsledku by na jeho straně došlo ke ztrátě sporu.

Na rozdíl od povinnosti důkazní a důkazního břemena ohledně povinnosti tvrzení a odpovídajícího břemena platí, že zatímco u důkazů existují skupiny důkazů, které dle zákona není potřeba předkládat, u povinnosti tvrzení to neplatí. Zde se totiž uplatňuje to, že je potřeba

²⁰⁶ srov. MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984. strana 59.

tvrdit vše pro rozhodnutí podstatné, a to i tehdy, kdyby toto tvrzení vyplývalo např. z veřejné listiny. Ve sporném řízení neexistují situace, kdy by tato tvrzení doplňoval soud sám. Může se zdát, že pro účastníka řízení je splnění povinnosti tvrzení a unesení břemena tvrzení z hlediska jeho procesní aktivity dáno více na jeho odpovědnosti. Vycházím zde z toho, že pro účastníka řízení, který nepředložil všechny důkazy k tvrzením, a soud jej k doložení důkazů vyzve, je jejich doplnění jednodušší, neboť vlastně soud ho přímo k předložení důkazů naviguje. Nicméně ohledně přednášení tvrzení je tato situace komplikovanější v tom, že byť soud účastníka k učinění tvrzení, resp. jeho doplnění, vyzve, nemůže ale nikdy konkrétně vědět, jaká tvrzení by účastník předložit mohl, není to nijak systematicky ohraničeno. Toto platí ale za předpokladu, že účastník řízení základní tvrzení, která vyplývají z uplatněné právní normy soudu, sdělil, neboť u těchto tvrzení by teoretická možnost, že by soud věděl, co potřebuje dotvrdit, existovala. Naproti tomu důkazy směřují vždy k prokázání nějakého tvrzení, a tedy se jedná o ohraničený okruh, přičemž lze říci, že soud v některých případech neformálně účastníkovi příkladem sdělí, jakými důkazy lze případně tvrzení prokázat.

Důsledky neunesení břemena tvrzení ponese ta ze stran, která neučiní před soudem pro rozhodnutí potřebná tvrzení. Soud tak rozhodne v její neprospěch.

„Nedostatek potřebných tvrzení, jež soud nemůže v řízení získat jiným způsobem a uvést do řízení z úřední moci, má nepříznivé důsledky pro účastníka, který měl povinnost učinit potřebné tvrzení k odůvodnění svého návrhu.“ Takto definuje břemeno tvrzení Macur.²⁰⁷

*„Smyslem břemene tvrzení je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí věci, pro nečinnost účastníků (v důsledku nesplnění povinnosti uložené účastníkům ustanovením § 101 odst. 1 písm. a) o. s. ř.) nemohla být prokázána, neboť vůbec nebyla účastníky tvrzena.“*²⁰⁸

Obdobně jako tomu je u důkazního břemena a u důkazní povinnosti účastníka řízení, také zde soud využívá poučení k tomu, aby účastníka řízení „donutil“ tuto povinnost splnit a tím tedy unést břemeno tvrzení. Z judikatury se podává: *„K tomu, aby účastník v řízení dostál*

²⁰⁷ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984. strana 59.

²⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 7. 2020 ve věci vedené pod sp. zn. 29 Cdo 151/2018.

své povinnosti tvrzení, slouží poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 o. s. ř., které je soud povinen poskytnout účastníku, příp. jeho zástupci, jemuž účastník udělil procesní plnou moc (srov. § 32 odst. 3 o. s. ř.), vyjde-li v průběhu řízení najevo, že účastník nevylicil všechny rozhodné skutečnosti nebo je uvedl neúplně. Pouze tehdy, jestliže účastník ani přes řádné poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 o. s. ř. neuvede všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti, lze učinit závěr o tom, že neunesl břemeno tvrzení.“²⁰⁹ S uvedenou výzvou ovšem zpravidla k účastníkovi směřuje také současně výzva ke splnění důkazní povinnosti, resp. k unesení důkazního břemena, neboť byť by účastník řízení unesl břemeno tvrzení, je namíste dále, aby také unesl důkazní břemeno ohledně tohoto tvrzení. Kdyby tak neučinil a doplnil by pouze potřebná tvrzení, odůvodnění pro něj nepříznivého rozsudku by směřovalo na neunesení důkazního břemena, a nikoliv již na neunesení břemena tvrzení.

Břemeno tvrzení a důkazní břemeno jsou vzájemně propojeny. Břemeno tvrzení z logiky věci předchází důkaznímu břemenu. Jak již bylo výše uvedeno, nejprve je potřebné skutečnosti tvrdit, poté se dokazují. Jestliže tak nebude řádně tvrzeno, nezkoumá se dále samozřejmě splnění povinnosti důkazní, neboť se neví, co se má dokazovat. Ovšem jestli strana sporu povinnost tvrzení splní a unese břemeno tvrzení, až poté se rozhoduje, zda splnila také důkazní povinnost a unesla důkazní břemeno.

Stejně tak jako důkazní břemeno se břemeno tvrzení dělí na různé kategorie; dělení břemena tvrzení odpovídá dělení důkazního břemena. Jedná se o kategorizaci na objektivní a subjektivní břemeno tvrzení, dále pak na abstraktní a konkrétní; mezi konkrétní břemeno tvrzení řadíme také sekundární břemeno tvrzení.

Objektivní břemeno tvrzení stanovuje, jak má soud přistoupit z hlediska rozhodování k situaci, kdy nebyly učiněny pro řízení podstatné přednesy, nebo tyto byly pro jednoznačné rozhodnutí soudu a učinění si názoru o rozhodovaném nároku nedostatečné. V praxi to znamená, že jestliže účastník řízení nepředestře soudu tvrzení, na základě kterých by soud rozhodl v jeho prospěch, vede to ke ztrátě sporu tohoto účastníka. Subjektivní břemeno tvrzení určuje, který z účastníků má konkrétní tvrzení uvést. Účastníci řízení tak soudu přednášejí tvrzení, která odpovídají právní normě, ze které jejich nárok vychází, resp. které se dovolávají.

²⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 5. 2008 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 2725/2007.

Kategorizace na abstraktní a konkrétní břemeno tvrzení vychází ze stejných regulí, jak se to děje u důkazního břemena. To znamená, že abstraktní břemeno tvrzení je neměnné, nepřechází mezi účastníky řízení dle stavu dokazování. Obě strany řízení mají povinnost uvést všechny skutečnosti, které jsou v jejich prospěch. Konkrétní břemeno tvrzení (označováno také jako břemeno substancování) je tzv. plovoucí mezi stranami sporu dle aktuální procesní situace, které se s ohledem na přibývajících tvrzení a postup dokazování mění, jednou přechází na stranu žalobce, jednou na stranu žalovaného.

V souvislosti s kategorizací břemena tvrzení je potřeba se rovněž zamyslet nad charakterem tvrzení žalovaného, kterými popírá tvrzení žalobce. Na začátku řízení, kdy je povinností strany žalující uvést všechna tvrzení, tak jak to vychází z objektivního břemena tvrzení, je na posouzení soudu, zda všechna tvrzení uvedl nebo nikoliv. Jestliže žalobce tuto svou povinnost splní, bude na žalovaném, zda bude činit nějaká tvrzení, která mají odporovat tvrzením žalobce. V případě, že tak činí, tedy tvrzením protistrany odporuje, vzniká na jeho straně břemeno popírání.²¹⁰ Břemeno popírání znamená, že žalovaný tak musí činit konkrétně a natolik úspěšně, že vyvrátí pravdivost tvrzení žalobce, a právě naopak soud přesvědčí o tom, že jeho tvrzení jsou pravdivá. Z tohoto vyplývá, že relevantním nebude prosté vyjádření žalovaného o tom, že tvrzení žalobce jsou nepravdivá. Toto nepodložené popírání se obvykle děje ve sporných řízeních, která jsou mnohokrát vedena pouze tím, že žalovaný bude popírat všechna žalobcem přednesena tvrzení, ale vlastní tvrzení, důvody, proč s těmito tvrzeními žalobce nesouhlasí, nesdělí. Aby se jednalo o unesení břemena popírání, je naopak potřeba jiného, ve všech konkrétnostech podrobného popírání. Napadaná tvrzení je potřeba ve všech důsledcích vyvrátit, aby tak nebylo pochyb o pravdivosti sdělení žalovaného. Jelikož se jedná o procesní břemeno, které má vliv na výsledek řízení, jeho neunesení znamená, že soud bude nadále tvrzení žalobce považovat za pravdivá a vyhová tak žalobě v neprospěch žalovaného.

Jiná situace ale může nastat v případě, kdy žalobce v žalobě splní svoji povinnost tvrzení, ale pouze v nutném rámci, kdy nebude svoje tvrzení nijak do hloubky definovat. Zde žalovanému postačí, aby učinil prosté popření, rovněž bez konkrétností. V tomto případě se požaduje, aby žalobce „dotvrdil“, tedy aby dodatečně plnil vzhledem ke sdělením žalovaného

²¹⁰ srov. LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017. strana 82 a 83.

povinnost tvrzení. Žalobce v tomto případě zatěžuje břemeno substancování překračující břemeno tvrzení.²¹¹ V případě, že se bude žalovaný dále bránit, je jeho popírání také substancované.

Zvláštní kategorií je sekundární břemeno tvrzení.²¹² Toto břemeno tvrzení nevzniká na straně zatížené důkazním břemenem, ale na straně, která tímto břemenem zatížena není. Jedná se o situace, kdy strana zatížená důkazním břemenem nemá k dispozici podstatné informace, tedy tvrzení, ale disponuje nimi druhá strana řízení. V tomto případě tak této straně, důkazním břemenem nezatížené, vzniká sekundární břemeno tvrzení a tato ho má povinnost splnit.

Břemeno tvrzení je institutem procesního práva, neboť se z něj vyvozují pouze důsledky procesní, nikoliv hmotněprávní, a to z toho důvodu, že jeho neunesení nemá vliv na hmotněprávní vztah, na jeho existenci, ten nadále trvá, ale neprosadí se pouze v rovině procesního práva.²¹³

3. 3. DŮKAZNÍ BŘEMENO

Důkazní břemeno, chtěli bychom tento pojem nějak základně definovat, ve své podstatě znamená institut procesního práva určující, který z účastníků řízení nese nepříznivé následky za neprokázání tvrzení, přičemž takovým účastníkem je ten, pro kterého by jeho prokázání znamenalo úspěch ve věci. Jedná se ovšem pouze o nějaký definiční rámec, když podrobnější specifikaci lze vyvodit při rozdělení důkazního břemena na subjektivní a objektivní a dále pak na konkrétní a abstraktní.

Definici důkazního břemena přináší také judikatura: „*Důkazním břemenem se rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že za řízení nebyla prokázána jeho tvrzení a že z tohoto důvodu muselo být rozhodnuto o věci samé v jeho neprospěch. Smyslem důkazního břemene je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, nebyla pro účastníkovu*

²¹¹ srov. LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017. strana 83.

²¹² srov. tamtéž, strana 86.

²¹³ srov. FIALA, Josef. *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. strana 57.

nečinnost (v důsledku nesplnění povinnosti uložené ustanovením § 120 odst. 1 větou první o.s.ř.) prokázána nebo vůbec (objektivně vzato) nemohla být prokázána, a kdy tedy výsledky zhodnocení důkazů neumožňují soudu přijmout závěr ani o pravdivosti této skutečnosti, ani o tom, že by tato skutečnost byla nepravdivá.²¹⁴

„Rozsah důkazního břemene, tedy okruh skutečností, které konkrétně musí účastník prokázat, zásadně určuje hmotněprávní norma, to znamená právní předpis, který je na sporný vztah aplikován. Odtud také vyplývá, kdo je nositelem důkazního břemene, tedy kdo z účastníků je povinen stanovený okruh skutečností prokázat.“²¹⁵

V řízení může nastat situace, že o nějaké skutečnosti nebude možné učinit jednoznačný závěr, tedy skutečnost nebude prokázána, ale ani nijak vyvrácena, pravdivost této skutečnosti tak bude nejistá s ohledem na provedené důkazy a takový stav nelze odvrátit ani volnou úvahou soudu. Ohledně volné úvahy soudce je zcela vyloučena jakákoliv svévole, kdy soudce má posuzovat pravdivost a existenci nějaké skutečnosti vzhledem k objektivním kritériím a nikoliv tak, aby si rozhodnutí o skutkovém stavu odůvodnil subjektivně, tak jak by to dle jeho subjektivního přesvědčení mělo být vyřešeno. Tato právně nejistá situace se označuje jako *non liquet*. Jedná se o stav právní nejistoty, kdy je úkolem soudu jej odstranit, aby nedošlo k postupu označovanému jako *denegatio iustitiae*. Zde nastává prostor pro uplatnění důkazního břemene. Úkolem důkazního břemene není nahradit nebo omezit dokazování, to musí totiž vždy proběhnout. Až na základě výsledku dokazování, kdy se konstatuje, že nastal stav *non liquet*, se důkazní břemeno uplatní. Uvedená teze se uplatňuje také v německém civilním procesním právu, kde rovněž platí, že taková pravidla jsou nutná, neboť soud má za všech okolností povinnost rozhodnout.²¹⁶

Německá právní teorie zastává názor, že pravidla o důkazním břemenu nejsou primárně sankcí za nedostatečnou procesní aktivitu účastníka řízení, ale slouží k překonání nastalého objektivního stavu *non liquet*.²¹⁷

²¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 4. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. 33 Cdo 4378/2008.

²¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 2. 2001 ve věci vedené pod sp. zn. 25 Cdo 1167/99.

²¹⁶ SAENGER, Ingo und kol. *Zivilprozessordnung. Handkommentar*. 7. Auflage. Baden – Baden: Nomos, 2017. strana 856.

²¹⁷ ROSENBERG, Leo, SCHWAB, Karl Heinz, GOTTWALD, Peter. *Zivilprozessrecht*. Fünfte, neubearbeitete Auflage. München: Beck, 1993. strana 670.

S tímto souvisí povinnost soudu o podaném návrhu na zahájení řízení vždy rozhodnout. Soudu řádně podaná žaloba zahajuje soudní řízení, čímž povinnost soudu o uplatněném nároku rozhodnout vzniká. V případě, že by tak soud neučinil, došlo by k *denegatio iustitiae*. Takový postup je v rozporu s ústavním pořádkem, kdy by se jednalo o porušení práva na spravedlivý proces. Jedná se o základní postulát moderního státu, kdy každý má právo obrátit se na soud se žádostí o poskytnutí soudní ochrany jeho dotčeným právům a vyřešení jeho právně nejisté situace.

Důkazní břemeno je zřejmě nejpodstatnějším procesním institutem, neboť právě z teorie důkazního břemena a stanovení toho, která z procesních stran je k jeho unesení v konkrétním případě povinna, vychází také břemeno tvrzení a určení povinného účastníka řízení k jeho unesení.

3.3.1. OBJEKTIVNÍ A SUBJEKTIVNÍ DŮKAZNÍ BŘEMENO

Jestliže v řízení nastane právní nejistota, tedy stav *non liquet*, soudu je prostřednictvím pravidel o objektivním důkazním břemenu umožněno rozhodnout. Teorie o objektivním důkazním břemenu, kdy ji může soud použít jako odůvodnění svého rozhodnutí, má své uplatnění pouze za situace *non liquet*. V praxi to znamená, že soud vychází z pravidel o objektivním důkazním břemenu tehdy, jestliže se nepodařilo skutkový stav objasnit, nikoliv že se jedná o skutkový stav, který je prokázán nebo vyvrácený.²¹⁸ Stejně tak se tato teorie uplatňuje v německém civilním právu procesním.²¹⁹ Jestliže totiž bude tvrzení účastníka v řízení vyvráceno, tedy bude zjištěno prostřednictvím důkazů, že toto tvrzení není pravdivé, nebude odůvodnění rozsudku směřovat k tomu, že tento účastník neunesl důkazní břemeno, ale k tomu, že jeho tvrzení není pravdivé.

„Objektivní důkazní břemeno vyjadřuje, kdo nese riziko důkazní nouze, či ještě jinak řečeno, ve prospěch (a naopak k tíži) které strany soud rozhodne, nastane-li stav non liquet.“²²⁰

²¹⁸ srov. LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017. strana 43.

²¹⁹ srov. ROSENBERG, Leo, SCHWAB, Karl Heinz, GOTTWALD, Peter. *Zivilprozessrecht*. Fünfte, neubearbeitete Auflage. München: Beck, 1993. strana 669.

²²⁰ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017. strana 43.

Definici dále nabízí Macur v jedné ze svých prací touto problematikou se zabývající, kde uvádí, že: „*Objektivní důkazní břemeno je obecně chápáno především jako pravidlo, které stanoví, jak má soudce rozhodnout ve věci samé za předpokladu, že podstatné skutkové okolnosti nebyly objasněny a nastal stav objektivní nejistoty o skutečnostech („non liquet“).* Podle toho, které právně významné skutečnosti zůstaly neobjasněny, rozhodne soudce na základě objektivního důkazního břemena buď v neprospěch jedné nebo v neprospěch druhé procesní strany.“²²¹

Dále se Macur v jiné práci vyjadřuje takto: „*(Objektivní důkazní břemeno) Stanoví pouze, které skutečnosti musí být dokázány k dosažení žádaného procesního cíle a jaké následky má nejistota o skutkovém stavu, bez ohledu na to, zda se o objasnění skutečností snažila jedna či druhá procesní strana, popřípadě soud.*“²²²

Je potřeba si uvědomit, že objektivní důkazní břemeno je zcela jiné povahy nežli subjektivní důkazní břemeno. Objektivní důkazní břemeno není spojeno s mírou aktivity účastníka řízení, není sankcí za nesplnění procesních povinností účastníka řízení, nesouvisí s prováděním dokazování a uplatňuje jej soud, nikoliv účastníci řízení. Dalo by se říci, že za situace, kdy účastník řízení soudu předložil všechna tvrzení a důkazy, kterými pro rozhodnutí ve věci disponuje, je uplatnění tohoto objektivního důkazního břemena nezávislé na jeho vůli. Objektivní důkazní břemeno, jeho uplatnění, nastává pro soud až ve stavu *non liquet*, což jej odlišuje od subjektivního důkazního břemena, které nutí účastníky řízení k aktivitě, k prokazování jimi tvrzeného skutkového stavu, aby nedošlo k sankci za jeho řádné neuplatnění, tedy ke ztrátě sporu a je ve své podstatě závislé na činnosti, resp. nečinnosti účastníka řízení. Narozdíl od subjektivního důkazního břemena možnost uplatnění objektivního důkazního břemena nastává až po dokazování, tedy přímo nesouvisí s prováděným dokazováním, ale jeho užití je jeho důsledkem a vychází z toho, co při dokazování vyšlo najevo.

K aplikaci objektivního důkazního břemena dochází ve sporném i nesporném řízení, při

²²¹ MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Masarykova univerzita v Brně, vydání první, 1995. strana 11.

²²² MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984. strana 76.

uplatnění zásady projednací i vyšetřovací, vždy za stavu *non liquet*.

Subjektivní důkazní břemeno je v odborné literatuře označováno také jako břemeno vedení důkazu. Autor Macur takto nazývá přímo konkrétní subjektivní důkazní břemeno.²²³ Subjektivní důkazní břemeno stojí na odlišném principu než to objektivní. Subjektivní důkazní břemeno zatěžuje účastníky řízení, je přímo spojeno s jejich aktivitou při prokazování tvrzených skutečností a je odpovědností účastníka řízení za soudem zjištěný stav, což u něj znamená, že nese odpovědnost za výsledek sporu. Narozdíl od objektivního důkazního břemena, které nastupuje v procesním stádiu až po, z pohledu účastníka řízení, „neúspěšném“ dokazování, subjektivní důkazní břemeno vzniká jako povinnost při prvním procesním úkonu v řízení.

Provázanost objektivního a subjektivního důkazního břemena je dána, nicméně nejedná se o instituty, které by byly z procesního hlediska na stejné úrovni. Jedná se o to, že pro subjektivní důkazní břemeno je podstatná existence břemena objektivního, naopak to ale neplatí. Tento názor zastává také autor Macur.²²⁴ Vychází z toho, že objektivní důkazní břemeno se uplatní v každém řízení, bez ohledu na zásadu v něm uplatňovanou (projednací nebo vyšetřovací). K tomuto bych doplnila, že uvedené je odrazem povahy objektivního důkazního břemena, které určuje to, co má být prokázáno, což se tedy odráží v každém řízení, přičemž u subjektivního důkazního břemena, které specifikuje subjekt odpovědný za to, zda jsou konkrétní důkazy předloženy, platí, že se uplatní pouze v řízení ovládaném zásadou projednací, neboť v rámci aplikace zásady vyšetřovací je subjektem odpovědným za výsledek dokazování soud, jemuž nelze uložit povinnost důkazní břemeno unést.

Subjektivní důkazní břemeno lze podle Macura²²⁵ definovat takto: „*Subjektivní důkazní břemeno je výrazem procesní odpovědnosti účastníka řízení za výsledky dokazování, která nemůže být popřena nebo vyloučena zvláštní iniciativou soudu při dokazování skutečností, jejichž objasnění je v zájmu tohoto účastníka.*“

²²³ MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Masarykova univerzita v Brně, vydání první, 1996, strana 10.

²²⁴ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984., strana 76.

²²⁵ MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Masarykova univerzita v Brně, vydání první, 1995, strana 13

Který z účastníků řízení je nositelem subjektivního důkazního břemena vychází z rozdělení objektivního důkazního břemena mezi účastníky řízení. Jedná se v zásadě o to, že účastník řízení je zatížen tímto subjektivním důkazním břemenem tehdy, když prokázání skutečností je pro něj podstatné s ohledem na objektivní důkazní břemeno, když tedy musí předkládat takové důkazy, aby rozhodnutí bylo dle teorie o objektivním důkazním břemenu v jeho prospěch.

Další diferenciací důkazního břemena je rozdělení na abstraktní a konkrétní důkazní břemeno. U objektivního důkazního břemena se uvažuje pouze o abstraktním důkazním břemenu. Subjektivní důkazní břemeno se dále vnitřně diferencuje na abstraktní a konkrétní důkazní břemeno.

Abstraktní subjektivní důkazní břemeno je stálé, leží na té straně sporu, která již od doby před zahájením řízení měla nést důkazní břemeno ohledně konkrétní skutečnosti, kterou tvrdí a má tedy povinnost ji prokázat, kdežto konkrétní subjektivní břemeno se přesouvá mezi stranami sporu dle aktuální situace; je závislé na průběhu dokazování, resp. jeho výsledcích, a náleží té straně sporu, v jejímž zájmu je požadovanou skutečnost prokázat, aby dosáhla vítězství ve sporu. Konkrétní důkazní břemeno tak souvisí s předběžným hodnocením provedených důkazů soudem a souvisí s vývojem celého procesu. Abstraktní subjektivní břemeno je spjato s objektivním důkazním břemenem. Subjekt těchto břemen je vždy totožný, tato břemena jsou normativně upravena, na rozdíl od břemena konkrétního.

Na začátku soudního sporu leží abstraktní a konkrétní subjektivní důkazní břemeno na žalobci. Ten musí prokázat podstatu požadovaného nároku, důvod, z jakého se něčeho domáhá a k tomuto doplnit důkazy. Jestliže žalobce toto splní, tedy tvrzení prokáže, přechází konkrétní důkazní břemeno na žalovaného, jestliže právní důvod vzniku nároku žalobce nepovažuje za správný a je tak na něm tento jiný právní důvod, odlišný od žalobcem tvrzeného důvodu, prokázat. Jestliže tak neučiní, nebude ve sporu úspěšný. Abstraktní subjektivní důkazní břemeno na jiný subjekt řízení nepřechází, subjekt tohoto břemena zůstává po celou dobu řízení neměnný.

S konkrétním subjektivním důkazním břemenem jsou spjaty pojmy břemeno vedení

důkazu a pojmová dvojice důkaz a protidůkaz.²²⁶

Pojmová dvojice důkaz a protidůkaz vychází z rozdělení důkazního břemena objektivního a subjektivního mezi strany sporu. Strana, která je zatížená objektivním a subjektivním důkazním břemenem musí soudu předložit důkaz k prokázání skutečností o skutkové podstatě. Tento důkaz musí být pro to, aby byla taková skutečnost prokázána, předložen vždy. Naproti tomu stojí protidůkaz. Tento předkládá odpůrce, kdy tak činí za účelem vyvrácení důkazu, a tedy popření pravdivosti tvrzení žalobce. Jestliže ale nebude řádně předložen důkaz, tedy tvrzení žalobce nebude ničím podloženo, soud k němu nepřihlíží a také nebude prováděn tento protidůkaz. V tomto případě se jedná o jedno tvrzení žalobce, ke kterému má žalobce předložit důkaz, poté případně žalovaný předloží protidůkaz a bude pouze záležet na soudu, který důkaz pro to, aby považoval tvrzení za prokázané, nebo vyvrácené, použije.

Jiná situace nastane v případě, že žalovaný zcela souhlasí s tvrzeními žalobce, ale pro soud tato tvrzení doplňuje, jelikož tvrzení žalobce považuje za nedostatečná a neúplná. V tomto případě se jedná o procesní obranu žalovaného. S tímto je ale spojeno břemeno tvrzení, neboť původní tvrzení modifikuje, a dále také na to navazující břemeno důkazní. Rozdílem tedy je, že v prvním případě se tvrzení neměnilo, tedy povinnost tvrzení žalovanému nevznikla, pouze měl k tomu předložit protidůkaz, kdežto v tomto případě se jedná o vznik nového břemena tvrzení a na to navazujícího břemena důkazního, neboť se jedná o tvrzení nová, jejichž původcem je žalovaný.

Podstatným rozdílem mezi abstraktním a konkrétním důkazním břemenem je při teorii rozdělení důkazního břemena, jak soud rozhodne, tedy zda soud rozhoduje jako za stavu *non liquet*, nebo rozhodne na základě výsledků dokazování. Jestliže se účastník řízení dostane do stavu důkazní nouze v případě, kdy nese abstraktní důkazní břemeno, soud rozhodne na základě pravidel o objektivním důkazním břemeni při stavu *non liquet*. Při konkrétním důkazním břemeni, kdy má účastník řízení navrhnout takový protidůkaz, kterým vyvrátí důkaz protistrany a tento protidůkaz úspěšný nebude, se rozhoduje na základě hodnocení důkazu, tedy tak, že soud zkonstatuje, že protidůkazem nebyl důkaz žalobce vyvrácen.

²²⁶ srov. MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Masarykova univerzita v Brně, vydání první, 1996. strana 10.

V právní teorii se postupně vyvíjel pohled na to, zda je důkazní břemeno institutem práva procesního, hmotného, či smíšené povahy. Leonhardova teorie popírá, že by důkazní břemeno bylo procesního charakteru, když má za to, že je pouze odrazem práva hmotného. Tato teorie je již překonána. Leipoldova koncepce spočívá v jeho pojetí norem o důkazním břemenu jako norem procesněprávních, které jsou pouze zčásti odvozeny od norem hmotněprávních. V Rosenbergovém pojetí je důkazní břemeno pouze reakcí na nemožnost uplatnění materiálního práva a jedná se tak o institut, který vzniká v reakci na hmotné právo, není tedy samostatným institutem práva procesního. Musielak považuje úpravu důkazního břemena za normy hmotněprávní, které jsou nerozlučně spojeny s materiální normou, jejíž skutková podstata má být v řízení prokázána.²²⁷

Aktuální stav je takový, že se důkazní břemeno, tak jak břemeno tvrzení, považuje za ryzí institut práva procesního.²²⁸ Normy hmotného práva obsahují ustanovení o důkazním břemenu, tedy stanovují rámec pro postup soudu procesně hodnotící uplatněný nárok. Nicméně aplikace těchto norem je již v autonomii práva procesního, když právo procesní prostřednictvím rozhodnutí soudu mezi účastníky řízení vytváří procesní právní vztah, který mezi účastníky řízení do této doby neexistoval. Uvedené se dovozuje z toho, že předložené důkazy a na základě nich vzešlé rozhodnutí soudů (ať vyhovující, nebo nikoliv) se projevují výlučně v právu procesním, když procesní rozhodnutí odpovídá nebo neodpovídá skutečnému hmotněprávnímu vztahu.²²⁹ Důkaz, který byl předložen k prokázání tvrzení má ryze procesní účinky, působí na výsledek řízení, nepůsobí hmotněprávně. Jestliže bychom uvažovali jinak, dospěli bychom k závěru, že rozhodující soud (na základě pravidel o důkazním břemenu) pouze informuje o hmotněprávním vztahu, ale nezakládá nová práva a povinnosti účastníkům řízení. Tímto by došlo k absolutnímu popření základní pravomoci soudů v civilním soudním řízení, dle které

²²⁷ vycházím zejména z publikací autorů Lavický a Macur

LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017.

MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Masarykova univerzita v Brně, vydání první, 1995.

MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Masarykova univerzita v Brně, vydání první, 1996.

²²⁸ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. strana 253, srov. také FIALA, Josef. *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. strana 59 až 61.

²²⁹ srov. WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. strana 253.

soudy projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů civilního práva (§ 7 odst. 1 o.s.ř.²³⁰)

²³⁰ srov. také §§ 1, 2 a 3 o.s.ř.

4. PRŮBĚH DOKAZOVÁNÍ

Dokazování je elementární částí soudního řízení. Dokazování se provádí při jednání ve věci za účasti stran řízení. Na základě průběhu dokazování je zjišťován skutečný stav věci, který vede k rozhodnutí. Výsledek dokazování se promítá do rozhodnutí soudu a z pohledu účastníka řízení odpovídá jeho úspěchu, případně neúspěchu ve sporu.

Fázemi dokazování jsou navrhování důkazů, jejich obstarávání, provádění a hodnocení.²³¹

Do jednotlivých fází dokazování se promítá to, o jaký druh řízení se jedná, a tedy zda se jedná o řízení sporné nebo řízení nesporné. Nejvíce se tento rozdíl projevuje ve fázi navrhování důkazů, o čemž bude pojednáno dále v jiné části této kapitoly.

Dalším projevem rozdílnosti řízení sporných a nesporných v rámci dokazování je aplikace zásady projednací a zásady vyšetřovací.²³² Zásada projednací (ve spojení se zásadou dispoziční) je typická pro řízení sporná a zásada vyšetřovací (ve spojení se zásadou oficiality) pro řízení nesporná. To ovšem neznamená, že je pro ten který typ řízení vyloučeno užití jiné než z uvedených typických zásad; znamená to, že pro daný typ řízení je užití uvedené zásady převažující. Zásadní rozdíl mezi oběma zásadami spočívá v míře aktivity soudu a účastníků řízení v rámci prokázání tvrzení prováděním důkazů. V případě uplatnění zásady projednací v její ryzí podobě by se aktivita soudu snížila, ne-li zcela vymizela, neboť tvrdí a prokazuje výlučně účastník řízení (soud do tohoto může vstoupit výlučně za podmínek dle § 120 odst. 2 o.s.ř., o čemž je pojednáno dále). Řízení nesporná jsou vedena zásadou vyšetřovací, což znamená, že subjektem odpovědným za to, zda budou tvrzené skutečnosti prokázány, je soud. Typicky se toto uplatňuje například v řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem. V těchto řízeních se provádí důkazy navržené účastníky řízení, tak jak tomu je v řízeních sporných a dále se provádí důkazy, o jejichž provedení rozhodne soud bez návrhu účastníka.

²³¹ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. strana 247.

²³² O zásadě projednací a zásadě vyšetřovací je pojednáno v části 1.4.1. této disertační práce.

4.1. NAVRHOVÁNÍ DŮKAZŮ

Navrhování důkazů spočívá v předestření jednotlivých důkazních návrhů účastníkem řízení soudu. Navrhují se důkazy, které mají podpořit tvrzení účastníka řízení, a dále důkazy, které v rámci repliky na tvrzení a předložené důkazy druhou stranou sporu, mají tato tvrzení a důkazy protistrany vyvrátit.

Dle profesora Macura je povinností účastníka řízení „*navrhovat takové důkazní prostředky, které objektivně umožňují získání informací, jejichž logické zpracování nutně vede k podání jednoznačného důkazu o správnosti tvrzení účastníkem přednesených.*“²³³

Za základ právní úpravy týkající se navrhování důkazů lze považovat ustanovení § 101 odst. 1 o.s.ř. a navazující ustanovení § 120 odst. 1 o.s.ř.

Občanský soudní řád v ust. § 101 odst. 1 ukládá účastníkům řízení jako povinnost (i) splnit povinnost tvrzení, a tedy tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti; (ii) plnit důkazní povinnost dle § 120 odst. 1 o.s.ř. a další procesní povinnosti a (iii) a dbát pokynů soudu.

Plnění důkazní povinnosti je jednou ze zásadních procesních povinností účastníka řízení, neboť na jejím řádném splnění je závislý jeho úspěch ve sporu, tedy to, zda soud o své „pravdě“ přesvědčí. Tato povinnost je zakotvena v ust. § 120 odst. 1 první věta o.s.ř. takto: „*Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení.*“ Zákon záměrně užívá pojmu „*účastník*“, tato povinnost se tak vztahuje na žalobce i na žalovaného.²³⁴

Moment počátku plnění důkazní povinnosti lze rozlišovat dle procesního postavení účastníka v řízení; v řízení sporném se tento okamžik odvíjí do toho, zda se jedná o účastníka řízení na straně žalující nebo žalované.

Fáze navrhování důkazů začíná pro žalobce podáním návrhu na zahájení řízení, neboť

²³³ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984. strana 35.

²³⁴ Vychází se z definice pojmu účastník uvedené v § 90 o.s.ř.

již v rámci tohoto úkonu zákon vyžaduje, aby byla důkazní povinnost splněna (§ 79 odst. 1 o.s.ř.).

Zákon vedle dalších náležitostí žalobního návrhu jako jednu z podstatných náležitostí uvádí „... *označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává* ... “. Předložením důkazů v návrhu na zahájení řízení nebo v jakémkoliv jiném podání, a to ať žalobce nebo žalovaného, nelze nahradit splnění povinnosti tvrzení.²³⁵ Povinnost tvrzení a povinnost důkazní jsou dvě odlišné povinnosti, které musí být splněny samostatně, byť jim nelze jejich vzájemnou provázanost upřít. Ke každému návrhu důkazu musí být uvedeno nejdříve tvrzení, které má být navrženým důkazem prokázáno. Každému tvrzení totiž musí odpovídat důkaz. Na tvrzení, která nemají oporu v důkazech, soud nahlíží jako na neprokázaná, a tudíž z nich nedovozuje důsledky, jak zamýšlel jejich předkladatel. Obdobně to také platí v případě, že jsou soudu předloženy důkazy, ale nejsou podloženy pro soud relevantními tvrzeními. Pro případ, že by žalobce povinnost důkazní nesplnil, a to ani v dalším průběhu řízení, zákon pro něj stanovuje sankci zásadní, a to zamítnutí žaloby. Zásadní význam této sankce vyplývá z toho, že toto rozhodnutí soudu zakládá pro případná další řízení v této věci překážku litispendence, a to z toho důvodu, že soud toto rozhodnutí činí až po projednání věci samé. Zamítnutí žaloby je pro tento případ namístě, neboť test splnění povinnosti důkazní nemůže nastat bez toho, aby se soud zabýval věcí samou, a to ať při přípravě jednání nebo přímo při jednání ve věci samé. Nesplnění jedné ze zásadních povinností účastníka řízení, tedy povinnosti důkazní, nelze totiž klást naroveň nesplnění dalších náležitostí žaloby, jakými jsou např. kompletní identifikace účastníka řízení v návrhu na zahájení řízení, kdy se soud předmětem sporu ani nezabývá. U zamítnutí žaloby nastávají jiné procesní důsledky s tímto spojené, než tomu je u odmítnutí žaloby pro její nedostatky ve smyslu § 43 odst. 2 o.s.ř.²³⁶, kdy toto rozhodnutí soudu v důsledku nesplnění dalších náležitostí žaloby překážku litispendence nezakládá.

Po doručení návrhu na zahájení řízení ve věci rozhodujícím soudu, soud žalobu

²³⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. 10. 2002, č.j. 55 Co 360/2002-20.

²³⁶ Nedostatky žaloby se myslí takové podání, které je jako žaloba označeno, nicméně je neúplné, nesrozumitelné a neurčité. Neúplné podání je takové, které nesplňuje náležitosti dle § 42 odst. 4 o.s.ř. a dalších právních předpisů; jedná se například o takové podání, z kterého nelze ani určit předmět řízení. Dále se jedná o podání, jehož petit je neurčitý a nesrozumitelný, a nelze tak dovodit, čeho se žalobce domáhá. Neurčitým podáním je žaloba, v které nejsou uvedeny přesné a úplné údaje. Nápravu neúplného podání lze provést jeho doplněním, nápravu nesrozumitelnosti nebo neurčitosti podání jeho opravou. (srov. DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav, a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. strana 275)

prozkoumá v tom směru, že zjišťuje, zda žaloba netrpí takovými vadami, které by bránily pokračování v řízení a zda jsou splněny podmínky řízení. Uvedené probíhá v rámci přípravy jednání dle § 114 o.s.ř. a odpovídá obecné povinnosti soudu postupovat v řízení i bez návrhů tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnutá.²³⁷ To, jak pečlivě vypracovanou žalobu žalobce soudu předloží, se následně odráží v kvalitě řízení a také v jeho rychlosti.

Podrobnosti pro přípravu jednání soudcem jsou zákonem dány pouze rámcově. Zde se předpokládá soudcovské dotváření práva, neboť je stanoven cíl, nikoliv ale taxativně dané prostředky, jak tohoto cíle dosáhnout.²³⁸ Tímto cílem je myšlen požadavek na rozhodnutí věci při jediném jednání. Jsou zde stanoveny jisté „nepsané“ kvalitativní požadavky na práci soudce, když splnění vytýčeného cíle je v jeho režii, a jak rychle ho dosáhne a současně jak kvalitní bude výsledek jeho práce (počínající již přípravou jednání) ve formě právně perfektního rozhodnutí, záleží pouze na pečlivosti jeho práce.

Nezastaví-li soud řízení již v přípravném jednání, postupuje dále už v kooperaci se žalovaným. Prvním úkonem soudu ve vztahu k žalovanému je zaslání žaloby k jeho rukám s výzvou k vyjádření se dle § 114a odst. 2 písm. a) nebo § 114b odst. 1 o.s.ř., a také s případným doplněním žaloby, které bylo provedeno k výzvě soudu. V tomto procesním stádiu vznikají procesní povinnosti žalovanému, včetně povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní.

Žalovaný k výzvě soudu uvádí, zda nárok uznává, nebo uznává alespoň zčásti, nebo zda ho neuznává vůbec. U uznání nároku žalovaným zpravidla žalovaný přistoupí také na znění žaloby, tedy na tvrzení skutková ve spojení s předloženými důkazy. Za existence tohoto souhlasného stanoviska žalovaného s návrhem a uznáním nároku platí, že skutečnosti, které by případně ani nebyly žalobcem důkazně podloženy, může učinit nespornými. V této shodě ohledně skutečností podstatných pro rozhodnutí soudu není dále nutné předkládat důkazy, soud vezme nesporné skutečnosti za zjištěné. Je nutné připomenout, že na nespornosti některých ze žalobcem tvrzených skutečností se účastníci řízení mohou shodnout i pro případ, že žalovaný nárok žalobce neuznává, případně ho uzná pouze zčásti, případně nárok co do podstaty uzná, ale nesouhlasí se zněním žaloby. Je pouze na vůli účastníků řízení, na kterých tvrzeních a

²³⁷ § 100 odst. 1 první věta o.s.ř.

²³⁸ srov. DRÁPAL, Ljubomír. *Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu*. Právní rozhledy, č. 5, 2005, str. 1.

důkazech se shodnou. Platí, že není nutné, aby byla učiněna nespornými všechna tvrzení a důkazy, ale nespornost lze vztáhnout na některé z tvrzení nebo na některý z důkazů.

Jiná situace ovšem nastává v případě, že žalovaný s nárokem žalobce nesouhlasí. Pro tento případ musí žalovaný vyvrátit žalobcem tvrzené skutečnosti. Žalovaný má stejnou povinnost tvrzení a povinnost důkazní jako žalobce. Žalovaný za účelem splnění těchto povinností předkládá k tvrzením žalobce a jeho návrhům důkazů tvrzení a důkazy, kterými tvrzení a důkazy žalobce vyvrací.

Možností soudu zpochybnit shodná tvrzení účastníků řízení se zabývá ve svém článku doktor Svoboda.²³⁹ Autor ve svém článku upozorňuje na dikci ust. § 120 odst. 3 o.s.ř., dle kterého soud může vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků. Byť je v uvedeném ustanovení užito pojmu „může“, meze soudní jakoby „libovůle“ jsou dány v ust. § 6 o.s.ř., dle kterého soud má zjišťovat pouze ty skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné. Jiná situace nastává v řízeních sporných a v řízeních nesporných. Ve sporných řízeních by soud shodná tvrzení účastníků řízení zpochybňovat neměl. Uvedené vyplývá ze zásady projednací, kde je výlučně odpovědností účastníků, co a jak a zda prokážou. Účastníci řízení jsou ve sporných řízeních v protichůdných rolích. Každý prokazuje to, co je v jeho zájmu, a tedy v protichůdném zájmu vůči zájmu druhého účastníka, neboť každá procesní strana prokazuje svojí subjektivní pravdu, která je s ohledem na charakter sporného řízení odlišná od subjektivní pravdy druhého účastníka. V nesporných řízeních soud shodná tvrzení účastníků řízení vyvracet může, a to pouze za situace, že je zřejmé, že tvrzení jsou v rozporu s provedenými důkazy a zároveň s veřejným zájmem na úplném zjištění skutkového stavu. Toto vyplývá z uplatnění vyšetřovací zásady, kde je za prokázání tvrzení odpovědný soud.

Soudce, který již disponuje stanovisky stran sporu, a považuje jejich sdělení za dostatečná pro stanovení předmětu sporu, a má tedy za to, že přípravu jednání může považovat za skončenou, přistoupí k nařízení jednání ve věci.

Je otázkou soudní praxe, jak pečlivě soud k přípravě jednání přistupuje a „donucuje“ účastníky řízení k tomu, aby jednak tvrdili, ale také prokazovali. Je pravdou, že s ohledem na

²³⁹ SVOBODA, Karel. *Limity aktivního dokazování soudem. Může si soud v civilním řízení dokazovat co chce?* Právní rozhledy, 2007, č. 15, str. 562.

hospodárnost řízení není namístě, aby soud zaujal mezi účastníky postavení jakoby doručovatele, kdy bude rozesílat vzájemná vyjádření účastníků řízení s výzvami k podání repliky. Soud musí postupovat efektivně a za tímto účelem užít veškerých donucovacích prostředků, jež jsou mu zákonem dány. Jedná se zejména o výzvu k odstranění nedostatků žaloby, výzvu k vyjádření se k žalobě žalovaným, nařízení přípravného jednání apod., ovšem vše doplněno příslušným poučením soudu o následcích nevyhovění. Nicméně „*i když mají být již před ústním jednáním odstraněny nejasnosti a neúplnosti v přednesech procesních stran, je někdy nezbytné, aby soud rezignoval na předběžné substancování skutkového stavu a ihned přistoupil k dokazování.*“²⁴⁰

Účastníkovi řízení náleží povinnost, jak již výše uvedeno, uvádět tvrzení a k jejich prokázání navrhoprovádění důkazů. V mnoha případech dochází k tomu, že účastníci, resp. jejich právní zástupci, nepřístupují k plnění těchto svých povinností pečlivě, případně je neplní správně. Jedná se zejména o to, že neumí pracovat s množstvím předložených důkazů a zejména také prokazovat konkrétní tvrzení konkrétními důkazy. Je právě na účastnících řízení, aby soud seznámili se sporem a sdělili mu jasně a stručně obsah celého jejich návrhu na soudní rozhodnutí. I přesto, že autoři věcného záměru nového kodexu civilního procesního práva od svého původního návrhu na zakotvení podmínky stručnosti podání přímo v zákone upustili, dovoluji si přesto na tento návrh z roku 2017 odkázat, neboť jej považuji za správný.²⁴¹ Byť to v současném občanském soudním řízení není výslovně zákonem zakotveno, i za současné situace platí, že podání by měla obsahovat stručné vyličení skutkového děje a k jeho prokázání konkrétní důkazy. Není výjimkou, že k jednomu tvrzení je účastník řízení schopen předložit nespočetné množství důkazů, ty také předloží a u jiných tvrzení mu důkazy zcela absentují. V mnoha případech to může být i záměrem účastníka řízení, jak nejlépe soud zahltit a zmást. Nicméně ve skutečnosti pouze práci soudu ztěžuje a samotné soudní řízení prodlužuje, neboť kvalitní soudce musí vždy umět rozpoznat, které z důkazů jsou podstatné a které nikoliv. Byť je soud pojímán jako nezávislá rozhodující instituce, je potřeba si uvědomit, že soudce je také lidskou bytostí. Z praxe je totiž zřejmé, že není v zájmu účastníka řízení a vztahu soudce k jeho

²⁴⁰ MACUR, Josef. *Substancování skutkových přednesů stran v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 1998, č. 9, str. 433.

²⁴¹ Věcný záměr civilního řádu soudního z roku 2017, bod 108.: „*Řízení se zahajuje žalobou. Žaloba musí obsahovat náležitosti podání a dále a) stručně, přehledně a úplně vyličení skutečností, o které žalobce opírá svůj nárok (rozhodné skutečnosti);*“. Nově, ve verzi z roku 2020, tato úprava, bod 178. zní: „*Řízení se zahajuje žalobou. Žaloba musí obsahovat náležitosti podání a dále a) pravdivě a úplně vyličení skutečností, o které žalobce opírá svůj nárok (rozhodné skutečnosti);*“.

osobě v průběhu řízení, aby již od zahájení řízení k němu soudce zajímal negativní postoj. K tomu totiž často dochází v důsledku přehnané a kontraproduktivní snahy účastníka soud zahltit množstvím pro řízení nepodstatných skutečností. Soudce si totiž musí za všech okolností prostudovat veškerá podání ve věci a také k nim musí zaujmout svůj postoj a také své mezitímní stanovisko odůvodnit; také se tím musí zabývat v odůvodnění rozsudku ve věci samé.

V návaznosti na výše uvedené je k posouzení, zda by do budoucna nebylo vhodné uvažovat o stanovení konkrétní formy podání žaloby. V každém případně je to v zájmu účastníka řízení, a to s ohledem na výše naznačené. Tímto myslím například stanovení konkrétního formulářového podání návrhu na zahájení řízení a jemu odpovídající formulář první repliky žalovaného, obdobně jak je tomu v insolvenčním řízení při přihláškách pohledávek. Prakticky by se formulář žaloby volil dle druhu řízení, tedy např. žaloba na zaplacení, náhrada škody, spory z pracovněprávních vztahů a jiné. Konkrétní formulář by obsahoval vedle náležitostí označení účastníků řízení, již s ohledem na zvolený druh sporu, specifikaci jeho předmětu a následně přehledné uvedení tvrzení a k nim vždy uvedení důkazu. Soudce by měl takto hned přehled o všech tvrzeních a k nim navrhovaným důkazům. Obdobný formulář by byl určen pro žalovaného. Uvedené by našlo opodstatnění také v rozvodovém řízení. Navrhovatel by tak vyplňoval pouze jednu kolonku, kde by uvedl, v čem spatřuje příčinu rozvratu manželství. Soudce by takto extrahovaná tvrzení a návrhy důkazů pouze převzal z žaloby a vyjádření žalovaného a hned by bylo postaveno na jisto, co je tvrzeno a čím se prokazuje a případně jaká tvrzení účastníci řízení považují za sporná. Zjednodušila by se tímto práce soudů a také by se zkrátila délka řízení a do soudního řízení by byla vnesena přehlednost, která, mnohdy z důvodů na straně soudce, je stěží dosažitelná.

V rámci procesualistiky je vedle doby zahájení navrhování důkazů také podstatná doba, do které je navrhování důkazů možné. Toto se odvíjí dle toho, zda se jedná o řízení sporná nebo nesporná. V řízení sporném, které je vedeno mimo jiné zásadou koncentrace řízení²⁴², je možné důkazy navrhovat pouze do skončení přípravného jednání nebo do uplynutí lhůty poskytnuté soudem k podání návrhů na provedení důkazů a ve věcech, v nichž nebyla provedena příprava jednání, do skončení prvního jednání, případně opět do uplynutí soudem poskytnuté lhůty k podání návrhů na provedení důkazů.²⁴³ U nesporných řízení se ale uvedené omezení ve vztahu

²⁴² O zásadě koncentrace řízení a dalších je blíže pojednáno v části č. 1.4. této disertační práce.

²⁴³ § 118b o.s.ř.

k ukončení možnosti navrhnout další důkazy neuplatňuje, důkazy lze navrhnout v řízení před soudem prvního stupně a také před soudem druhého stupně, neboť se v těchto řízeních zákaz novot neuplatňuje.²⁴⁴

S otázkou navrhování důkazů, tedy se splněním povinnosti tvrzení a povinností důkazní, je spojena procesní odpovědnost účastníka řízení za jejich nesplnění. Podrobně se otázkou procesní odpovědnosti zabývá profesor Macur ve své publikaci *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*.²⁴⁵ Níže uvedené má svůj koncepční podklad v této publikaci.

Existuje vícero teoretických koncepcí právní odpovědnosti.

Dle první je právní odpovědnost prvotně sankční povinnost ukládaná zákonem narušiteli právního vztahu. Narušitel poruší svou primární povinnost, ze které pak vychází sekundární, přičemž tato sekundární povinnost spočívá v zatížení narušitele určitými nepříznivými právními následky. Dle profesora Macura: „*Funkce právní odpovědnosti v tomto obecném pojetí pak spočívá v obnovení rovnováhy v určité právní oblasti, která protiprávním jednáním společenského subjektu byla narušena.*“²⁴⁶

Další v pořadí druhá teorie právní odpovědnosti je postavena na tom, že základním principem je státní donucení k jejímu splnění. Tedy na rozdíl od předchozí teorie je podstatou nikoliv vznik sekundární povinnosti, kdy narušitel tuto povinnost sankční povahy splní dobrovolně a tím se dostává již do odpovědnostní právní roviny, ale tato povinnost nastupuje až se státním donucením k plnění povinnosti primární. Tato teorie nepřiznává odpovědnostní povahu dobrovolnému plnění sankční povinnosti, ale výslovně vyžaduje mocenský zásah ve formě donucení.

Třetí teorií je aktivní odpovědnost, která spočívá v tom, že se naplňuje již v rámci primární povinnosti, a to tím, že odpovídá povinnosti subjektu plnit své závazky včas v souladu

²⁴⁴ § 28 odst. 1 z.ř.s.

²⁴⁵ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984. strana 50 a násl.

²⁴⁶ Tamtéž, strana 50.

s podmínkami primární povinnosti. Dle této teorie není předpokladem vzniku odpovědnosti porušení povinnosti primární a nastoupení povinnosti sekundární pro případ jejího porušení.

Z dalších teorií Macur zmiňuje koncepci komplexní a koncepci právní odpovědnosti jiných právních odvětví. Nicméně s ohledem na civilní právo procesní, které je předmětem této disertační práce, se v návaznosti na obecný exkurs teorií právní odpovědnosti budu dále zabývat ryze odpovědností civilněprocesní.

V rámci civilněprávní odpovědnosti účastníka řízení tato odpovědnost vzniká v případě, že účastník řízení nesplní svoji povinnost tvrzení nebo povinnost důkazní, jak mu ukládá zákon (§ 101 odst. 1 o.s.ř. ve spojení s § 120 odst. 1 o.s.ř.). Jako protipól při nesplnění povinnosti důkazní, a to povinnosti primární, vzniká odpovědnost důkazní jako sankce „... *a z hlediska procesní strany se jeví jako subjektivní stav účastníka, který je povinen snášet nepříznivé následky nesplnění právní povinnosti (povinnost důkazní, popřípadě povinnosti tvrzení)*“.²⁴⁷ Jedná se o nepříznivé právní následky procesní povahy, a to takové, že účastník řízení bude nebo nebude mít ve sporu úspěch.

Podstatným rozdílem v teorii odpovědnosti v porovnání s odpovědností dle hmotného práva je, že v procesním právu se tato odpovědnost uvažuje bez ohledu na subjektivní stránku. Následky související s odpovědností totiž stíhají účastníka řízení nepříznivými následky bez ohledu na zavinění. V rámci procesního práva tkví podstata v tom, zda účastník řízení povinnost splní, nebo nikoliv, tedy zda je povinnost splněna objektivně.

Německá právní úprava obsahuje ustanovení ohledně usnesení o dokazování *Beweisbeschluss*.²⁴⁸ Tato německá úprava by mohla být do budoucna inspirací pro české zákonodárce. Konkrétně se jedná o to, že soudce usnesením rozhodne o tom, jakými konkrétními důkazy budou jednotlivé skutečnosti prokázány.²⁴⁹ Obsahové náležitosti jsou

²⁴⁷ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984. strana 53.

²⁴⁸ § 358 a násl. ZPO

²⁴⁹ ZPO nevyžaduje pro každý případ, aby soud rozhodl tímto formálním usnesením o dokazování. Jestliže probíhá posuzování důkazních návrhů (*Beweisaufnahme*) před ústním projednáním věci, je nutné, aby bylo toto usnesení vydáno (§ 358a ZPO); uvedené se ale v praxi vyskytuje zřídka. Svědci a znalci mohou být k termínu jednání

stanoveny v ust. § 359 ZPO, kdy se v tomto usnesení uvede (i) sporné skutečnosti, k nimž mají být provedeny důkazy, (ii) důkazní prostředky pojmenováním konkrétních svědků a znalců, případně účastníků řízení, kteří mají být v rámci dokazování vyslechnuti, (iii) účastníka řízení, který se důkazních prostředků dovolává. Soud v našem právním prostředí dle platných právních předpisů obdobné usnesení nevydává. Nicméně jestliže soudce přistupuje k řízení transparentně a systematicky, neformálně shrne důkazní návrhy, které byly účastníky řízení učiněny, na základě tohoto jim sdělí, jaké z důkazů provede, které nikoliv, případně účastníky řízení s poskytnutím koncentrační lhůty vyzve k předložení dalších důkazních návrhů. Postup soudu dle předchozí věty ale není formálním a zákonem daným postupem, a právě z tohoto důvodu mám za to, že by bylo vhodné pro přehlednost řízení a jeho urychlení vhodné, aby byla soudu dána povinnost rozhodovat usnesením o tom, jaké důkazy a k jakým skutečnostem budou provedeny. Jestliže by tomu tak do budoucna bylo, soudci i účastníci řízení by byli nuceni k aktivitě, což je s ohledem na současnou situaci v justici žádoucí. Vycházím totiž zejména z toho, že byť jsou soudu dány prostředky k tomu, aby donutil účastníky k předkládání důkazů již před jednáním ve věci, soud je zpravidla dostatečně nevyužívá. Dalším důvodem je také činnost soudů, které ne vždy k řízení přistupují se záměrem rychlého, transparentního a současně spravedlivého rozhodnutí.

4.2. OBSTARÁVÁNÍ DŮKAZŮ

Po tom, co je již zjištěno, které důkazy k prokázání svých tvrzení účastníci navrhují, a po rozhodnutí soudu o tom, že tyto důkazy budou v důkazním řízení provedeny, nastupuje fáze obstarávání důkazů. Tato fáze má opodstatnění u důkazních návrhů, jakými jsou výslechy svědků, případně u důkazních návrhů, které nejsou účastníci ze své moci schopni zajistit; jedná se zejména o zprávy bankovních institucí, orgánů činných v trestním řízení, důkazy provedením soudního spisu apod. Fáze obstarávání důkazů v níže uvedeném smyslu nenastává u listinných důkazů, jejichž provedení na podporu svých tvrzení navrhuje účastník řízení v žalobě, případně

předvolání i bez tohoto formálního rozhodnutí (§ 273 odst. 2 bod 4. ZPO). Rozhodnutí soudu usnesením o dokazování je dále nutné v případě, že posuzování důkazních návrhů, resp. důkazní řízení (*Beweisaufnahme*) je bude probíhat bezprostředně po zahájení jednání u soudu, a to v případě, že se má konat výslech účastníka řízení, nebo se jedná o zvláštní jednání („*besonderes Verfahren*“) (§ 358 ZPO), přičemž se tímto myslí, že je nutné, aby ve věci proběhlo další jednání. (srov. ROSENBERG, Leo, SCHWAB, Karl Heinz, GOTTWALD, Peter. *Zivilprozessrecht*. Fünfte, neubearbeitete Auflage. München: Beck, 1993. strana 685)

ve svém vyjádření ve věci a tak je k tomuto podání fyzicky příkládá; tedy zde fáze navrhování důkazů a obstarávání důkazů splývá v jedno. Pro zjednodušení lze říci, že obstarávání důkazů je jistým druhem přípravy na faktické dokazování, resp. provádění důkazů před soudem.

Obstarávání důkazů provádí u některých důkazů soud a u jiných účastník řízení, neboť ten tvrdí a prokazuje. S ohledem na skutečnost, že je to účastník řízení, který je povinen tvrdit a prokazovat, veškeré důkazy, které je schopen obstarat sám, má soudu předložit. Nelze tuto povinnost účastníka řízení nahrazovat tím, že účastník řízení bude v rámci svého návrhu k provedení důkazu existenci důkazu tvrdit a jeho obstarání přenechá výlučně na soudu, byť je v jeho možnostech důkaz soudu předložit.

Soud důkazy obstarává tak, že předvolává svědky, ustanovuje znalce, žádá zprávy od příslušných orgánů veřejné moci nebo soukromých subjektů²⁵⁰, a to fyzických i právnických osob, případně provádí ohledání předmětu apod.

S obstaráváním důkazů souvisí ediční povinnost stanovená zákonem. Jedná se o povinnost předložit listinu (§ 129 odst. 2 o.s.ř.) a povinnost předložit předmět, který má být ohledán (§ 130 odst. 1 o.s.ř.). Zpravidla k tomu dochází v případech, kdy účastník řízení důkaz listinou navrhne, nicméně touto listinou nedisponuje, ale soudu sdělí osobu, která by tuto listinu měla mít u sebe a mohla by jí tak soudu předložit. „Z dikce § 129 odst. 2 o.s.ř. (*„Předseda senátu může uložit tomu, kdo má listinu, potřebnou k důkazu, aby ji předložil“*) není možné dovozovat, že toto ustanovení se vztahuje jen na třetí osoby. Je tomu naopak: příslušná procesní povinnost platí i pro účastníka řízení.“²⁵¹

Splnění povinnosti stran řízení tvrdit a prokazovat nelze suplovat aplikací povinnosti ediční. „Uplatnění ediční povinnosti v řízení bude přicházet v úvahu zejména tehdy, když účastník – z jistých objektivních důvodů – nemůže mít dotčenou listinu ve své dispozici. ... Žalobce si tedy mohl ještě před zahájením řízení (nejen na základě smlouvy, ale i podle právního předpisu) příslušné listiny opatřit. Jestliže tak neučinil, není namístě, aby to bylo

²⁵⁰ § 128 o.s.ř.: „Každý je povinen bezplatně na dotaz sdělit soudu skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí.“

²⁵¹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 8. 2014 ve věci vedené pod sp. zn. 1 Cmo 9/2014.

napravováno uplatněním ediční povinnosti. ²⁵²

Splnění ediční povinnosti může soud podmínit také pořádkovými pokutami dle § 53 o.s.ř.

Nastávají ovšem případy, kdy účastník předložit důkaz z objektivních důvodů nemůže, ale je zřejmé, že tento důkaz existuje a má ho k dispozici protistrana, přičemž se nejedná o důkaz, u kterého lze jeho vydání protistranou nahradit vyžádáním si zprávy, případně konkrétní listiny od orgánu veřejné moci, bankovní instituce apod. V praxi jsem se opakovaně setkala s případy, a to ve věci vypořádání společného jmění manželů, kde žalobce věděl, že žalovaný má listinné důkazy, kterými lze tvrzení žalobce prokázat, neboť je žalobce zanechal v posledním společném bydlišti, kde ale bydlí pouze žalovaný a žalobce z tohoto důvodu k těmto listinám přístup nemá. Žalobce tuto situaci soudu sdělí, na základě tohoto soud žalovaného vyzve ke splnění ediční povinnosti, nicméně žalovaný existenci důkazů popře, neboť jejich předložení není v jeho zájmu. Žalobce se vlastně prakticky musí spokojit s tím, že konkrétní listina předložena nebude, a to z toho důvodu, že pouze stěžlí prokáže, že listiny zanechal v pracovně a žalovaný je odmítá bezdůvodně vydat.

Tato problematika se například vyskytuje u prokazování investic z majetku ve společném jmění manželů do výlučného majetku jednoho z manželů, kdy je potřeba soudu jako důkaz předložit faktury za provedené práce, potvrzení o jejich hotovostních úhradách, dále také například doklady prokazující nákup vybavení domácnosti apod. Žalobce se v této chvíli dostává do důkazní nouze a tvrzení, že snad bylo „někdy někým něco provedeno“ nebo „něco koupeno“, zůstávají nepodloženými tvrzeními a v důsledku neunesení důkazního břemene žalobcem, byť z objektivních příčin, může soud ve věci vypořádání společného jmění rozhodnout jinak, než by tomu bylo v případě předložení listin, u jiného druhu řízení, v návaznosti na posouzení následku nepředložení listiny v konkrétním sporu, může toto mít za následek zamítnutí žaloby. Pro tyto případy nelze než důrazně doporučit, aby žalobce, který soud o rozsudek konkrétního znění žádá, byl připraven nikoliv pouze tvrdit, ale také prokázat, a pro případ, že není schopen jednotlivé důkazy obstarat a soudu předložit, přiznal neúspěch ve sporu, byť se to právnímu laikovi může zdát jakkoliv nespravedlivé. Ostatně je potřeba si také uvědomit, že každý nese odpovědnost za své vlastní jednání, a tedy ve chvíli, kdy opouští své

²⁵² Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 8. 2014 ve věci vedené pod sp. zn. 1 Cmo 9/2014.

bydliště, již ví, že v budoucnu obdobný problém nastat může, nezbyvá nic jiného než si tyto doklady vzít s sebou, případně si pořídit jejich kopie a pro případ, že si tyto nezajistí, být srozuměn s tím, že do budoucna by mohly nastat problémy výše zmíněného charakteru.

Výše popsaná praktická zkušenost je aplikací povinnosti ediční (§ 129 odst. 2 o.s.ř.) a na ní navazující povinnosti vysvětlovací.²⁵³ Vysvětlovací povinnost je případem tzv. vyšetřovacího důkazu v civilním soudním řízení. „*O vysvětlovací povinnost se jedná tehdy, když důkazní prostředek nebo důkazní návrh procesní strany neumožňuje podat důkaz o pravdivosti konkrétních skutkových tvrzení, ale má poskytnout této straně možnost, aby poznala skutečnosti, důležité pro posouzení sporné věci a teprve na základě těchto nových poznatků mohla přednést s potřebnou určitostí svá skutková tvrzení a dokázat jejich pravdivost.*“²⁵⁴

Právě v intencích výše uvedeného praktického soudního případu, který je teprve v rané fázi soudního řízení, kdy nejsou prozatím známy relevantní závěry rozhodujícího soudu, lze polemizovat s judikaturou, která právě ve prospěch strany řízení, která nemá z objektivních důvodů k dispozici předmětné listiny, sankcionuje stranu řízení, která nesplní nejdříve primární povinnost ediční a následně také povinnost sekundární, vysvětlující.

Z judikatury²⁵⁵: „*Obecně platí, že důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí. V některých případech strana zatížená důkazním břemenem však objektivně nemá a nemůže mít k dispozici informace o skutečnostech, významných pro rozhodnutí ve sporu, avšak protistrana má tyto informace k dispozici. Jestliže pak strana zatížená důkazním břemenem přednese alespoň "opěrné body" skutkového stavu a zvýší tak pravděpodobnost svých skutkových tvrzení, nastupuje vysvětlovací povinnost protistrany; nesplnění této povinnosti bude mít za následek hodnocení důkazu v neprospěch strany, která vysvětlovací povinnost nesplnila.*“

²⁵³ viz. JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. strana 338.

²⁵⁴ MACUR, Josef. *Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 1997, č. 2, str. 49.

²⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 12. 2011 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 883/2010.

Dále z rozhodovací praxe v této otázce ²⁵⁶: „*V situacích, kdy strana zatížená důkazním břemenem objektivně nemá a nemůže mít k dispozici informace o skutečnostech významných pro rozhodnutí ve sporu, avšak protistrana má tyto informace k dispozici, tak může nastoupit vysvětlovací povinnost protistrany. Vysvětlovací povinnost ovšem nelze ztotožňovat s povinností strany nezatížené důkazním břemenem k iniciativě působící proti sobě samé. Vysvětlovací povinnost nastupuje též pouze za situace, kdy strana zatížená důkazním břemenem přednese opěrné body skutkového stavu a zvýší tak pravděpodobnost svých skutkových tvrzení. Pouhá povšechná tvrzení strany zatížené důkazním břemenem nedostačují.*“

Jak ovšem z výše uvedených rozhodnutí vyplývá ²⁵⁷, vysvětlovací povinnost může nastoupit na straně nezatížené důkazním břemenem pouze za situace, kdy protistrana předložila soudu natolik určité body ke skutkovým okolnostem, kdy nelze mít pochyb o tom, že strana povinna vysvětlovat důkaz nebo tvrzení toto zadržuje, byť důkazem nebo tvrzením disponuje a že je tedy zjevné, že ve svůj prospěch se snaží navodit situaci, že důkaz nebo tvrzení neexistuje, důkazy byly zničeny apod. Z obou uvedených případů, případně také z jiné dostupné judikatury, se ale zjišťuje, že se musí jednat o skutečně neprolomitelná tvrzení, a sice např. nepředložení účetnictví s tím, že bylo (neprokazatelně) zničeno, absence konkretizace tvrzení ohledně nesprávného postupu při výkonu bankovního dohledu apod. Zjednodušeně řečeno pro vznik vysvětlovací povinnosti nepostačuje pouhé ničím nepodložené tvrzení, ale musí být natolik dostatečné a určité, že staví najisto, že druhá strana řízení konkrétním důkazem nebo tvrzením disponuje, byť se snaží vyvolat opačného dojmu. V praxi bude ale tato situace komplikovanější, neboť zpravila se jedná o prosté vydání listin, o kterých jedna strana řízení tvrdí, že je má druhá v bytě, přičemž tato jedna strana vlastně nemá jak prokázat, že je tam zanechala. Z povahy věci ale plyne, že každé řízení je ovládáno jinými konkrétnostmi, a nelze vyloučit situaci, že tato strana bude při prokazování existence listiny a záměru druhé ze stran tuto listinu nevydat, úspěšná.

Profesor Macur ve svém článku ²⁵⁸ také analyzuje povinnost vysvětlovací z hlediska jejího zařazení mezi instituty procesního práva, kdy dle jeho názoru platí, že vysvětlovací

²⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 7. 2014 ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 2822/2013.

²⁵⁷ Ve shodě s názorem in MACUR, Josef. *Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 2000, č. 5, str. 200.

²⁵⁸ MACUR, Josef. *Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 2000, č. 5, str. 200.

povinnost není pouze civilním břemenem, ale že se jedná o procesní povinnost. Tedy je institutem procesního práva závažnější povahy, neboť je pro tento případ nutné, aby bylo straně řízení uloženo tuto povinnost splnit pod hrozbou sankce v případě jejího nesplnění.

S obstaráváním důkazů je úzce spojeno provádění důkazů, byť se jedná až o další fázi dokazování. Je tomu tak proto, že již v době obstarávání důkazů má soud (měl by mít) postaveno na jisto, které z důkazů provede nebo nikoliv. Nastávají ale i případy, že soudce, a to zejména v důsledku nedostatečné přípravy na jednání, některé důkazy z tohoto hlediska posoudit opomene. Je tedy bezpodmínečně nutné, aby obstarávání důkazů soudem nastalo v momentu, kdy je již soudu zřejmá spojitost mezi žalobním petitem, skutečnostmi, které žalobu odůvodňují a důkazy, které mají hmotněprávní základ žaloby prokázat. Teprve poté, je soud zodpovědně schopen důkazy obstarat a provést.

4.3. PROVÁDĚNÍ DŮKAZŮ

Provádění důkazů je stejně tak, jako následující fáze dokazování, a to hodnocení důkazů, zcela v ingerenci soudu. Soud rozhoduje, které z důkazů provede a které nikoliv a také je při jednání fakticky provádí. Zpravidla nebude proveden důkaz, který je jedním z množství důkazů, prokazujících tu samou skutečnost. Dokazování provádí soud při jednání.²⁵⁹ Soud může také určit, že důkaz provede dožádaný soud nebo může být ve výjimečných případech proveden mimo budovu soudu (vyšetření osoby nemohoucí v jejím bydlíšti nebo v zařízení, kde pobývá), a to i mimo jednání, kdy ale jeho výsledky je potřeba při jednání vždy sdělit, přičemž platí, že účastníci řízení mají ve všech případech právo být prováděného dokazování přítomni.²⁶⁰

„Při provádění dokazování však jde nejen o vnímání toho, co se děje před soudem, nýbrž současně o aktivní zásahy soudu do tohoto dění.“²⁶¹

V rámci provádění důkazů se uplatňuje jedna ze základních zásad soudního procesu, a to zásada přímosti. S tímto je spojena také zásada ústnosti a veřejnosti, tedy provádění důkazů

²⁵⁹ § 122 odst. 1 o.s.ř.

²⁶⁰ § 122 odst. 2 o.s.ř.

²⁶¹ ŠTAJGR, František. *Materiální pravda v občanském soudním řízení*. Praha: Orbis, 1954, strana 94.

smí být ze zákona přítomny i osoby odlišné od účastníka řízení.²⁶²

Základem pro určení skupiny důkazů, které budou soudem provedeny, jsou návrhy účastníků řízení. Soud následně zhodnotí, které z těchto důkazů provede a které nikoliv. Výjimka je stanovena v § 120 odst. 2 o.s.ř., kdy je soud oprávněn provést i jiné než účastníky řízení navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Jak bylo již výše uvedeno, účastník řízení se nemůže své povinnosti tvrzení a důkazní „zbavit“ tím, že tuto svoji povinnost bude uměle přenášet na jiné osoby, případně na soud a soudu například přikazovat, aby provedl lustraci v katastru nemovitostí apod., byť tak může provést přímo sám a výsledky této činnosti soudu navrhnout k provedení důkazu. Také zde platí, že primárně mají tvrdit a prokazovat účastníci řízení, nelze pro tento případ povinnost přenášet na soud v jiných než citovaným ustanovením stanovených případech. „... účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení a že soud rozhoduje, které z navržených důkazů provede (§ 120 odst. 1 o. s. ř.), byť v tomto řízení je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány (§ 120 odst. 2 o. s. ř.); toto ustanovení však nelze vykládat tak, že by soud byl povinen po důkazech pátrat a provádět důkazy, jejichž potřeba (ale též objektivní možnost provedení) se ze spisu (z okolností vyšlých najevo v průběhu řízení) ani nepodává.“²⁶³ V tomto řízení bylo podstatou dovolání tvrzení dovolatele, že výpověď z nájmu bytu byla učiněna v rozporu s dobrými mravy. Ovšem jak správně dovozuje dovolací soud, dovolatel nikdy v minulosti tuto svou tezi neuvedl, a tedy ji ani nijak neodůvodnil, neuvedl tak skutečnosti a tvrzení, které tento jeho názor zakládají, pouze soudu vytknul, že nezkoumal výpověď s ohledem na její možný rozpor s dobrými mravy. Jestliže bychom uvažovali o tom, že účastník řízení může úspěšně kdykoliv v řízení uplatnit rozdílné námitky, které jsou z jeho pohledu v jakémkoliv stádiu řízení v jeho prospěch, a které nikdy předtím neuplatnil, a zkoušet tak, který z jeho argumentů by mohl být úspěšný, dostali bychom soud do pozice vyšetřovatele, což je ovšem v rozporu se zásadou projednací, která je pro řízení sporná typická. Současně tak by došlo k situaci, že účastníci sporného řízení by již nemuseli plnit jejich procesní povinnosti související s tvrzeními a jejich prokazováním, a

²⁶² Veřejnost jednání je upravena ust. § 116 o.s.ř. Zákon primárně určuje, že jednání je veřejné, nicméně stanovuje také výjimky. Veřejnost může být vyloučena v případě ohrožení tajnosti utajovaných informací, obchodní tajemství, důležitý zájem účastníků nebo mravnost. I při vyloučení veřejnosti může soud umožnit účast jednotlivým fyzickým osobám. Účast konkrétních nezletilých a osob, u nichž je předpoklad, že by mohli rušit důstojný průběh jednání, může být zakázána, i když nedošlo k vyloučení veřejnosti.

²⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 7. 2008 ve věci vedené pod sp. zn. 26 Cdo 1136/2008.

veškerou aktivitu by tak musel převzít soud, neboť by v zastoupení stran řízení zjišťoval argumenty v jejich prospěch. Uvedené by ovšem mohlo vést k porušení zásady rovnosti stran řízení, a to z toho důvodu, že neúspěšný účastník by mohl nabít dojmu, že to je právě z toho důvodu, že soud dostatečně nehledal tvrzení a důkazy v jeho prospěch.

Souhrnnou novelou občanského soudního řádu ke dni 1. 7. 2009 bylo do citovaného ustanovení § 120 odst. 2 o.s.ř. včleněno slovní spojení „*vyplývají-li z obsahu spisu.*“, kdy se jedná o jisté zpřísnění oproti předchozí právní úpravě. Tímto zákonodárce eliminoval možnosti aktivního přístupu soudu k vyhledávání důkazů. Tento přístup nelze hodnotit jinak, nežli že se jedná o pozitivní krok. Jedním z důvodů je ta skutečnost, že účastník sporného řízení má již od zahájení řízení jisté procesní povinnosti, jejichž splnění je potřeba důsledně požadovat. Soud nemůže nést odpovědnost za důkazní řízení, neboť případ zná pouze z těch hledisek, které mu byly vylíčeny účastníky řízení. Za existence předchozí právní úpravy se mohlo stát, že soud již jako by byl nucen k tomu, aby se z postavení třetího subjektu, byť výslovně nezávislého, dostal na jednu ze stran řízení a suploval to, co účastník řízení nesplnil. Při zachování všech zásad a povinností civilního soudního řízení je potřebné se sporem pracovat tak, aby byla zachována jeho základní struktura, kdy jsou určeny jednoznačně práva a povinnosti účastníka řízení a také soudu, kdy každého má stíhat pro něj specifická sankce za nesplnění jeho povinnosti, přičemž tyto povinnosti musí být jasně stanoveny.

Pro případ odmítnutí provedení důkazu soud musí toto své rozhodnutí náležitě odůvodnit. Důvodem pro tento požadavek je zájem na striktním dodržování zásad civilního soudního řízení, jakými jsou rovnost účastníků řízení, dispoziční zásada s předmětem řízení, přímost apod. „*Jestliže účastník, v jehož neprospěch bylo rozhodnuto, pozoroval nalézacího soudce, který postupoval při dokazování nadměrně aktivně, a tedy ve prospěch druhé strany, je vhodné tuto skutečnost uplatnit jako odvolací důvod (§ 205 odst. 2 písm. c)) založený na tom, že skutkový stav byl zjištěn nezákonným (dokonce protiústavním) způsobem.*“²⁶⁴ Uvedené vychází právě z toho, že pro každý subjekt soudního řízení jsou zákonem dány specifické povinnosti, které nemůže bez dalšího nesplnit, a současně, že nemůže překračovat svá procesní práva. V daném případě se jedná o překročení pravomoci soudu, který v řízení postupoval v rozporu s ust. § 120 odst. 1 o.s.ř.

²⁶⁴ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu.* Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. strana 285.

4.4. HODNOCENÍ DŮKAZŮ

„Hodnocením výsledků dokazování rozumíme přisouzení pravdivostní hodnoty zprávě, kterou soudu podává soudem provedený důkaz.“²⁶⁵

V rámci hodnocení důkazů dochází k tomu, že soud dovozuje konkrétní skutková tvrzení z předložených důkazů a hodnotí je, aby na základě tohoto hodnocení dospěl k rozhodnutí ve věci. Jedná se o závěrečnou fázi dokazování. Hodnocení důkazů ve smyslu jeho relevantnosti jako podkladu pro rozhodnutí soudu náleží výlučně soudu, a to bez ohledu na to, zda se jedná o řízení sporné nebo nesporné.

Limity hodnocení jsou stanoveny v § 132 o.s.ř., kde je (i) určeno, že důkazy hodnotí soud a (ii) a pro hodnocení důkazů je stanovena zásada volného hodnocení. Zásada volného hodnocení důkazů je vyjádřena zákonem tak, že soud hodnotí důkazy podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti a dále přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci. Je nutné podotknout, že tato zásada se vztahuje k hodnocení pravdivosti důkazů, nikoliv k hodnocení závažnosti důkazů nebo zákonnosti důkazů.²⁶⁶

Profesor Štajgr²⁶⁷ dovozuje dvě části hodnocení důkazů, a to předběžné hodnocení a definitivní hodnocení.

Z popisu uvedeného profesorem Štajgrem týkajícího se předběžného hodnocení dovozují, že je určeno pro interní potřeby rozhodujícího soudu, není tedy účastníkům řízení přístupné a dochází k němu již v průběhu řízení, kdy si soud vytváří svůj názor na konkrétní důkaz a tímto formuje své konečné stanovisko. Účelem předběžného hodnocení je rozhodnutí soudu o tom, zda bude provádět ke konkrétním otázkám další důkazy, případně jaké. Byť se v současné době v odborné literatuře nesetkáváme s touto diferenciací, resp. není toto členění četným předmětem právních úvah, má svoje opodstatnění také v současnosti. V těchto

²⁶⁵ ŠTAJGR, František. *Občanské právo procesní*. Praha: Orbis, 1964. strana 187.

²⁶⁶ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. strana 248.

²⁶⁷ ŠTAJGR, František. *Občanské právo procesní*. Praha: Orbis, 1964. strana 187.

souvislostech odkazují na judikaturu Ústavního soudu České republiky.²⁶⁸ „... *obecný soud je povinen (současně také oprávněn) zvažovat v každé fázi řízení, které důkazy je třeba provést, zda a nakolik je potřebné dosavadní stav dokazování doplnit a posuzuje důvodnost návrhů stran na doplnění dokazování.*“

Další částí je tzv. definitivní hodnocení důkazů. Prakticky je prováděno při vynášení rozhodnutí, kdy výsledek hodnocení soud pojme do odůvodnění rozhodnutí.

Zákon soudu umožňuje odročit jednání za účelem vyhlášení rozsudku dle § 156 odst. 2 o.s.ř., když toto může soud využít také pro případ, že s ohledem na složitost věci soudce není schopen hodnocení důkazů provést tak, aby již při jednání ve věci došlo k vyhlášení rozsudku, přičemž je limitován tím, že toto odročení může být nejdéle na dobu deseti kalendářních dnů. Soud ale tímto usnesením není vázán, a to dle § 170 odst. 2 o.s.ř. To znamená, že když se v mezidobí soud rozhodne, že na tomto odročeném jednání bude dále provádět dokazování, může tak učinit. Za předpokladu, že u tohoto odročeného jednání budou přítomni účastníci řízení, nejsou takovým postupem zkráceni na svých procesních právech.²⁶⁹ V praxi ovšem není výjimkou, že soud za účelem vyhlášení rozsudku odročuje, byť se na posledním jednání, které je odročováno, nedozvěděl nové skutečnosti nebo tvrzení účastníků řízení, nebo na tomto jednání provedenými důkazy nebyly zjištěny skutečnosti, které by hodnocení důkazů jakkoliv komplikovaly. „*Institut odročení za účelem vyhlášení rozsudku nemůže soud používat alibisticky. Jestliže z tohoto důvodu soud jednání odročí, měl by ústně odůvodnit rozhodnutí co nejpečlivěji, neboť na přípravu odůvodnění měl dostatek času; dokonce by mělo být pravidlem, aby byl účastníkům krátkou cestou doručen rozsudek v písemném vyhotovení.*“²⁷⁰ Byť je tato citace z publikace zpracované soudci, je dle mého názoru od praxe vzdálená a mnohdy také nerealizovatelná. Tento názor vychází z toho, že jsem se ve své praxi setkala s mnoha situacemi, kdy soud jednání odročoval za účelem vyhlášení rozsudku, nicméně toto odročování nikdy nevedlo k tomu, že bych pozorovala, že ústní odůvodnění rozhodnutí soudu bylo obsáhlejší, než kdyby odročováno nebylo, a současně, že by na tomto odročeném jednání bylo účastníkům

²⁶⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 1. 1997 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 127/96, obdobně Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 7. 1996 ve věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 127/96

²⁶⁹ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 7. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. 26 Cdo 2313/2009.

²⁷⁰ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu.* Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. strana 481.

předáno písemné vyhotovení rozsudku. Nemyslím si, že když se soudce nebyl schopen na jednání připravit tak, aby rozhodl a současně své rozhodnutí odůvodnil, že odročení jednání o dalších maximálně deset dnů, tuto jeho připravenost na rozhodnutí ve smyslu jeho obsáhlejší argumentace změní. Stejně tak nelze předpokládat, s ohledem na rozsah práce soudců, že by v mezidobí do odročovaného jednání byl vlastně v této krátké desetidenní lhůtě schopen připravit písemné vyhotovení rozsudku s odůvodněním. Z praxe pro mě vyplývá jedna skutečnost, a to, že takové odročování se děje zpravidla za účelem ucelení si myšlenek, případně pro účel porady o této věci s kolegy soudci, a následného zaujetí konečného stanoviska. Z těchto důvodů považuji výše uvedený závěr autorů soudcovského komentáře za mylný, z pohledu praxe za nesplnitelný.

Na rozdíl od současné teorie procesního práva²⁷¹ zahrnuje profesor Štajgr do hodnocení důkazů také iniciativu účastníků řízení, a to dle § 123 o.s.ř.^{272,273} Dle mého názoru do hodnocení důkazů, a to ať již z pohledu praktického nebo teoretického, vyjadřování se k důkazům účastníky řízení dle zmiňovaného ustanovení nespadá, a to z jednoho zásadního důvodu, že dle mého názoru je hodnocení důkazů, které vede k rozhodnutí ve věci, výlučně soudcovskou činností. Nadto skutečnost, že se účastníci řízení vyjadřují, ještě sama o sobě neznamená, že důkaz hodnotí. Vyjádření se k důkazům může spočívat v jiném jednání, než je hodnocení. Tyto pojmy nelze považovat za synonyma. V naznačeném pojetí (tedy jako dvou termínů) je hodnocení důkazů účastníkem řízení jednou z částí vyjadřování se k důkazům, kterou ovšem účastník řízení nemusí v rámci tohoto úkonu ani učinit. Vyjadřování se k důkazům je termínem nadřazeným hodnocení důkazů. Účastník řízení se může vyjadřovat např. k okolnostem vzniku listiny, k tomu, co konkrétně listina obsahuje, k tomu, kdo je zachycen na fotografii apod. Okamžik hodnocení důkazů účastníky nastává v různých předsoudních a soudních fázích, hodnocení důkazů není nikterak zákonem upraveno a provádí se pro interní potřeby a pro rozhodnutí soudu nikdy není ve srovnání se soudcovským hodnocením rovnocenným podkladem. V zásadě se na straně účastníků řízení jedná o jistou automatizovanou činnost, jejímž výsledkem je posouzení toho, zda se vůbec nároku soudně domáhat nebo nikoliv. Výstupem z tohoto zpravidla interně prováděného hodnocení v průběhu řízení je vyjádření se

²⁷¹ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. strana 248.

²⁷² ŠTAJGR, František. *Občanské právo procesní*. Praha: Orbis, 1964. strana 189.

²⁷³ Účastníci mají právo vyjádřit se k návrhům na důkazy a ke všem důkazům, které byly provedeny. (§ 123 o.s.ř.)

ve vztahu k soudu, a to ať již k předmětu sporu, k vyjádření účastníka druhého, nebo k jednotlivým důkazům dle § 123 o.s.ř. S ohledem na skutečnost, že účastníci řízení stojí proti sobě a v každého prospěch je jiný důkaz, hodnotí ho ve vztahu k okolí také mnohdy subjektivně. Objektivní hodnocení, je-li v neprospěch účastníka řízení, zůstává účastníky před soudem a dalšími účastníky řízení zpravidla skryto. Zásadním rozdílem mezi hodnocením důkazů účastníkem řízení a soudem je skutečnost, že hodnocení důkazů soudem je vtěleno do odůvodnění rozhodnutí a je jeho podkladem, dále pak je hodnocení důkazů provedené soudem základem pro argumentaci v odvolání účastníka řízení, a toto hodnocení soudu je účastníkům řízení známo, kdežto hodnocení důkazů prováděné účastníky řízení je vnitřní záležitostí jejich strategie a vedení sporu a je pouze na vůli účastníka řízení, zda jej soudu sdělí nebo nikoliv.

Právní teorie se věnuje pojmu „míra důkazu“ a jeho vztahu jednak k důkaznímu břemenu a také k hodnocení důkazů.

„Obecné pravidlo určující, kdy je důkaz úspěšně podán, označujeme jako míru důkazu. ... Míra důkazu představuje obecné a abstraktní právní pravidlo určující, kdy lze skutečnost považovat za prokázanou, tj. kdy je důkaz podán.“²⁷⁴ „Jde tedy pouze o posouzení, jaký stupeň pravděpodobnosti skutkových tvrzení má být v konkrétním případě soudem uznán a jaký stupeň pravděpodobnosti má být obecně požadován k tomu, aby skutkové tvrzení mohlo být uznáno za dokázané.“²⁷⁵

V praxi se míra důkazu realizuje tak, že soudce nejdříve při aplikaci zásady volného hodnocení důkazů zjišťuje, zda byla míra důkazu dosažena. Pro případ, že vyhodnotí, že skutečnost nelze považovat za prokázanou, nastupuje uplatnění teorie důkazního břemene. *„Lze tedy říci, že rozhodnutí založené na důkazním břemenu nastupuje tehdy, pokud soudce volným hodnocením důkazů nedospěl k vnitřnímu přesvědčení o pravdivosti nebo nepravdivosti skutkového přednesu, v důsledku čehož zůstala skutečnost neobjasněna a veškeré možnosti dokazování již byly vyčerpány.“²⁷⁶*

²⁷⁴ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017. strana 22

²⁷⁵ MACUR, Josef. *Důkazní břemeno a teorie uplatňování pravděpodobnosti při hodnocení důkazů v civilním soudním řízení*. Právník, 1995, č. 4, strana 357.

²⁷⁶ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017. strana 22.

Obdobně k těmto pojmům přistupuje také profesor Macur.²⁷⁷ Autor obdobně vychází z toho, že nejdříve se zjišťuje míra důkazu a následně, je-li dokazování skončeno stavem *non liquet*, přichází na řadu aplikace teorie důkazního břemene. Míru důkazu chápe jako jistý dílčí aspekt provádění a hodnocení důkazů a uplatnění teorie důkazního břemena je dle jeho názoru aplikací práva, kdy soud nevydává rozhodnutí na základě zjištěných skutečností, ale na základě formálních pravidel o důkazním břemenu.

Teorie stanovení důkazů lze rozčlenit na teorii subjektivní, objektivní a smíšenou.²⁷⁸

Subjektivní teorie považuje za rozhodující vnitřní osobní přesvědčení soudce. Při striktní aplikaci této teorie by to v některých případech mohlo vést k soudcovské libovůli. V ryzí podobě tato teorie není zastávána, což je také správné, neboť by to mohlo vést ke zkrácení práv účastníků řízení.

Další teorií je teorie objektivní, kde je rozhodujícím objektivní stupeň pravděpodobnosti, který lze vyjádřit matematicky.

Jak již vyplývá z názvu třetí teorie, a to to teorie smíšené, vychází z prvků obou zmiňovaných teorií. Soudce tedy vychází jak z objektivních, tak také subjektivních prvků, přičemž ani není stanoveno, které z těchto prvků mají být rozhodující.

Dvě poslední teorie stojí na obdobných principech, přičemž rozdíl spočívá v tom, že subjektivní teorie je postavena na objektivizovaném subjektivním přesvědčení soudce, přičemž teorie smíšená rozhodující atribut pouze nijak nespecifikuje.

Souhlasím s autorem Lavickým, který se kriticky staví k objektivní teorii. Nelze totiž přehlédnout skutečnost, že praktickým problémem je matematické určení míry důkazu. Dle mého názoru ani není možné, aby byla míra důkazu konkrétně stanovena. Soudce, byť by ve spojení s jinými důkazy věděl, že u daného důkazu je míra důkazu spíše nepravděpodobná, by při určené objektivní míře důkazu musel toto svoje vnitřní přesvědčení ignorovat a dospěl by

²⁷⁷ MACUR, Josef. *Důkazní břemeno a teorie uplatňování pravděpodobnosti při hodnocení důkazů v civilním soudním řízení*. Právník, 1995, č. 4, strana 357.

²⁷⁸ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017. strana 25 a násl.

tak v rozporu s hodnocením důkazů v jejich vzájemné souvislosti k rozhodnutí, ke kterému by jinak nedospěl. S ohledem na skutečnost, že v současné době a předpokládejme, že tomu tak ještě dlouhou dobu bude, jsou spory rozhodovány soudci, není na místě je takto svazovat a za každou cenu vytvářet automatizovaná rozhodnutí. Objektivní míra důkazu by byla snad aplikovatelná za situace, že by byl do budoucna ze soudcovského rozhodování vypuštěn lidský prvek.

„V soudním řízení je většinou také nesnadné, ne-li nemožné, jednoznačně stanovit stupeň pravděpodobnosti určitého skutkového stavu. Tuto pravděpodobnost je většinou vyloučeno určit matematickými metodami a volná úvaha soudce v daném směru může mít nepříjemně širokou a nekontrolovatelnou šířku uplatnění.“²⁷⁹

V právní teorii byla také řešena otázka intuitivního poznávání soudců.²⁸⁰ Jedná se o analýzu vnitřního přesvědčení soudce ve vztahu k hodnocení provedených důkazů. Je podstatné, aby skutečnosti zjištěné intuitivním poznáváním bylo možné ověřit a logicky zdůvodnit. V případě, že tomu tak není, nelze z těchto závěrů vycházet při zdůvodnění rozhodnutí. *„Hypoteticky uváženo, kdyby zákonodárce umožnil využívání intuice v soudním řízení jako uznávané formy poznání, znamenalo by to snad v několika málo případech zdokonalení soudního rozhodování, v drtivé většině případů by to však vedlo k subjektivizmu a chaosu v soudním rozhodování.“²⁸¹* Nezbyvá než s tímto vysloveným názorem souhlasit, a to hned z několika důvodů. Je pravdou, že zakotvení tohoto subjektivního přesvědčení by vedlo k subjektivizmu. Soudní řízení by tak, s ohledem na případné určení váhy této intuice v řízení, vyústilo v to, že právní posouzení by ustoupilo tomuto subjektivnímu prvku. Soudce by tak mohl posuzovat výslechy svědků, případně jiných důkazů, dle svých sympatií a projevů stran v řízení a také případně z toho, co zjistil mimo jednání ve věci. Objektivita zjištění soudu by tak mohla být zásadně narušena. To, že za současného stavu se zakomponování intuice soudce do soudního rozhodnutí nepřipouští, dává záruku účastníkům řízení v tom, že soudce nebude do rozhodnutí vkládat informace, které získal mimo svojí úřední činnost. Opodstatnění tohoto lze shledat zejména u soudců soudících u soudů s menším obvodem působnosti. Zde zpravidla

²⁷⁹ MACUR, Josef. *Důkazní břemeno a teorie uplatňování pravděpodobnosti při hodnocení důkazů v civilním soudním řízení*. Právník, 1995, č. 4, strana 357.

²⁸⁰ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984. strana 36.

²⁸¹ Tamtéž, strana 37

nelze zcela předejít získání zpráv o účastnících řízení, o jejich reálném vztahu, o jejich pověsti, případně o sporu samotném, neboť tyto se vážou na existenci místních poměrů.

Ovšem ale nelze váhu intuice soudce zcela popřít. Jak bylo výše uvedeno, za předpokladu, že soudce takto zjištěné skutečnosti dokáže ve spojení s provedenými důkazy odůvodnit, je její využití namístě. Soudce je intuicí zpravidla veden při věrohodnosti svědků, případně účastníků řízení. Mnohdy lze podstatné skutečnosti dovodit z projevů účastníka řízení u jednání ve věci. V praxi jsem se setkala s případem²⁸², kdy odpůrkyně ve věci rozvodu manželství v rámci písemných podání a formálních ústních vyjádření opakovaně vyslovovala názor, že s rozvodem manželství nesouhlasí a že navrhovatele upřímně miluje, nicméně její vystupování v soudní síni svědčilo o opaku. Soud tak přihlížel k tomu, jak se odpůrkyně chovala při výslechu navrhovatele a při provádění důkazů, byť tyto její projevy neprotokoloval, neboť to nebylo prakticky možné, a jak uvedl v odůvodnění tohoto rozhodnutí, nechtěl touto protokolací působit na změnu chování odpůrkyně. Soud v odůvodnění rozhodnutí uvádí, že vychází z § 132 o.s.ř., kdy se právě jedná o uplatnění intuice soudce a její subsumování pod výše uvedené ustanovení zákona. Z předmětného rozhodnutí uvádím: „*Tak soud zjistil, jak se účastníci chovají i ve chvílích, kdy nemají slovo, jak reagují na výpověď druhé strany, svědka, nebo při provádění důkazů. ... Žalovaná zdůrazňovala, že má žalobce stále ráda, že věří na obnovu manželského soužití. Přesto však své chování k žalobci v jednací síni v tomto duchu nevedla. Soud byl svědkem, jak reagovala na žalobce, častovala ho jízlivými poznámkami, posměšky, úšklebky. To milující osoba nečiní. ... O problematice povaze žalované svědčí i výpověď plné moci předchozí právní zástupkyně žalované, která tuto vypověděla, když ji žalovaná nebrala telefony, neposkytovala odpovědi na emaily a prosby, kontaktovala soud a zástupce žalobce bez vědomí zástupkyně. Je zřejmé, že dojem, jaký žalovaná vyvolala u soudu, nebyl pouze osobním dojmem soudce, ale i jiných osob, které s žalovanou přišly do styku.*“

²⁸² Rozsudek v této věci v anonymizované podobě je přílohou č. 1 této disertační práce.

ZÁVĚR

Ve své disertační práci se snažím poskytnout možnosti dalších úvah o budoucím směřování civilního procesu, které vycházejí z mé dlouholeté advokátní praxe, tedy zkušenosti s praktickým průběhem soudního řízení, a současně se také při těchto úvahách pokouším o možnou inspiraci se zahraničními právními řády, a to zejména německým, případně rakouským civilním procesem. Vycházím také z Věcného záměru civilního řádu soudního, kde se snažím reagovat na jednotlivá řešení aktuálně problematických oblastí civilního procesu.

Nebráním se kritickému hodnocení postupu soudů. Poukazují také na možná pochybení účastníků řízení, resp. jejich právních zástupců v průběhu řízení, kdy lze v praxi vyzorovat mnoho nesprávných procesních postupů, která jsou s ohledem na jejich závažnost, důsledkem neúspěchu účastníka v soudním řízení. Z pochybení, případně nevhodnosti postupu subjektů řízení, včetně nedůslednosti dodržování procesních předpisů, dovozují návrhy na možnou právní úpravu do budoucna.

Ve své práci přináším konkrétní návrhy na právní úpravu do budoucna, kdy se inspiroji odbornými právními názory, judikaturou, německou právní úpravou, a také Věcným záměrem civilního řádu soudního.

V rámci základních zásad upravujících vedení civilního řízení jsem nastolila otázku, zda by nebylo vhodné do budoucna uvažovat o zavedení zásady koncentrace řízení také v řízení nesporném. Vycházím zde ze zkušeností s aktuální aplikací této zásady v řízením sporném.

Ohledně důkazních prostředků se zabývám úpravou znaleckého posudku předloženého k dokazování stranou řízení a jeho důkazní silou, když se do budoucna navrhuje, aby bylo od této možnosti upuštěno. Dovožuji závěr, že současná právní úprava je dostatečná, nicméně v praxi není soudy využívána v tom směru, že soudu prakticky s takto předloženým znaleckým posudkem nepracují, tak jak jim ukládá zákon, tedy jako by se jednalo o znalecký posudek, jehož zpracování si vyžádal soud.

V souvislosti se znaleckým posudkem se zabývám také otázkou, zda není vhodné soudu stanovit před ustanovením znalce povinnost slyšení stran řízení k osobě znalce a k formulaci otázek. Docházím k závěru, že do budoucna by bylo vhodné takový procesní postup stanovit, neboť by to ve své podstatě urychlilo proces související se znaleckým dokazováním, když by mohlo dojít k eliminaci nápadů osob ustanovených znalců, formulací otázek a samotného znaleckého posudku. Vedle toho docházím také k závěru, že by bylo vhodné do budoucna upravit procesní postavení ustanovených znalců v tom směru, že by mohli sami navrhopvat důkazní prostředky a aktivně se účastnit jednání ve věci samé, a to, aby uvedené bylo součástí znaleckého zkoumání, když je zjevné, že současné oprávnění znalce klást svědkům otázky není znalci využíváno.

Polemizuji také s možností zavedení svědecké přísahy při realizaci výsledku svědka, a dále s tím, že aktuální právní úprava opomíjí skutečnost, že svědek může mít, stejně tak jako účastník řízení, zájem na výsledku řízení. Problematickou je tak dle mého názoru nedůsledná právní úprava otázky věrohodnosti svědků a reálných důsledků v případě porušení svědeckých povinností, které se v praxi objevují sporadicky.

V rámci průběhu dokazování se věnuji možnostem účastníků řízení a také soudu, a to také s ohledem na rozlišnou úpravu v rámci řízení sporného a nesporného. V souvislosti s povinností žalobce již v žalobě uvést tvrzení a označit důkazy, které oprávněnost žalovaného nároku odůvodňují, navrhuji zavedení formulářové žaloby. Můj návrh je odůvodněn požadavkem přehlednosti a hospodárnosti řízení. V rámci navrhování důkazů v řízení sporném je podstatná pravomoc soudu dle § 120 odst. 2 o.s.ř., kdy je soud oprávněn provést i jiné než účastníky řízení navržené důkazy, kde toto podrobně analyzuji a vyjadřuji svůj souhlas s takovou úpravou.

SEZNAM ZKRATEK

LZPS – Listina základních práv a svobod

OZ - Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

o.s.ř. – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

z.ř.s. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

ZPO – německý civilní soudní řád (Zivilprozessordnung)

rZPO – rakouský civilní soudní řád (Zivilprozessordnung)

EU – Evropská unie

ESD – Evropský soudní dvůr

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

DAVID, Ludvík, IŠTVÁNEK, František, JAVŮRKOVÁ, Naděžda, KASÍKOVÁ, Martina, LAVICKÝ Petr a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009.

DÖRFL, Luboš. *Trampoty s ustanovením znalce stranami v občanském soudním řízení*. *Soudce*, 2017, č. 1, str. 16.

DRÁPAL, Ljubomír. *Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu*. *Právní rozhledy*, č. 5, 2005, str. 1.

DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav, a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

FIALA, Josef. *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965.

HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016.

KŘÍSTEK, Lukáš. *Jak má vypadat znalecký posudek*. *Soudce*, 2017, č. 2, str. 7.

LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

LAVICKÝ, Petr, WINTEROVÁ, Alena, DOBROVOLNÁ, Eva, DVOŘÁK, Bohumil, PULKRÁBEK, Zdeněk. *Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie*. Bulletin advokacie, 2018, číslo 1-2, str. 11.

MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Masarykova univerzita v Brně, vydání první, 1996.

MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, Spisy právnické fakulty č. 56. 1984.

MACUR, Josef. *Důkaz výsledkem účastníka v civilním soudním řízení*. Časopis pro právní vědu a praxi. 2001, číslo 4, strana 358.

MACUR, Josef. *Důkazní břemeno a teorie uplatňování pravděpodobnosti při hodnocení důkazů v civilním soudním řízení*. Právník, 1995.

MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Masarykova univerzita v Brně, vydání první, 1995.

MACUR, Josef. *Civilní proces a zásada projednací*. Bulletin advokacie, 1997, číslo 1, str. 13.

MACUR, Josef. *Důkazní břemeno a teorie uplatňování pravděpodobnosti při hodnocení důkazů v civilním soudním řízení*. Právník, 1995, č. 4, str. 357.

MACUR, Josef. *Právní a skutkové domněnky při dokazování listinou v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 2001, č. 2, str. 61.

MACUR, Josef. *Substancování skutkových přednesů stran v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 1998, č. 9, str. 433.

MACUR, Josef. *Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 2000, č. 5, str. 200.

MACUR, Josef. *Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy, 1997, č. 2, str. 49.

MACUR, Josef. *Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu*. Bulletin advokacie, 1998, č. 9, str. 6.

ROSENBERG, Leo, SCHWAB, Karl Heinz, GOTTWALD, Peter. *Zivilprozessrecht*. Fünfte, neubearbeitete Auflage. München: Beck, 1993.

ROSENBERG, Leo, SCHWAB, Karl Heinz. *Zivilprozessrecht*. Zehnte, neubearbeitete Auflage. München: Beck, 1969.

ROTH, Marianne, HOLZHAMMER, Richard, HOLLY, Andrea. *Zivilprozessrecht*. 1. Auflage. Wien: MANZ, 2012.

SAENGER, Ingo und kol. *Zivilprozessordnung. Handkommentar*. 7. Auflage. Baden – Baden: Nomos, 2017.

SVOBODA, Karel. *Limity aktivního dokazování soudem. Může si soud v civilním řízení dokazovat co chce?* Právní rozhledy, 2007, č. 15, str. 562.

SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, právní informační systém Beck-online.

ŠTAJGR, František. *Materiální pravda v občanském soudním řízení*. Praha: Orbis, 1954.

ŠTAJGR, František. *Občanské právo procesní*. Praha: Orbis, 1964.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014.

VAŠÍČEK, Milan, DVOŘÁČEK, Dan. „Překvapivé právní hodnocení“ ve světle zásady *kontradiktornosti*. Právní rozhledy, 2004, č. 6, str. 221.

WINTEROVÁ, Alena. *Znalec a znalecký posudek v civilním soudním řízení*. Soudce. 2017, číslo 1, str. 8.

WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018.

2. SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, publikovaná sdělením č. 209/1992 Sb.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu,

Zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech

Vyhláška č. 503/2020 Sb., o výkonu znalecké činnosti

vyhláška č. 504/2020 Sb., o znalečném

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Die deutsche Zivilprozessordnung – německý civilní soudní řád

Die österreichische Zivilprozessordnung – rakouský civilní soudní řád

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č.

358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii

Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)

Zákon č. 218/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Sdělení č. 209/1992 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Smlouva o založení Evropského společenství

Smlouva o Evropské unii

Smlouva o fungování Evropské unie

3. SEZNAM POUŽITÉ JUDIKATURY

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 7. 2008 ve věci vedené pod sp. zn. 28 Cdo 1885/2008,

Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 10. 2. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. 1 Ac 100/2009,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 3. 2020 ve věci vedené pod sp. zn. 32 Cdo 1287/2018,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 9. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. 32 Cdo 170/2010,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 4. 2002 ve věci vedené pod sp. zn. 29 Odo 341/2001,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 4. 2013 ve věci vedené pod sp. zn. 31 Cdo 4616/2010,

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 3. 5. 1966 ve věci vedené pod sp. zn. 4 Cz 30/66,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 3. 2012 ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 1424/09,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 11. 2000 ve věci vedené pod sp. zn. 25 Cdo 562/99,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 1. 2009 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 1009/08,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 29. 11. 2011 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 1658/11,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 9. 2017 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 4255/16,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 1. 2009 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 1009/08,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 4. 2009, sp. zn. 28 Cdo 418/2009,

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 12. 2014, sp. zn. 25 Cdo 3799/2014,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 28 Cdo 4238/2011,

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. 7. 2022 ve věci vedené pod sp. zn. 5 Cmo 113/2022,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 21. 5. 2019 ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 795/18,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 12. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 593/04,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 1. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. Pl. ÚS 37/03,

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky z roku 1942 ze dne 5. 11. 1942, sp. zn. R I 572/41 (Vážný 18379),

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 19. 3. 2018 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 206/08,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6. 1. 1997 ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 191/96,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6. 12. 1995 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 56/95,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 6. 1995 ve věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 84/94,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 9. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 391/05,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 4. 2013 ve věci vedené pod sp. zn. 31 Cdo 4616/2010,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 3. 2008 ve věci vedené pod sp. zn. 29 Odo 1538/2006,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 9. 2. 2017 ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 216/16,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 1. 9. 2020, ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 1247/20,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27. 6. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 269/05,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 3. 2015 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 2172/14,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 3. 2009 ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 1106/08,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 6. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 2189/09,
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 2009, ve věci vedené pod sp. zn. 1 Co 349/2008,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 3. 2008, ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 3341/2006,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 7. 2007, ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 1908/2006,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 9. 2012, ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 859/2012,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. 3. 2007 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 731/2006,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 12. 2016 ve věci vedené pod sp. zn. 32 Cdo 3757/2016,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 5. 2017 ve věci vedené pod sp. zn. 25 Cdo 4712/2016,
Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 11. 1972 ve věci vedené pod sp. zn. 2 Cz 18/72,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 2. 2017 ve věci vedené pod sp. zn. 25 Cdo 3491/2012,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. 3. 2015 ve věci vedené pod sp. zn. 28 Cdo 5138/2014,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 7. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 2458/2009,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 1. 2009 ve věci vedené pod sp. zn. 23 Odo 1722/2006,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 4. 1996 ve věci vedené pod sp. zn. 33 Cdo 368/2013,
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 2. 2001 ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 2537/2000,
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 2. 2001 ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 1815/2000,
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. 2. 2001 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 2371/2000,
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 5. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. 20 Cdo 1257/2004,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 4. 2007 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 694/2006,
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 8. 1998 ve věci vedené pod sp. zn. 20 Cdo 791/98,
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 7. 2004 ve věci vedené pod sp. zn. 29 Odo 407/2002,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2012 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 3461/2011,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 2015 ve věci vedené pod sp. zn. 23 Cdo 802/2013,
Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 30. 11. 1995 ve věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 29/95,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 10. 2000 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 617/99,
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 10. 2012 ve věci vedené pod sp. zn. 20 Cdo 947/2012,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 9. 2011 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 1704/2011,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 8. 2014 ve věci vedené pod sp. zn. 3 Cdon 1031/96,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 1. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. Pl. ÚS 37/03,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 7. 2001 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 2547/98,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27. 2. 2018 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 2299/17,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 5. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 64/2004,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 6. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 3717/2008,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 9. 12. 2014 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 1774/14,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 5. 2005 ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 64/2004,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27. 2. 2018 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 2299/17,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 12. 2004 ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 1224/2004,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 30. 10. 2014 ve věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 3844/13,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 6. 2012 ve věci vedené pod sp. zn. 31 Cdo 619/2011,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 4. 2010, ve věci vedené pod sp. zn. 33 Cdo 4378/2008
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2020 ve věci vedené pod sp. zn. 29 ICdo 151/2018,
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2008 ve věci vedené pod sp. zn. 21 Cdo 2725/2007,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 4. 2010, ve věci vedené pod sp. zn. 33 Cdo 4378/2008,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 2. 2001 ve věci vedené pod sp. zn. 25 Cdo 1167/99,
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. 10. 2002, č.j. 55 Co 360/2002-20,
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 8. 2014 ve věci vedené pod sp. zn. 1 Cmo 9/2014,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 12. 2011, ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 883/2010,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 7. 2014, ve věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 2822/2013,
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 7. 2008 ve věci vedené pod sp. zn. 26 Cdo 1136/2008,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 1. 1997 ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 127/96,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 7. 1996 ve věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 127/96,
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 7. 2010 ve věci vedené pod sp. zn. 26 Cdo 2313/2009,
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 9. 2019 ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 1830/2019.

4. DALŠÍ ZDROJE

Věcný záměr civilního řádu soudního finální znění z roku 2017

Věcný záměr civilního řádu soudního finální znění, 2. verze, 2020

Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2011 Sb.

Stanovisko Soudcovské unie České republiky k navrhovanému věcnému záměru nové úpravy civilního procesního práva ze dne 29. 6. 2018

Doporučení pro vnitrostátní soudy o zahájení řízení o předběžné otázce (2019/C 380/01).

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Okresní soud Praha-západ rozhodl předsedou senátu JUDr. Ing. arch. Zdeňkem Blažkem jako samosoudcem ve věci žalobce: ██████████, nar. ██████████, bytem Pražská 144, 252 02 Jíloviště, zastoupeného: JUDr. Nataša Císařová, advokátka se sídlem: Freyova 12/1, Praha 9, proti žalované: ██████████, nar. ██████████, bytem ██████████, zastoupené. JUDr. Klára A. Samková, se sídlem: Španělská 742/6, Praha 2, o rozvod manželství,

t a k t o :

- I. Manželství ██████████, nar. ██████████, a ██████████, roz. ██████████, nar. ██████████, uzavřené před Městským úřadem ██████████ dne ██████████, se r o z v á d í.
- II. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Žalobce se svým návrhem podaným ke zdejšímu soudu domáhal rozhodnutí, kterým by bylo rozvedeno jeho manželství se žalovanou uzavřené před Městským úřadem ██████████ dne ██████████. Uvedl, že z manželství se narodily dnes již zletilé děti. Považuje manželství za nefunkční. Příčinu rozvratu vidí v problémech spočívajících v postupném omezování vzájemné komunikace, což vyústilo až do současného stavu, kdy se spolu

prakticky nebaví. Problémy začaly již kolem roku 2000, především pak kolem roku 2006, ale vzhledem k nezletilosti dětí je nechtěl řešit rozvodem. Rozdíl byla a jsou ohledně výchovy dětí, společného soužití, trávení volného času. Manželé společně koupili postupně po částech dům, který žalobce svépomocí opravoval. Žalovaná mu s prací nepomohla, naopak mu nadávala a dělala hysterické scény před dětmi i známými. Za chování žalované se žalobce styděl, a i proto s ní přestal jezdit na společné dovolené. Intimně spolu nežijí od roku 2012. Od dubna 2014 spolu nevedou společnou domácnost. Žalobce se stará o děti a hradí veškeré náklady přímo dětem, po konfliktech žalované s dětmi jí přestal dávat peníze. Společně s dětmi se žalobce stará o celý dům. Žalovaná se na ničem nepodílí. Žalovaná žalobce před dětmi verbálně shazuje, je vulgární a fyzicky žalobce napadá.

Žalovaná se k žalobě vyjádřila tak, že s návrhem na rozvod nesouhlasí a nepřeje si, aby bylo manželství rozvedeno. Uvedla, že důvod, proč se žalobce chce rozvést je jeho vztah s jinou ženou, a to [REDAKCE]. Žalovaná se na rozvratu manželství nijak nepodílela, nachází se ve vážné a vypjaté životní situaci, má za to, že rozvod nikomu v rodině neprospěje, obtížně se soustředí a spí.

Po provedeném dokazování dospěl soud ke skutkovému závěru, že účastníci uzavřeli manželství před Městským úřadem [REDAKCE] dne [REDAKCE]. (důkaz: Oddací list) Mají zletilé děti. (důkaz: nesporná tvrzení účastníků, výpis z centrální evidence obyvatel žalobce) Účastníci jsou občané ČR. (důkaz: občanské průkazy účastníků) Příčinou rozvratu je chování žalované v průběhu manželství, především od roku 2006. Žalovaná se chovala a chová k žalobci agresivně, vulgárně, s otevřenou nenávistí, včetně fyzického napadání. Problémy vyvrcholily v posledních dvou letech. Nevhodné a agresivní chování žalované se projevuje i vůči dětem účastníků. Tíha společné domácnosti, ať již po finanční nebo pracovní nebo jiné stránce leží čistě na žalobci, žalovaná v ničem nepomáhá. (důkaz: účastnická výpověď žalobce) Žalovaná má mimomanželský poměr. (důkaz: fotodokumentace) Žalobce žádný mimomanželský poměr nemá. (důkaz: účastnická výpověď žalobce, výslech svědkyně [REDAKCE]) Manželé nevedou společnou domácnost od dubna 2014. (důkaz: účastnická výpověď žalobce) Intimně spolu nežijí již nejméně 3 roky. (důkaz: účastnická výpověď obou účastníků)

Co se týká příčiny rozvratu manželství, soud vyslechl oba účastníky. Oba měli rozdílný názor na příčinu rozvratu manželství. Soud se tedy musel přiklonit k důvodům, který učinil jeden z nich. Soud měl k dispozici i listinné důkazy a především výslech svědkyně [REDAKCE], kterou navrhla žalovaná.

Jak je uvedeno shora, soud vzal za prokázaný skutkový děj, který tvrdil od samého počátku žalobce. Naopak neuvěřil žalované. Vedly ho k tomu tyto úvahy: Soud zde zdůrazňuje zásadu přimosti a ústnosti. Po dobu řízení měl možnost pozorovat oba účastníky, jejich projevy, reakce, jak verbální, tak mimoverbální. Jak je uvedeno v § 132 o.s.ř soud pečlivě přihlíží ke všemu, co vyjde za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci. Tak soud zjistil, jak se účastníci chovají

i ve chvílích, kdy nemají slovo, jak reagují na výpověď druhé strany, svědka, nebo při provádění jiných důkazů. Soud samozřejmě takové chování účastníků neprotokoluje, ať již z toho důvodu, že k tomu není žádný procesní důvod, nebo z toho důvodu, že protokolace takového chování by mohla vést k změně dalšího chování účastníka, a soudu by se snížila možnost zjistit skutečný skutkový stav. Na takovouto nezastupitelnost osobního výslechu účastníků a svědků, jejich vizuální i akustickou observaci a na velký význam při zjištění skutkového stavu nejednou upozornil ve své judikatuře Nejvyšší soud ČR. (Viz například rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 32 Cdo 2795/2009) Zatímco žalobce se choval, jednal vypovídal naprosto konzistentně, bez odchylek od svých tvrzení, a dále skutečnosti, které uváděl, vyplynuly i z jiných důkazů, pak žalovaná tak nečinila ani její tvrzení nevyplývala z jiných důkazů, dokonce ani z takových, které sama navrhla, jako byl výslech svědkyně [REDAKCE]. Žalovaná zdůrazňovala, že má žalobce stále ráda, že věří na obnovu manželského soužití. Přesto však své chování k žalobci v jednací síni v tomto duchu nevedla. Soud byl svědkem, jak reagovala na žalobce, častovala ho jízlivými poznámkami, posměšky, úšklebky. To milující osoba (do které se žalovaná stylizovala, ale pouze během svého účastnického výslechu, a to navíc pouze v jeho závěru) nečiní. Stejně tak bylo překvapivé, když v reakci na přednes žalobce se žalovaná obrátila s komentářem na svou (předchozí) zástupkyni a v reakci na přednes žalobce polohlasem (přesto to bylo slyšet skoro po celé jednací síni) uvedla: „ten hajzl“. Soud na uvedenou poznámku tehdy nijak nereagoval, nenapomenul žalovanou, ani toto nezaprotokoloval, když v té době, na počátku řízení (u prvního jednání u soudu dne 5.10.2015), vedl účastníky především k tomu, aby se jejich vztahy normalizovaly a buď toto vedlo k zpětvzetí návrhu na rozvod manželství, nebo aspoň k relativně bezproblémovému rozvodu, neboť komplikovaný rozvod pouze zatíží vztahy účastníků do budoucna. Je však zřejmé, že citová náklonnost žalované k žalobci zde není, naopak z jejích projevů je zřejmá hluboká nenávisť k žalobci. O problematické povaze žalované svědčí i výpověď plné moci předchozí právní zástupkyně žalované, která tuto vypověděla, když ji žalovaná nebrala telefony, neposkytovala odpovědi na emaily a prosby, kontaktovala soud a zástupce žalobce bez vědomí zástupkyně. Je zřejmé, že dojem, jaký žalovaná vyvolala u soudu, nebyl pouze osobním dojmem soudce, ale i jiných osob, které s žalovanou přišly do styku. Žalobce u soudu uvedl, že s žalovanou nechtěl nikam chodit, protože v důsledku toho jak se chovala se za ni musel stydět. Žalovaná se neumí chovat. Soud z toho, co viděl a slyšel v jednací síni, co z jistil z provedených důkazů a všeho, co v řízení vyšlo najevo (jako je výpověď plné moci) se přiklání k názoru žalobce.

Skutečnosti, které žalovaná uváděla, se také neprokázaly, resp. byl zcela určitě prokázán opak. Klíčovým tvrzením žalované bylo, že za rozvrat manželství může mimomanželský poměr žalobce, se neprokázal. Naopak za řízení bylo prokázáno, že údajná milenka (svědkyně [REDAKCE]) žalobce je jeho dlouholetou spolužačkou, se kterou se žalobce setkával více v posledním roce, protože jednak byl účasten na oslavách padesátin jejího bratra (se kterým se setkával mnohem častěji než se svědkyní), jednak na třídní srazu. Navíc pomáhal svědkyni a další bývalé spolužačce s plánováním třídního srazu. Soud svědkyni uvěřil, její výpověď se shodovala s tím, co uvedl žalobce a nebyly v ní žádné logické nesrovnalosti. Svědkyně se soudu

jevila jako věrohodná osoba, která logicky a bez zaváhání vysvětlila svůj vztah k žalobci. Svědkyně je vdaná, vede svůj rodinný život ve východních Čechách. Žádný intimní mimomanželský poměr s žalobcem zde není. Tuto skutečnost má soud za prokázanou.

Naopak během řízení vyšlo najevo, že žalovaná navázala intimní mimomanželský poměr. Vyplynulo to z fotodokumentace, kterou předložil žalobce. Na ní je zobrazena žalovaná, jak se objímá a líbá s mužem, který evidentně není žalobce. Je zřejmé, že žalovaná má tedy intimní poměr, který se už ani nesnaží zakrývat, když z fotografií je zřejmé, že byly pořízeny na veřejném prostranství (v podchodu u stánku veřejného občerstvení).

Za těchto okolností soud uvěřil žalobci i v dalších tvrzeních, které vyplynuly pouze z jeho účastnické výpovědi. Tedy i skutečnosti ohledně problematického chování žalované k jejich dětem, k tomu, že tíha domácnosti, ať po finanční, pracovní nebo jiné stránce leží výhradně v současnosti na žalobci. Ostatně i žalovaná přiznala, že její manžel je pracovitý, věnuje se dětem a i v současnosti je podporuje. Stejně tak soud uvěřil žalobci, když popisoval, jak nevybíravě se k němu žalovaná chovala, někdy až vulgárně, a občas i způsobem, který hraničil s domácím násilím.

I když jednotlivé incidenty, které žalobce jmenoval a které byly pro něj důvodem k podání návrhu na rozvod manželství, by se jako osamocené mohly jevit jako malichernosti, kterými prochází skoro každé manželství, je zřejmé, že pro žalobce nesnesitelné chování žalované trvalo po dlouhou dobu, nabývalo na intenzitě a nakonec stalo tak nepříjemným a natolik zatěžujícím, že podal návrh na rozvod. Skutečnost, že žalobce by jen tak bezdůvodně nepodával návrh na rozvod manželství, když takové řešení by neodpovídalo jeho povahovým rysům, a že musel mít k tomu hlubší důvod, potvrdila i svědkyně [REDAKCE], která zná žalobce cca 40 let. O problematických povahových rysech žalované se ostatně soud mohl přesvědčit sám a i z těchto důvodů dává žalobci za pravdu a považuje návrh na rozvod za důvodný.

Soud tedy uzavírá, že příčinou rozvratu manželství je chování žalované (často i vulgární a agresivní), jak k žalobci, tak k jejich společným dětem, tak obecné chování žalované, které v žalobci postupem času vzbudilo víceméně odpor k žalované. Stejně tak příčinou rozvratu žalované její mimomanželský poměr, který však jen rozvrat završil, když tento zde byl objektivně dříve.

Naopak, jak soud zjistil z provedeného dokazování, žalobce povinnosti plynoucí z manželství neporušil. Žalobce se ukázal v průběhu řízení jako schopný, pracovitý člověk, který se celý život věnoval rodině, svépomocí přestavoval společný dům, vytvořil v něm sám tři byty, za minimální pomoci žalované. Finančně rodinu zajistil. Podporuje a pomáhá svým zletilým dětem, vede pro ně domácnost, vaří jim, atd., třebaže část týdne bydlí v místě pracoviště na ubytovně. Nemá žádný mimomanželský poměr. Celkově se soudu jevil jako osoba, které je

poměrně trapně hovořit o problémech manželství, konec manželství považuje za určitou prohru. Rozvod evidentně odkládal jen z důvodu nabytí zletilosti svých dětí.

Zde je třeba připomenout, že žalovaná takovým studem rozhodně netrpěla, suverénně soudu sdělila všechny i nejintimnější detaily manželského soužití. Jakoby svou výpověď považovala za určité vypořádání se se svým manželem.

Soud se rozhodně nedomnívá, na rozdíl od žalované, že manželství účastníků má naději na obnovení. Manželství již neplní žádnou ze svých společenských funkcí, je jen formálním svazkem, zatíženým navíc evidentně velmi špatnými vztahy obou manželů vzájemně.

Takto zjištěný skutkový stav soud posoudil podle zák. č. zák.č. 89/2012 Sb. (občanský zákoník, ve znění účinném ke dni rozhodnutí soudu.

Podle § 755 zák.č. 89/2012 Sb. (občanský zákoník dále jen o.z.) manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. (odst. 1) Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu a) se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabýlo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu, nebo b) se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let. (odst. 2) Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů.(odst. 3)

Podle § 756 o.z. soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, zjišťuje existenci rozvratu manželství, a přitom zjišťuje jeho příčiny, pokud dále není stanoveno jinak.

Na základě shora provedeného dokazování soud dospěl k závěru, že jsou zde splněny všechny zákonem stanovené podmínky k tomu, aby manželství bylo rozvedeno. Manželství je zcela evidentně hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. To zcela jasně vyplynulo z výpovědi obou účastníků, kteří shodně vylíčili soudu zásadní neshody v manželském soužití, manželé spolu nežijí, nevedou společnou domácnost, nežijí spolu intimně již několik let, žalobce navíc nemá zájem na dalším setrvání v manželství. Příčinou rozvratu je chování žalované v průběhu manželství, kdy žalovaná se chovala k žalobci agresivně, vulgárně, s otevřenou nenávisť. Problémy se objevily a začaly gradovat již cca od roku 2006, vyvrcholily v posledních dvou letech. Nevhodné a agresivní chování žalované se projevuje i vůči dětem účastníků. Tiha společné domácnosti, ať již po finanční nebo pracovní nebo jiné stránce leží čistě na žalobci, žalovaná v ničem nepomáhá. Žalovaná má

mimomanželský poměr. Manželé nevedou společnou domácnost od dubna 2014. Mají již zletilé děti. Manželství je v současné době pouze formálním svazkem.

Třebaže žalovaná s rozvodem nesouhlasila, soud zjistil, že zde není důvod pro zamítnutí návrhu, když není splněna žádná z podmínek § 755 odst. 2 os.ř.. Rozvod není v rozporu se zájmem nezletilých dětí, děti účastníků jsou již zletilé. Vzhledem k tomu, že to byla žalovaná, kdo se především podílel na rozvratu manželství (povahové rysy a z nich plynoucí chování k žalobci a dětem účastníků a její mimomanželský poměr) není zde důvod ani dle § 755 odst. 2 písm. b) o.z.

I kdyby tomu tak nebylo, a byl to žalobce, kdo by se převážně podílel na rozvratu manželství (z důkazů byl však zjištěn opak), pak žalované stejně nevzniká závažná újma, jak soud zjistil, když má zajištěné bydlení (ve společném domě účastníků jsou upraveny tři byty, s jedním se počítá pro žalovanou) a je výdělečně činná. Pracuje v oboru (učitelka) dle svého vzdělání (vysoká škola), není tedy pravdou, že by obětovala kariéru pro své manželství. Zdravotní problémy, které uváděla a prokazovala listinnými důkazy, nejsou tohoto charakteru, aby soud manželství nerozvedl. Žalovaná má problém se zády (což je problém velké části populace v jejím věku) nijak zásadní, problémy psychického rázu, na které se stěžuje, jsou, i dle toho co uváděla lékařům, způsobeny rozvodovým řízením. Lze důvodně očekávat, že vyřešením této přechodné životní situace rozvedením manželství se její situace zlepší. Ostatně ani problémy psychického rázu nejsou takové, aby to žalované neumožnila samotně fungovat. Z lékařských zpráv nic takového neplyne. Je třeba zdůraznit, že zákon uvádí „zvlášť závažnou újmu“ tedy takovou, která je skutečně výjimečná, neobvyklá a velmi zatěžující budoucí život rozvádějícího se manžela. To zde v žádném případě nebylo. Navíc zde ani nejsou „mimořádné okolnosti svědčící ve prospěch zachování manželství“. Žádné skutečnosti zvláštního zřetele hodné soud nenalezl. Ostatně je zřejmé, že i kdyby soud manželství nerozvedl, těžko by mohlo plnit své společenské funkce, tedy hospodářské, citové, sociální a další. K dotazu soudu, jak by si žalovaná představovala, kdyby soud manželství nerozvedl, jak by tedy fungovalo, žalovaná uvedla: „Jako dosud, on by žil tady, já tam. Tak jak to fungovalo poslední 4 roky, na to jsem si zvykla, takhle jsou lidé, co spolu žijí třeba 30let vedle sebe, prostě žijí vedle sebe.“ Je zřejmé, že ani žalovaná si nepředstavovala, že by se situace v manželství zlepšila, navázala s žalobcem nový vztah na citovém základě. Je zřejmé, že pouze chtěla, aby se formální svazek uchoval, aniž by manželství plnilo jakoukoliv ze svých funkcí. Navíc zanedlouho uplyne lhůta tří let, od kdy spolu manželé nežijí, kdy by soud musel manželství rozvést, i kdyby všechny ostatní podmínky pro zachování manželství byly splněny. Za těchto okolností pak není důvod pro zamítnutí návrhu.

Soud tedy rozhodl tak, jak je výše uvedeno a manželství dle § 755 o.z. rozvedl.

O náhradě nákladů řízení rozhodl soud podle ustanovení § 23 z.ř.s. a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení, neboť nedospěl k závěru, že by okolnosti případu odůvodňovaly, aby některému z účastníků byly náklady hrazeny.

Poučení: Proti tomuto rozsudku lze podat odvolání do patnácti dnů od doručení jeho písemného vyhotovení ke Krajskému soudu v Praze prostřednictvím soudu zdejšího ve dvojím vyhotovení. Právo na odvolání nemá ten, kdo se tohoto práva vzdal.

.

Manžel, který přijal příjmení druhého manžela, může po právní moci rozsudku požádat matriční úřad, v jehož správním obvodu je žadatel přihlášen k trvalému pobytu, o vrácení původního příjmení.

Oba účastníci jsou povinni do 15 pracovních dnů po nabytí právní moci rozhodnutí soudu o rozvodu manželství nechat si vyznačit změnu stavu v občanských průkazech.

V Praze dne 23.června 2016

JUDr. Ing.arch. Zdeněk Blažek,v.r.
předseda senátu

Za správnost: Baierová Alena

DOKAZOVÁNÍ

ABSTRAKT

Tato disertační práce se zabývá dokazováním v civilním soudním řízení, a to zejména v řízení sporném, přičemž také poukazuji na rozdíly mezi řízením sporným a nesporným.

Dokazování lze pojímat jako základní část soudního řízení, neboť na jeho průběhu, a zejména výsledku, záleží rozhodnutí soudu v řízení. V řízení sporném má zásadní význam aktivita účastníků řízení v dokazování, což vyplývá především z aplikace projednací zásady. V řízením nesporném, byť je vedeno zásadou vyšetřovací, nelze roli účastníků řízení v rámci dokazování zcela upřít, byť je zde subjektem odpovědným za dokazování soud. S ohledem na tyto podstatné odlišnosti tak nahlížím na specifika řízení sporného i nesporného, které se projevují ve sféře procesních práv a povinností účastníků řízení a také v odlišné pravomoci soudu při dokazování.

Ve své práci vycházím z různorodých zdrojů, využívám aktuální časopiseckou literaturu, dále pak monografie vztahující se k tématu dokazování, v neposlední řadě vycházím také z Věcného záměru civilního řádu soudního, jehož příprava byla vedena zájmem na rekonstrukci českého civilního procesu. V disertační práci se věnuji také rozboru judikatury ke konkrétním tématům. Na některých místech poukazuji na klíčové odlišnosti české právní úpravy od úpravy německého, případně rakouského civilního procesu.

V práci se zabývám pojmem dokazování, konkrétními zásadami procesního řízení, které dokazování ovládají. Dále se podrobně věnuji jednotlivým důkazním prostředkům v civilním soudním řízení, přičemž vedle obecné analýzy jednotlivých důkazních prostředků, také přináším vlastní pohled na problematiku a návrhy na konkrétní řešení. Věnuji se také jednotlivým stádiím průběhu dokazování, kde analyzuji zejména procesní práva a povinnosti účastníků řízení a také soudu, které se v různých stádiích realizace dokazování modifikují.

V práci analyzuji aktuální právní úpravu dokazování a její praktické aspekty z pohledu výkonu advokátní praxe, kdy se snažím také kriticky stavět k procesnímu postupu právních zástupců účastníků řízení, a případně také soudů. Polemizuji s aktuálními odbornými názory na toto téma, včetně návrhu na rekonstrukci civilního řádu soudního. Současně nabízím konkrétní návrhy na změnu právní úpravy, případně se snažím vyvolat podněty k diskusi o aktuálních tématech. Cílem disertační práce je přinést praktický pohled na aktuální právní úpravu dokazování, polemizovat se současnou právní úpravou a odbornými názory v oblasti dokazování, a z tohoto dovodit návrhy na případnou rekonstrukci českého civilního práva.

KLÍČOVÁ SLOVA: Civilní soudní řízení, dokazování, důkazní prostředky

TAKING OF EVIDENCE

ABSTRACT

This dissertation deals with the process of taking of evidence in the civil proceedings, while focusing primarily on the contradictory procedure. The differences between the contradictory and non-contradictory procedure are also being highlighted.

The taking of evidence is considered a fundamental part of the civil proceedings, upon whose course and outcomes the judicial decision is being based. In the contradictory procedure, the activity of the party to the proceedings plays a pivotal role in the taking of evidence, which follows primarily from the underlying adversarial principle. However, the importance of the activity of the party to the proceedings in the taking of evidence shall not be entirely dismissed in the non-contradictory procedure either. Nonetheless, the non-contradictory procedure is governed by the investigation principle, with the sole responsibility for the taking of evidence vested in the court. Taking these fundamental differences into account, I analyze the specifics of the contradictory and non-contradictory procedure, which manifest themselves within the sphere of procedural rights and obligations of the parties to the civil proceedings as well as in the distinct powers of the court in the process of taking of evidence.

When writing my dissertation, I have used various resources such as up-to-date periodical literature, publications dealing with the subject matter of taking of evidence as well as the draft bill of the Civil Procedure Code, which has been proposed as part of the recodification of the Czech civil procedure. I also analyze the applicable case law concerning the issues arising in the process of taking of evidence. The key differences between the Czech legal regulation and the German and the Austrian legal regulation are also being highlighted.

In my dissertation I deal with the essence of the process of taking of evidence and the applicable principles of the civil proceedings governing it. Furthermore, I explore, in detail, the respective sources of evidence in the civil proceedings, which I complement with my own perspective on the subject matter and with practical suggestions in relation thereof. The respective stages of the process of taking of evidence are subjected to a thorough examination, with a special focus on the analysis of the procedural rights and obligations of the parties to the civil proceedings and of the court, which undergo modifications in each of the stages of the process of taking of evidence.

The current legal regulation of the process of taking of evidence and its practical implications from an attorney's perspective are being discussed, while subjecting the procedural actions of the legal representatives of the parties to the civil proceedings and of the court to a critical

examination. I confront the existing scholarly opinions on the subject matter of my dissertation as well as the recodification proposal of the Civil Procedure Code. The goal of my dissertation is to examine and discuss the current legal regulation of the process of taking of evidence from a practical point of view, to argue the scholarly opinions on the subject matter and to draw conclusions and make suggestions regarding the potential recodification of the Czech civil law.

KEY WORDS: Civil proceedings, the taking of evidence, sources of evidence